

فهق و فهقییه تی

له کوردستان

سهید مسته فامه جموودیان (زمزیرانی)

www.ahlamontada.com

للكتب (كوردی، عربی، فارسی)

بۆدابهزاندنی جوهرها کتیب: سهردانی: (مُنْتَدَى إِقْرَأَ الثَّقَافِي)

لتحميل انواع الكتب راجع: (مُنْتَدَى إِقْرَأَ الثَّقَافِي)

پدای داتلود کتابهای مختلف مراجعه: (منتدی اقرا الثقافی)

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

للکتاب (کوردی ، عربی ، فارسی)

فهقو فھقیه تی

له کوردستان

نووسینی

سه ید مسته فامه حموودیان

(زمزیرانی)

محمودیان، مصطفی، ۱۳۴۱ -

فه قی و فه قیه تی له کوردستان / نویسنی مسته فامه محمودیان
(زمزیرانی). تهران: احسان، ۱۳۸۱.
۲۴۴، پنجاه ص.: مصور، عکس.

ISBN 964-356-121-6

فهرستویسی براساس اطلاعات فیفا.

Mostafa Mahmuodyan

ص.ع. به فرانسه:

(Zamzireni). Fage u fageyati la kurdistan.

کردی.

کتابنامه به صورت زیرنویس.

۱. حوزه های علمیہ -- ایران -- کردستان. ۲. طلاب -- ایران -- کردستان.
۳. فقیهان اهل سنت -- سرگذشتنامه. الف. عنوان.

۲۹۷/۰۷۱/۵۵۴۲ BP ۷/۴/م۳ف۹

م۸۱-۲۷۷۶۰

کتابخانه ملی ایران

نشر احسان

ناوهندی بلاوکردنهوه: تاران - نه شری ئیحسان ته له فون ۳۹۰۲۷۵۰

نیوی کتیب : فه قی و فه قیه تی له کوردستان

نوسره : سه ید مسته فامه محمودیان

پیت چن : پیت چنی کامپیوته ری خوسره وی - بوکان

بلاکهره وه : نه شری ئیحسان

هه ژمار : ۳۰۰۰ دانه

چاپخانه : چاپخانه ی مه هاره ت له تاران

چاپی یه که م : سالی (۱۳۸۲) کوچی، هه تاوی.

ژماره ی نیوگه لانی : ۹۶۴-۳۵۶-۱۲۱-۶ ISBN: 964-356-121-6

ناوه روک

۲۳	پیشه کی
۲۵	چوونه ناو باسه وه
۲۶□	توینی یه که م: فه قی و ژانی ژین
۳۰□	توینی دوو وه م: شی کردنه وهی وشه ی فه قی و حوجره
۳۰	به ره می حوجره
۳۳□	توینی سینه م: قوناغه کانی فه قیه تی :
۳۳	یه که م سه رده م، سوختایه تی:.....
۳۴	۱- راتبه یان راتوو
۳۷	۲- جومعانه:.....
۳۹	۳- کاره کانی دیکه ی حوجره:.....
۴۰	به زمی کابان
۴۱	کیشه ی نیوان فه قی و پووره خه ج.....
۴۹	نه به زین..
۵۱	دابه ش کردنی کاره کان.....
۵۱	هو ی دواکه وتن
۵۲	داخی داخانم.....
۵۵	مجیوری فه قیان
۵۶	دوو وه م سه رده م، موسته عیدایه تی.....
۵۷	نه رک و سپارده ی موسته عید.....

۶۴	دهرس له بهر کردن
۶۶	«سماع» گوینداری
۶۷	مه شق و خهت خوشی
۶۸	شیر و شاعیری
۶۹	جیگای دهرس لی خویندن
۷۳	تونلی چواره م زانسته کان و پهراوه دهرسی په کان
۷۳	چون و له بهرچی؟
۸۱	فه قیه کان چ ده خوینن؟

تونلی پینجه م: شپوه و ریزی خویندنی پهراوه کان □ ۹۶

۹۸	چینجه و ره وانه
۱۰۴	راسته دهرس و لاده رس
۱۰۵	گرانی دهرسه کان
۱۱۰	راستی په کی حاشا هله نه گر
۱۱۱	ديسان دهردی دل و پشینار
۱۱۴	چه ند کوسپی دیکه ش
۱۱۶	کتیب خوش کردن
۱۱۸	(مسطر) خه تکیش
۱۲۷	زانسته پښوېسته له ده ست چووه کان
۱۳۴	دواين پله ی خوینده واری
۱۳۴	المجتهد
۱۳۶	چت له ده ست دی نه وه بکه!
۱۳۷	نازانم ره حه تی گیانم

تونی شه‌شهم: چهند داب وری وره‌سمی گشتی ۱۳۸□

- ۱۳۹ جی‌خوازته‌وه:
۱۴۰ فه‌قی له لای چ ماموستایه‌ک جی ده‌خوازته‌وه؟
۱۴۶ زانین و کرده‌وه
۱۴۹ زانین و فیرکردن
۱۵۴ بوخچه
۱۵۵ ماموستا، چ فه‌قییه‌ک راده‌گریت؟
۱۵۶ پرس و را
۱۵۶ مالاوایی خواستنی فه‌قی
۱۵۷ ده‌رکران
۱۵۸ چای شیرینی ناکام تال
۱۵۹ مه‌لایه‌تی له فه‌قییه‌تی دا
۱۶۰ کار و به‌رنامه‌ی شه‌و و روژی پشوودان
۱۷۱ داوه‌تی فه‌قییان:
۱۷۴ جل و به‌رگی فه‌قییان
۱۷۸ حوجره و ره‌وشتی به‌رز:
۱۷۹ ره‌واندنه‌وه‌ی ته‌میک
۱۸۰ یه‌کسانی له سه‌ر سفره
۱۸۲ ده‌و
تونی چه‌وته‌م: ماوه‌ی خویندنی فه‌قی ۱۸۵□

- ۱۸۷ مه‌لای دوازده‌ عیلم
۱۸۸ له‌ دایک بوونی عیلم
۱۹۴ عیلمه ئسلام به‌ کان
..... ۱۹۵□

تونی هه شته م: ئیجازه وه رگرتن..... □ ۱۹۷

ئىجازه نیه ئىجازه بدهی ۱۹۷

کۆری ئىجازه ۲۰۳

ئاھەنگی ئىجازه ۲۰۵

دەبەرکردنی بەرگ ۲۱۵

گەپانەو بەرە و فەقییه تی ۲۲۱

ئىجازەنامە ۲۲۱

حوجرە کەم ۲۲۶

دوا و تە ۲۳۰

فەقی و فەقییه تی لە کوردستانی عێراق ۲۳۱

کەرەسە ی نووسین ۲۳۵

پە یام بو فەقییه کان ۲۳۹

لاکردنە وە لە کردەو ۲۴۱

بەرە و مالاوایی ۲۴۹

مەلا، دەبی چۆن بی؟ ۲۵۴

دوژمن، دوژمنە خوویی یە کان چی؟ ۲۵۸

پاشکۆ

مامۆستا مەلا «برایم» ی سیسیری ۲۷۳

مامۆستامە لا شیخ ئەحمەدی شەریعە تی ۲۷۶

مامۆستا مەلا حەسەنی سەعدی زادە ناسراو بە «مەلا حەسەنی گۆلنی» ۲۷۸

مامۆستا مەلا حوسەین هەنداوایی ناسراو بە: «مەلا حوسەین» ی نۆر بەخش ۲۸۰

مامۆستا مەلا «حوسەین» کە یوان ناسراو بە «مەلا حوسەین کونە مشکەیی» ۲۸۴

مامۆستا مەلا خدر نێزاوی ناسراو بە «مەلا خدری حەمەدە مەری» ۲۸۶

پیشکەشە

بە نێو و یارمەتی خۆی بێ وێنە. سێاس و ستایش هەر بۆ ئەوە؛ پاشان: ئەم کتێبەم لە نێوان سەلەکانی ١٣٦٣ کۆچی هەتاوی تا ١٣٦٥ لە دینی سیسیری ناوچەی سەردەشت نووسیوە، بەلام لە بەر نەپەرخسانی هەل و دەستەنگی هەر مایەوێ. ئێستاش کە بڕیارم داوە بە ئەرکی خەلکیش بێ بیخەمە ئاراوە، پیشکەشی دەکەم بە تیکرای فەقی ئازیزەکانی کوردستان.^(١) و کۆری خوشەوێستم عەبدوسسەلام کە تازە چۆتە فەقییەتی.

سەید مستەفا مەحمودیان زمزیرانی

دانێشتووی حەمامیان بۆکان

١٣٧٨/١٠/١١ کۆچی هەتاوی

٢٠٠٠/١/١ زاینی

١١/ی بەفرانباری (٢٦١٢)ی کوردی

١ - جێی باسە کە لە پێداهاتەوهدا تا ئامادهی چاپ بوو زۆر جێگام گۆڕیو، هەیه پێمهوه ناوه و هەیه نێو فری داوه.

به ناوی خودای به هیز

«فه قی و قه قینه تی»

نوسراو، به قه له می، دهم و دوو زیرینی ماموستای فره زان، جه نابیی مه لا سید
موسه فای مه حموودیان، دهرس ویز و خوش ویزی ئیستای گوندی حه مامیان سر به
شاری بوکان، رۆژی ۱۳۷۹/۱۲/۲۷ گه یشته ده ستم. به گه شه وه موتالام کرد. لامیردانی
ده ورائی له دهس چووم، پێ گولباران کرد. یا خوا هستی و بیرى روشن و کر و کرداری
جوانی بو هه میشه زیندوو بیت. ئامین!

نوسراو له مهر کهشم و نهشمی نوسه ریه وه، پاراو، له باره ی ناوه رۆکه وه کوکه و فره
ئاماژه ی گرینگم تیندا هاته بهرچاو.

«بلبل که در حریم چمن آشیانه ساخت

مقصود او گل بود، چمن را بهانه ساخت»

نووسه رى به سه ره ده ر، به به هانه ی حوچره ی قورینه و یاسای نه و سه ره ده می
فه قیه تی وه توانیویه تی پێ هه لگه بێ، هوی سه ره کی پیلان و گه پان وه دۆزى و بالی
گه بچى بگرێ و به ئیمه و هه موو دوستانى خوئاس و خوداناسى بناسینی. گه شتر بیژم
نووسه ر و یستویه تی، قه ره مه شقه لیک وه پازینی، گیانی هومید و له شى هیوای تیندا
وه بووژى و نه و زه به بایه ی که دین و ژینی تا قمی هه ژار و رهش و رووتانی، وه بهر خوداوه،
به هه موو بابایانی بناسینی. ته نانه ت، هومه نیشی بو ماموستای ناوه ستاو فه قیله ی وه ستاو
و زانای خو به زل زان و نه زانی خو به زانازان بردووه. ئوبالی گه لی بێ په ر و بال و فه قیله ی
ناحالی، له نه ستو به ستوون. هوی زو ره به ی خوینده واری بێ ره گ و خوینی له کوڵ شه ته ک
داون.

نوسەر به وه شه وه رانه وه ستاوه و زۆربه ی جینگه پلان و گلان و هه لڊیره کانی، که نه یار، بنه ږه تی نه و دینه پاکه ی تڼدا هه لڊاشتوون، نه ترسانه په نجه ی هیرشی بو راداشتون و بی شکو، به کومه لی به جی ماوی نیشان داوون. ناباری باری فیرگه و زانکو و جودایی له نیوانی خویندنی دینی و ته کنولوژی و فهننی دا خستوته سهر نه ستوی میران و دنه ی میرانیشی داوه که ههستی که مایه سی خویمان له خواوه نه زانن و دهستی خویمان له بن سهری ناهومیدی دا نه که نه سهرین و سهر به رزانه مهرزی دین و ژیانی خویمان به پاریزن. خوینگه و بنکه ی ئایینه پیروژه که یان، بارته قای تاق و قاتی خوینگه و زانستگه ی میران به رنه سهر و جیاوازی مووچه و مزه ی گزی کاران، له نیوان هه موو زانست و بار هینانیکدا هه لگرن.

گرینگتر له هه موانی نه و که ل و پهل و که ره سه ی که له میژووی گه لی کورد هه لپراون و نوو سه ریک ئاوپی لی نه داونه وه و نه و داب و نه ریت و ریچکانه ی که فهقی و مه لا و قوتابی نه و سه رده می ده میان پی شیرن و شه کراوی کردووه به شارچه ی دین و ژین و ته قوا و که ږامه تی کومه لی مروڤیان دیاری کراوه، نوو سه ری به سه ره ده ر دلسوزانه لای لیکر دوته وه و ورد و درشت و خاو و گشتی گیانیککی نویی به به ردا کردوون، به سه نه دی زه ق و زیندوو به بنه ماله ی میژووی گه لی کوردی ناساندوون، له مهرگ نه جاتی داوون و گهل و نیشتمان و خودای له خوی رازی کردوون.

له پینا و زه حمهت و وریایی نه و نوو سه ره دا وابهش به حالی خوم سه ری ئافه رینی بوئه وه ی ده که م و داوای توفیق و جهزای به خیر و بیری له خودا داواکارم.

(راوچی) سارده کۆسانی (عزیز نژاد) / ۱۰/۱/۱۳۸۰

به نیوی یەزدانی مەزن

پەسنیک بۆ کتیبی فەقی و فەقیهەتی

سوپاس بۆ ئەو خواپە که پەسندی ئەو لە دلی

رووناکەو، وەک رۆژی بە تیریز، زەوی و عاسمان دەتەنێتەو. ئەو خواوەن شکۆیە
هەموو پایە بەرز و سەر بلێندیک لە سەر شپانە ی دەرگانی ئەودا بە لارە ملی و سەرکزی
سەردەنێتەو.

هەزاران دروود و ئافەزین بۆ رابەری شۆرشێ مەزنی جیهانی، حەزەرەتی محمد
المصطفی (د) و هەروەها بۆ ئەمالە و یارانی و شۆڕشکەرەکان.

بێگومان فەقی و فەقیهەتی لە کوردستاندا کە لە پووریکی میژوویی لە میژینە ی گەلی
مسولمانی کوردە که بە داخووە تا ئیستاکەس لە سەری بە تەسەلی نەدواو و نەهاتۆتە سەر
پەڕە ی قاقەزەو. ئاشکراشە که جەستە ی ئەم گەلە مسولمانە، مانەو ی بە خوداناسی و
عیرفان و زمان و ئەدەب و جل و بەرگ و رامیاری و شۆڕشگێڕیەو.

راستی یەکی حاشا هەلنەگرە که بەردی بناغە ی خوداناسی و عیرفان و ئەدەبی
کوردی و شۆڕشگێڕی لەو چوار دیوارە دوو کە لاویە، قورماو قورینەدا که بە حوجرە
ناودەبرن دامەزراو و لەویو هاتۆتە دنیای ژینەو و فرچکی گرتوو و کەوتۆتە گروگال و
لە خەم رەخسێو و هەتا دوا رۆژی ژبانی ئەم گەلە لە عاسمانی کوردەواریدا وەک
ئەستێرە یێکی پڕ شنگدار دەدرەوشیتەو و بێ ئاوابوون لە کەلی ئاسۆ ی گەلی کورددا شوق
دەداتەو. ئەگەر وا هەلکەوتبێ ئەدەبی کوردی لە دەم زاری نەخویندەواری دوور لە
شارستانیەت هاتبێتە دەر، یان بە دەم بەیت بیژانەو گوترا بێ، ئەو کەسانە ی
رەنگاندوویانە و بە جل و بەرگ و بەرموور و خشل رازاندوویانە تەو، ئەو ماموستا و
نووسەر و ئەدیبانە بوون که لە حوجرە ی فەقیان سەریان هەلدواو و لەوێرا تیشوویان

پنم به جئ به وه ک سه نه دئکی میژووی ئه و چهند دیره له خودا یخو شبوو، ماموستا علاءالدین سه ججادی له میژووی ئه ده بی کورد لاپه ره ی (٤٠١) بگوزمه وه: «له ناو چواردیواری شررو دوو که لاوی حوجره ی مزگه وتی شارستان و لادیه کانا به ژیانیکی زور ساده و کۆله مه رگی به خبو ئه کران؛ علما و ئوده با و شاعیری زور گه وه گه وه یان لی ده رچوو. وه ئه گه ر عاله می کوردی تا سه ره تای سه ده ی بیسته م له ئاسمانی خوینده واریدا، له عاله مه کانی تره وه دیار بی ئه ستیره ی گه شی ئه و ئاسمانه ته نها ئه م تیره به بوون. جا به م بۆنه وه هه موو پیاویکی گه وه و به گزاده له کورده واریدا شانازی به وه وه کردوو که تیکه لاوی ئه م تیره به بی و به پی ده سه لات خو ی و کۆره که ی فی ری ئه و خویندنه بکات....»

ده مه هوی به ئینسافه وه رایگه یه نم که نو سه ری ئه م به ره مه، باری زانست و کۆمه لایه تی، تیر و ته سه ل و پارا وه و له شت ورد بۆ ته وه؛ بۆ بنج و بنا وانه که ی گه را وه و له چا وگه ی روانی وه و له لی لایی تۆرا وه و ئاوی له سه رچا وه هه لینه جا وه و لینی خواردۆ ته وه. له زور نو سرا و چاپکرا وه کانیدا ئه و راستیه وه به رچا و ده که وی.

کتی بی «فهقئ و فهقیهه تی له کوردستان» ی له بهر هه ر هۆیک بووبی، بۆ نا ردووم؛ منیش به سه رنجه وه لیم روانی. ئه و کتی به له باری ئه ده بی کوردی دا که لینیکی گه وه ری پر کردۆ ته وه و له باری نا وه روک و مه وزو و عیشه وه زور پر و پارا و ته سه ل و به سو وده. به متمانه وه خوینه ری کورد به گشتی و ماموستا و فه قیکان به تاییه تی دلیا ده که م که نو سه ر خزمه تیکی گه وه ی به و که له پو و ره، له میژینه ی کورد کردوو و له هه موو بواریکه وه شتی به که لکی گو توه و بوخچه ی نه کرا وه یه و سه ره ییکی پر له خوارده مه نی.

ناشلیم کا که مه لا سه یید مسته فا به ته واوی ئه و که له پو و ره ی هینا وه ته سه ر په ره ی قاقه زه وه، چونکه تا ئسته هه یج سه رچا وه ییک له م باره وه نه دا وه و نه نو سرا وه. به لام گو مان له وه دا نییه که ئه و کاره له بو ا ره دا تا قانه یه و به شا کاریکی گه وه ره حیساب ده کری. له باری ره خنه گرتن له زور که س، به تاییه ت له وانه ی که له به رگی مه لایه تیدان و له ئایینیش به له دن، به لام له راستیدا زیانیان زۆره و دینیان به دنیا دا وه و ئایینیان وه لا نا وه و تا ئیره، که متر هه لکه و توه رو و کرابن و رووی دزیویان بۆ خه لک ده رخرابه، به

راشکاوی ره خنهی لیگرتوون و دهر دیککی گه وره ی له قاو داوه و ناشکرای کردووه. هر ده بی واش بی، چونکه تا دهر د، نه دوزرینه وه دهرمان نابیی و تا ره خنه گرتن نه بی هلدان نابیی و هه قیش ده بی بگوتری به زیانی ههر که س ته واو بی.

مالم هه قه، دلسوزانه دواوه و پیگه و شوینی دهرده کانی نیشان داوه و نوسخه ده وای نووسیوه و ری ریشه برکردنی ناسوره کانی ده ست نیشان کردووه. که و ابوو پیویسته ههر کوردیکی مسولمان بو ناسینی ته و چینه له کومه ل و ههر ماموستا و فه قیه ک بو چاره کردنی دهرده کان، به وه به رچاوگرتنی خال و پیشنیاره کانی و ههروه ها به دامه زراندنی بناغهی فه قیه تی و مه لایه تی له سهر شیوه ییکی دروست و به که لک، نه و کتیه بخوینیه وه.

ثیمام و خوتبه خوینی گوندی قه باغکه ندی له مه لبه ندی چومی مه جیدخان

محمد ثباتی / سه رماوه زی ۱۳۷۹

لێدوانیک له لایه ن به ریز ماموستا مه لا

محمد عزیزی به رده رده شی یه وه

به نیوی خودای تاک و ته نیا، به دی هینه ری دهشت

و چیا، دروود و سلاو له گیانی پښه مبه ری مه زنی ئیسلام و

یارانی، وه شوین که وتووانی به په یمانی، هه تاهه تایه، تا بوونه وه ره له گوڤدایه.

با وه کوو له میژ وه راسته وخو و دوڤووانه، نه وس و هه وه س په رستان له دژی ئایینی

پیرۆزی ئیسلام وه ستاون و ویستویانه وه ستایانه به زه بوون کردن و له ناو بردنی ریه رانی

به ئاکام بگهن، به لام به پی به ئینی خودا ته و ئایینه پیرۆزه هه ر ماوه ته وه و گه لیک پشپۆر و

زانای ناودار و بی نیوی پی گه یاندووه و هه رواش ده بی تا دنیا دنیا بی. ته وانیش نه ک هه ر

ته وه نده نه یان هیشتووه یاسای خودا له ناو چنی و ئایینی ئیسلام له په ره ستاندن بکه وی،

زمانه بیگانه کانیا ن پارچفه ^(١) کردووه و په رتوو که کانیا ن راڤه ^(٢) کردووه و لییا ن

کوژیوه ته وه و چه وت و هه له کانیا ن به رچاو خستوون، وێرای به دی هینانی زۆر زانستی

به که لک، که له مانده ها هه مووی میژوو گه واهه.

هه ره له پیتی ^(٣) ئیسلامی پیرۆز و تیکۆشانی مه لا کانه ده بینین له میژوودا له خولانی

نیوه راست دا (روژی ره شی ئوروپا) چه ند فیرگه و زانکۆ له ناو چه کانی ئیسلامی دا بوون،

به تایه به تی له ئیران و عێراق و تورکیه و ئه سپانیا و سووریه دا بیجگه له وه هه موو

حو جرانیه ی له ته نیشت هه ر مزگه وتیک دا بوون، جگه له مزگه وته کان له شار و دی و

ئاوه دانیا ن دا که هه زاران هه زار شاگرد و فه قئی له هه موو جوړه زانستیکدا بارهیناوه و

چین له دوا ی چین بوونه مه لا و ماموستای گه ل و خه لکیان به تیکرا به ره و زانست و

مرو قایه تی را کیشاوه.....

١ - پارچفه: ته رجهمه (هه نیا نه بۆرینه)

٢ - راڤه: شه رح

نه مجا دیاره به سهدان پنتول و پسوړی وهک شافعی و غزالی و ابوعلی و ابن رشد و رازی و ابن خلکان و ابن الحاج نالانی و بیتوشی و هه زارانی تر هه روا له خوړا پی نه گه یون و ده بی و پرای گهل میریه کانیش هه رچه نده زور به یان فریو خواردووی جیهانی مایه یی بوون پشتیوانیان بووبن.

دیاره زانکوکانی به غذا و نه یشابوور و نه سته نبول و نه نده لوس و جیگاکانی تر گه واهن بیجگه له شوینه واری نه و هه موو چاکه و مه و قوفانه له هه موو ناوچه کانی ئیسلامی دا.

نه و روژانه له پیتی یاسای پیروزی ئیسلامه وه رهنگ و زمان کاری نه ده کرد، ناو و خاک نه ده بو به هو ی لیک پچران و دوبه ره کی، ته نانه ت له و سهرده مه دا کوردستان به دوو به شی گهرمین و کونستان هاتوو چوی تیداده کرا، به کورتی مهرز و سنوور نه بوو!!

به لام دوا که رت و په رت کردنی^(۱) ناره وای و لا تانی ئیسلامی له لایه ن خوین مژانی به ناو پاریزه رانی مافی مروقه وه فره نگ و شارستانیه ته که ی لی ون کرا و به بی ماف زانسته که یان لی کرده دوو به شی جیهانی و په سلانی^(۲) و گو تیان دین و سیاست لیک جوینیه و دین و حکومت د ژبه یه کن و ته نانه ت ثابین و زانست یه کنا که ون...!!

دیاره کوردستانیش به شیکي پان و پوړی هه ریمی^(۳) ئیسلامیه و زیاتر له به شه کانی تر تالووی نه و سیاست ته چه په له ی به گه روودا کراوه و چاتر له بهر هو گه لی جوړاو جوړ له پاراستنی ثابینه که یدا تووش چه رمه سهری و دوو به ره کی بووه.

نالیره وه نه رکي ژینی مه لا و فه قیکان که پشتیوانی راسته قینه ی مافی مروف بوون و هه ن، که و ته سهرشانی گهل و گه لیش په رته وازه کراو، چه وسیندراوه و بی سهره ندهر...!!

جا تا روژنیک پاراستن و ریز و بژیوی تیپی مه لا و فه قی و پرای گهل له سهرشانی میر و مه زنیک بووه که دیاره میر نوینه ری خه لکه تا له گهل گه لا بی کاره که به بره وتر و پیش که و تووتر بووه به لام که نه مانیش کیش کرانه ناو زه لکاوی نه زانسیه وه و خودایان

۱- که رت و په رت کردن: له ت و پت و پارچه پارچه کردن (نوسه ر)

۲- په سلانی: قیامه تی.

۳- هه ریم: ناوچه (فره نگی خال)

وه لاناو لکان به مایه په رستییه وه، نه وان چه وسیندرانه وه و زوریان بو هینان و له گه شه که وتن!! نه مجا گه لی هه ژار به ته نئ ده که وینه مه ودا بو پاراستنی ئایینه که ی و جیهانی مایه په رستی هه لیناخه له تینئ و خودای له یادنا چئ.

ئالیره وه یه زانکۆ کان ده بیه حوجره ی چکۆله و شاره کان له فهقئ چۆل ده بن و پسپۆر و بلیمه ته کان ده بیه مه لای که مزان و کار به پیره بردن ده که وینه ده ست ئه م و نه و فه قێکان ده بن خویان بچه نه م لاولا و بژیوه که یان کۆوه که ن و که ره سه ی خویندن ده ست خه ن و نه شه یان بشکی و گیانیان بو هه تاهه تابه زه بوون...

چه نه ده خۆشه که نه منیش یه کییک له و بی ناز و چه وسیندرانه بووم ده رده دلیک بلیم بو که متر بوونه وه ی زامی ده روونم: کاتییک ده چوومه ناو دی و ده مگوت «نان یا پیخوری فه قیان، بچه به هه شتی» بیجگه له وه ی به ده نگینکی نووزه له هاوارم ده کرد له شهرمان خۆم بن لاشیانی ده رگا ده دا و ئاره قی شهرمه زاری دایده گرتم و یه کییک به روو خوشییه وه لینی ده روانیم له دلی خۆمدا هه زاران سوپاسم ده کرد و هه رکه ده چوومه وه مال گه وره ترین ئاموزگاریم بو دایکی خوالی خوشبووم چاکه له گه ل فه قیان بوو....

به سه دان جار پر و پیرژنه پیلانیان پی ده گرتم: چیه هه ر مالی ئیمه ده زانی یان قاپه که مان گۆراوه و....

چاکم له یاده له کاتی جومعه نه ی ناو دی و ده ره وه بیجگه له سه گ پیوه پین و ده رکا و ده رک و سه رما و سوّل و تانه و ته شه ری نه یار^(۱) و کوپه سه رمایه دار و خویندکاره میریه کان و ده ست قونجاوه به ناو مسولمانه کان، نه خوشی ده روونی بو ماوه یه کی زۆر دای ده گرتم.

ده ردی هیندیک موسته عید (مستعد) و هاوه لی مله پور و نه زان و له ئاین بی هه والیش به جیی خوی!!

چوونه لای مه لای که مزان و نه زان و وه لات گه پران و جی نه بوو نیش سه رباقی.
دیاره په رتوو که کانیش بیجگه له وه ی به زمانی بیگانه بوون زۆر به یان وه ک مه ته ل و

چیستان و ابوون، ئای له تهسریفی زهنجانی و عهوامیل به ته‌رکیبه‌وه، ئای له قزلجی و عصام‌الدین و پینجوتینی و په‌راویزه‌کانی تر، ئای له جمع‌الجوامع و تحفه و به‌یزاوی.
 پینوس و لئ‌نوس بو کئی بوو تا بو من بئی؟ زورجار له تاوان له قه‌له‌مدانه‌که‌ی
 باوکم پینوسم ده‌ردینا به مه‌ره‌که به‌ده‌ست‌کرده‌بئی ره‌نگه‌که‌ی ریشکه‌و‌پیشکه‌ینکم له
 په‌راویزی کۆنه په‌رتوکه دووکه‌لاویه‌کانی ده‌نوسی، ئای ته‌گه‌ر بیزانیایه ده‌بوو چ
 په‌ت په‌ته‌تیه‌که‌م به‌سه‌ربینئی؟!
 به‌وحاله‌ش په‌رتووک نه‌بوو ده‌رسی تیدا بخوینم، ده‌بوو له جییه‌ک په‌یدای‌که‌م و
 وه‌ی‌نوسم.

ئه‌وه ته‌نیا ده‌ردی من نه‌بوو، زوربه‌ی هاواله‌کانم و ابوون!!
 سه‌ره‌پای ئه‌وانه بیرکرده‌وه له داها‌توو، بوون به‌مه‌لا، که‌وته‌نه به‌رچاوی هر مله‌وړ
 و دین‌دوژمنیک که‌مه‌لا ئیشه‌که‌ی کومه‌لایه‌تیه و ده‌بئی له‌گه‌ل هه‌موو که‌س و چین و
 توژنیکدا بئی و چونکه به‌هه‌ست و زانایه هه‌موو که‌س حیسابی له‌سه‌رده‌کا و هه‌ر به‌و دوو
 به‌لگانه‌شه دوژمنانی خودا و ئیسلام و مرو‌فایه‌تی ده‌یچه‌وسیننه‌وه...!!
 ئا له‌به‌ر ئه‌وانه‌یه ترگزه په‌یداده‌بیت و ئیشه‌که‌هه‌ستم!
 به‌لئ‌ی فه‌قی لاوه، تازه پینگه‌یشتوه، ئیسته‌باش له‌تایین نه‌گه‌ییوه، به‌ردی سارد و
 گه‌رمی به‌رپئی نه‌ها‌توو، نازانی مه‌لایه‌تی خه‌باته و تیکۆشان، به‌ربه‌ره‌کانییه له‌گه‌ل هه‌ر بیر
 و بر‌وا و کرده‌وه و ئاکاریکی چه‌وت و چه‌ویلدا، راکیشانی گه‌له به‌ره‌و لووتکه‌ی
 به‌خته‌وه‌ری، خه‌باتکار و تیکۆشه‌رانی هه‌ر سه‌رده‌میکیش بئی که‌ند و کو‌سپ نه‌بوون. ئا
 له‌به‌ر ئه‌وه بوو زور له‌وانه‌ی که‌ده‌گونجا بینه مرو‌ثی روژی خو‌ی وه‌ک له‌به‌ر دیوه‌ز مه
 هه‌لئ‌ن به‌رق و قینیکی بئی وینه‌وه ته‌نانه‌ت دوا‌ی بوون به‌مه‌لاش، به‌ناچاری په‌نایان‌ده‌برده
 به‌ر دیواخانی تا‌غا و ده‌بوونه کو‌یخا و میرزا، یان ده‌چوونه یانه‌ی میریه‌کان و به
 پش‌خزمه‌تیش رازی‌ده‌بوون، به‌قه‌ولی گو‌توو‌ان له‌کا‌کلانیش ده‌بوون و له‌تو‌یک‌کلانیش!
 به‌داخه‌وه ئیسته‌ش نه‌لا و نه‌پیر، نه‌مام‌وستا و نه‌فه‌قی مه‌گه‌ر به‌ده‌گه‌من^(۱) له

دهرپرینی دهرده دل تی نه پیریون و قولیان هه لئه مالیوه، یا له برسا یا له ترسا، یا له بهر نه زانی و ناهومیدی تا تاو ده نه دهستی بهک و ئه وری و پره سمه نه گریسه بگۆرن، جا یا بینه خانی خانان یا بینه تۆزی بانان!

به لئی ئیستهش زۆرن له وانهی قسه له قسه ناگیری ده لێن: ده بی خودا روحم کا، و اتا نابێ ئیمه وه جوولین، یان دهست به کلاوی خۆتدا گره با نه یا، و اتا حیزی و سهلامه تی، یان کوا خه لک به مه چاده بی؟ یان له پیر و پیشوونیانه وه هه روا هاتوه، ناکری دهستی لی درێ، که وه لامی هه مووان تی نه گه یشتن له ئایینه؟!

به لئی ئیستهش زۆرن له وانه بو ت تی ناگه ک نه و ری و شوینه شوینه واریکی نهویسته و بی ده سه لاتی و نه زانی به دی هیناوه و بو ت حالی نابن که جیهانی ئه و پو به سهدان پله گۆراوه... تا دوینی بوو، زۆربه ی گه ل فه قیی پی فریشته و مه لای پی جی نوشینی پیغه مبه ر (ص) بوو، ئه و پو که نه یار به مفته خۆر و سه رباری گه ل و نه زان و کۆنه په رست و ئه نگه لی ناساندوه و دوستی نه زانیش وه ک ئه شکه و ت ده یلێته وه.

ئه و پو دوژمنانی خودا و ئاین به سهدان تیر و توانجیان ئاراسته ده که ن و ده یانه و ی به هه ر درو و بوختانیک بی له گه ل خه لکا بیانکه نه دوژمن و له پیش چاوانیان بخه ن تا زه بوون و زه بوونتر بن و ته نانه ت ره شه کوژیان^(۱) ده که ن تا نه خویان بن و نه بیرو بر وایان به لام دوا بو هه لبه ستی بوختان....

به لئی ئه و پو روژیک نییه که هه موو که س له بهر خودا کوپی خوی ده بهر خویندنی بنی بو مه لایه تی و مه لا پاریزی و به ریزه وه لی بروانی و به بوونی فه قی شاد و به چاوپنکه و تنی مه لا به نه شه بی و به قسه ی بکا و بووونی تی بکۆشی و به دهست و زمان مال یارمه تی بدات، چاوی له وه نه بی چی له بهره و چی له سه ره....

ئه و پو که من له وانه ی تی بگه ن: نه مانی مه لا نه مانی ئایینه و ئاین له مال و گیان به رزتر و به ریزتره که ده بی به هه ر دوو لا پاریزی.

که و ابو ده بی ئه و پو باری په ره پیدانی خویندنی ئایینی بگۆری و بیجمی ژین و

خویندنی فەقی سەرکەوێ و مەلاکان لە مووچە و بەراتی شیا و کەلک وەرگرن و دەبنی
هەول درێ هەردوولا لە دلاندا بن تالە هەموو چین و توێژیکەوێ خۆی بو بکوتن و هەموو
بینە پشتیوانی خودا و ئاین نەتەنیا هەزار و نەدار و چەوساوێ و بن سەرەندەر و لادینی.
ئەمجارەش ئاوپرێکی تر دەدەینەوێ و بەتایەبەتی روودەکەینە هیندیک لە
ماموستاکان کە بەداخەوێ ئیستەش باش بیرناکەنەوێ و دەپرسین: تاکە ی دوستی نەزان
دەبنی بیته داردەست و بلیندگۆی دوژمنی فیلباز و تەشوی هەلگری بو رەگەپرکردنی
ئاینی خودا و بیجگە لە گوتنەوێ توانج و تەشەری نەیاران پینی خوش بن تیی
خویندەوارانی ئاینی هەر بە سەرکزی و لارەملی بژین و چاوەروانی دەستی هەرکەس و
ناکەسینک بن و لە قوژبنی مزگەوت نەینە دەر و ئاگیان لە مەحمودی بن زەواد نەبن و لە
هەموو مافینکی رەوای گەل بن بەش کرین، تا ئەگەر جاریک یە کینک هاتە دەر بە هەمووان
چەپلە ی لی بته قینن و لە ترسی توانج و تەشەر بجیتەوێ ژوور یان ئالای گاوری بو هەلگری
و خەلکی لی وەتە کیندری.

تۆى مەلادە گونجى بىر و پروات پتەوبى و بتوانى به هيچ بايه ك نه لائىبى و خوگرى
 هەموو دەرد و بەلایەك بى، بەلام ئەى بەناو مسولمانەكانى تىرىش وان؟!
 بەلام ئەى تازە فەقێكان، ئەى ئەوانەى دەیانەوى بێنە ریبەرى سبەینى؟!
 ئالیرەدايه دەبى به فریای سبەینى ئایین و هاوبیرەكانییه وه بى و خەریكى
 چارەسەر بى.

به هیوای چ دانیشتووی؟

بیت وایه نهزان کارت بو ده کا یان نه یار...!!

بیت وایه ههل به بیرته وه دیّ یا ده بیّ خوٚ ههل بخولقینی؟!

یو مه گهر نه یار که مته رخه مه؟!

وهك ته وه زور ده ميځك بوو چاوه پروانی ته وه بووم دلسوزه كانی خودایی به تايه به تى ماموستاكان تاو دهنه ده ستي يه ك و بارى ناله بارى ژيان و خویندنى فقی له كوردستاندا بگوړن به يارمه تى خودا، له ميژيش بوو پښم خوش بوو ته و لايه نه بخريته به رچاو كه چوڼ زانا ئاينيه كانی كوردستان ده خوینن و پي ده گن و چ دهر د و به لا و كهن د و كو سپيكيان له

هه ر لانیکه وه له سه ر ئ دایه تا وانه یه ک بی بو برایانی مسولمان و هویه ک بی بو ئال و گوپی پر بایه خ و روپه په یه کی تریش بی له شوینه واری تالی کورده واری...!!
 تادیم سوپاس بو خودا برایه کی تازه پین گه یشتووی تیگه یشتوو له ئیسلام حالی بووی دهر د و دوی فهقیه تی چیشتوو، کاک مه لاسه ید مسته فا زمزیرانی (سید مصطفی زمزیری) هه لی پر بایه خی ته رخا ن کردوو و ماموستایانه ئه و ئه رکه ی خستوته سه رشانی و ئه و راژه ی به گه ل و هاوکاره کانی کردوو.

خۆم پێ نه گیرا و په پرتوو که که یم^(١) به په له خوینده وه! تیی فکریم و لیی وردبوومه وه، دیم به راستی راستی زانیوه و چه پی ناسیوه و دهر دی دیوه ته وه و دهرمانی دهرخستوو، مروقی هه لسه نگان دوو و چاک و خراپی لیک هه لاواردوو، که خوی کورده و کوردستانی، نه مامی باخ و بیستانی، دیویه و سه رنجی داوه، که مه ر خه می وه لاناوه، خۆزگه هه موان واده بوون، ئه وینداری ئاین ده بوون، بو هاو بیران به په روش ده بوون، ده ست له ده ست و قه وه ت له خوا به ره و مه به ست ده که و تنه مه ودا...!

نامه وی کون به کون و قوژین به قوژین شوین پیرست و مه به سه کانی که وم، له هون دراوه و ویزامه کانی بدویم، یان چیرۆک و په نده کانی بخه مه روو، که نوسه ره که کورده و به ره مه که ی کوردی، راست و ره وانه و کوردیه کی په تی، میسک بوئی ده پروا، روژ شه وق ده داته وه. ته نیا ئه وه نده مان له سه ره سوپاسی که ین و له ناخی ده روونه وه وه لالین که خودا ئه و ماموستا به پیزه مان لی نه ستینی و یارمه تی دهری بی بو هه موو ریبازیکی چاک و جار له گه ل جار زیاتر و چاتر بتوانی به ئاکام بگا و خودا وینه ی ئه ویمان بو زوو و زووتر کا...

و صلی الله علی سید المرسلین و علی آله و اصحابه اجمعین و الحمد لله رب العالمین.

موحه ممه دی به رده ره شی با نه ١٣٦٥/٢/٢٠ ه. ش

پیشه کی

تاو ده ده یه دیوانی هه رکام له شاعیره کانمان، ژیان و به سه رهاتی هه ریه ک له هونه ر و نه دیب و نووسه ران ده خوینیه وه بیگومان تووشی ناوی فه قی و حوجره و نه وانه هه رده بی و که م شاعیر و نووسه ر هه ن که زۆربه ی ژیانان له حوجره ی فه قیان دا به سه ر نه بردبی و نه گه ر نه بوبه مه لای ته وایش هیندیک له ژیان خویان له حوجره دا تیپه ر نه کردبی.

چ شاعیر و نووسه ریک هه یه خه لک بیناسی و بو ماوه یه ک سه ری ده حوجره هه لته کردبی و بوخچه ی فه قیه تی به شانی دا نه دابی و دی به دی نه گه رابی و به راته و جومعانه ناشنا نه بی؟

کی ده توانی ژیان و به سه رهاتی مه لای جزیری، حاجی قادری کوی، نالی، مه حوی، کوردی، مه وله وی و هه ژار و هیمن و ده یان شاعیری دیش که میژووی نه ده بی کوردیان ره نگانده وه، بخوینیه وه و له وشه ی فه قی و فه قیه تی و حوجره هه لته نگوی؟ بو نمونه:

علاءالدین سجادی له کتبی میژووی نه ده بی کوردی دا له باسی ژیان و به سه رهاتی شاعیری لیها توو، نالی شاره زووری دا ده نووسی:

«ته ستیره گه شه که ی ئاسمانی نه ده بی کوردی (نالی) ناوی خدر (خضر) و کوپی نه حمه دی شاوه یسی (نالی به گی) مکاییلی یه، له سالی ۱۷۹۷ ی میلادی له گوندی خاک و خۆل له ده شتی شاره زوور هاتۆته دنیاوه. به وجۆره ژیا نه که له پیش (۱۵۵) سال دا له شاره زوور هه بووه ئه ویش گه وره بووه. پایه ی به رزی خوینده واری له و سه رده مه دا خویندن و ته واکردنی علمی ئیسلامی بووه، بناغه ی ئه مانه ش له پیشه وه خویندنی قورئان و هه ندی کتبی ورده له ی فارسی بووه. نالی ئه مانه یان له قوتابخانه پی خویندوه ئینجا چۆته فه قیه تی، له م شار بو ئه و شار و له م دیی بو ئه و دیی گه راوه، ئه و شوینانه ی که

قه‌ره داخ له لای...

ئه‌دی ئه‌و مه‌لا باش باشانه‌ی که هه‌ر له سه‌ر بیژینگ را تاگۆر، ده‌گه‌ل خه‌لک بوون و هه‌رچۆنیک و له هه‌ر هه‌ل و مه‌رجیک دا بووبی ئایینی پیروزی ئیسلامیان با به ته‌واویش نه‌یان توانیی راگرتوو و له مه‌ترسی ده‌ست لێدان و شوینه ون کردنی نه‌یاران و له‌ناوچوون پاراستوویانه و هه‌ر به نانه‌ره‌قه‌ی خه‌لکی دوا‌ی چوارده سه‌ده هیشتوویانه ته‌وه له کوی پی‌گه‌یون و کئی توانیویه تی بی‌چوونی حوجره و تی‌په‌رکردنی ده‌ورانی فهقیه تی بیته مه‌لا؟ یان شاعیر و نووسه‌ر؟ که‌سیک بر‌وا‌ی به‌مه‌ نییه با چاوێک به میژووی ئه‌ده‌بی کوردی دا بخشین بۆی له بنی که‌له‌که‌، ده‌دا.

جا ده‌گه‌ل ئه‌وه‌ش دا که دایکی حوجره رۆله‌ی ئاوا به ئه‌مر و گۆنی په‌روه‌رده کردوون و ئه‌و پیاوه گه‌وره گه‌ورانه‌ی پیشکesh به ئاین و گه‌ل کردوون مه‌گه‌ر له نیو ژیا ننامه‌ی کوپه‌کانی دا و بو ناساندنی ئه‌وان ده‌نا تا ئیستا نه‌مدیوه باسیکی به تابه‌تی لی کرابی و ئه‌گه‌ر کرابیتیش به که‌لک هاتبی.

به‌ش به‌حالی خۆم زۆرم کتیب و نو‌سراوه په‌رپووت^(۱) کردوون و ئه‌م دیو ئه‌ود یوم کردوون و زۆر په‌راو هه‌ن ئه‌گه‌ر نه‌شم خویندبهنه‌وه هه‌ر نه‌بی چاوێکم به‌ناو ئاخنه‌کانیان دا خشانده‌وه، یان ناوه که یانم له رووی به‌رگه‌کانیان چاوپێ که‌وتوو، به‌لام له نیو ئه‌وه‌مه‌وو نو‌سراوانه‌دا یه‌کیکم وه‌به‌رچاوه‌هات که بریک له باری فهقن و فهقیه تی و ژیا نی پر له مه‌ینه‌ت^(۲) و تالی فهقن خو‌شه‌ویسته‌کانمان دوابی و تو‌سکالیک^(۳) حوجره ئه‌و مه‌ل‌به‌نده^(۴) ده‌وله‌مه‌نده پر پیت و پیروزی پی‌ناساندین، بۆیه منیش تاوم دا پی‌نووس و سه‌رم به‌سه‌ر لا په‌ری ده‌فته‌ردا خوارکرده‌وه و به‌که‌لک وه‌رگرتن له رووداو و بیسراو و بینرا و قه‌لم و ده‌فته‌ر و ده‌رفته^(۵) و به‌پشت به‌ستن به‌یه‌زدانی مه‌زن، ده‌ستم کرد به

۱ - په‌رپووت: له‌به‌ر یه‌ک هه‌له‌واو. (هه‌نبانه)

۲ - مه‌ینه‌ت: تالاو و ده‌ردی سه‌ری. (خال)

۳ - تو‌سکال: تو‌زقال، که‌ترین ئه‌ندازه، تو‌زولکه، نه‌ختوکه. (هه‌نبانه)

۴ - مه‌ل‌به‌نده: ناوچه (خال)

بیرکردنه وه و لیکدانه وه و نووسینی کورته مه به ستیک له باره ی حو جره و رۆله کانی دا و
 نیویشم نا: (فه قی و فه قییه تی له کوردستان)

به و هیوایه که خوی به هاواره وه هاتوو هه لم بو هه لخوا و بیخه مه به رده ستی
 خوینده وارانی خوشه ویست، ئیتر یارمه تیش هه ر به خوایه و پیاو پال وه وی دا به سیه تی.

چوو نه ناو باسه وه

هه روه کی له پیشه کیه که باسم کرد هیچ نوسراویکم له باره ی ئه و مه به سته دا که
 ده مه وی خوی لی بکه م به وه ستا نه خویندو ته وه، به لام چونکوو بو خوم یه کی بک بووم له و
 که سانه که ماوه یه کی زور ده گهل فه قی نازیزه کان ژیانم بردو ته سه رو، سه رو که لله م ده گهل
 لیک داو و دانووم له دیزه یدا کولاندوون و کۆلم ده ژیر کۆلی ناو و نانم ده گهل
 له ت کردوون و کرده وه م ره چاو کردوون، بویه زات ده که م^(۱) له گز ئه و کاره دا رابچم و
 بچمه نیو گیژی بیرو به ره و ناساندنی ئه و تویره له کومه له که مان چه ند هه نگاوینک
 هه لبینمه وه بو ئه وه ی ئه گه ر ئه و ئیشه م بی که لکیش بی لانی که م رقی نوسه ران هه لبستینی و
 هانیان بدا بو هه لئانه وه ی هه نگاوی باشت بو ئه و مه به سته.

ئه م کورته باسه ش له (هه شت توئی) دا ده خه مه روو و به دوا و ته و په یامینک کۆتایی
 پی دینم و مالاوایی ده که م جا ئه وی گویی بو گرتم مالی ئاوابی و ئه وه ش لوت له و جو ره
 شتانه باده دا خوا بکا هه ر ئاوا نه بی.

تونیی یه کهم: فهقی و ژانی ژین

ئه گهر که مێک له ژێواری^(۱) ناله باری پر له تهنگ و چه له مهی^(۲) فهقیان بکۆلینه وه و سه رنجیک بدهینه جینگا و رینگا و چۆنیه تی به پێچوونی وان له کوردستان دا بۆمان ده رده که وێ که ژیانیاں گه لێک تاله و تیکه له ده گه ل خه م و خه فته و چه رمه سه ری^(۳) و بێ به شی و روژه شی^(۴) به تایبه ت که سێک نانیکێ ده گه ل له ت کرد بن و له نزیکه وه بیان ناسی یان بۆ ماوه یه کی فهقی بووبی واده زانی که هه رچی کۆسپ و ئیش و ژانه له خه لک نه بان و له وان میوانه.

یه که م هۆی ئه و بێ به شی یه ئه وه یه که له بهر له سه رکار نه بوونی میری^(۵) ئیسلامی تا ئه مڕۆ هێچ کامێک له میری یه کان تا ئیستا بایه خێکیان بۆ وان دانه ناوه و ئه رکێ گوزه ران و به پێوه بردنی ژیانیاں وه ئه ستۆی خۆ نه گرتووه؛ بۆیه که له پهلێ ژیانیاں راسته وخۆ له خه لک وه رگرتووه و به شیوه ی چاوه له ده ستی و ده ست پان کردنه وه بۆ ئه م و ئه و به پێوه چوون و چوونه به رده رکێ هه موو که س و ناکه سێک^(۶) جاکێ هه یه بلێ ژینی به

۱ - ژێوار: رابواردنی ته مه ن، باری ژیا ن، چۆنیه تی ژین، بژیو. (هه نه بانه)

۲ - ته نگ و چه له مه: دژواری، ناخۆشی، ته نگانه. (هه نه بانه)

۳ - چه رمه سه ری: چه رمه سه ره، ده رد و ئازار و ره نجی زۆر (هه نه بانه)

۴ - روژه شه شی: به ده به ختی. (هه نه بانه)

۵ - میری: حکومه ت. (خال)

۶ - وه ک ده زانی ن له زۆر به ی زۆری ولا ته ئیسلامی یه کان دا رێک خراوه ی ئه وقاف گوزه ران و باری ژیا نی مه لا و فه قیا نی گرتۆ ته ئه ستۆ و چاک یا خه را پ پیا ن را ده گا و پێو یستی یان به وه رگرتنی راسته وخۆ ی بژیو له خه لک نییه. به لام به داخه وه، وه ک ره خته یه ک ده بی بلیم: که له ولاتی ئیمه ئه و کاره تا ئیستا نه کراوه و ئه و هه ل و مه رجه نه پره خسا وه و ده ست پان را کردن و چاوه پوانی له خه لک بۆ ئیمه هه رما وه. که ئه و جو ره ژیا نه ش هه زارا ن گیر و گرتی پێک هیا وه و ره وتی کاره که ما نی خستۆ ته دوا وه.

هه لبه ته نابێ ئه وه ش وه شا رین که رێک خراوه ی ئه وقافی ئیمه ش له و باره وه هه نگاوی هه لیا وه ته وه به لام شتیکی وانییه حیسابی له سه ربکری. چونکی زۆر ترین را ده ی موچه که ئیستا ده درێ به هه ندیک له و مه لایانه ی

چاۋ لە دەستى خوشى و گوزەرانىكى ئابروومەندانە يە؟ ھەركەس راى وابى يان دوورە لە دادپەرورەرى و مروفايەتى يان قەتى ئەو ژيانە نەديوە و نازانى چيە و چۆنە، ياخوا قەت ھەر چاۋى پىي نەكەۋى و نەكەۋىتە روژرەشى.

ژيانى چاۋ لە دەستى و دەرگا و دەرگەردن بۇ نانكى رەقى شكاو يا سوتاو و جامىك شورباۋى سوپريان بى خوى و ھەلۋەستان لەبەر دەرگا و لە ژىر ھىرشى كپىوہ و باكوتە و رەھىلە^(۱) باران و چۆراۋكەى سوانان^(۲) تا كابانى مال وە جواب بى و ئەسكوى^(۳) دەبنى دىزى بگىپرى و بەشى فەقىي بىچارە و كىلۋلى لى دەرىنى - ۋەك لەمە بەدواۋە باسى دەكەين - و زور كەند و كوسپ و لەمپەرى دىش ۋەك غەربايەتى چىشتن و دوورى لە ولات و بەجى ھىشتى داىك و باب و خوشك و برا و خزم و كەس و كار و بى بەرگ و پوول و پىلاۋبوون و زور شتى دىش لە دەورانى خويندن دا بەروكى فەقى دەگرن و دەبنە بەرھەلستى. ئەو ھەر فەقىيە بە ۋرە و باۋەرى بەرزى و دلى پتە و نەبەزى تاودەداتە كارەكەى و بە خوراگرى خوى و پشت بەستن بە خوداى، ھەموو بەرھەلستىكى سەر رىگاي ھەپرون بە ھەپرون^(۴) دەكا و لەمپەرەكانى دەپەرىنى و چال و چۆلەكانى پرەدە كاتەۋە^(۵) و تاتروپكى رزگارى لە چەنگى نەخويندەۋارى، بى پشودان دەچىتە پىش و پاشەكشە بە ھەموو ناحەزىك^(۶) دەكا.

لىرەدا نامھەۋى لاۋە كانمان لە فەقىيەتى بترسىنم و پىيان بلىم: نەچن رووبكەنە

ﷲ لە ھەوت خانى روستەم تىپەريون و ئاخىرىن پلەى مەلايەتى يان ھەيە (۸۰۰۰) ھەشت ھەزار تەنە و ئەۋىش ناراستەخو لە لاين مەرکەزى بزورگى ئىسلامى يەۋە دەگا و گەشتىشى بەم شۆە بۆتە ھوى دردۆنگى خەلک لە مەلاكان.

شايانى باسە كە من لە پرىك سەرچاۋە بىستوۋمە، ئەو دراۋە ھى رىكخراۋەى ئەوقاف بى، دەنا وابلەو بۆتەۋە كە ھى ئەۋى نەبى!!!

۱ - رەھىلە: بارانى لىزمە و بە خور. (خال)

۲ - سوانە: گويسوانە. (خال). سوانە: سواندە، ياسارە (ھەنبانە)

۳ - ئەسكوى: كەۋچكىكى گەورەى دەم زلى كلك درىزە چىشتى شلەى لە مەنجل پى تى ئەكرى (خال).

۴ - ھەپرون بە ھەپرون: شىكە كە لە بەرزى يەۋە كەوتىتە خوارەۋە و ورد و خاش بووبى. (خال)

۵ - تروپك: دوندى كىو، بلندترين شوين لە دار. (ھەنبانە)

ئهوکاره ناله باره و ئابرووی خوتان بهرن و خوتان بخه نه نیو خانووی خهم و خهفته و برسیه تی و رووتی و بی ئه نوایی^(۱) و تووشی تووش^(۲) بین، نه، هه رگیز چونکه پیاو پیاوی تهنگانانه و سواریش تانه گلن نابن به سوار، یان وه کی هه ژار له (خه یام به کوردی) دا ده لی:

«گه نجت ده وی رهنجی ده وی واهات و واچوو

کی گول ده چنی درکی له دهستی راچوو»

«تا شانه نه بوو له ت لهت و جه رگی پاره

که ی دهستی به کاکولی جوانیک داچوو»

ئه من مه به ستم ئه وه یه ئیمه ی مسولمان بزانی که بریانی فهقی تا خویندن ته واه ده کهن و به ئامانج ده گه ن و ده بنه ماموستای ئایینی، چهنده رهنج و کویره وه ری ده کیشن و تاج راده یه ک به چه توونی ژیان ده به نه سه ری و له ماوه ی ژیانی فهقیه تی دا ده گه ل چه ند ناهومیدی و بی به شی روو به روو ده بن و به و حاله ش قولی، پیاوه تی هه لده مالن و ده گه ل هه موو گیر و گر فیک به ره به ره کانی ده کهن و ئاماده ن هه موو که ند و کۆسپیک وه خو بگرن و هه ر چه شنه ساردی و گه رمی یه ک به چیژن بو ئه وه ی بتوانن له دواروژدا بیننه مروؤفیکی ئاین ناس و گه له که یان له باری ئایینه وه رینوینی بکه ن و وریایان بکه نه وه، که فریوی زور داره کان و خوانه ناسه کان نه خون و خویان بناسن و خو به دوژمن بناسین و دوژمنی خو بتاسین.^(۳) هه روه ها بو ئه وه ی ئیمه - که ده بینن ته نیا به ئامانجی خزمهت کردن به ئاین و گه ل ئه وه موو رهنج و ئازاره وه خو ده گرن و بی پروییانو و گازنده تا ته واهو بوون درێژه به خویندن ده ده ن - شانازی یان پیوه بکه ین و هه روه کی تا ئیستا شانمان وه به رداوه و ئه رکی به ریوه بردنی ژیانی وانمان وه ئه ستوی خوگر تووه ئه وکاره هه ر درێژه پی بده یین و به لکوو

۱ - ئه نو: په ناو په سیو، جی حه وانه وه ی شه و. (هه نبانه)

۲ - تووش: روو به روو به یه ک گه یشتن، هه وای زور سارد و بارانی، چاره وای گازگر و له قه هاویژ، مروؤی به دفه ر و بی ئاکار. (هه نبانه)

۳ - تاساندن: خنکاندن، خنقاندن، گێژ کردن. (هه نبانه)

باشتریش خزمه تیان پێ بکهین و ههول بدهین بۆ ئهوهی به پنی توانا باری ناله باری ژایانیان بگۆڕین و لانی کهم له کۆل ده رکا و ده رکیان بکهینهوه.

چونکه نه گهر به راستی که میك ورد بینهوه ده زانین که فەقی له نان و ئاویش بۆ ئیمه پێویست تره، له بهر ئهوه نه گهر فەقی نه بێ ماموستای ئایینشمان بۆ سازنایی و نه گهر ماموستاش نه بێ کێ ههیه له دینمان حالی بکا؟ مه گهر دین شتیکی وایه که له ههردی ههله بقولی، یان وه ک کهل و په لیک ده توانین له بازاردا بۆی بگهرین و نه گهر نه شیت له ده ره وه پرا بۆمان بێت و له ههنده ران داوای بکهین؟ قسه شمان ده گهل نه وانه نییه که دین دوست و ئایینه پرست نین و چاویان به مه لا و فەقی هه لئایه و هه لوێستیان له هه لوێستی موسولمانان جیا یه!

گیر و گرفت له مپهره کانی جوراجوری سه ر رینگای ژایانی به ژانی فەقییه تی له داها توودا زیاتر ده خهینه روو.

چهند فەقی حوجره کانی شاری بانه له حه وشه ی مزگه وتی (محمدی)
که مجبوری مزگه وتیش له ناویاندا ده بیری.

توینی دوووهه م: شی کردنه وهی وشه ی فهقی و حوجره

دیاره وشه ی «فهقی» له «فقیه» ی عه پهبی یه وه که به مانای زانا، زۆر تی گه یشتوو و زیره ک و زانا به شه ریعه ته، کورت کراوه ته وه و له بهر نه وه ی له زمانی عه ره بی دا به و که سانه که له ده ستوراتی دین و شه ریعه تی ئیسلام دا شاره زایی یان بووبی گوتراوه (فقیه) له زمانی کوردیش دا به و جوړه که سانه هه روا گوتراوه. نه وه نده هه یه له بهر زۆر به کارهینان^(۱) پیتی «ه» ی لیکراوه ته وه و «ی» یه که ش له هیندیک ناوچه دا کراوه ته «ی» ی والا و بوته «فهقی» و به جوړیک ده گه ل فره هنگی کوردی تیکه ل بووه که هه رکه سینک گوئی له وشه ی (فهقی) بیی کوتوپر شانوی فهقی و فهقیه تی به زهین دادی.

«حوجره» ش هه روه ها وشه یه کی عه ره بی یه و به مانای خانوو و دیو هاتوو له بهر نه وه ی نه و جوړه خویندنه له پیش هه موو ولاتیک دا له نیو عه ره به کان دا بووه و نه وان وه ک هه موو دیوئیک به و دیوه شیان گوتوه «حجره» هه روا دوا ی هاتنی نه و خویندنه بو نیو کورده واری نه و نیوه ماوه ته وه و دهستی لی نه دراوه، مه گه ر به کز کردنه وه ی رینه که ی. نه مه باسینک بوو له ناوی حوجره به لام بزانیان ناوه روکی حوجره چی یه و چی تیدایه و چ به ره میکی خستوته ده ری و چ په ریز و پاشه که وتیکی له دوایه.

به ره هه می حوجره

میژو شاهیده و خه لک دیویه تی و ده بینی که حوجره کانی کوردستان به در یژایی چهند سه ده هه روه کو فیرگی دین و سه نگه ری پاریزگاری له ئایین بوون که به نه رختین و باشتین ده سکه وتی ژایانی مرو فیه کانه، هه ر ئاواش جیداری قوتا بخانه و زانکو و تاقه سه رچاوه ی زانست و زانیاری و مه کو ی په روه رده کردن و بارهینانی زانیان و رونا کبیرانی ولات بوون.

رو له کانی حوجره ته نیا و ته نیا پاراستن و گه شه پندانی ئایینیان به پیشه و نه رکی خو یان نه زانیوه. به لکوو له هه موو بوار و باریکه وه نه گه ر له ده ستیان هاتنی و ریگه یان

لنی نه‌گیرایی، خزمه‌تیا به خه‌لک کردووه. ئاستی زانستی یان له‌باری کۆمه‌لایه‌تی، سیاسی، ئابوری و له‌ش‌ساغی یه‌وه، بردونه‌سهری. کیشه و دوه‌رکی و نیوان ناخۆشی یان له‌نیوه‌لگرتون و ئاوی ئاشتی یان بۆ به‌ئاوری شه‌پداکردون. به‌ره و یه‌کیه‌تی و یه‌کپیزی هانیان‌داون، بۆیان له‌قازانجی پیکه‌وه‌بون و زیانی لیکه‌وه‌بون دواون. دوشمنیان پی‌ناساندون و بۆ دژایه‌تی کردنیا هانیان‌داون. بۆ خوشیان له‌و ریانه‌دا پشه‌نگ بوون و رچه‌یان بۆ شکاندون و ته‌می ترس و نابه‌له‌دی یان له‌سه‌ر ریگا ره‌واندوون.

خویندکاران و ده‌رچوانی زانکۆی حوجره‌بناغه‌داریزهر و پیکه‌ینه‌ر و دریزه‌ده‌ری میژوی ته‌ده‌بی و سیاسی، وه‌ک دووپایه‌ی هه‌ره‌گرینکی بوون و مان و قه‌واره‌ی هه‌ر نه‌ته‌وه‌یه‌ک بوون و له‌و رییه‌ش‌دا هه‌موو شتیکیان تا ده‌گاته‌ده‌رکران و گیران و به‌خشینی گیان له‌خو‌گرتوه‌.

ریه‌ران، شو‌پشگیران، نوسه‌ران، شاعیران و... هه‌موویان تا نیو سه‌ده‌له‌مه‌به‌ره‌هر له‌حوجره‌سهریان هه‌لداوه‌و بۆ به‌جی‌گه‌یاندنی ته‌رکی سه‌رشانیشیان هه‌موو ره‌نج و ئازاریکیان له‌خو‌یان گرتووه‌و زۆرینک له‌خۆشی و مافی خو‌یان وه‌لاناوه‌.

جا نه‌گه‌ر ته‌م په‌راوه‌سه‌ر له‌به‌ر بخوینییه‌وه‌ و لئی وردیه‌وه‌، ده‌بینی که‌ ته‌م ریگایه‌ چه‌ند زه‌حمه‌ت و کویره‌وه‌ری و که‌ند و کلۆی له‌نیودایه‌، به‌و‌حاله‌ش ری‌سواره‌کانی، شوره‌سواره‌چاونه‌ترس و بو‌یر و به‌کاره‌کانی بۆ خه‌لکی خو‌چیان کردووه‌. بۆ سه‌لماندنی داواشم ژینامه‌ی پر له‌شانازی شاعیر و نوسه‌رانی رابردوومان، هه‌روه‌ها میژوی سیاسی و ته‌ده‌بی گه‌له‌که‌مان، به‌پالپشت و شاهید ده‌گرم.

هوجره ی «صلاح الدین ایوبی» له ناوچه ی شنۆ

گوندی ئاسناوی

تونیی سینه‌م: قوناغه کانی فه‌قییه تی:

ماوه‌ی خویندن له پیوه‌ندی ده‌گه‌ل خویندنه‌که‌دا به دوو سه‌رده‌م دابه‌ش ده‌کړئ:

یه‌که‌م سه‌رده‌م، سوختایه‌تی:

فه‌قی له‌وکاته‌وه به ره‌سمی ده‌ست‌ده‌کا به خویندن و دپته نیو فه‌قیبانه وه لانی‌که‌م تا ده‌گاته کتیبی (جامی) که کتیبیکه له زانستی (نحو) ده‌دویت و نوسراوی مه‌لا عبدالرحمانی جامی یه و رافه‌ی کتیبی «کافیه» نوسراوی ماموستا «ابن الحاجب» ی کوردی ده‌کا پنی ده‌گوترئ «سوخته».

به‌لام سوخته یانی چی و بو له‌و ماوه خویندنه‌دا به فه‌قی ده‌لین سوخته و له که‌نگی‌وه نه‌و نیوه‌ی بو داتا‌شراوه؟ نازانم بلیم چی و زور له میژه‌کولم به‌وه‌وه هه‌لگرتووه که وه‌لامی نه‌و پرسیاره‌م بو ده‌ربکه‌وی به‌لام بو هه‌رکه‌س و هه‌رچی په‌نام‌بردووه وه‌لامیکی وام وه‌ده‌ست نه‌که‌وتووه قنیاتم^(۱) پنی‌بدات.

فه‌ره‌ه‌نگی خال ده‌لئ: (سوخته) که‌سبکه که تازه ده‌ستی کردبئ به خویندن له مزگه‌وتا و کار بکا بو ماموستای و «هه‌روه‌ها ماموستا هه‌ژاریش له (هه‌نبانه‌بۆرینه) دا ده‌لئت: «سوخته یانی ده‌رس‌خوینی سه‌ره‌تایی، تازه فه‌قی» وه وه‌ک ده‌بینین نه‌ماموستای خال و نه‌ماموستا هه‌ژاریش هه‌رچه‌ند هه‌ردوکیان سوختایه‌تی یان کردوه به‌لام چونکوو باسی نه‌وه که سوخته بو پنی ده‌لین سوخته پیوه‌ندی‌کی راسته‌وخوی به فه‌ره‌ه‌نگه‌وه نییه، وه‌لامی نه‌و پرسیاره‌یان نه‌نوسیوه. جا مه‌گه‌ر (سوخته) هه‌ر به مانای فارسی یه‌که‌ی یانی سووتاو و ئاورگرتوو بئ و مه‌به‌ست سوتان به عیشق و ئه‌وینی خویندنه‌وه بی و یان بریتی^(۲) بی له ماندویی و پرکاری و له‌به‌رته‌وه که فه‌قی له‌و سه‌رده‌مه‌دا زور پرکار و

۱- قنیات: دا‌که‌وتن به به‌شی‌که‌م (خال)

ماندوو، ئەو نیوهی بۆداتاشرابی. ئەگەر واش بێ هیچ دوور نیه و تەنانهت ناویکە پێ به پستی و لێی دەوه شێتەوه. چونکە به راستی ئەو رهنج و کوێره وه ریهی فهقی له و ماوه دا ده یینی و ئەو گیر و گرفتانهی دینه بهری و ئەو زهخت و زۆری یه که له سه ریه تی، رینگا بۆوهی خوش ده کا ئەو نیوهی لێ بندری و ئەو که سه ی بۆ هه وه لێن جار ئەو نیوهی لێ ناوه نیوی خۆی ده رکردوه و به کردوه نیشانی داوه که زانایه.

سوخته و ماندوویی

سوخته جگه له ئیشی تایبه تی خۆی وه ک: ده رس خویندن و ده رس ره وان کردن و ده ور کردنه وه و شیو و کول بۆ خۆی و ماموستا کانی^(۱) و دروومان و ئەو جوړه ئیشانه که ده بێ جێ به جێ یان بکات، ئیش و کاری ناو حوچه ره ش زۆری له سه رشانی ئەو قورسایی ده کات وه ک:

۱- راتبه یان راتوو

راتبه خۆی وشه یه کی عه ره بی یه و به مانای جێ گرتوو، به رده وام و راوه ستاو هاتوو. ههروه ها به مانای کرێ و موچه و مانگانه به کاره یێنراوه. فه ره هنگی خال نوو سیویه تی: (راتوو) یانی روژانه له خه رجی، یان نان، که ئەدری به هه ژار و ههروه ها ماموستا هه ژار له هه نبانه بوړینه دا ده نووسی: (راتو، راتوه و راتبه یانی خیری نان و شتی تر که به فهقی ده دری).

۱ - ئیستا شوشنی جل و بهرگ و پێخه فی هه ره فهقیه ک به ئەستوی خۆی وه یه، به لām تا ماوه یه ک له مه وه بهر زۆربه ی موسته عیده کان، ههروه ک زۆربه ی هه ره زۆری ئیشه کانی حوچه یان له به رانه ر ده رس پێ گوتن دا هاویشتۆته سه رشانی سوخته، بهرگ و لیباشیان پێ شوشتوه دوای ئیشک بوونه وه له باتی له ئوتودان پێشان له قه د کردوه و پێیان له بوخچێ ناوه ته وه. یان بۆ ئیشکه شیو یارمه تیان لێ وه رگرتوووه.

ئیشکه شیو:

فه قیکان و اهه یه میزه ری سبی له جیاتی شوشن به ئاوو شواری، «ئیشکه شیو» ده کهن. ئیشکه شیو به م شیوه یه که یان هه ره ئاوو زوو ده کرێتوه یان ئەولفکه ی که تائیتا به ردراوه ته وه هه ل ده پێچری و به م شیوه روی چلکنی مه وه که له بهر حاوان و نه ده ک نه و نه شه شتن که لکه له مه وه گه...

بەلى بە زاراۋەي^(۱) نىو فەقىيان بەو خوار دەمەنى و نان و پىخۇرەي دەگوترى كە فەقىكان لەناو دى يان گەرەكى شار كۆي دەكەنەۋە و بۇ خۇيان كەلكى لى ۋەردە گرن، كە ئەۋەش كارىكە بە ئەستۆي سوختەۋەيە. واتە سوختە دەبى سىژەمە نىو ئاۋەدانى راو بىكات و ھەر ئەندازە يەك پىۋىستى يان پىيىت، نان و پىخۇر كۆبىكاتەۋە.

لە ھىندى شوپىن سوختە تەنيا دوۋژەمان واتە بەيانى و ئىۋارى، ۋەراتبە دەكەۋى و بۇنيۋە رۇزىش يان لە پاشماۋەي نان و پىخۇرى بەيانى كەلك ۋەردە گرن يان ئەۋەتە ئەگەر نان ھەبى پىخۇرىكى بۇنيۋە پۇيە بۇ خۇيان سازدەكەن جا ھەرچى ھەبوۋ لە پەتاتە و تەماتەۋە بگرە تا دۇ و ماستاۋ و پىۋاز و چاى شىرىن.

لە بىرىك شۇيىن كە فەقىكان بزانن نانى تەۋاۋيان دەگەل چىننەۋەي پىخۇر بۇ پەيدا نابى نانى بە جىا دەچىننەۋە و پىخۇرىش بە جىا، بەو شىۋە كە دۋاي نوپۇزى ئىۋارى كەسىك يان دوۋكەس ۋە نىو ئاۋەدانى دەكەۋن و بە پىي پىۋىستى شەو و رۇزىك يان بۇچەند شەو و رۇژان نانى كۆدەكەنەۋە كە لەو شىۋەدا دەگەل چىننەۋەي پىخۇر نان ۋەرنەگرن ئەگەر ۋەرىش بگرن، لە كاتى نان چىننەۋەدا ناچىنە ئەۋ مالانەي پىخۇرىان لىۋە دىنن.

فەقىكان لە راتبە كىردن دا لە نىۋان نەدار و دەۋلەمەنددا جىاۋازى دادەنن و بۇ ئەۋ مالانەي كە پىيان ۋايە دەست كورتىن، يان ھەر ناچىن يان ئەگەرىش بىشچىن بۇ پىخۇر ناچىن و نانېشىيان بەكەمى لى ۋەردە گرن. تەننات ئەگەر مالىك ھەتپىبار بى ھەر روۋى تى ناكەن، با دەۋلەمەندىش بى.

راتبە رەحمەتقان لى يىت!

رەستە يەك كە فەقى لە كاتى راتبە كىردن دا بەكارى دىنن رەستەي «راتبە رەحمەتو لى بى» يە. بەو شىۋە كە ۋەختىك فەقى گەيشتە بەردەرگاي ئەۋ مالە كە دەپھەۋى راتبەي لى ۋەربىگىرىت ئەۋ رەستەي بە دەنگىكى بەرز، بەجۇرىك كە بزانى كابان ھالى دەبىت، دەلى و چاۋەپروانى راتبە دەكات. كابانىش مالم ھەقە ھەر كە گوپى لەۋ دەنگە بوۋ بە گورجى ھەر ئىشىكى لە بەردەستى دابى ۋەلاي دەننات و تەننات ئەگەر مەمكىشى لە

زاری کۆرپه ی شیرینی نابێ له سه ری هه لده ستی و چ شتیك شك به ری به شی فهقی ی لی ده دا و نه گه ره یچی ئاماده شی نه بی لانی که م دیته لای فهقی سوتاو و داوای لیبور دنی لیده کات. (۱) له بریک جیگایانیش به جی ی «راتبه ره حمه تو لی بی» رسته ی «پێخوری فهقیان بچنه به هه شتی» و نه گه ر نان به جوی بچند ریته وه «نانی فهقیان بچنه به هه شتی» ده گو تری.

سوخته کان راتبه ده که ن

۱ - مایو ستا مه لا محمه دی خال له نیو باسی ژیان و به سه رهاتی هه شیخ معروف نو دیتی، دا که به کیک له هه ره زانا پایه به ره زه کانی کوردستان بووه و نو سراوه گه لیک ی زوری له دوای خوی به جی هیشتووه ده لیت: «...شیخ مه عرووف له مه دره سه ی (هه زار مه رد) ده ژیا، ده گه ل قۆلێک له ره فیه فهقیه کانی، له حو جره ییکی ته نگ و تاریک دا، که چاوت به ژووره که ی بکه وتایه ده تینی که کۆنه سه سیریک ی لی را خراوه. دیواره که شی پر بوو له ره فه و سینگ ی زوری لی دا کو ترابوو. هه ره فهقیه ک سینگیک ی تایهت به خوی هه بوو که لیاسه کانی پیوه هه لده واسی و ره فه یه کیشی بوو کتیه کانی له سه ر داده نان. ئازووخه یان به یانان و ئیواران، له لایه ن خه لکی دیوه بو ده هات، که بریتی بوو له نانی ویشک و کولێره ی ره ق. مه گه ر شه وانی جو معه که بریکیان شۆریاو بو ده هات. کولێره کانیان، به سه ر خویاندا دا به ش ده کرد، که هه رکامیکیان بو شه و و روژیک سی کولێره ی به رده که وت.

بازه وه ختیکان، له لایه ن خیرخوازانی ئاوایه وه بریک گوشتیان بو ده هات و لیان ده نا و به و هۆیه شه وه ژووره که یان پر ده بوو له دوو که ل.

جاری وا هه بوو، داریان ده ست نه ده که وت و چیشه که یان، به گه لا و پووش و په لاش، ده کولاند.

دوای ئاماده بوونی چیش، پاش ئه وه ی به ئالقه داده نیش، گوشته که یان به پی سه ری نه فه ره کان به شه ش ده کرد و به که لک وه رگرتن له پشکی تایهت به خویان (ده و) هه ره که به شیکیان هه لده گرت و به ئیشیا و ته مایه کی ژوره وه ده یان خوارد و...

علمائنا فی خدمة العلم و الدین

عبدالکریم محمد المدرس

لا، ۱۹۵۴، ۵۷۴، ۵۷۵.

۲- جومعانه:

جومعانه ئەو ھەيەتە فەقەھىيەکان لە رۆژانى ھەينى^(۱) دا وە نيو ئاوەدانى دەكەون و ھىندى كەل و پەلى ژيان وەك قەند، چا، رۆن، ھىلكە و برى شتى تریش خېر دەكەنەو و بو خويان كەلكى لى وەردەگرن. بەوشیو ھەيەتە فەقەھىيەکان پىكەو ھەيەتە تورەكە و دەفر^(۲) دەست دەدەن و وەنيو ئاوەدانى دەكەون و گەيشتە بەردەرگای ھەر مالیک كە بیان ھەوى جومعانه لى وەربگرن يە كىكیان بە دەنگى بەرز ھاوار دەكا: «جومعانه لى فەقيیان بچنە بە ھەشتى» بە دواویش دا ئەوانى دىكە تىكرا دەلین: «خواو لى رازى بى» يان «رەحمەتى خوداو لى بى»

ئەو شتومەكەش كە كۆى دەكەنەو وە ھەيە لىيان زیاد دەبى. ئەو ھەش كە زیاد دەبى وەكى ھىلكە و قەند و چایی، وە سەریەكى دەنن تا زور دەبى و پاشان دەيفروشن و دراوەكەشى دەدەنەو بە شتومەكى پىوئىستى حوجرى وەك سفرە، چرا، پىالە و ژىرپىالە لى چایی و ھەور و ھۆل و شتى ئاوا و ھەروەھا بەو دراوە، لە شوپىنك دا كە نيوەرويان راتبە ناكړى نيوەروژەيشى پى ئامادە دەكړى و ئەگەر دەستىش بىروات ھىندىكى بۆشەوچەلە^(۳) تەرخان دەكړى.

پىوئىستە ئەو ھەش بلىم كە فەقەھىيەکان ھەروەكو لە راتبە كردن دا لە نيوان دارا و نەداردا جىاوازی دادەنن لە جومعانهش دا توفیر^(۴) ھەر دادەنن.

۱- ھەينى: رۆژى جومعه.

۲- دەفر: جىگەى شت تىكردن. (ھەنبانە)

۳- شەوچەلە: خوار دەمەنى يەكە لە شەوگارى زستانا دواى نان خواردن ئەخوړى لە ميوەى وشك و تەر.
(خال)

فهقیه کان جومعانه ده کهن

له جومعانه کردن داموسته عیده کانیش وه ک سوخته کان به شداری ده کهن به لام هیچ شتومه کیک هه لئاگرن و نهو شته ی وهری ده گرن ده بی هه تا ته واوبونی جومعانه هه ر سوخته ی به خت سوتاو هه لی بگری. (۱)

جومعانه جوریکی دیشی هه یه نه ویش نه وه یه که هه رکاتیک فهقی ی دینه ک له و دینه ی که لینی، ژیانیا ن به ریه نه چوو به کومه ل یان چه ند که سیکیان ده چن بو دینه کی دیکه که فهقی تیدا نه بیت و به و شیوه ی که باسما ن کرد جومعانه ی لی ده کهن و که ل و په لی پنیوست بو خویان ده چته وه. (۲)

واش هه یه فهقیکان له و شیوه جومعانه بو پولی گیرفانی خویان که لک وه رده گرن. له بهر نه وه ی که به داخه وه زور به ی زوری فهقیکان کوره هه ژارن و به ده گمه ن ری ده که ویت

۱- هه لبت له و دوایی یانه دا هاوکاری موسته عیده کان بو سوخته کان زیاتر بووه و به شیکی زور له موسته عیده کان به نه ندازه ی سوخته کان بگره زیاتریش کار ده کهن جا به و پنه له جومعانه ش دا هاوکاری یان هه رده کهن.

كوپە دەولەمەندىك بېتتە فەقى و يان ئەگەر وەبەر خويندنىشى بىن تا سەربخوينىت. جا بۆيە بەشى ھەرە زۆرى فەقىكان ناتوانن يارمەتى پىويست لە مالى خويان را بىنن و ناچار دەبن بۆ كپرىنى ھىندىك شتى پىويست وەك بەرگ و پۆشاك و كىتب و پىنووس و لىنووس و ئەوجورە شتومەكانە داواى يارمەتى لە خەلك بەكن.

شايانى باسەكە ئەوجورە جومەكانە ماوەيىكە وەلانراوە و زۆر بەكەمى دەبىندىت و ئەو ماوەيەش كە بۆ دراوى نيوگىرفان لەو شىو جومەكانە كەلك وەرگىراوە و انەبووە كە بە تەواوى ئاتاجى^(۱) يان جى بەجى بويىت. چونكو ئەو جومەكانە لە سالى دا جارىكى يان دوو جاران كراوە و لەو يك - دوو جارەش دا دەستكەوتىكى وايان نەبووە كە بە ھەموو لايەكيان رابگات. جا بۆيە ئەگەر مالى بابى فەقى فەقىرىش بووبى قورسايى بەشىكى زۆر لە بەرپووەچوونى ژيانى كوپەكەيان ھەر لە سەرشان بوو.

واھەيە فەقىكان لە جومەكانەى دەرەویدا لە جياتى كەل و پەل و وردە شتومەك جومەكانەى گىسكان دەكەن و بۆ وەرگرتنى يارمەتى دەچنە لای مەردارەكان لە ھۆبەو ھەوار و ئەوانىش بە پى دەخۆرا دىن گىسكىك - دوو گىسك يان پولى كەمتر لە نرخى گىسكىكيان دەدەنى. ديارە ئەو دراو و گىسكەش يان لە برى زەكاتى شەرىعىيە، يان خىر و سەدەقەيەيان بە ناوى يارمەتى دانى ئايىنەوہيە كە فەقىكانىش جگە لە گىسكىك كە بە وردكەنان قەلەوى دەكەن و دەيكەنە قاورمە؛ ئەوانى تر دەفرۆشن و دراوہ كەشى لە پىويستىە كانى خويان و حوجرە خەرج دەكەن.^(۲)

۳- كارەكانى دىكەى حوجرە:

جگە لە راتبە و جومەكانە تەواوى ئەو كارانەى كە دەبى لە نيو حوجرەدا جى بەجى بكړن بە گشتى بە ئەستوى سوختەوہن جا لە ئاوهينان و ئامادەكردنى چايى بە ھەموو ئىشيكەوہ وەكى تىھاويتن و ھەلكردنى سەماوەر و سەرئاورنانى قەرەوانە و شوشتنى پيالە

۱ - ئاتاجى: ئىحتياجى، پىويستى.

۲ - ھەلبەت ئەگەر لەباتى زەكاتى شەرىعىيە دەبى مەرجى پىويستى تىدائى و اتاگىسك بەكەلك نايە بەلكوو دەبى يان كوور بى يان چوشتىر.

و ژیر پیا له و قه ندشکاندن و چایی تیکردن و چایی گێران و ههروه ها شتنی هه ور و هو له و سفره چنن و هه لگرتنه وه و دار برینه وه و داخستنی کووره له فه سلێ سه رمادا و مال مالین و چیش ت لێنانی نیوه رو وه له و شوینانه ی که راتبه دووژمه مه یه، بگره تا هه موو ته و ئیشانه ی که له نیو مالیک دا نه نجام دانیان پیوسته.

به زمی کابان

ئه وانه به جیی خوی که سوخته ی بیچاره ده بی شانیان وه به ردا و کولیان پیوه هه لگرتی؛ ده ردیکی دیه که سه رباری هه موو ده ردانه ئه وه یه که له بهر به شدار نه بوونی گه لیک له حو جره کان له ده فر و ئامانی پیوست، فه قیکان بو راتبه کردن چوونه هه ر مالیک پیخوریان بو ده ده فری خویان ده که ن، له و نیوه ش دا هیندیک قاپ و ماپ، یان ده گو رین و یان هه ر و ن ده بن و کابانیش تین بو فه قی دینیت که قاپه که ی بو بدو زیته وه و ته نانه ت ئه گه ر بو خوشی قاپیکی لی و ن بیی له وانه یه هه ر به سه ر فه قیی دا بینیت.

سوخته ی به سه ته زمانیش تازه قاپیکی و ن بوو له نیو دیه ک دا چو ن و له کو ئی وه وه بینیت. روو له هه ر مالیک بکات به ده ستی به تاله وه ده گه ر یته وه. چونکو ئه و قاپه یان هه ر له ده ستی کابان خوی و ن بووه یان ئه گه ر فه قیش و نی کرد بی و له رووی نه زانی نه وه دابیتی به مالیکی تر ئه وه کابانی ئه و ماله ش یان لی ده گو ر ی و به ئی خوی ده زانی و یان له بهر ئه وه ی که بو خوشی قاپی لی و ن بووه جا به هه ر هو یه که وه، لی ی و ن بوو بیت ده یکا به هی خوی و تازه نایداته وه به فه قی و ده بی، فه قی خوی تاوانی بدات. له وانه شه ئه گه ر زو ر له قاپه که هه ل سوو ری تاوانبار تریش بی و تووشی کابانیک بیی که له باتی و یدانه وه ی قاپ پی بلی: خو به خوای فه قی گیان زو ر له میژه قاپیکی خوشم و ن بووه، هه ر داومه به تو ش، هاها وه بیرت نایه ئه و ی روژی له پاوه که م بو تی کردی؟ ئه وه هه ر ده مگوت پیت ده لیم: بو م بینیه وه!!

هه رچه ند ئه و ریز و حورمه ته ی خه لکی مسو لمانی کورد بو فه قیی داده نین جی ی ریز و ئه و زه حمه ته ی پیه وه ده کیشن جی ی شانازی یه و زو ر پیاوانه ئه رکی به ریوه بردنی

هیچ شتیک دریغی ناکه‌ن و زورجار له زمانی نه و خه‌لکه مسولمانه ده‌بیسین که ده‌لین:
 «هه‌ر دیه‌ک فه‌قێ لی‌نه‌بی چۆل و ویرانه و به‌که‌لکی لی‌بوونی نایه‌ت» به‌لام «چه‌م بی
 چه‌قه‌ل نابێ» و «دنیا بیشه‌یه و هه‌موو شتیکێ تیدا‌یه» و هه‌لده‌که‌وی له‌ ئاو‌ه‌دانی یه‌ک‌دا
 ژنیک یان چه‌ند ژنی وای تیدا‌یت که‌ قاینکی خوشتر بو‌ی له‌ فه‌قییه‌ک و له‌ به‌ر نه‌وه‌ی که
 لینی ون‌بووه به‌زمی پب‌گپ‌ری و وای لیب‌کات سه‌ری لی‌بشیوینی و ته‌نانه‌ت ناچار به
 رو‌یشتنیشی ب‌کات!!

زور فەقی کێشه و هه‌للای نیوان کابان و فەقییان که له‌سه‌ر ونبوونی قاپ و شتی‌وا
رووی‌داوه، جایان به‌سه‌ر خۆیان هاتوو و یان به‌چاو دیویانه و یان بۆیان‌گیر دراوه‌ته‌وه،
به‌هۆنراوه‌نوسیوه و به‌و شیوه‌ده‌رده‌دلیان کردووه.

ئەمنىش لىرەدا بەسەرھاتىك دەنوسم و بۆۋەي سەرنج راكىشىش بىت لە قەدەر ئەو بەسەرھاتە و لە سەر ئىزنى ھۆنەرانى بەرپىز خۆم دەكەم بە شاعىر و بەوھىوايە كە لە ھەلە كانم چاۋپۆشى بكنە بە شىئەر دەيگىرمەۋە:

کیشہی نیوان فہقی و پورہ خہج

یهک له روژانی عومری به سه رچووم
له ترسی سه فهر بهر^(۱)، به سه فهر چووم
بوومه میوانی مالیک له دییهک
که لی ی جی گیر بوون قوله فه قییهک
ژینیان به شیوهی راتبه و جومعانه
ده بـرده سه ری به بی به هانه
پینان و ابو و ژین ته وان ده یزانتن
خه لک له خووشی نامو و نه بانن

سکالات^(۱) له لای مه لایده کم
 ئیشی خوم له وی جی به جی ده کم شه
 فه قیکه ده یگوت پووری به دینت
 به خوا و پیغه مبر به مهرگ و ژینت
 نه من نه و قاپهم ون نه کردوه
 نه وهی تو ده یلنی من نه مبردوه
 هه رچی بر دوومه بوم هیناویه وه
 چت داوه به من زوو ویم داویه وه
 ورده، ورده شه پر گهر متر ده بوو
 شیه^(۲) ی پووره خه ج هه ر پتر ده بوو
 قسبوولی نه بوو ئایین و رده
 بی به زه یانه دژمینی^(۳) ده دا
 نه قی لی قه و ماو له وی دامابوو
 کوولی گریانئ له نه و کئ مابوو
 که دی پووره خه ج ده سه له ناگری
 گوینچه بو قسه ی که س راناگری
 خودا خودای بوو له کوولی وه بی
 له کوول به خته که ی کوولی وه بی
 منیش که دیتم نه و شه پر و کی شه
 سه ره خو که و تمه بیر و نه ندیشه

۱ - سکالات: هه لږ شتی داخ و خه فه تی دل لای به کیک. (خال)

۲ - شیه: قیزه. (خال)

۳ - دژمینی: جوت، دژمان. (هه نانه)

ده گهل فهقیله بی بهش و باره^(۱)
 که وتمه وت و ویز له مه پرئه وکاره
 گوتم ئه بی برای بی قه در و نازم
 کارای بی بهش و ئاواته خوازم
 بو ده بی ئاوا بی ریزی لمان
 نه خهینه ژیر پیت گشت مال و سامان؟
 خو تو نه بوایه بی ئاوا نه ده بوو
 گه لمان بی زانکو و بی وانه^(۲) ده بوو
 له ساییه ده رس و ده وری تووه
 خاوهن میژوین، هه ر له تووه یه:
 یاسای شه ریعت که ماوه ته وه
 خه لک له ساییه حه ساوه ته وه
 هو نراوه و په خشان تو رانگرتووه
 ئه ده بی کوردیت پی ره نگاندووه
 فولکلوری کوردی له ئه فسانه وه
 هه م سه رگوزه شته به داستانه وه
 په ندی پیشینیان مه ته ل و مه سه ل
 پروا و روسمه کان ره سه ن و ته سه ل
 شیعر و موسیقا و گالته و گه پ هه مووی
 چی قسه ی خوشه گشتی موو به مووی
 هه ر له تووه یه که ئیستا ماون
 ناویکیان هه یه و له ناوا باون

 ۱ - باره: بههره و داهاات. (هه نبانه)

۲ - وانه: ده رس. (خال)

زاناي بەنرخ و پىپۇر^(۱) و ھۆزان^(۲)
 گەورە پىاوانى ھەلکەوتوى ھۆزان^(۳)
 ھەرچى ھەمانە ھۆنەر و نوسەر
 گشتيان لە حوجرە سەريان ھىنا دەر
 مەلای جىزىرى و ئەحمەدى خانى
 سالم و مەھوى ھەم بىسارانى
 شىخ رەزا و زىوەر، سەى ياقۇ و مەجدى
 ئەحمەدى موختار، حەرىق و ھەمدى
 سالمى سەنە و مەلای جەبىبارى
 کوردى و پىرەمىزد مەولەوى و نارى
 نالى شارەزاي دەشتى شارەزوور
 حاجى قادرى قەبر پەر لە نوور
 ئەو ئەستىرانەى کە گەشانەو
 بىھ ئەسمانە کەى ئەدەبمانەو
 دەيانى تىرىش کە وە کوو مەردان
 نەخشاندىان مىژووى ئەدەبى کوردان
 راژەى ئايىن و گەلىان گىرتەبەر
 مەرجى پىاوەتياى بەست و بىردەسەر
 ھەموو بە نانى حوجرە پىگەين
 لە دىن و ژىن و دنيا تىگەين

۱ - پىپۇر: چازان و لىزانى کار. (ھەنبانە)

۲ - ھۆزان: ھەلکەوتوى بلىمەت. (خال)

۳ - ھۆزان: ھۆزان لە نىوہ شىعرى دووھەمداکو (جمع) ى ھۆزە کە بەچەند مالک دەلین بچەنەو سەر يە ک

کەسێک بە هیدی و هیمنی بروانی
 لە میژووی ئەدەب زۆر چاک دەزانى
 کى هەولێ داوێ لە بۆرزگاری
 بە بەشمەینەتی و کزی و هەژاری^(۱)
 کوردی مەسولمان با بێرکاتەوێ
 میژووی ئەدەبى خۆی لێکداتەوێ
 دۆست و دوژمنی دەبێ بناسی
 بە هاوکاری دۆست لە دوژمن راسی
 هەرەوێک رابردوو قۆلی هاوکاری
 هەلمانی دەگەڵ تۆ بە لەباری
 ریزت بۆدانى بە جوانى و پیری

قەدەرت بزانى وەکو (زمزیری)
 سەرەپای ئەوانەش بە فر و قورگیر کردن، هەلخلیسکانی سەر سەهۆل، لەبەر
 سەرما هەل لەرزین و لە دەرکان سەگەل پێوەرین و لە گەرمان و لە شەرمان ئارەق سڕین، هۆ
 گەلێکی ترن بۆ سەخەلتی و سەرگەردانی سوخته جا بۆیە دەلیم ئەوێ نیوی لێناوێ:

۱ - بەلێ شاعیرێ هاوچاخ (معاصر) ه ناو داره کانیسمان وەک هەژار، هیدی و هیمن و... یان دەوری فەقیەتیان
 بە تەواوی دیوێ یان بەشێکی زۆری تەمەنی پڕبایەخیان لە حوجرە بردۆتە سەر و سەرەتای خویندن و قیربونیان
 لەویدا بوو و بناغەى کۆشکی زانست و زانیاریان بە فەقیەتی و لە حوجرەدا رشتووێ کە ئیستا سوارچاکی
 مەیدانی راژەى فەرھەنگ و ئەدەبى کوردین و لەو مەیدانەدا زۆر شاکاریان وە دەرناون و گەلێک حەماسەیان
 خولقاندوون و دەگەڵ هەموو هەل و مەرجێکدا هەلیان کردووێ و هیدی و هیمن هاتوونە سەری و بە نەداری و
 هەژاری کتیبخانەى کوردیان لە هەژاری نەجات داوێ و بەرەو دەوڵە مەندێیان هیناوێ. مامۆستا هەژاری مەکورانی
 لە ژێنامەى خۆى دا کە لە شەرەفنامە کەى داهاوێ دەلێت: چیشتانى شەشى شابانى ۱۳۳۹ ی کۆچى هاتو مەتە
 سەر دنیا، چونکە بابم مەلا بوو و بەچکە سۆنە لە سەریەتی مەلە قیربى... بە پینج سالی پینم خویندراوێ و دواى
 سیپارە و باغەبان و یاقیدە و سولتان جومجومە و سەنگتراش و چەند وردە کتیبى دیکە ناردراوێ سوخته خانە و
 لەوێوێ چومە مزگەوت و بومە فەقئى و گولستان و بوستان و سەرف و نەحوی عارەبیشم مل لێناوێ و بۆ دەقنە
 (دەقنە: پارسە ک کردنی فەقئى، نان چینیوێ لە مالان. هەنابە) دەرگام کوتاون و بۆ راتوێ گوندان گەراوم و زۆر
 مامۆستا و زۆر قیرگەم ئال و گۆر کردون و بە هیوا بوم بیمە مەلا و جنى باپیران بگرەوێ.

«سوخته» نیشانی داوه که زانایه و زور به باشی به رابه‌ری به نیو و خاوه‌ن نیو «اسم و مسمی» کردوه.

هه‌رچه‌ند گوتویانه سال به سال خوزگه به پار به لام سوخته‌کان به پنجه‌وانه‌ی نه‌و په‌نده ئیستا له رابردوو، حالیان زور باشره، وه‌ک ده‌گیرنه‌وه تا بیست - سی سالی‌ک له‌مه‌وبه‌ر سوخته‌کان زه‌خت و زه‌حمه‌تیکی زیاتریان له‌سه‌ر بووه و له لایه‌ن گه‌لیک له موسته‌عیده‌کانه‌وه سه‌گ به‌حه‌سار^(۱) یان پی‌کراوه و لیروله‌وی دراو‌ن و ده‌گه‌ل نه‌وه‌ش‌دا له‌نازادیه‌کی زورکه‌م به‌هه‌ره‌مه‌ند بوون.

وه‌ک باس‌ده‌که‌ن سوخته‌سه‌ره‌رای نه‌و ئیشانه‌ی که ئیستا به‌ئه‌ستوی وه‌ن زور ئیشتی‌تری‌شی له‌هیندیک شوین و له لایه‌ن بازه موسته‌عیدیکه‌وه بو دیاری‌کراوه. وه‌ک راخستن و هه‌لگرتنی جینگاوبانی موسته‌عید، که‌وش بو‌دانان و له‌به‌ر هه‌ستانی و هه‌روه‌ها شوشتنی جل و به‌رگ بوی و نه‌وجوره‌ش‌تانه که ده‌بویا هه‌ر نه‌نجامیان‌بدا.

له‌هه‌مووی سه‌یرتر ده‌لین هه‌ق به سوخته‌نه‌دراوه که به ئیشتیای خوی قسه‌بکا یان پی‌بکه‌نی و نه‌نانه‌ت راده‌ی قسه‌کردن و پیکه‌نینیشیان له‌شه‌و و روژدا بو دیاری‌کردوه و ده‌ستوری پیدراوه له‌کاتی دانیشن‌دا به‌زوری له‌سه‌ر چوک دانیشی.

هه‌رچه‌ند پنیوسته له‌هه‌موو کومه‌لگایه‌کی مرو‌فی دانه‌زم و یاسا هه‌بیت و گه‌وره‌یی و چووکایه‌تی بیاریزریت و بگره له‌مالیک‌دا که بنکه‌یه‌کی چکوله‌یه له‌کومه‌لگای گه‌وره‌ی مرو‌ف، نه‌گه‌ر گه‌وره‌یه‌ک و کاربه‌ده‌ستیک نه‌بی که ریکخه‌ر و ریبه‌ری نه‌و بنکه‌بی و رینوینی چکوله‌کان بکات و کار و باریان بو دیاری بکات و نه‌گه‌ر یه‌کیک له‌ژیر باری به‌رپرسیه‌تی چو ده‌ری لی‌ی وه جواب بیت، جایان هه‌موو نه‌ندامه‌کان تیکرا ببه‌ن کاربه‌ده‌ست و که‌س خه‌تی که‌س نه‌خوینیه‌وه و هه‌رکه‌س به‌مه‌یلی خوی بجولینه‌وه چی پی‌خوش بوو نه‌وه بکات، یان هه‌ر هه‌یچ که‌س خوی به‌به‌رپرس نه‌زانیت و گوی نه‌داته هه‌یچ کاریک، نه‌وه نه‌و ماله‌راناوه‌ستی و زور به‌زوویی لیک‌ه‌لده‌وه‌شی.

پیدا برو نه‌گه‌ر له‌نیشتمانیک‌دا که‌سیک یان لیژنه‌یه‌ک ده‌سه‌لات به‌ده‌سته‌وه

۱ - سه‌گ به‌حه‌سار: بریتی له‌هینان و بردنی بی‌فایده. (هه‌نبانه)

نه‌گریت و کاروباری رامیاری^(۱) و ئەرکه پنیوسته‌کانی دیکه به‌پێوه نه‌بات، جا، یان هیچ‌کەس گۆی به‌هیچ شتیک نه‌دات و یان هه‌رکەس به‌یانی زوو له‌خه‌وێ هه‌ستا داوای ریه‌ری بکا، ئه‌وه چی پێناچی که‌ ئه‌و ولاته‌ نه‌ک هه‌ر له‌ رێسمه‌ ده‌چیت به‌لکوو خه‌لکه‌ که‌شی تیک به‌رده‌بن و ده‌بیته‌ پێگه‌ی لاوه‌کیان^(۲) و له‌ هه‌ر لایه‌ که‌وه ته‌ماکار رووی تیده‌که‌ن و توژی به‌حه‌وا هه‌للا ده‌بن. ئه‌وه له‌ لایه‌ که‌وه بێ گومان وایه و سه‌لمیندراوه به‌لام «هه‌موو شتیک به‌خۆی و خویش به‌مانا».

ئهمه‌ی گوترا ده‌گه‌رپه‌ته‌وه‌ بۆ سالانی رابوردوو و ته‌نانه‌ت مامۆستا‌کانیشم ئه‌و ده‌وره‌یان به‌ته‌واوی نه‌دیوه و خۆشه‌ختانه‌ ئیستا به‌پێی ئه‌و مه‌سه‌ل (ضرب‌المثل)ه‌ ره‌فتار ده‌کریت و ئه‌و ئیشانه‌ی که‌ به‌ناهق له‌ لایه‌ن هیندیک موسته‌عیده‌وه‌ ده‌خرایه‌ سه‌ر سوخته‌ له‌ سه‌ری نه‌ماون و ئیستا سوخته‌ به‌مانای راستی وشه‌ نازاده. جارێ، رێگای قسه‌کردن و پێکه‌نینی لێ‌ناگیری و له‌وانه‌ و هه‌روه‌ها له‌ چۆنیه‌تی دانێشتن و هه‌ر هه‌لس و که‌وتیکی دیکه‌ی ره‌واش‌دا به‌ ئاره‌زووی خۆی ده‌کا و ده‌توانم بڵیم ده‌گه‌ل موسته‌عید له‌ مافی ژبان‌دا هیچ جیاوازیه‌کی نییه‌. ئینجا مه‌گه‌ر به‌ پیاوه‌تی خۆی ده‌نا، نه‌ جێ‌وبان بۆ موسته‌عید راده‌خا و هه‌لده‌گری و نه‌ که‌وشی بۆ داده‌نی و نه‌ شیوی بۆ ده‌کا و نه‌ له‌ سه‌ریشی پنیوسته‌ که‌ له‌به‌ری هه‌لبستی مه‌گه‌ر به‌ ئیشتیای خۆی وه‌ک ریزدانان و پارازتنی چوکه‌ و گه‌ورایه‌تی. ئه‌مجا موسته‌عیدیش هه‌ق به‌ خۆی نادا له‌ سوخته‌ توپه‌ بیی و گله‌بی لێ‌بکا له‌سه‌ر نه‌کردنی ئه‌وکارانه‌.

بگه‌ر ئیستا موسته‌عیده‌کان له‌ ئه‌نجام‌دانی زۆر کاری ناو حوجره‌ش‌دا هاوکاری سوخته‌کان ده‌که‌ن و وه‌ک براهه‌ک چاویان لیده‌که‌ن و موسولمانیش هه‌موو براهه‌ی یه‌کن و له‌وه‌دا منه‌تیک نییه‌.

هه‌لبه‌ت برا سوخته‌کانیش له‌و هاوکاری‌یه‌ که‌لکی خه‌راپ وه‌رناگرن و بۆ ئه‌وه‌ی بێ‌نه‌زمی و شیواوی له‌ حوجره‌دا روونه‌دات و کاره‌کان به‌ له‌باری به‌پێوه‌ بچن و له‌به‌ر ئه‌وه‌ش موسته‌عیده‌کان‌یان مامۆستای بوون و هه‌ن، یان به‌هه‌ر حال له‌و پتریان خویندوو

۱ - رامیاری: سیاسه‌ت (هه‌نبانه‌)

۲ - لاوه‌کی: پێگانه‌، غه‌واره‌ (هه‌نبانه‌)

و پله ی ماموستایه تیان بوی هه یه و له وانه شه روژیک بینه ماموستای و یان له بهرئه وه ی له وی به ته مه ن ترن و پله و پایه ی ماموستاش به رزه و ریزدانانی چکوله بوگه وره پنیسته ریز و ئیحتیرام بو موسته عید داده نیت و به گه وره و دلسوزی خو ی له قه لم ده دات و له زور ئیش دا پرس و رای پنده کات. کاروباری به قسه ئه نجام ده دات و ته نانه ت بو زور کاریش وه ک چوون بو سه فهر و ئه وانه ئیزنی لی ده خوازیت.

ئه وه بوو مانای سوخته و ماوه ی سوخته یه تی و ئه رکی سه رشانی و ئه و گیره و کیشه ی له و ماوه دا تووشی ده بی و ههروه ها جیاوازی ژبواری سوخته ی ئیستا ده گه ل سوخته ی رابردوو له ماندویی و ئازادی دا.

ئه وه ی که لیره دا زور سه رنج را کیشه و نیشاندهری وره و ئازایه تی و له خو بو ردویی فه قیکانه و جیی شانازی هه ر مرو ئیکی موسلمان ه ئه وه یه که ده بینین فه قیکان سه ره رای ئه و هه موو که ند و کو سه ی که له ریگایان دایه و ئه و هه موو گیر و گرفته ی که له ماوه ی خویندن دا یه خه یان بی ده گریت، به ژبانیک ی زور ساکار و کوله مه رگی، ته نیا به خاتری خزمه ت به ئابین و گه ل دریزه یان به و خویندنه هه رداوه و ئه وریه پر له که ند و کلویه یان هه ر پیواوه و قه تیش لی لانا ده ن و مه ودا به ناحه زان ناده ن:

نه به زین

به لی به سه ت ناله باری	به هه زاران خه فه ت باری
دووری له خزم و داک و باب	به دلی برژاو، وینه ی که باب
به بهرگ و پو شاکی دپاو	به باخه لی دوور له دراو
سه رگه ردانی و ده ربه ده ری	ئاواره بوون، چه رمه سه ری
هه زاران په ژاره چه شتن	به باران فرمیسک رشتن
ته نانه ت به روژی جیژن	زاره خواره له پی ریژن
دوور له خو شک و برا و که سان	ئاتاجی ده ستی ناکه سان
لالانه وه و پارانه وه	هه لسوران و چه وسانه وه
له دی بو شار له شار بو دی	پیوانی گه لیک کویره ری

نوستن له بهردهسته چيله
 به پرهی سه دساله راخستن
 له حوجره ی کونی پرمشک
 سارد ههروه کوو سه ری قه ندیل
 گه لیک ولات سوو پرانه وه
 چهند جاران سه گه ل پنه پین
 گه لیک ده رککا و ده رک کردن
 له هاوینا تینی گهرما
 کهند و کلوی سه ری بوون
 به لام ده گه ل نه و حاله ش دا
 خویندن رینه بازی وان بووه
 نوو سینه وه ی به رفیله
 به لیفه ی پر پینه نوستن
 هیلانه ی مار و دوو پیشک
 ناخوش وه ک جینی نه سیر و دیل
 بوخچه ی گورین به شان وه
 گرتن و داوین هه لدین
 ئاپرو و حه یا ته رک کردن
 چه قو چو و له رزینی سه رما
 ده گه ل فه قن هاوری بوون
 ده گه ل نه و زینه تاله ش دا
 جینگای شانازی وان بووه

سوخته کان کاره کان دابهش ده کهن

دابهش کردنی کاره کان

کاتیک سوخته ی په ک حوجره راده یان له که سیک زیاتربوو بو ئه وه ی هیچیان له هیچیان ماندووتر نه بن و باشریش به کاره کانئان رابگه ن، کاره کانئ حوجره به سه رخیان دا، دابهش ده که ن و پاشان پشکیان لی داوین و هه رکه س به مه لا «هوه ل» ده رچوو به ئیشتیای خوی چ کاریکی پی خوش بوو هه لی ده گری و له پاش ویش نه فهری دواپی کاریک هه لده بژی ری و هه ر به و شیوه تا کو تایی به که س و کاره کان دی.

نه گه ر له نیو سوخته کان دا که سیکي وا هه بی که زوری خویند بی یان له وان به ته مه نتر بی وه ک ریژدانانیک بوی، نایه لن کاری ده ره وه ی حوجره نه نجام بدات و وه نیو ثاوه دانی بکه وی جا بویه زورتر گه سک لیدان و چایی سازکردن و تی کردن بو ئه و که سانه په که خه ریکن له سوخته یه تی ده رچن یان به ته مه نن و ده رکا و ده رکیان لی عه یتره.

هوی دواکه وتن

هوی ئه وهش که بازیک له سوخته کان ته مه نیان زوره و هه ر له سه رده می سوخته یه تیش دان چهنه شتی که: یان ئه وه تا ئه وجوره که سانه دره نگ ده ست به خویندن ده که ن. یان له کاتی پیو یست دا ده ستیان به خویندن کردووه و به لام له بهر ئه وه ی زه نیان کوله ولی ها تووی خویندنیان نییه، توانای سه رکه وتیان که مه و نه گه رینه مه لاش چ له چ نازانن و مه گه ر له قه ده ر به رهی خولا قان راکیشن دهنه له باتی قازانج زیانیان ده بی.

یان وا هه یه فقی زیره که و ناماده پی خویندنیسی تیدایه و به لام هه ست به لپیر سراوی «مسئولیت» نا کا و به پی پیو یست خه ریکي ده رس و ده ورنابی و کاتی خوی به فیرو ده دات و بی خه مه و بی خه مخو ریشه.

هویه کی دیش ئه وه یه که هه لده که وی ئه و فقیه تووشی ماموستایه ک ده بی که نه زانه و شیای ماموستایه تی نییه و نه گه ر ده رسیسی پی بلیت بی که لکه و ده بی روژیک هه ر بگه ریته وه دواوه.

واده بئی فهقن ماموستاکه ی زاناشه به لام دلسوز نییه و به رژه وهندی فهقیکه ناگریته بهرچاو، جایان دهرسی زور ده چوینی یان دهرسیشی بی بلیت وای بی نالیت لی ی حالی بییت و سودی لی وه ربگریت و فهقنیه فهقیر نه گهر له کاتی خویندیش دا ههست به خراپی ده رسه کانی نه کات، رۆژنیک دی که تووشی ماموستایه کی زانا و دلسوز بیی و تینی بگه یه نی که هیچ فیر نه بووه. یان پاش ماوه یه ک بو خوی تی بگا که هیچ له هیچ نازانی و ته مه نی به بی هووده رۆیه و به ناچاری بگه رپته وه دواوه و سهر له نوی ئه و کتیبانه ی که به نیو خویندونی و په ری لی هه لدانه وه، نه و جار به له باری بیان خوینته وه و سوختایه تیه که ی له نویوه دهست پی بکاته وه و چهند سالی دیشی له ته مه نی پر بایه خی بو ته رخا بکات. با به سهر و سمیلش مه لایه کی ته و او بییت.

داخی داخانم

به داخه وه له بهر ئه وه ی که تا قی کردنه وه ی ره سمی بو فه قیکان نییه و مشورخۆریک^(۱) دهست ناکه و ی کولیان پنه هه لگری و چاک و خراپان لیک هه لا ویری و به بیژینگه ی تا قی کردنه وه، سه رکۆت^(۲) و بن بیژینگیان لی جیابکاته وه، هه رچی راست بووه ده توانی به نیوی فهقن جی ی خوی بکاته وه، له بهرگی پیروزی فهقیهه تی که لکی خهراپ وه ربگری و سه پی رۆژیش به پۆشینی بهرگی مه لایه تی خوی بکا به مه لا و دیلمانجی^(۳) به ینی خودا و خه لک و ده مرستی ئاین، که نه وده م به دانی فتوای خه له ت و نشان دانی ئاین به دیوی به راوه ژوودا، زیانیکی زور له ئیسلام و مسولمانان ده دات و قسه هه له و چه وته کانیشی به حیسابی دین ده گیرن و ئاینیان پی له که دار ده کریت.

جا ئه وانه ی که له رووی نه زانیه وه زیان ده گه یسن به جی ی خوی که نه وان نه زانن و زۆریشیان نازانن که نه زانن، به لام ده ردی سه رباری هه مووده ردان کرده وه ی بیدینه ی نه و که سانه یه که له ئاینیش دا به له دن و ته نانه ت بهرگی مه لایه تیشیان پۆشیوه به لام یان له

۱ - مشورخۆر: که سیکه که به تهنگ شتیکه وه بی و هه و لی بو بدا. (خال)

۲ - سه رکۆت: سه ریژنگ له کاتی ده غل گێژه و کردندا. (هه نبانه)

۳ - دیلمانج: پاچفه کار، ته رجمان. (هه نبانه)

ترسان یان له برسان یان بووه ی نیویان بیته نیو باسان یان به و مه به سته ی خه لکیان بو بیته به رده سان زور کرده و ی واده کهن فری به سهر ئیسلامه وه نییه و ته نانه ت له ئایین دا پیشگریشی لیکراوه. خو بابای دین دوزمنیش چ نه زان بی و چ زانا له په لپیک ده گه ری که گروی له سهر بگری و ئایینی پی بکاته ئامانجی تیر و توانج و پلار و یه کیکی پی بکا با نه یکر دبی به ده وار.

ئیر ته و چاو یک ناخشینی به ناوه روکی قورئان و حه دیس و شرع و کرده و ی پیغه مبه ر (د) و یارانی و میژووی ژیانی مسولمانه راسته قینه کان.

به لی ئایینی پیروزی ئیسلام له ده ست ته دوو تاقمانه: «کویری خو به چاوساغ نوین و چاوساغی کویر خه له تین» زیانی زور دیوه و پریشکی زوری وی هه لپه ریوه بویه بریک له کوره کرچ و کال و پی نه گه یشته و تی نه گه یشته وه کانی په ریوه ی هه نده ران ده بن و ده هو لی بولاوه کیان، له ئیسلامه بی گهر د و خه وشه تومته لیدراوه که ی خو یان هه لده گرن و تا ماوه یه ک ده چنه نیو بیری سه رلینشوای و به ره و بیرو چکه پر له سه رگه ردانیه کان هه نگاو ده نین و به ر له پیش که وتنی کو مه له که یان ده گرن.

به و پینه ده رده که وی که پیشگری له دوو تاقمه زیانباره ئه رکی سه رشان ی هه موو مسولمانیکی دلسوزه و له سهر هه ر مسولمانیک به گشتی و ماموستا ئایینی یه کان به تاییه تی پیویسته هه نگاوی شوین دانهر له و رییه دا هه لگرن، تا کوو ئیسلام چی دیکه به هو ی کرده و ی دیاری ناله باری له ئیسلام نه بانه کانه وه خه وشدار^(۱) نه کریت و له دژ کرده وه^(۲) ش دا مسولمانه نه گووراوه کان سیس و وشک نه بن و نه بنه قنگه لاشکی به ربای پرو پاگهنده ی نه یاران و په ره وازه ی ئیر و ته وی نه کرین.

هه رچه ند له و رو دا به رگرتن له چاوساغی کویر خه له تین زور چه توونه و جگه له دلسوزی نواندن بویان و خویندنه و ی ثایه ته پر له هه ره شه کانی خوا به سه ریاندا رییه کی دی نییه، پیشگری له کویری خو به چاوساغ نوین ئاوا چه توون نییه و چاری هاسانه ته وهنده ی ده وی زانایانی دینی پیوه ندی یه کی پته ویان به یه که وه بی و به رنامه ی مه لا و

۱ - خه وشدار: عه ییدار.

۲ - دژ کرده وه: عکس العمل.

مه لایه تی رینک و پینک بکه ن و که سینک که بوو به مه لا کارینکی پی بسپرن که له توانای دا بیی و که س نه توانی لاقان له به پره ی خو ی تی په پینتی و هه ر ئیشینکی بو ی هه لکه وت خو ی لی بکا به وه ستا و دینی خو ی و خه لکیش له به یین به ری. چونکو درو نییه که کوتویانه: کولکه مه لادین می برد، کولکه وه ستایان کولکه دوکتورجان می برد.

هه نگاوینکی که ده تواندری له و رییه دا هه لبیندریته وه ئه وه یه که هه ر له سه ره تای خویندن دا فهقی بخریته ژیر چاوه دیری و هه لسه نگاندن و تا قی کردنه وه و ئه وه ی له ژیر تا قی کاری ده رنه چنی و ئاماده ی خویندن نه بی پی نه خویندری.

هه ر به راستی فهقیه ک که لیها تووی خویندن نییه بوچی به خو بایی نانی حو جره بخوا و رهنجی ده گه ل بدری و له ئاکامیش دا هیچ فی رنه بی و رهقه پشت و دهسته وسان باربی و له کیس دایک و بابانیشی بچی و دوای چه ندسالان ئیرو ئه وی راوکردن و ئه وه موه تاسه و هیوای دایک و بابانی بووه ی کوپیان بو ده بیته مه لا، وه ک زه به لاحتیکی^(۱) بیکاره و بی هونه ر بویان به ری بکریته وه و ئاره زوکانیان بینه بلقی سه رئاو؟

بو یه باش وایه ئه گه رچی تا قی کردنه وه ی ره سمی و گشتیش له ئارادا نه بی ماموستا کان چ مه لا و چ موسته عیده کان شاگرده کانیا ن بخه نه ژیر چاوه دیری و به هو ی ده رس پی گو تن و لی پر سینه وه، راده ی زه یین و زیره کی و لی ها تو بی یان هه لسه نگین و که سانیکی که لی وه شاوه یی خویندنیا ن نییه و هه ر له ما کا^(۲) که وده ن^(۳) و بی که لکن، ده رسیان پی نه لین و تییا ن بگه یین و به خو شی و له رووی به لگه وه حالیا ن بکه ن که خویندنیا ن له ده ست نایه و تا ته مه نیا ن تی به ر نه بووه و هه لیا ن له ده ست نه چو وه روو بکه نه ئیشیکی دی، با شتره.

چونکو ئه و جو ره که سانه که سه لیه ی خویندنیا ن نییه له وانه یه له زور پیشه و ئیشی دی دا سه ر پر شته یی یان هه بی و سه رکه و تنیکی زوری تیدا وه ده ست خه ن.
من رام وایه ئه و جو ره فه قیانه ش که زیره کن و به لام ته مه لی ده که ن و مل ناده نه

۱ - زه به لاحت: زلحورت، ته ژه ی نا قولاً (هه نیا نه).

۲ - ما ک: ریشه و بناغه ی شت. (خال)

۳ - که وده ن: مه ردومی نازی ره ک. (خال)

خویندن، دواى ئاموژگارى كردن و هه‌ول ده‌گه‌ل‌دانىيان بو هينانه سهر تىكووشان و ره‌نجدان له پىنا و خویندن و فیربوون‌دا، ئه‌گه‌ر هه‌ر نه‌هاتنه سهربارى خویندن و هه‌ولى فیربونیان نه‌دا ده‌نگ بدرین و وه‌لانرین تاكو نه‌بنه سهربارى خه‌لك و به‌خوڤایی نانى حوجره نه‌خون و ماموستا ئازار نه‌ده‌ن و روژی دوايش دین نه‌كه‌نه پيشه‌ی نان پى‌په‌يدا كردن و پى‌رابواردن!!

یه‌کى دى له هویه‌کانى دواكه‌وتنى فه‌قى ماتل‌بوون خه‌رىك بوونیه‌تى به‌کار و بار و گیر و گرتى مالى باوكیه‌وه له‌به‌ر ئه‌وه‌ی زوڤه‌ی فه‌قىكان كوڤه‌ فه‌قیرن و به‌شیکى زوڤریش له‌گوزه‌رانىان له‌سهر ماله‌وه‌یه، به‌تایه‌ت ئیستاكه جومعانه نه‌ماوه، بویه‌ ناچارن ده‌سالىدا ماوه‌یه‌ک با به‌شیوه‌ی کاتیش بى ده‌ست له‌ خویندن هه‌لبگرن و مل‌بده‌نه کار و کاسبى كه ئاکامه‌كه‌ی دواكه‌وتنه له‌ خویندن.^(۱)

مجیورى فه‌قییان

زور واهه‌یه فه‌قىكان له‌ ئاوه‌دانى دا مالیک ده‌گرن به‌ مجیور كه‌ بریک له‌ کاره‌کانیان وه‌ك شتى هه‌ور و هۆل و ئاوه‌نیان و ئه‌وجوره ئیشانه‌یان بو جى به‌جى ده‌کات و ئه‌وانیش له‌ به‌رانبه‌ردا هیندیک شتى وه‌ك ووردكه‌ نان و وورده‌ قهند و ئه‌و پىخورانه‌ی لیان زیاد ده‌بى و جارجاریش بریک قهند و واده‌بى نانى ساغ و ئه‌وانه ده‌ده‌ن به‌ مالى مجیور و به‌وشیوه بریک له‌ کاره‌کان له‌ کۆل سوخته ده‌بنه‌وه و سه‌رى سوکتر ده‌بیت.

له‌ هیندیک جیگایان كه‌ ده‌ستكه‌وتى مجیور بریک زور بى فه‌قىكان به‌لینى شتى به‌رگ و لیباس و رایخ و پىخه‌ف له‌ مجیور ده‌ستین و موسته‌عید و سوخته و به‌ زورى موسته‌عید جل و به‌رگ و ئه‌وانه‌ی پى‌ده‌شون، به‌لام ئامرازی شوار^(۲) وه‌کى سابون و شتى واهه‌سهر خوڤانه.

۱ - له‌ توپی پىنجهم‌دا له‌ ژیر سه‌ردێرى «ديسان ده‌ردى دل و پىشنيار» دا ئه‌و مه‌به‌سته زیاتر درێژه پى‌ده‌ده‌ین.

۲ - شوار: شتن. (خال و هه‌نبانه)

دووهم سه رده م، موسته عیدایه تی

«مستعد» وشه ییکی عه ره بی یه و ناوی بکه ر «اسم فاعل» ه و له وشه دانی (۱) عه ره بی دا به مانای: ساز و ئاماده، ته یار و لیها توو، هاتوو. به لام له زاروه ی فهقیه تی دا به فهقیه ک ده گو تری که له خویندن دا گه یشتیته کتییی (جامی) یان پینه للاتر، جا یان له لای مه لا دهرس بخوینی یان له لای موسته عیدایکی بالاده ست.

دیاره فهقی تا ده گاته ده ور به ری جامی ئاماده یی په یداده کات و هم بو دهرس خویندن راهاتوو و باشر ده بیت، هم لیها تووی ئه وهش وه ده ست دینی که بتوانی دهرس به سوخته بلیته وه بویه له و کاته دا پی ی ده لین موسته عید.

به جیه لیره دا ئه وهش بلیم که تا ماوه ی چهند سالیگ لیره وه پیش، «جامی» و ههروه ها «البهجة المرضية» که کتیبیکه له دوو زانستی «نحو و صرف» دا و راقهی «الفیه» ی «ابن المالک» ی ئهنده لوسی ده کا و «شرح النظام» که له زانستی «صرف» دایه و بریکیش ده باره ی خه ت دا ده دوی و راقهی کتییی «الشافیه» ی «ابن الحاجب» ده کا و بگره له وانهش به ره و ژورتر هه ر له لای موسته عید خویندراون. ته نانه ت بیستوو مه که له هه ندیک شوین «موسته عید» هه ر به ئاخو ماده خوین گو تراوه و ئیتر فهقی تا به ئاخو و ئوخری خویندن گه یشتوو هه ر له لای موسته عید دهرسی خویندوو و به سوختهش نیوبراو.

به لام ئیستا فهقی ئه گه ر بگاته جامی یهش باشه و واهیه له پیش ئه وه ی دا بگاته ئه و کتیه خو ی ده کا به موسته عید و ده چی له لای مه لا ده خوینی. به لام هه ر ئه وه نده یه دهرسه که ی له لای ماموستای گه وره یه ده نا له به ر ئه وه ی که م واهیه فهقی به ر له گه یشتنی به جامی توانای سوخته راگرتن و دهرس پی گو تنی بی یان ئه گه ر توانای ئه وه شی بی که م واهیه سوخته بو خویندن بچیته لای، کاره کانی حو جره ی هه ر به ئه ستوو یه و ئه گه ر زور ریزی بو دابندری کاری دهره وه ی حو جره ی پی نا که ن.

سوخته عید:

شایانی باسه که فه قی له ماوه ی خویندنی کتیه کانی نیزیک له جامی و له وی به ره و ژیر تر وه ک «تصرف ملا عه لی» که له زانستی «صرف» دایه و نوسراوی ماموستا مه لا عه لی شنوی یه و ریساله ی «استعاره» که له زانستی «بیان» دایه و ریساله ی «وضع» که له زانستی «وضع» دایه و هه ردوکیان دانراوی مه لا نه بوبه کری میر روسته مین، با له لای مه لاش بخوینی به زاراوه ی نیو فه قییان «سوخته عید» ی پی ده گو تری
 نه و وشه یه ش تیکه ل کراوه له سوخته و له عید، که دوو پیتی «عید» له وته ی موسته عید پچراون. واته فه قی له وماوه خویندنه دا نه سوخته یه و نه موسته عیدی ته واوه، یان له هه ردوک لای پیوه یه و سوخته یه کی نیزیک له موسته عیدایه تی یه.

ئه رک و سپارده ی موسته عید

فه قی ده گه ل ئه وه له سوختایه تی رزگاری هات و بوو به موسته عید، یه که م شت که پی ی خوشحال ده بیت و که یفی پی ده کا، ئه وه یه که رهنج و کویره وه ی چاخ ی سوختایه تی وه ک فه رمانبه ری موسته عید و ئه نجامدانی ئیشی ناوه وه و ده ره وه ی حوجره و وه لامدانه وه ی کابانی قاپ لی ون بوو و ئه وانیه ی له کول ده بیته وه. نه ک هه ر ده حه سیته وه به لکوو ده بیته فه رمانده ری ک و ئه گه ر بریک دادپه روه ر و به به زه یی نه بیت به نوبه ی خو ی زورکاریش که ئه رکی سه رشان ی خو نی به سوخته یان جی به جی ده کات و به م شیوه توله ی خو ی ده کاته وه.

موسته عید جگه له دهرس خویندن و موتالا کردن و پیداجونه وه ی خو ی، دهرس پی گو تنی سوخته شی به ئه ستووه یه.

هه لبه ت واش نییه که فه قی هه ر که بوو به موسته عید دهرس به سوخته بلیت. چونکوو چ سوخته و چ موسته عید ده بی بو خو یان جیگا له لای ماموستا بخوازنه وه و داوای لی بکه ن دهرسیان پی بلیت، ئیتر نه موسته عید و نه ماموستای گه وره، مافی ئه وه یان نییه که داوا له فه قی بکه ن بو خویندن بیته لایان. ته نانه ت ئه گه ر به بریتی «کنایه» ش ئه و

داوايه له فهقی بکهن بۆيان به شوره یی په کی زل ده ژمیر دری.

ته نانه ت نه گه سوخته یان موسته عید له جی خویان هه له نه قه نابن نه مه لا ریگا به
خوی ده دا شاگردی که سیک دیکه هه لفریونی و بانگی بیلته لای خوی و نه
موسته عید. (۱)

زور واهیه موسته عید چوار تا پینچ که س بگره زیاتریش سوخته راده گریت و
هه که سه ش دوو ده رسیان پی ده لیت و نه موسته عیده زور به چه توونی ده توانیت به
ده رس و ده وری خوی رابگات.

شتیکی دی که ده بیته هو ی کویره وهری و رهنجیکی زورتر له ده رس گوتن دا چ بو
موسته عید و چ بو ماموستای گه وره نه وه یه که: له بهر ناریکی شیوه ی خویندن و نه وه ش که
هه که س له کتیییک را و هه رده مه له لای ماموستایه ک ده رس ده خوینی که م واهه لده که و ی
چه ندکه سیک بینه یه که ده رس و ماموستا به یه ک که رهت بتوانی ده رس به هه موانیان بلیت
بویه ماموستا ناچاره هه رچه ندکه سیک له لاییت جیا جیا به هه رکامیان روژی دوو ده رس
بلیت که نه وه ش و هختیکی زوری ده و ی.

شینوه ی ده رس خویندن و ده رس گوتن

فه قیکان له هه وتوودا سی شه ممۆ و هه یی ته عتیلن و روژه کانی دیش
ده رس ده خوینن. له بهر نه وه ش حو جره کان وه ک فیرگه ره سمی یه کان له ئامرازی وه ک
ته خت و سه نده لی و نه و جو ره شتومه کانه به هه ره مه ند نین ماموستا و شاگرد هه ردوکیان له
ته ختی عه ردی داده نیشن و جا خه ریکی ده رس دان و ده رس خویندن ده بن به م جو ره: که
سوخته هیندیک دوور و به ره و رووی ماموستای له سه رچوکان داده نیشی، نه معجار

۱- من ینم وایه نه و بیر و بو جونه نه گه ره به هو ی و به رچاو گرتنی دو ستایه تی و ئاواله تی و خه لک به زور زانین
و خو به که م گرتن و گو مانی باشه وه بی که به زوریش هه ره له وانه سه رچاوه ی گر تووه نه وه شتیکی زور به جی به.
به لام نه گه ره هه لکه و ی سوخته یان موسته عید ریان ده لای ماموستایه ک بکه و ی که به هه ره هو یه که وه بی که لکی
بووان نه ییت و نه وایش هه ست به وه نه که ن زور جیگای خو یه تی که سیک ئاگاداریان بکاته وه جا با به
بانگ هیشته لای خوشی بیت. ئیتر نه وه نایته ته فره دان به لکوو دلسوزی نواندنه سه باره ت به لی قه و ماویک.

هەردوکیان نیوی خوا دینن و پەسنی دەکەن و هەر^(۱) وەها داوای رژانی بەزە و پیتی
خوادمەکان بۆ سەر پێغه مەبر و یارانی (د).

ئەو و یزامە^(۲) کە بە زۆری بۆ مەبەستانە بە کاردیت ئەوێ: «بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ
الرَّحِيمِ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى خَيْرِ خَلْقِهِ مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِهِ وَأَصْحَابِهِ
أَجْمَعِينَ» واتە دەست دەکەین بە و دەرس گوتن و دەرس خویندنه بە یارمەتی ناوی خوا
مێهرەبان و بخشنده، هەرچی پێهەلگوتنە بۆ خوا ی پەروردگاری هەموو ئافەریده یێکە و
سۆز و سلاوی پێزی بە سەر باشترین دروست کراوە کانی دا کە «محمد» و بە سەر بنە ماله
و یارە کانی دا بە تیکرایی. پاشان شاگرد روودە کاتە ماموستا و دەلی: «بَارَكَ اللَّهُ فِي جَمِيعِ
مَقَاصِدِكَ» واتە خوا سەرکەوتووت بکات لە هەموو مەبەستە کانت دا. ماموستاش لە وەلام دا
دەلی: «إِنَّا وَإِيَّاكَ» واتە: ئێمەش و تۆش.

سوخته کان دەرس دەخوینن

ئنجما ماموستا دەرسی رابردووی لی دەپرسیته وە بۆ ئەوێ بزانی رهوانی کردووه،

۱- پەسن: تارێف پێهەلگوتن، چاکە گوتن. (هەنبانە)

۲- یزامە: عبارت.

له بهریه تی یان نا؟ جا نه گهر فهقی به ره وان کردن و له بهر کردنی دهرسه که خوی بو دهرسی تازه ئاماده کردبێ، ئه وه دهرسی پێ ده لیت و ده نا نه گهر ماموستایه کی دلسوز و به خته مام^(۱) بێ تا دهرسه که ی به له باری ره وان و له بهر نه کا دهرسی تازه ی پێ نالیت و هه ول ده دا بو ئه وه ی دهرسی رابردووی فیربکات.

موسه عید، دهرس به سوخته کانی ده لیت

له کاتی دهرس گوتن دا ماموستا بهرله فهقیکه و یژامه ی دهرسه که ده خوینیه وه و ده گه ل ویش یان به دواویش دا شاگرد ده ی خوینیه وه و ئه مجار به کوردی مانای بۆلیک ده داته وه و مه به سه که ی بۆ شی ده کاته وه و ههر به م شیه به پێ ی زیره کی و نازیره کی شاگرد، تالی ی حالی ده بێ بۆی دووپاته ده کاته وه.

ههر کاتی کیش له دهرسه که بوونه وه شاگرد ده لێ: «رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْكَ» واته: سوز و ره حمه تی خوا له سه ر تو بێت. ماموستاش له وه لام دا ده لیت: «عَلَيْنَا وَعَلَيْكَ الرَّحْمَةُ». واته ره حمه ت له سه ر ئیمه ش و توش بێت.

۱- به خته مام: مه ردومی ئه مینی راستگۆی دلسوز. (خال)

له باره ی ئاداب و ری و شوینی نیوان شاگرد و ماموستادا کتییک به ناوی «آداب المتعلمین» نوسراوه که باسی گه وره یی عیلم و مهرجه کانی باشی ماموستا و ناوال و ههروه ها قازانجی تیکوشان و پشت به ستن به خوا (التوکل) و پاریزگاری (التقوی) و کاتی خویندن و تیکوشان و میهره بانی و دلسوزی و نه وشتانه ی ده بنه هو ی به زهینی و بی زهینی و چونه تی دهرس خویندن و ره وان کردن و نه وانه ده کات که نه وکتیه دانراوی «نصیرالدین طوسی» یه، و رینوینی یه کی زوری له وباره وه تیدایه، به لام به زمانی عه ره بی یه و سوخته کان ناتوانن که لکی لی وه رگرن.

هه له بت موسته عیدیش هه ره به شیوه ی سوخته دهرس ده خوینی، به لام به و جیاوازی یه وه که، کهم وا هه یه ماموستا دهرس له موسته عید پیرسته وه مه گه ر جیه ک که پینی وایی زور ره ق و چه توونه و جی ی به هه له چوونه و ره وانی نه کردووه، بوی دووپاته بکاته وه.

ماموستا، دهرس به موسته عیده کان ده لیت

حوجره ی خانه قای پیرانشار

ههروه ها موسته عیدکه م وا ده بی ده گه ل ماموستایان به دوا ی وی دا ویزامه ی

دهسه که بخوینتهوه.

جاری واههیه ماموستا بۆوهی له موسته عید حالی بیت و بزائیت داخوا فیری خویندنهوهی ویزامهی عهره بی بووه یان نا، یا ههر له بهر مه شق کردن و فیر بوون، بهرلهوهی بۆ خوی نوسراوه که بخوینتهوه، به موسته عیدی ده خوینتهوه و نه گهر هه لهیه کی بوو بۆی راست ده کاتهوه جا پاشان مانای بۆ لیک ده داتهوه.

جیاوازی به کی دیش نه وهیه موسته عید وریا بنی یان ناوری، به زوری، ماموستا ته نیا ههر جارێک دهسه که ی بۆ رافه ده کا و لیکێ ده داتهوه ئیتر مه گهر به ده گهن ده نا نه دهرسی رابردووی لی ده پرسته وه نه دهرسی تازه ی له جارێک زیاتر بۆ ده لته وه.

به لام موسته عید بهرلهوهی ده رس بخوینی خوی موتالای له سه ر ده کات، بۆ نه وهی هم بۆ کاتی خویندن ئاماده یی پتر بئی و هم تاقی کردنه وه و مه شق کردنیش بئی بۆ خوی.

موسته عیده کان، ده رس موتالā ده کهن

سوخته و موسته عید هه ردوکیان هم له کاتی ده رس خویندن دا و هم له وه ختی دیش دا مافی پر سینه وه یان هه یه و ته نانه ت نه گهر نیوهی ده سه که شیان تی نه گه یین یان له بیر یان چوو بیته وه و بی پر سه نه وه ئیتر ماموستا هه قیان پی ده دا و به خوشی جوابیان ده داته وه. واش هه یه نه گهر به شی زوری ده سه که یان ههر نه زانه وه سه ر له نوی پیا

ده‌لټه‌وه که جاری ثاوا، یان نه‌وه تا دهرسی تازه ناخوینن یا به خویندنئ که می‌ک وازدینن. سوخته و موسته عید له‌وه‌ش دا جیاوازیان نیه که دواي نه‌وه‌ی دهرسیان خویند له‌سهری دا داده‌نیشن و ده‌یلټه‌وه تاره‌وانی ده‌کهن. جا نه‌گه‌ر دوو یا چند نه‌فه‌ر دهرسیان به یه‌که‌وه بټی به زوری پټکه‌وه ده‌یلټه‌وه به‌وشیوه هه‌روه‌کی دهرس پټگوتن، یه‌کیکیان هه‌موو، یان برټیک له‌ده‌رسه‌که ده‌خوینټه‌وه و مانای لټیک‌داته‌وه و نه‌وانی دیش‌گونی بو‌ده‌گرن و به‌لټی بو‌ده‌کهن و نه‌گه‌ر تیگیراویشی بوو یارمه‌تی ده‌ده‌ن، و ټیتر تا ده‌رسه‌که به‌باشی ره‌وان ده‌کهن نوره‌ی لی ده‌کهن و ده‌یلټه‌وه نه‌گه‌ر یه‌کده‌رسیش نه‌بټ نه‌وه هه‌رکه‌س دهرسی خوئی ده‌لټه‌وه تاره‌وانی ده‌کات. (۱)

له‌شیوه دهرس‌گوتنه‌وه، یان ده‌ور کردنه‌وه‌ی به‌ته‌نیادا، سوخته به‌ده‌نگ نه‌و کاره ده‌کا، واته هه‌م عیباره‌ته‌که‌ی به‌ده‌نگ ده‌خوینټه‌وه و هه‌م ماناکه‌شی به‌ده‌نگ لی ده‌داته‌وه، به‌لام موسته عید به‌زوری هه‌ر بټی ده‌نگ و له‌به‌رخویه‌وه نه‌و کاره ده‌کات.

ده‌رس خویندنئ موسته عید (خوجره‌ی مزگه‌وتی سووری سابلاغ)

۱- بووه‌ی دهرس زو‌ر بگوترټه‌وه تا نه‌وه‌ی ره‌وان ده‌کرټ و بټی گری و گول ده‌بی په‌ندټکی عه‌ره‌بی دانراوه ده‌لټی: «الدرس حرف والتکرار الف» واته دهرس پټیکه و گوتنه‌وه‌ی هه‌زار جاره.

ههلبهت ئه گهر له ده ورکردنه وه دا ته نیا و یژامه به عهره بیه که له بهر راو به بی مانا لیدانه وه بگوترینه وه چ سوخته و چ موسته عید هه به دهنگ ده یلینه وه و ئیتر گاله گالی فهقیان و ریچکه ههلبهستیان له کاتی پیداجونه وه و ده ورکردنه وه دا شتیکی بیسراو و به نیوانگه.^(۱)

دهرس له بهر کردن

کاریکی دیکه ی که سوخته و موسته عید تیندا به شدارن له بهرکردنی دهرسه، ئه و کتیبانه ی له ماوه ی فهقیه تی دا ده خویندرین به شی ههره زوریان ده بی له بهر بکرین جا هه به له عیززی و عه و امیلی جورجانی یه وه بگه تاده گاته (تلخیص و جمع الجوامع و تهذیب الکلام و تشریح الافلاک و سبزواری) و ئه و کتیبانه ی کو تایی خویندنیان پنی دیت.

له راستی دا ئه وه - پازده - بیست کتیبانه ی له و ماوه دا ده خویندرین که له دوایی دا ناویان ده به ی، ئی وایان تیدانه له بهرکردنی نه ویت. ئه وه نده هه به ته نیا مه تنه کان له بهر ده کرین و ئیتر شهرحه کان له بهر زوری گوینان پنی نادریت.

وه کی ده گیرنه وه ده لین فهقی و اهه بووه بریک له کتیه کانی به شهرحه وه له بهرکردوون و ته نانهت زیاد له شهرحه که حاشیه و په راویزیکی به سه ر کتیه که شه وه بوون هه رلی له بهرکردوون. ئیمامی نه وه وی له پیشه کی کتیبی «منهاج الطالبین» که کور تکراره ی کتیبی «المحرر» ی ئیمامی رافعی یه ده لیت: له بهر نه وه ی کتیبی «المحرر» قه واره ی زور بو و زور به ی خه لکی پیان له بهر نه ده کرا مه گه هیندیک که سی وا خوا چاودیری کردین به چاکم زانی کور تی که مه وه له نیوه ی قه واره ی خوی دا بو نه وه ی له بهرکردنی هاسان بیته وه...»

۱ - فهقیان بو دهرس خویندن و ده ورکردنه وه ده رده که ون و ده چنه ده ور به ی ئاوه دانی و نیوموچه و مه زراکان و زور جی هه به ته ونده هاموشویان کردوتی و لئی ماونه ته وه که به نیوی فهقیان نیوانگی ده رکردووه و ته نانهت ئه گه ر نیوی دیشی له سه ر بو بی فراموش کراوه و به نیوی تازه وه ناسراوه، وه ک کانی به فهقیان، گه لوی فهقیان، گوژی فهقیان، شاخی فهقیان و تو ی فهقیان و...

فه‌قیه‌کان به‌راوی‌چکه‌ده‌رس له‌به‌ر ده‌که‌ن

جا نه‌وه‌ی چاوی به «منهاج‌الطالبین» که‌وتوو ده‌زانی که‌کتیبه‌که‌له‌هه‌ندی که‌چاپی‌دا زیاتر له‌ش‌سه‌د لاپه‌ره‌ی مامناوه‌ندی‌یه.^(۱) جا نه‌مه‌هیچ که‌له‌به‌ر کراوه‌ته‌نانه‌ت «المحرر» ی‌ش که‌وه‌ک له‌قه‌سی ماموستا ده‌رده‌که‌وئ، دوو به‌رانبه‌ری «منهاج» هه‌ر له‌به‌رکراوه.^(۲) جا بۆیه‌ده‌لیم کتیب له‌به‌ر کردنی فه‌قیان ته‌ویش به‌و شیوه‌، نازایه‌تیه‌کی که‌م وینه‌و هونه‌ریکی گه‌وره‌یه‌و ئیتر له‌به‌رکردن و له‌بیرمانه‌وه‌ی ته‌وکتیبه‌زله‌زلانه‌به‌و هه‌موو کویره‌وه‌ری و ده‌ردی سه‌ری‌یه‌وه‌، نه‌گه‌ر پشت به‌ستن به‌خوا و

۱ - مامناوه‌ندی: شتی ناوونجیی. (خال)

۲ - نمونه‌یه‌کی سه‌یر و سه‌مه‌ره‌ی کتیب له‌به‌رکردن: ده‌گیر نه‌وه‌که‌کاتیک ماموستا مه‌لا عبدالله بێتوشی و ماموستا مه‌حمودی بری دوا‌ی ته‌واو کردنی خویندنی گونجاو له‌کوردستان پێش‌سالی (۱۱۷۰) کۆچی مانگی به‌مه‌به‌ستی وه‌دست هێنانی پله‌ی زیاتر له‌نخوینه‌وه‌اری داروویان کرده‌به‌غدا و شاره‌کانی تری عه‌راق و که‌نداو و خه‌رجی ریگاشیان نه‌بو رایان هاته‌سه‌ر ته‌مه‌یه‌کیان «تحفة‌المحتاج» و ته‌وی تریان «قاموس‌المحیط» ی فیروزآبادی له‌به‌ربکا و پاشان بیافروشن و دراوه‌که‌یان بکه‌نه‌خه‌رجی ریگا که‌ته‌وکاره‌شیان کرد!!!
شایانی باسه‌که‌تحفه‌له‌چاپی ئیستای‌دا به‌پراویزه‌وه‌ده‌به‌رگی پێنسه‌د لاپه‌ره‌ی و قاموسیش نێزیک به‌دوو هه‌زار لاپه‌ره‌ی پراوپه‌ره‌.

تیکۆشان و هیوای زۆر نه بئ کارى حه زره تی فیله و به کهم کهس ده کرى، به تایهت زۆر له و کتیبانه که له بهر کراون زۆر کهس له ده ورانى مه لایه تیش دا هه ر له بیر خوی نه بر دونه وه و ده وری هه ر لى کردونه وه.^(۱)

«سماع» گوینداری

دیاردیه کی دیکه ی نیو فه قیان «سماع» واته گوئ راگرتنه. ئه ویش به م شینوه یه که فه قن چ سوخته چ موسته عید کاتیک کتیبکی خویندبئ و باش لئ تئ نه گه بیئت یان بیهه وی باشت لئ حالی ببئ، یان هه ر بیهه وی و ده خورابیئ به ببئ خویندنی راسته وخو فیری ببئ «سماع» ی ده کات. واته کاتیک ئاوالیکی ده رس ده خوینی له په نای داده نیشت و گوئ بووی و ماموستای ده گری و ده رسه که یان لیوه فیر ده بیئت.

«سامع» واته گویندیر، مافی ئه وه شی هه یه ئه گه ر پئسیریکی^(۲) بۆهاته پئش پر سیار بکاو یان ئه گه ر ره خنه ی هه بوو ده ری بیریت.^(۳)

۱- ئه مه جگه له وه موو شیعرانه ی که له کوردی، عه ره بی و فارسی دا بۆ شه ره شیعر و زیده زانیین له بهر کراون.

سه رنج راکیشت تر له هه موو ئه وانه ده رس گوتنی ماموستا کانه به ببئ که لک وه رگرتن له کتیب. به لئ کومه لیکى زۆر له باش مه لا کانه مان ببئ ئه وه ی کتیبیان له پئش ببئ ته درسی کتیبانیکی وه ک «تحفه»، مطول و یان کردوه. هوه یه که شی ئه وه بووه که ئه وه نده یان ئه وه کتیبانه سه ره و ئوکردون و ده رسیان تیرا کوتونه وه، ویزامه کانیا ن هاتوته بهر.

۲- پئسیر: مشکل (فه ره نگى بابان)

۳- له مه زرای حو جره دا که به ئاوی سه رچاوه ئیسلامی به کان ئاودیری ده کرى خووخه ده ی ئیسلامی جئ گرتویه و ئازادی و خوشه وستی و دلسوزیه کی ته واو حا کمه به لام نه هه موو دارو روه کیک له مه زادا پنده گا و نه هه موو که سیک له ژبانگه وه ده ورووبه ری ده رس وه ر ده گری و تیده گا جابویه بریک له ماموستا کان چ موسته عید و چ ماموستای گه وه له کاتی باس له سه ر شتیک یان ده رس گوتن داده عیه و فیز ده یانگرتی و هه ق وه ر ناگرن و نای سه لمین و بووی قسه یان ره سه رکه وی ده یان پینه و په رۆ ده کهن و ئه گه ر بابای ته ره فیان بریک وریانه ببئ سه ری لئ ده شیوتین. و «قل» ی لئ ده کهن به «فل»

هه لبهت ئه گه ر ئه وه کاره لایه نی خو به زل زانیی نه ببئ و هه ر به خوشی و شوخی ببئ و له ئاکام داراستی بیته سه رزارو هه ق بدریته هه قدار له وانه یه کاریکی زۆربی جئ نه ببئ و ته نانهت که لکشی بۆزیاتر بیر کردنه وه و میشک پژان ببئ، به لام به داخه وه هیندیک ماموستا پشان شووره یه قسه ی خویان بخۆنه وه و هئ که سیکى تر بقۆز نه وه و ئه گه ر ده گه لیان پنه بچی هه قى توره بوون و ده رکردنی فه قیش به خویان ده دن، قهت رى ناکه وی

دوو فەقى سەماعى دەرسى ئاۋالان دەكەن
حوجرەى ئاسناۋىيى شىۋىيە

مەشق و خەت خوشى^(۱)

چونكى فەقى تەننەت لە دەورانى مەلایەتیشدا كەم واهەيە پىۋىستى بە نووسىنى
وېژامەى عەرەبى لەبەر رابىيىت و ھەرۋەھا لە بەر ئەۋەش كە فەقى بە خويندنى ئەو
زانستگەل «علوم» عەرەبىيەنە و بە تاييەتى بە خويندەن و فېربوۋنى دوو زانستى «نحو و
صرف» كە دەستورى زمان «رېزمان» ن زۆر بە باشى فېرى نويسىنى عەرەبى واتە رىنوسى
ئەو زمانە دەبى، دەستور نىيە دەرس بنوسىتەۋە و تەنبا بە ئارەزۋو و لە بەر خەتخوشى
نەبى مەشقى نىيە و چ نانوسىتەۋە، دەگەل ئەۋەشدا، فەقىكان لە ھونەرى خەتخوشى
بە ھەر مەندەن و زۆرىيان بەر لەۋەى يىتە مەلا و تەننەت واهەيە لە سەردەمى سوختەيەتىدا
خەتى كوردى^(۲) و ئارەۋى «عربى» و فارسى ھەريەكە بە شىۋەى تاييەتى خۆى و زۆر بە

گوى بۇ شاگرد شەكەن و شىكىكى لى بەلمىن، ھەرگىز نەلەن فەقى داھىيانىكى ھەبى، جارىك نە بلىن
ئافەرىن قەى تۈيە، مەن بە ھەلەدا جوم، بېورە، تا بە شىۋە فەقى ۋە بوۋزى و گول بكا!!

۱- مەشق: نووسىنەۋە لە بەردىرىكى جوان چەن جارىك لە سەريەك بۇ خەتخوشى (خال)

۲- فەقىكان! لە سالەكانى پىش شۆرشى ئىسلامى ئىران كە نووسىنى كوردى كەم بوو بگەرە بەشى زۆرى

جوانی و هونه رهنه ندانه ده نوسن.

شایانی باسه له م سه رده مانه دا که چاپه مه نی زۆرت ره و زۆربه ی هه ره زۆری کتیه کان له چاپ دراو نوسینه وه که مه ده نا تاماوه ی بیست، سی سالی ک له مه و بهر به شی زۆری کتیه کان هه ره له چاپ نه دراو و نه گه ره له چاپش درابن به که می وه ده ست که و توون بویه فهقی و ماموستایه کان ناچار بوون بۆ وه ده ست هینانی کتیب نوسه یه کی به نه مانه ت وه ربگرن و له رووی بنوسنه وه، ئنجا بۆ ده رس تیراگوتن و خویندن که لکی لی وه ربگرن وه کی له جیی خۆی دا نه و باسه به دریزی دینیه وه گۆری.

نه و چاخ ی حو جره کان چاپخانه و فهقی کان مه کینه ی چاپ، بوون و هه ره له قورئانی پیرۆزه وه بگه ره تا ته فسیر و کتیبی شه رعی و میژووی و عیلمی و هه رچی که پیوستی یان پی بووه و اه به وه تا هه زار لا په ره بگه ره زیاتریش کتیبیان نوسیوه ته وه، ته نانه ت حاشیه و په راوێزیشیان قوتار^(١) نه کردوون.

ئێستا هه ره که سیک سه ریک له کتیبخانه کۆنه کانی کوردستان به تایه ت له کتیبخانه ی مه لایه کان هه لینی، ده یان و بگه ره سه تان کتیبی و ده بینیه وه که به زیاتر له هه زار لا په ره وه به ده ست و قه له می فهقی و ماموستا کان نو سراونه ته وه و له فه وتان و له ناو چوون پارێزاون و هه ره یه که شیان شا کاریکی هونه ری سه ره بخۆن. جا به هۆی نه و نووسینه وه شه وه خه تخۆشی بووه ته هونه ریکی بهر چاوی زۆر له فهقی و مه لا کانی کوردستان.

شێعر و شاعیری

به بۆنه ی هاتنه پیشه وه ی هونه ری خه تخۆشی پیم به جی بوو ئاماژه^(٢) به وه بکه م

﴿ یاساخ و قاچاغ کرابوو و ته نانه ت نویسی نامه یه کیش به زمانی کوردی قه دهغه بوو، به دزی و له به ینی خۆیان و نه و که سانه که متمانه یان پی هه بوو له نووسینی نامه و شتی وادا که لکیان له زمانی کوردی وه رده گرت و بهوشیوه ریزمانی کوردیان ده پاراست.

١ - قوتار: رزگار. (خال)

٢ - ئاماژه: ئیشاره. (هه نبانه بۆرینه)

که به شیک له فهقییه کان هه ست (قریحه) ی شاعیری یان به هیزه و نه گهر وه دووی کهون زوو گه شه ده کات.

ئه وه تا ده بینین هه مووشاعیره کوئه کان و به شیکی هه ره زوری شاعیره لاو و تازه کانمان له حوجره سهریان هه لداوه، که هه ندیکیان به چوار زمانی کوردی، عه ره بی، فارسی و ئازهری شیعیان داناوه.

بریک له فهقییه کان نه گهر هه ستیکی زور به هیزیشیان نه بووبی یان هه ره یان ویستبی بینه شاعیر لانی کهم هیندیک هونراوه ی مه زه بهی و سیاسی و کومه لایه تی و یان جووری دیکه یان هه یه و هه ره نه بی ژبواری ئاله باری خویان به هونراوه نویسه و بهم جووره ده ردی دلیان کردووه و که وتوونه سکالا له ژبانی پر له ژانیان.

جاری واهه بووه شیعر هه لبه ستن و شیعر ووتن له حوجره داوای په ره ستاندووه که له رووی شوخی یه وه ئه و تاکه شیعره ی شیخ ره زای ئاله بانیان بویه کتر خویندوته وه که ده لی:

«چونکه شاعیر زور بووه له م عه سره دا بوته حه شری نیره که ره له م حوجره دا»

جیگای ده رس لی خویندن

فهقییه کان به سوخته و موسته عیده وه هه ره له ناو حوجره دا که جیگای دانیشتن و نان و چاخواردن و نوسته، ده رس ده خوینن، ته نیا له کاتیک دا نه بی که ده شت و ده خوش ده بن. ده نا به تاییه ت موسته عیده کان هه ره له حوجره که لک وه رده گرن. هه لبه ت له وه ختیک دا یه کیک یان چه ند که س له فهقییه کان خه ریکی ده رس خویندن بن ئه وانی دیکه بو ئه وه ی به ده نگه ده نگه نه بنه هو ی ئازاری یه کتر، وه ده ره ده کهون و له جیگایه کی تر خه ریکی ده رس خویندن یان ده ور کردنه وه ده بن.

فهقی چ سوخته، چ موسته عید هه قی نییه له کن ئه وانی تر به تاییه ت له حوجره دا ده رس و ده وران به ده نگ بلیته وه به لام هه موویان مافی ئه وه یان هه یه له بهر خووه و به بی

دهنگ خه ریک بن. ده بی ئه وهش بگوتری که کهس ههقی نییه به راوینچکه^(۱) له نیو حوجره دا ده وران بکاته وه چونکی بیجگه له وهی حوجره هه ل سوور و داسووری تیدا نا کرئ، به پنی پروایه کی نیو فه قیان ده لئین: هه ر حوجره یه ک به پیاسه وه^(۲) ده وری تیدا بکریته وه چۆل ده کرئ.^(۳)

له زۆر جینگا به تایهت حوجره ی ده رس تیدا گوتنی ماموستای گه وره به سه ر مزگه وت یان به سه ر حوجره وه ساز کراوه ئیتر ئه و حوجره ته نیا جینگای موتالا و ده رس گوتنی ماموستایه.

له شار و دنها: فهقیه کان بو ده رس خویندن و ده ورکردنه وه چ به پنه و چ به دانیشه وه له مزگه وت که لک وه رده گرن به ومه رجه موزاحیمی نوێژکه ران نه بن. به تایهت موسته عیده کان بو ئه وه ی رئ له یه کتر نه گرن هه ر له مزگه وت ده رس به سووخته کان ده لئین. له بریک مزگه وته کانی شار ناھیلن فهقی له سه ر فه رشی مزگه وت راوینچکه بکات و ئه و نه هیشه نش بو پیشگیری له خراپ بوونی رایخه کانه.^(۴)

۱ - راوینچکه: هاتوو چوو کردن. (خال)

۲ - پیاسه: قه ده م لیدان. (هه نانه بو رینه)

۳ - ئه و پروایه له باره ی خویندنی کتبی «تصریف الزنجانی» ش دا هه ر هه یه و ده لئین هه ر حوجره یه ک ئه می تیدا بخویندرئ به ره و چۆلی ده روا.!!!

له بیرمه چهند مانگیك بوو چوو بوومه نیو فه قیان له گوندی بیوری خوارینی سه ر به شاری سه رده شت دامه زرابووم. هیشتا هیچ باوو یاسایه کی نیو فه قیان قیرنه بووم، روژیکیان که خۆم و موسته عیدیک نه بی که سمان له ژووری حوجرئ نه بوو، ده مه و یست کتبی «ئه حمه دی» ده ور بکه مه وه، تاوم دایه و هه ر له ژووری حوجرئ داده ستم کرد به راوینچکه و هاتوو چوو، موسته عیده که ش بی ئه وه ی بۆیه که مجار تیم بگه یه نی که ئه وه کاره به فلان ده ليله کاریکی باش نییه و مه یکه، به توره یی یه وه گوتی: ئه وه چ ده که ی برا؟ هه ر حوجریک ده وری تیدا وه کرئ چۆل ده بی. ئه منیش که له سه ریکه وه مندال بووم و له سه ریکه شه وه تازه پیم نابوو نیو ژیا نی غه ربیا به تی و بی نازی یه وه و چه رمه سه ره و چه رسانه وم که متر دیتوو ئه و ده نگ دانهم به و شیوه زۆر له دل گران هاتوو پیم ناخوش بوو.

۴ - رایخ: راخه ر (هه نباره بو رینه)

فقهیه کان له مزگه‌وتی ناوایی دا ده‌ور ده که نه‌وه

که‌نگی ده‌ست به کتیب ده‌کری؟

له روژیک دا فقهی ده‌ست ده‌کا به کتیب که بتوانی ده‌رسه که‌ی «تثنیه» بکاته‌وه واته بتوانی بی‌ئه‌وه‌ی پشوودان «تعطیل» ی به‌س‌ردا بیت له‌سه‌ریه‌ک، لانی که‌م دوو ده‌رس له‌و کتیه بخوینیت. جا بو و مه‌به‌سته له‌یه‌کیک له‌روژه‌کانی شه‌ممو، یه‌ک شه‌ممو و چوار شه‌ممو دا ده‌ستی پی ده‌کات چونکه فقهیه‌کان بر‌وایان وایه‌ته‌گه‌ر ده‌رسه که‌دوو پاته نه‌بیته‌وه بابای فقهی ده‌رسه‌کانی بی به‌ره‌کات ده‌بن و زور ده‌چن.

مه‌فتووحانه و مه‌ختومانه

ره‌سم وایه که فقهی به‌بونه‌ی ده‌ست پی‌کردنی کتیب، خوارده‌مه‌نی یه‌ک بکری و ده‌رخواردی فقهیکانی بدات که پی ده‌لین (مه‌فتووحانه) و هه‌روه‌ها به‌بونه‌ی ته‌واو کردنیشه‌وه ده‌بی شتیک هه‌ر بکری که پی ده‌لین (مه‌ختومانه).

هه لیهت ماموستای گه ورهش له خواردنی مه فتوحانه و مه ختومانه دا به تایهت
نه گهر له لایهن موسته عیده وه بێ به شدار ده بیت.

وینهی حوجرهی «ابن الصلاح» شاره زووری له هه مامیانی بوکان و فقهیه کانی، سالی
(۱۳۸۰ ک. ه) شایانی باسه که حوجره و مزگهوتی هه مامیان له شوینه واره میژوویی به کانی و
نیزیکه ی سهت ساله ساز کراون.

توینی چوارهم زانسته کان و په راوه ده رسی په کان

هه روه ک له مه وه بهر ناماژه «اشاره» م پئی کرد خویندنی فقهی په تی و به گشتی هه زانست و خوینده واری یه ک له خزمهت ثابینی پیروزی ئیسلام دایه له و کاته وه که ئیسلامی نازیز ده سه لاتی له مهیدانی رامیاری دا به دهسته وه نه ماوه و دنیا که وتوته ژیر دهستی دنیا خوران چ سه رمایه داره کان و چ کومونیسته کان^(۱) واته ئیمپریالیزی روژناوا و روژه لاته وه و به و اتایه کی تر له و کاته وه دین و سیاست له یه ک جیا کرانه ونه ته وه، له لایه ن ده سه لاتداره کانی وه خته وه چاوه دیری یه کی لنی نه کراوه و به شتیکی زیاده پیویستی کومل و ته نانه ت به ملوزم^(۲) و زیانهینه ریش له قه لم دراوه و وه ک به شیک له خویندنی ره سمی ولات نه ژمیر دراوه. به تایهت له و کاته را که دوایین ئیمپراتوری ئیسلامی تیک درا و نیشتمانی گه وره و به رینی ئیسلام له ت له ت کرا و ده یان سنووری ده ستکردی تیدا دیاری کران و هه ر به شه له ولاتی به رینی ئیسلام نیویک و هه ر تاقمه له مسولمانان رابه ریک، یان باشر بلین سته مکاریکی به سه ردا سه پینرا، به نه نقه ست^(۳) و له رووی گه لاله وه^(۴) نه و خویندنه له بره و خرا و وه پاش گوینان درا.!!

چون و له به رچی؟

شتیکی حاشاهه لنه گره که هوی بنه رته تی و سه رچاوه ی سه ره کی هه موو گیر و گرتیکی مسولمانان چ کومه لایه تی، چ سیاسی، چ ئابووری و چ... لیک جیا بوونه وه ی دین و سیاست و له سه رکارانه بوونی میری (حکومته تی) ئیسلامی یه که په یدا بوونی

۱- نه و کاتی که هم کتیه نوسرا هیشتا یه کیه تی سوفیه ت نه رو و خابوو.

۲- ملوزم: که سیکه مه ردوم توشی زیان بکات. (خال)

۳- نه نقه ست: عمداً

۴- گه لاله: نه قشه، ته رح

دیاردە ی^(۱) فهقن و فهقیه تیش به وهه موو چۆرتم^(۲) و به له نگازی ی^(۳) و بئ ده ره تانی یه وه هه ر له وه یه وه سه رچاوه ده گری.

ده نا بو ده بی حو جره له مه دره سه و زانستگه^(۴) جیا بی و قوتابی^(۵) له یه کتر نه بان و خویندن بینه دووان، یه ک ده رسی ره حمان و یه ک ده رسی شه یتان؟

بو ده بی خویندنی رشته دینی یه کان ره سمیه تی نه بی و فیرگه و ماموستا و به رگ و لیاسی فهقن له هی خویندکاره ره سمی یه کان جیا بی و ژیا نی به ده رکاوده رک و ده ست پان را کردن بو ئه م و نه و به رتیه بجئی؟ و ته نانه ت مالی بابیشی به خیرا خویان ده ستی بگر نه وه؟ بو ده بی ئه نجامیک بو دوا پوژی خویندنه که ی خوی نه بی نی و دوا ی ته واو بوو نی شی له خویندن، هه ر چاوه پروانی یار مه تی دانی خه لک بی؟ مه گه ر ئه وانه نابنه هو ی دلسار دبوو نه وه و دووره په ریز بوونی^(۶) له خویندن؟

چما^(۷) دووله ت کردنی خویندن و نیولی نانی به و نیوانه هه ر ئیشی نه یاران نییه بو ئه وه ی مسولمانان به ناوی دینداری و خوا په رستی یه وه به شیان له دنیا یه بی ری و هه رچی هه یه له زانست و زانیاری کو ی که نه وه و گه شه ی پی بده ن و بی که نه هو ی په ره پیدانی زیاتری پیشه سازی و جیهانی سروشتی^(۸) هه رچی زیاتر پی رام و ده سته مو بکه ن و له خزمه ت خویانی باوژن و مسولمانانیش هه ر به ژیا نی سه ره تایی قنیا ت^(۹) بکه ن و له گه لیک له به ش و باره کانی خوا ی بی به ش بین؟ و ئه گه ر له مه یدانه کانی جو را و جو ری تیکو شان دا دوزینه وه و داهینا نیکیشیان بی، هه ر به نیوی دژمنانیا ن ته واو بی؟

۱ - دیارده: دابی تازه په یابووگ. (هه بانه بو رینه)

۲ - چۆرتم: سه غله تی و ده ردی سه ری. (خال)

۳ - به له نگازی: سو الکردن. (خال)

۴ - زانستگه: دانشگاه. (هه بانه)

۵ - مه به ست له قوتابی لیره دا خوینتکاری ره سمی یه.

۶ - دووره په ریز: لا. (هه بانه بو رینه)

۷ - چما: مه گه ر. (هه بانه بو رینه)

۸ - سروشتی: خو رسکا و، طبیعی. (هه بانه بو رینه)

۹ - قنیا ت: دا که وتن به به شی که م (خال)؛ قه ناعه ت.

هەياران!^(۱) لە كاتىكا كە بناغەى دىنى ئىسلام لە سەر زانست و زانىارى دامەزراوە و يەكەم سىرووش^(۲) بە فرماندان بە خویندن و زانىارى دەست پى كراو و كووتايى بەشىكى زۆر لە ئايە تەكانى قورئان بە دەستووردان بە بىر كەردنەو لە بوونەو و فەربوون و زانين هەنراو و لەلايەن پىغەمبەرى مەزنەو (د) سەرەتا و كووتايى خویندن بە بىشكە و گۆر ديارى كراو، نابىن دوژمنان چۆن ئەو زانستەيان كە بەشى ھەرە زۆريان دژايەتبيان لە گەل دىن دا نىيە و تەنانەت زانين و پەرە پىندانىشان ئەركى سەرشانى مسولمانانە و ھەندىكيان ھەر لە نىو مسولئانانىش دا خولقاون، لىك جيا كەردوونەتەو و سنووريان بۆ داناون و نىوى فرىودەريان لى ناون؟

بە داخەو دەبى بلىين كە ئەو پىلانە^(۳) تا رادەيىكى زۆر سەرىش كەوتو، دەبىنن تەنانەت بىرىك لە دەرستانى^(۴) دىنىش بەر لەو خویندە دەگرن، يان ئەو تە ھەندى جار ئەگەر باسى سەر كەوتنى بەشەر لە مەوداى^(۵) زانست و پىشە سازى (علم و صنعت) دا بکەى، بۆ نموونە باسى چوونى مروڤ بۆ سەر گۆى مانگ بکەى كە دەيان سألە بەشەر توانىو يەتى ئەو ئىشە بکات و قورئانىش دژى ناوئىستى، نەك ھەر باو ەرت پى ناكەن بگەرە بە پاشگەز^(۶) لە دىنىشت دادەنن!!

ئەو لە كاتىكا كە ھەر كەسىك بىرىكى لە دىن كۆلىيەتەو دەزانى كە ئايىنى پىروزی ئىسلام دژايەتى نىيە دەگەل ھىچ زانستىك كە سوودى بۆ كۆمەل بىي بەلكو لە روانگەى دىنى ئىسلامەو زانست و زانىارى دوو بەشە: بەشىكى ھەموو كەس پىو ەندى و سەروكارى دەگەل ھەيە كە دەبى ھەموو كەس چ پىاو و چ ژن بىخوئىنى يان باشتەر بلىين فەرى بىي، وەك رى وشوئىنى خواپە رستى (العبادە) و شىو ەي بە يەكەو ەژيان و.... بەشىكىشى مروڤ ھەمىشە پىو ەندى دەگەل نىيە و پىوئىست ناكە بىزانى و تەنيا چەند

۱ - ھەياران: ياران. (خال)

۲ - سىرووش: فەرمانىكە بە ھوى فرىشتەو لە خواو بى بۆ پىغەمبەران (و ەحى). (خال)

۳ - پىلان: كەين و بەين بۆ قىلبازى. (ھەنابە بۆرىنە)

۴ - دەرست: قەوئىز، كار بە دەست، كار بەرداز.

۵ - مەودا: فاسلە، بوار، زەمىنە...

۶ - پاشگەز: پەشىمان، مور ەد.

که سینک له کۆمهڵ که بتوانن نیازی خه‌لک جینه‌جی بکه ن‌فیری ببن به‌سه و ئیتر هه‌رکه‌سیش تاو داته‌خویندن و فیربوونی چ جای ئه‌وه که له ده‌قه ره‌سه نه‌ دینی به‌کان‌دا رینی لێ نه‌گیراوه بگره هانیش دراوه و پاداشی قیامه‌تیشی بو‌دیاری کراوه.

لێک‌هه‌ل‌برینی ئه‌و زانستانه و دابه‌شکردنیان به‌ دوو به‌شی دینی و غه‌یره دینی له چه‌ند رووه‌وه زیانی به‌ مسوڵمانان گه‌یان‌دووه: یه‌که‌م ئه‌وه‌که به‌شی هه‌ره زۆری مسوڵمانان له‌ خویندنی زانسته‌ دینییه‌کان بیه‌شن و له‌ ئاکامدا له‌ دین و تایینه‌که‌ی خویان بێ‌ ئاگا و هه‌والن، چونکه له‌ به‌ر به‌ره‌سمی نه‌ناسرانی فه‌قی و حوجره‌که‌م‌که‌س هه‌یه‌ روو بکاته ئه‌و خویندنه، ئه‌وانه‌ش که رووی تی‌ده‌که‌ن له‌ به‌ر ئه‌وه‌ی له‌ باری ژیا‌نه‌وه به‌ شیوه‌یێکی ناحه‌ز به‌ستراوه به‌ خه‌لکن و به‌رنامه‌یێکی رێک‌وپێک بو‌ خویندنه‌که‌یان دانه‌ریژراوه و تاقیکردنه‌وه (امتحان) یان نییه و چاوه‌دێریه‌که‌ی به‌ که‌لکیان لێ‌ ناکرێ و داهاتوویه‌کی روون^(۱) بو‌ خویان نابین، وه‌ک پێویسته له‌ سه‌ری دل‌گه‌رم نین. بۆیه هه‌ندی له‌ فه‌قی‌کان دوا‌ی ماوه‌یه‌ک مانه‌وه، حوجره به‌جی‌ دێلن و خویندن وه‌لاده‌نین، هه‌ندیکیشیان به‌ نات‌ه‌واوی ئیجازه وه‌رده‌گرن و خویندنه‌که‌ ته‌واو ناکه‌ن، بازیکیشیان ته‌گه‌ر ته‌واویشی بکه‌ن وای ناخوینن که‌لکی ببن و به‌ته‌واوی تیندا ببنه‌ ماموستا و له‌ ئاکامدا به‌ کۆلکه مه‌لا ده‌ردین.

خو‌دیاره غه‌یری ئه‌و سێ تاقمه‌ واته به‌شی هه‌ره زۆری فه‌قی‌کان ده‌گه‌ل بوونی ئه‌و هه‌موو پیلان و کۆسپانه‌شدا زۆر به‌ باشی ده‌خوینن و تیده‌گه‌ن و پینه‌گه‌ن و دینه مه‌یدانی

۱ - ده‌بێ‌ بگو‌تری که مه‌به‌ست له‌و داهاتوویه داهاتووی دنیایی به‌ وه‌کی باوه‌رنامه‌ی خویندن (گه‌واهینامه‌ تحصیلی) و دامه‌زران له‌ سه‌ر کار (استخدام) و ئه‌وانه که بو‌ ژیا‌نی دنیایی پێویستن، ده‌نا ته‌گه‌ر ته‌جر و پاداشی قیامه‌تی وه‌به‌رچاو بگرین نرخێ ئه‌و خویندنه‌ ئه‌ویش به‌و هه‌موو ده‌ردی سه‌ریه‌وه له‌ هه‌رچی ئیشه زیاتره و هیچ کارێک نایگه‌یه‌نیت. هه‌ر بۆیه‌شه برا فه‌قی‌کان ده‌گه‌ل ئه‌و هه‌موو بێ‌نازی و بێ‌نایی و بێ‌ده‌رسی و بێ‌که‌سیه‌دا به‌ شانازییه‌وه درێژه به‌ خویندن ده‌دن و ده‌بنه زانای گه‌وره و خزمه‌ت به‌ تایینی پێروزی ئیسلام ده‌که‌ن و نایه‌لن تیری دو‌ژمن نیشانه‌ بپێکن و پیلانه‌که‌ی سه‌رکه‌وێ.

به‌لێ فه‌قی له‌ خویندندا چاوی له‌ پله و مه‌قام و پا‌ره و ئه‌و شتانه نییه و ته‌نیا به‌هۆی باوه‌ری پته‌و و غه‌یرهت و له‌خو‌بردوویی و چاوه‌روانی کردنی پاداشتی خوا‌یی تاو ده‌داته‌ خویندن و له‌ هه‌وت‌خانی رو‌سته‌م تیده‌په‌ری و به‌ هه‌وراز و نشیوی فه‌قیه‌تیدا هه‌له‌گه‌رێ و داده‌گه‌رێ تا ده‌گاته سه‌ر ترو‌پکی به‌رزی خوینده‌واری و تیشکی زی‌رینی زانست و زانیاری به‌ملاولادا بلاو ده‌کاته‌وه و ریگای دین و ژین بو‌ خه‌لک روون ده‌کاته‌وه.

خزمت به دین و دنیای خه‌لک، به‌لام له‌به‌ر به‌رینی مه‌یدانی کار و زوری جه‌ماوه‌ر و بوونی گیروگرفتی جو‌راو‌جو‌ر به‌و شیوه‌ی که لازم و پیوسته پیرا ناگه‌ن و فریا ناکه‌ون. زیانی دووهم نه‌وه‌یه که له به‌ر نه‌بوونی زانسته دینییه‌کان وه‌ک پیویست له نیو ده‌رسه ره‌سمیه‌کاندا و گوی پی‌نه‌درانی نه‌وه‌نده‌ش که هه‌یه (هه‌م له لایه‌ن خویندکاره‌کانه‌وه و هه‌م له لایه‌ن ماموستا‌کانه‌وه) مه‌گه‌ر چون بی‌ده‌نا بابای خوینده‌واری مه‌درسه‌یی له ئاکامدا یان نه‌وه‌تا بیروباوه‌ر له ده‌ست ده‌دا و له دین وه‌رده‌گه‌ری، یان نه‌گه‌ر به‌مسولمانیش بمینته‌وه دوا‌ی چه‌نده‌ها سال خویندن ئاگایه‌کی له دین ناب‌ی و ته‌نانه‌ت ده‌جیته‌ ریزی دوژمنانی دینه‌وه و ده‌بیته‌ دارده‌ستی ده‌ستی لاهه‌کیان و لاهه‌کانمان له ری‌تلاسا ده‌کا و بو‌ماوه‌یه‌کی سه‌ریان لی‌ده‌شیوینی.^(۱)

به‌لی به‌هوی ئه‌و پیلانه زیانه‌ینه‌ره‌وه به‌شیکی هینگجار زوری خه‌لکه‌که‌مان بگه‌ره خوینده‌واره‌کانیشمان له یاسا‌کانی دین ته‌نانه‌ت له‌و شتانه‌ش که زانین و ئیش پی‌کردنیان له سه‌ر هه‌موو که‌س پیویسته‌ واته «فرض‌العین» ن‌بی‌ئاگا و خه‌به‌رن.

جا ئیدی به‌و پینه‌روونه که هوی لی‌ک‌جیا‌بوونه‌وی زانسته‌کان و په‌یدا‌بوونی دیارده‌ی فه‌قی و فه‌قییه‌تی چیه‌ و چ زیانی‌ک له‌و مه‌ودایه‌دا له‌مسولمانان که‌وتوه و ده‌که‌وی.

ده‌نا نه‌گه‌ر له‌نیشتمانی گه‌وره‌ی مسولماناندا یان له‌هه‌رکویه‌ک مسولمانی لی‌ده‌ژین دین و سیاسه‌ت تی‌که‌ل بن و یاسا‌کانی ئیسلام بچه‌سپیندرین، هه‌موو ده‌ردیکی مسولمانان بو‌نمونه‌ ئه‌و ده‌ردانه‌ی باس کران چار ده‌کرین و نه‌گه‌ر ئه‌و هۆ‌بنه‌ره‌تییه

۱ - هه‌لبه‌ت ده‌بی پی‌له‌و راستیه‌ش بنین که ئه‌و مه‌سه‌له‌ی باس کرا، تی‌کرا و به‌زوری ئاوايه ده‌نا سوپاس بو‌خوا له دنیای ئیسلامه‌تیدا زور ماموستا و خویندکاری مه‌درسه‌سیمان هه‌یه که ده‌گه‌ل ئه‌وه‌شدا ده‌رسی دینیان وه‌ک پیویست بو‌دانه‌نراوه و پشان ناگوتری، هه‌ر بو‌خویان هه‌ول ده‌ده‌ن و له‌ملاولا و به‌موتالا خه‌ریکی فیربوون و لی‌کۆلینه‌وه‌ی ئاین و پاش ئه‌وه‌ش که بو‌خویان فیر بوون، ده‌که‌ونه‌ بلاو‌کردنه‌وه‌ی به‌نیو‌بنه‌ماله و که‌س و کار و دۆست و ئاوال و ده‌ورو به‌ریاندا.

ته‌نانه‌ت هه‌ندیکیان ده‌گه‌ل ئه‌وه‌ش که له به‌رگی مه‌لایه‌تی و فه‌قیه‌تیدا نین و ماموستای تایه‌تیان نیه هه‌ر به‌تی‌کۆشانی خویان ده‌گه‌نه‌پله‌یه‌کی و له‌خزمت‌کردنی دین که له‌هی مه‌لایه‌کی باش زور شوین‌دانه‌ر (مؤقر) تر و به‌که‌لکتره.

(حاکم نه بوونی ئیسلام) نه بێ، نابێ دوو بهرنامه و رهوشت بو خویندن و دوو جوړه فیرگه مان ببن، له لایه ک قوتابی رهسمی هه موو جوړه پئویتییه کی بو دابین بکری و دواړوژی خویندنه که ی لپرا دیار بێ و له لایه کی تریشه وه فهقن و خویندنه که ی به رهسمی نه ناسری و له هه موو ئامرازیکی پئویتی بو خویندن بییه ش بیت!!!

نابێ ئه و زانستانه هیچیان له هیچیان جیا بکری نه وه به لکو هه زانستیکی به سوود بو کومه ل چ پئوه ندی به دینه وه بێ چ به دنیا وه چ به هه ردو وکیانه وه ده بێ تیکرا له قوتابخانه رهسمیه کان بخویندریت، به و شیوه هه ره که سیک روو بکاته مه دره سه که له کومه لکی پشکه و تووی ئیسلامیدا ده بێ هه موو پئویتییه کانی خویندنی سه ره تایی بو هه موو که س دابین بکری نه و به شه له زانست که زانیی له سه ره هه موو مسولمانیکی «مکلف» واجب و پئویتییه فیر ده بێ و به و پینه ده بیته نیمچه مه لایه ک و له ویش پنه هه لا کابرا چ رشته یه کی پێ خوش بوو یان سه ره که و تنی زیاتری تیدا وه ده ست هینابا درێژه ی پێ بدات و به و پینه له هه موو رشته کاندایه که: فهقه، ته فسیر، ئوسوول و... که سانیک بینه پسپور (متخصص) تا خه لک به پێی پئویتییه بچنه لایان و پرسیاریان لی بکه ن و که لکیان لی وه رگرن.

ماموستا ئه بولنه علامه و دوودی (خ) له کتیبی «اسلام و تمدن غرب» دا که «ابراهیم امینی» وه ریگپرا وه ته سه ره زمانی فارسی له ژیر سه ردیپری «زانسته ئیسلامیه کان ده گه ل رشته کانی تر تیکه ل بکه ن» دا ده نووسی: «...به لام سه باره ت به ئه و رشته یه که تاییه ت به زانسته ئیسلامیه کان، ده بێ هه ره رشته یه ک ده نیو بهرنامه ی ئه و رشته دا بگونجیندری که لی ده وه شینه وه، بو نموونه فه لسه فه ی ئیسلامی به میژوو یه وه ده گه ل رشته ی فه لسه فه، میژوو و فه لسه فه ی میژوو ده گه ل رشته ی میژوو، ربیره کانی^(۱) یاسا کانی ئیسلام و ئه و مه سه له «فقهی» یانه ی پئوه ندیان به کرین و فروشته وه هه یه ده گه ل رشته ی «حقوق»، ربیره ئابوورییه کانی ئیسلامی (مبادی اقتصاد اسلامی) و مه به سه «فقهی» یه ئابوورییه کان ده گه ل رشته ی ئابووری تیکه ل بکرین.»

«بینجگه له به‌رنامه‌ی ناوبراو ده‌بی رشته‌یه کی تایبه‌تی بو لیکولینه‌وه و توئینه‌وه‌ی زانسته ئیسلامیه‌کان دابندری که به خویندکاره‌کانی باوه‌رنامه‌ی «دکتر» بدریت... و ده‌بی بو رشته که سانیک هه‌لژیردرین که بو «اجتهاد» و لیکولینه‌وه له باسه ئیسلامیه‌کان ناماده‌یان بی و بتوانن به پنی گه‌لله‌گه‌لیکی قولی ئیسلامی نه‌ک ته‌نیا رابه‌رایه‌تی مسولمانان به‌لکو ده‌بی رابه‌رایه‌تی بیروپرای خه‌لکی تریش وه‌ئسته‌وی خویان بگرن.»^(۱)

له‌م توی‌یه‌دا ده‌مان ویست باسی زانسته‌کان و په‌راوه ده‌رسی‌یه‌کان بکه‌ین؛ به‌لام ده‌ردی دل و سکالا وه‌ک ره‌شه‌با هه‌لی‌گرتین و ده‌نیوئه و باسه‌ی په‌ستاوتین ئیستاش وه‌ک شاعیر ده‌لی: «ده‌ردی دل بو‌کی به‌یان که‌م دل که‌نالاولینه‌وه» جا که وایه ده‌که‌وینه‌وه‌سه‌ر تیک‌حسته‌وه و هه‌لکردنه‌وه‌ی داوی پساو و هالوازوی تووی چواره‌م و ده‌لین:

به‌لی زور له میژه له‌لایه‌ن هیچ کامیک له ده‌سه‌لاتداره‌کانه‌وه چاوه‌دیری‌یه‌کی به‌که‌لک له‌و خویندنه‌هه‌کراوه و ریزی پیویست بو خویندکار و زانا ئاینی‌یه‌کان دانه‌نراوه و نه‌وه‌نده چاودیری و ریزه‌ی هه‌بوویش زیاتر له ترسی خه‌لکی مسولمان یان بو‌ئه‌وه بووه‌ خو، وائیشان بده‌ن که به‌لی پشتیوانی دین و ده‌یان هه‌وی زانای دینی دروست بکه‌ن و ئاین وه‌گه‌شین، جا بو‌یه‌ خویندن و زانستی دینی هه‌ر له شیوه‌ی سه‌ره‌تایی خوی‌دا ماوه‌ته‌وه و له‌گه‌شه‌کردن و په‌ره‌سه‌ندن و ئیستاه و هیچ وه‌ستایه‌تی‌یه‌کی لی ده‌کار نه‌کراوه و نه‌دراوه‌ته‌به‌ر توئینه‌وه و لی کولینه‌وه و کولی پیوه هه‌لنه‌گیراوه و گیر وگرفتی چاره‌سه‌ر نه‌کراوه و ته‌نانه‌ت به‌ره و پاشیش چووه و زور لک و پویی ون بووه.

ئه‌وه‌نده‌ی که ماوه‌ته‌وه و ئیستا له به‌ر چاوه له سایه‌ی ره‌نج و ماندووایی ماموستا ئاینی‌یه‌کان و خزمه‌ت و تیکوشانی خه‌لکی خواناس و مسولمانه‌وه‌یه. ئه‌وه تا ده‌بینین ماموستا ئاینی‌یه‌کانی کوردستان ده‌گه‌ل ئه‌وه‌ش‌دا که ژیانیکی پرله‌مه‌ینه‌ت و تالی‌یان هه‌به‌وه و هه‌یه و له‌باری ژیانه‌وه‌باریان که‌وتوو و تووی خه‌م و په‌ژاره له‌دلیان‌دا چه‌قه‌ره‌ی داوه و داوی بی به‌شی و بی‌نازیان له‌لاقی هالاوه و هالاو و بو‌چروکی برسیه‌تی یان لی هه‌ستاوه و هه‌ستی‌یان به‌که‌م و کووری هه‌مه‌لایه‌نه‌کردوو، واش هه‌ستاوان و پیاوانه و بی

۱ - اسلام و تمدن غرب نوسراوی ابوالاعلی مودودی، وه‌رگێراوی ابراهیم امینی ل ۲۶۷ تا ۲۶۸ چاپی سنه‌ه‌م.

چاوه‌روانی له هیچ‌کەس، قۆلیان له دەرس‌گوتن و کتێب نووسین و نووسینەوه هەلمالیوه و تۆزی غەریبی و بێ‌نازی‌یان له سەر شانی بێ شانسێ ئه‌و خویندن و زانیاری‌یانه رامالیوه و رامالیان بردۆته‌سەر دیوه‌زمه‌ی نه‌زانی و چوار فەسله‌ حوَجَره‌یان به‌گۆلی موسته‌عید و خونچه‌ی سوخته‌ خەملیوه!!

وه هه‌روه‌ها خەلکی مسوڵمانی کوردیش سه‌ره‌رای ئه‌وه‌ی که ته‌نانه‌ت بو ژایانی ساکار و سه‌ره‌تایی خوشیان زۆر که‌ند و کۆسپیان هاتۆته‌ پێش و ده‌ست ته‌نگی و هه‌ژاری سه‌ر ری‌ی پێ‌گرتوون توناوتونی کردوون^(۱) و کوناوکون بو‌یان گه‌راوه و راوی لی‌دا به‌شیون و شیو و دۆلی لی‌ته‌نیون، له‌ به‌ر ئه‌وه‌ی که هه‌ستیان به‌به‌رزێ و بێ وینه‌یی ئایینی ئیسلام و پێوێستی ماموستای ئایینی کردووه و کرده‌وه‌یان لی‌دی‌تووه و زانیویانه ده‌ریشه‌یان ده‌کشێ و به‌رژه‌وه‌ندی دینی و دنیایی وانی تێدايه؛ بێ‌ئه‌وه‌ی هه‌ست به‌ماندوویی بکه‌ن، ئه‌رکی به‌ریوه‌ بردنی ژایانی فه‌قیه‌کانیان وه‌ته‌ستۆی خو‌گرتووه و هاو‌ری ده‌گه‌ل ماموستایه‌کان قۆلی پیاوه‌تی و له‌خو‌بوردویی‌یان هەلمالیوه و تێک‌را، یه‌ک به‌مال و یه‌ک به‌زمان و یه‌ک به‌نان سه‌ره‌رای زۆری و به‌ره‌ه‌ستی نه‌یار و دوژمنان؛ نه‌یان‌ه‌یشتووه ئه‌و خویندنه‌ به‌یه‌کجاری له‌ناو بچێ و شوینه‌ ون بێ و به‌و شیوه‌ که ئیستا هه‌یه‌ رایان گرتوه.

ئه‌وان پاراستن و په‌ره‌ پێدانی ئه‌و خویندنه‌یان به‌ ئه‌رکی سه‌رشان زانیوه به‌لام له‌ به‌ر ئه‌و هۆیانه‌ی باس کران و چه‌ند هۆی‌تریش له‌وانه‌: ده‌ست نه‌رو‌یشتوویی و بێ‌ده‌سه‌لاتی نه‌یان توانیوه‌ یان رێیان پێ‌نه‌دراوه زیاتر په‌ره‌ی پێ‌بدن و له‌ بی‌چمیکێ^(۲) نوی‌دا، وه‌ده‌ری‌خه‌ن وه‌ک هه‌موو شتیکی دی وه‌سه‌ری‌خه‌ن.

به‌لێ وه‌ک گو‌ترا له‌به‌ر ئه‌وه‌ی ده‌سه‌لاتداران و کاربه‌ده‌ستانی وه‌خت لا‌گیریه‌کی به‌که‌لکیان له‌و خویندنه‌ و له‌و که‌سانه‌ی تاویان داوه‌تی، نه‌کردووه له‌شیوه‌یه‌کی زۆر سه‌ره‌تایی‌دا ماوه‌ته‌وه‌و زانسته‌کان نه‌ک هه‌ر ئال و گو‌ریکی سودمه‌ندیان تێدا پێک نه‌هاتووه به‌لکو ته‌نانه‌ت په‌راو «کتێب»ه‌کانیش ده‌ستیان لی‌نه‌دراوه و له‌باری رێک و

۱ - توناوتون: به‌یه‌کجاری فه‌وتان و ئاسه‌واره‌مان. (هه‌نبانه‌بۆریه‌)

۲ - بی‌چم: شیوه‌. (خال)

پک کردنې ناوه روک و شیوه ی چاپ کردن و چوڼیه تی دانانی مه به سته کان و نه وانه وه
له سهر چوڼیه تی کوڼ ماونه وه و به ری و رسم و نه زمی تازه دهر نه هاتوون.

ماموستا و فقهی حویره ی مزگه وتی «سید قطب» له بوکان

فقهیه کان چ ده خوینن؟

نه و زانستنه ی که له فقهیه تی دا ده خویند رین و هیڼدی له و کتیبانه ی که له و
زانستنه دا نوسراون و له بهر ده ست دان بریتین له وانه ی خواره وه:
پشه کی ینوښته نه وه ی بلیم که نه و کتیبانه ی ناویان ده به م کتیب گه لیکن که له بهر

دهستی فهقییه کانی کوردستان دان به تاییهت به شه کوردستانی سه به ئیران و ئیتر ناگاداری شوینه کانی دیکه ی نیشتمانی ئیسلامی نیم. و ههروه ها هه رچی کتیبیش هه یه ناوی نابهم و ته نیا نه وانه ناو ده به م که زو رتر له بهر دهستان و به خویندن، یان بو موتالا که لکیان لی وه ده گیریت.

یه که م (صرف)

«صرف» زانستیکه له گورین «اعلال» و داتاشین «اشتقاق» ی و وشه «کلمه» بی پنه ندی ده گهل رسته دا «جومله» ده دوی.

ئه و په رتوکانه ی له و زانسته دا له بهر دهستان بریتین له:

۱- تصرف الزنجانی، که نوسراوی «شیخ ابراهیم» زهنگانی یه و پیشه کیه کی زور به نرخه.

۲- شرح تصرف الزنجانی؛ نوسراوی «پیر خضر الشاهوی».

۳- شرح تصرف الزنجانی مه شهوور به شهرحی سه عیدینی نوسراوی «سعدالدین الفتازانی».

۴- تصرف ملاعلی. دانراوی ماموستا مه لاعلی شنوویی یه و دوو په راوینزی له سه ره: یه کیان به ناوی «قزلجی» و نوسراوی ماموستا مه لاعلی قزلجی یه و له گرانی و چه توونی دا به نیو بانگه. دوو هه میشیان به ناوی «قه ره داغی» و نوسراوی ماموستا مه لا عومه ری قه ره داغی یه، که نه مه یان هاسانتره. ئه و سی کتیبه ش هه ر سیکیان رافه «شرح» ی «تصرف الزنجانی» ده که ن.

۵- الشافیه، نوسراوی به ریز «ابن الحاجب» کوردی یه و به چیواشه و چه توون نیوی رویی وه و ته نانه ت فهقی له، له بهر کردنی زور ده تر سن.

۶- شرح النظام، نوسراوی «حسن بن محمد نیشابوری» یه و رافه ی «شافیه» ده کا، وه ک لیره وه پیشیش باسما ن کرد.

۷- شرح الشافیه، نوسراوی «سید عبدالله نقره کار» که نه میس هه ر رافه ی شافیه ی ابن الحاجب ده کات و به «سید عبدالله ی صرفی» به ناو بانگه.

۸- صرف میر، نوسراوی «میر سید شریف الجرجانی» په و به زمانې فارسی نوسراوه و له تصریف الزنجانی دریژ تره.

۹- کمال الدین، که نه میښ هر شه رحه له سهر شافیه و نوسراوی «محمد کمال الدین الفسوی» په.

هه روه ها چهند نوسراوی دیکه ش هه ن و له بهر دهستان وه ک: (صیغ مشکله) و (امثله) و (شرح امثله)^(۱) که فه قییه کانی کوردی زمان که م واهه په بیان خوینن.

دوو هه م: (نحو)

نحو زانستیکه قسه ده کاله وشه «کلمه» له باری گوړانی ناخړی (اعراب و بنا) وه له نیو جومله دا.

له و زانسته ش دا نوسراوه ی زور هه ن که هه ن دیکیان بریتین له:

- ۱- عوامل جرجانی، نوسراوی عبدالقاهر گورگانی.
- ۲- عوامل منظومه نوسراوی عبدالقاهر و هونراوه ی کمال الدین ابن حسام.
- ۳- عوامل ملا محسن، نوسراوی مه لا مو حسین.
- ۴- سعداللهی گچکه که شه رحه له سهر عوامل الجرجانی و نوسراوی «سعدالدین التفتازانی» په

۵- شرح العوامل، له سهر عوامل الجرجانی نوسراوی عبدالقاهر الجرجانی په.

۶- الهدایه، نوسراوی ابو حیان غرناطی اندلسی.

۷- «شرح الانموذج» نوسراوی «محمد بن عبدالغنی الاردبیلی» په و رافه ی کتبی «انموذج» نوسراوی «جارالله الزمخشري» ده کات.

۸- «الصمدیه» نوسراوی «بهاء الدین عاملی» په و له لایه ن زانا شیعه کانه وه گه لیک شه رحی لی کران وه کی: سید علیخان کبیر وصغیر و حدائق و شرح الصمدیه.

۹- العوامل المحشی.

- ۱۰- الاظهار، که نه و دوانه نوسراوی «زین الدین محمد بن پیر علی البرکوی» ن.
 - ۱۱- «اطهلی» که شهرحه له سهر «اظهار» و نوسراوی «شیخ مصطفی بن حمزه» یه.
 - ۱۲- «الكافیه» نوسراوی «ابن الحاجب» کوردی یه.
 - ۱۳- «الفوائد الضیائیة» یان «شرح جامی» که نوسراوی «شیخ عبدالرحمن جامی» یه و له سهر کافیه ی ابن الحاجب دانراوه.
 - ۱۴- البهجة المرضیة یان السیوطی که رافه ی «الفیه» ی «ابن المالک» ده کا وه ک له مه وه به ریش باسمان کرد.
 - ۱۵- مغنی اللیب نوسراوی جمال الدین ابن هشام الانصاری.
 - وه ههروها زور کتیبی دیکهش له عیلمی «نحو» داله بهر ده ستدا هه ن به لام بووه ی نه و باسه دریژه نه کیشی له باس کردنیان خو ده پاریزین.
- سینه م «المنطق»
- «منطق» ئامرازیکی یاسایی یه که خو ی پی له هه له کردن له بیر کردنه وه دا ده پاریزریت.
 - هیندیك له و په راوانه که له و زانسته دا نوسراون و له بهرده ستان بریتین له:
 - ۱- «کبری فی المنطق» که به زمانی فارسی و نوسراوی میر سید شریف گورگانی یه.
 - ۲- «ایسا غوجی» نوسراوی «اثیر الدین الابهری» یه.
 - ۳- «مغنی الطلاب» نوسراوی «محمود بن حافظ حسن المغینی» یان «المغنیساوی» یه.
 - ۴- «گلنبوی شرح» نوسراوی «شیخ اسماعیل گلنبوی» یه.
 - ۵- «فناری» نوسراوی «شمس الدین محمد بن حمزة الفناری» یه.
 - ئه م سنی کتیبانه له سهر «ایسا غوجی» دانراون.
 - ۶- «قول احمد» حاشیه یه له سهر «فناری» و نوسراوی «قول احمد» ه.
 - ۷- «ملقطة» نوسراوی مه لا «عثمان» ی «داره قوته» یه که خه لکی داره قوته ی سهر به شاری قه لادزی بووه.

۸- «حاشية الملا عبدالله اليزدي» که په راويزی «تهذيب المنطق» ی «سعدالدين التفتازاني» په و ناویشی به گرانی ده رکړدووه؛ به تاییه ت باسی «موجهات» ی زور شانگیره.

۹- «گلنبوی برهان» نوسراوی «شیخ اسماعیل الگنبوی» په و «متن ومنه» په ۱۰- «شرح الشمسیه» که رافه ی «الشمسیه» ی «نجم الدين القزوينی الکاتبی» ده کا و نوسراوی «قطب الدين محمودی بن محمد الرازی» په. و هر له «منطق» دا ده یان کتیبی تریش به شیوه ی: متن، متن و شرح، متن و منه و حاشیه هن که نیو بر دنیان لیره دا به پیویست نازانم.

چواره م «معانی»

زانستی «معانی» زانیاری په که به هو ی ته ووهو چوښه تی به رانه رکړدن «تطبيق» ی و وته «کلام» ده گه ل «مقتضى» ی «حال» ده ناسری.

پینجه م «بیان»

«بیان»، زانستیکه به هو ی ته ووهو چوښه تی ده ربرپنی مه به ست به چند ریځگای جو ی جو ی واکه هیندیکیان ناشکراترن له هیندیکیان، ده ناسری.

شه شه م «بدیع»

«بدیع» زانستیکه، له ریځگایان جو انکړدنی ووته و رازانده ووهی قسه ده دوی. نه و کتیبانه ی له و س ی زانستانه دا هن بریتین له:

۱- «رسالة الاستعاره» که نوسراوی مه لا «ابوبکر میر رستم» په و ته نیا قسه له زانستی «بیان» ده کات.

۲- «تلخیص المفتاح» نوسراوی «محمد بن عبدالرحمن القزوينی» په و له هر سیکي ته و زانستانه ده دوی.

۳- «مطول» که نوسراوی «سعدالدین التفتازانی» یه و شهرحه له سهر «تلخیص المفتاح».

۴- «مختصر المعانی» له لایه نوسهری ناوبراوه وه له «مطول» راکورت کراوه ته وه.

۵- «جواهر البلاغه» نوسراوی «السید المرحوم احمد الهاشمی» یه.

۶- «البلاغة الواضحة» نوسراوی «علی الجازم و مصطفى امین» انه.

۷- «علوم البلاغة» نوسراوی «مصطفى غلاینی».

ئه م سینه تازه هاتونه ناوه وه.

حه و ته م «وضع»

«وضع» زانستیکه قسه له چۆنیه تی دانانی ووشه له به رانه بر مانادا ده کات و له و زانسته ش دا هه «رسالة الوضع» ی مه لا «ابوبکر المصنف المیررستمی» یم پی شک دیت.

هه شته م «کلام»

«کلام» زانیاری به که قسه ده کات له ذات و صفاتی خوا و بیر و باوه ره کان «معتقدات» ی تری ئیسلامی.

له و زانسته ش دا ئه و په راوانه هه ن:

۱- «ثاقیده ی شیخ سه میع» که حاجی شیخ عبدالسمیع بانه یی به هونراوه و به زمانی کوردی نویسیویه تی.

۲- «شرح العقاید النسفی» که نوسراوی «سعدالدین التفتازانی» یه و راقه ی «العقاید» ی نجم الدین عمر النسفی ده کات.

۳- «رسالة التوحید» نوسراوی «الشیخ محمد عبده» ویه و له م دوایی یانه دا له لایه ن ماموستا مه لا عبدالله ی احمد یانه وه وه رگیر دراوه ته وه سهر زمانی فارسی.

۴- «تهذیب الکلام» نوسراوی «سعدالدین التفتازانی» یه و مه لا «عبدالقادر التختی» شه رحیکی در یژی له دوو به رگ دا به نیوی تقریب المرام» له سهر کردووه.

نوههم «آداب البحث»

«آداب البحث» كرده يكي «نظري» په قسه ده كات له چونه تي باس و دهمه ته قه و نهو هل و مهرانه ي له گفتوگودا پيوستن بو تي نه شكان و دمكوت كړدني دژ. له و زانسته ش دا هر كتيبي «گلنبوي آداب» م ديووه كه نوسراوي «شيخ اسماعيل گلنبوي» په و دوو په راويزيشي له سهره په كيان ئي «الشيخ عمر ابن القره داغي» په و نهوي ديش ئي «ملا عبد الرحمن» الپنجويني» په.

دههم «اصول الفقه»

«اصول الفقه»، عيلميكه قسه ده كال له سهر چاوه كاني شهرع^(۱) و شيوه ي درووستي دهرهيناني «فقه» له و سهر چاوانه. كتيبه كانيشي نه مانه ن:

- ۱- جمع الجوامع، نوسراوي «عبد الوهاب ابن السبكي».
- ۲- «شرح الجلال محمد بن احمد المحلي» كه «شرح» ي «جمع الجوامع» ه و دوو په راويزي له سهره: په كيان به ناوي «البناني» و نوسراوي «العلامة البناني» په و نهوي ديش به ناوي «الشربيني» و نوسراوي «عبد الرحمن الشربيني» په.
- ۳- «لب الاصول» مه تني «غاية الوصول» ه كه هر دو كيان هي «قاضي زكريا» ن و له «جمع الجوامع و شرح الجلال المحلي» راكورت كراونه وه.
- ۴- «المستصفي» نوسراوي به ريز «امام محمد الغزالي» په.
- ۵- «الوجيز» كه هي «دكتور عبد الكريم زيدان» ه و تازه هاتوته ناوه وه.^(۲)

۱- كه برتين له: كتاب، سنت، قياس اجماع و ...

۲- لهم دوايي يانه دا الوجيز له لايه ن ماموستا احمد نعمتي پاوه يي يوه كورت كراوه ته وه و به شيوه ي پرسيار و وه لام دهرهاتوه و شتيكي به نرخه.

یازدهههم «حکمت - فلسفه»

«حکمت» زانستیکه قسه ده کات له راسته قینه ی شت وه ک هه یه له بوون دابه پی ی توانینی به شه ر.

نواسراوه بیندراوه کانی ئه م زانسته بریتین له:

۱- «مقولات العشر» که دانراوی ماموستا مه لا عه لی قزلجی یه و شه رحینکی له سه ره به نیوی «بدرالعلامة فی کشف غوامض المقولات» که نوسراوی «الشیخ عمر» ناسراو به «ابن القره داغی» یه و هه ر خویشی په راویزیکی له سه ر «بدرالعلامة» ه که داناوه که له زاراوه دا ئه مجوره نوسراوه واته شتیک نوسه ر له سه ر نوسراوه ی خو ی به شیوه ی په راویز بینوسی «منه» ی پیده گو تر ی.

۲- «قاضی ولاری» شه رح و مه تنه؛ مه تنه که هی «اثیرالدین الابهری» و شه رحه که شی هی «قاضی مبینی» یه.

۳- «سبزواری» شه رح و مه تنه و هه ردوکیان هی «ملا هادی سبزواری» ن.

دوازدهههم «عروض» و «قافیه»

«عروض» زانستیکه به هو ی ئه وه وه کیش «وزن» و گو پانی هونراوه «شعر» ده زاندر ی.

«قافیه» ش زانیاری یه که له پیکه لپیک هاتنه وه ی ئاخری هونراوه واته «قوافی الشعر» و ئه حوال و چونیته تی وان وه ک «الحركة، السكون، اللزوم، الجواز، الصحيح، القبيح و ... ده دو ی.

کتیبه گه لیک که له و دوو زانسته له به ر ده ستا هه ن بریتین له:

۱- «العروض» نوسراوی «الشیخ معروف النوده ی» و ته نیا له عه روز دایه.

۲- «العروض و القافیه» نوسراوی به ریز «الشیخ محمد امین البیژوه ی» یه و له هه ر دوو زانسته که ده دو ی.

۳- «رسالة ارجوزة القافیه» نوسراوی «محمد حسن ابن القزلجی» یه و هه ر له

زانستی قافیه باس ده کات.

سيزده هم «علم الرياضيات» و «الهندسة».

دوو عيلمن قسه له ژميره و نه اندازه ده کهن.

له و دوو زانسته دا چهند نوسراوه هه ن يه کيک له وان کتيبيکه به نيوي
«خلاصة الحساب والهندسة» که نوسراوی «بهاء الدين العاملي» يه و له لايه ن «محمد ابن
آدم» ي کوردي باله کي يه وه شهرح کراوه و هه روه ها تازه ش شهرح کي له سهر کراوه له
لايه ن: (سيد محمد جواد ذهني) يه وه به نيوي «اللباب شرح خلاصة الحساب».
يه کيکي تر «اشكال التأسيس» نوسراوی «بهاء الدين العاملي» يه و له لايه ن «ابن آدم» وه
په راويز کي له سهر نوسراوه. وه هه روه ها چهند نوسراوی ديکه له و دوو عيلمه دا هه يه.

چواردده هم «علم الهيئة» يا «علم الفلك»

«علم الفلك» زانستیکه قسه ده کا له شوين و جولان و چونيته تي جيرمه
عاسمانی به کان.

کتيبه کاني هم زانباری به بریتين له «تشریح الافلاک» نوسراوی «بهاء الدين»
ناوبراو. تازه ش شهرح کيکي له سهر کراوه به ناوی «شرح تشریح الافلاک» له لايه ن محمد
جواد ذهني ته رانی» يه وه و هه روه ها له لايه ن ماموستا مه لا شيخ عبدالرئوف نقشبندي
سهرده شتي يه وه وه رگير دراوه ته وه سهر زماني فارسی و به نيوي «آينه ی جهان نما»
نيونراوه به لام هيشتا چاپ نه کراوه و ربعين و اسطرلاب.

پازده هم «التفسير»

ته تفسير زانستیکه له باره ی مانا کردنه وه و ليکدانه وه ی چه مک و مه به سته کاني
قورثان دا ده دوی.

له و باره ش دا نوسراوه ی زور هه يه که هينديکيان ناو ده به ين:

- ۱- «تفسیر الجلالین» نوسراوی جلال‌الدین السیوطی و جلال‌الدین المحلی‌یه.
 - ۲- «تفسیر البضاوی» نوسراوی «قاضی عبدالله البضاوی شیرازی»‌یه.
 - ۳- «تفسیر الخازن» یان «باب التأویل فی معانی التنزیل» نوسراوی «علاء‌الدین علی بن محمد بن ابراهیم البغدادی» ناسراو به «خازن»
 - ۴- «تفسیر مدارک التنزیل و حقایق التأویل» نوسراوی «ابو البرکات عبدالله بن احمد بن محمود النسفی».
 - ۵- «تفسیر المراغی» نوسراوی «احمد مصطفی المراغی»
 - ۶- «فی ظلال القرآن» نوسراوی شه‌هیدی ژیر سیبهری قورئان «سید قطب»
 - ۷- «التفسیر القرآنی للقرآن» نوسراوی «عبد‌الکریم الخطیب»
 - ۸- «تفسیر الصاوی علی الجلالین» نوسراوی «الشیخ احمد الصاوی»
 - ۹- «تفسیر روح المعانی»
- و بریکی دیکه‌ش ته‌فسیرکه له به‌رده‌ستان و زوربه‌یان تازه‌که وتونه به‌رده‌ست.

شازده‌هه‌م «فقه»

«فقه» زانیاری‌یه که قسه‌ده‌کا له و ده‌ستوراته شه‌رعی‌یانه‌ی که له به‌لگه و سه‌رچاوه‌کانیانه‌وه ده‌رده‌هیندرین.

هیندیک له کتیبه‌کانی «فقه» یش بریتین له:

- ۱- «فتح‌القرب» نوسراوی «الشیخ محمد قاسم الغزی»‌یه و له سه‌ر «غایة الاختصار» نوسراوی «علامه ابوشجاع»‌ی ئیسفه‌هانی‌یه.
- ۲- «فتح‌المعین» نوسراوی «زین‌الدین المیباری»‌یه.
- ۳- «اعانة الطالبین» نوسراوی «علامه ابوبکر» ناسراو به «السید البکری»‌یه و له سه‌ر «فتح‌المعین»‌ه.

۴- «منهاج الطالبین» دانراوی «ابو زکریا یحیی بن شرف‌النووی» و کورت کراوی «المحرر»‌ی «ئیمامی رافعی قه‌زوینی»‌یه.

۵- «مغنی‌المحتاج» نوسراوی «الشیخ محمد الشربینی الخطیب» که راقه‌ی

«منهاج الطالبین» ده کات.

۶- «السراج الوهاج» نوسراوی «الشیخ محمد الزهري الغمراوي» که نه میس هر له سهر «منهاج الطالبین» ه.

۷- «تحفة المحتاج» نوسراوی «الشیخ احمد ابن الحبر الهیتمی» به و راقهی «منهاج» ی ئیمامی نه وه وی (رج) ده کات.

۸- «النهایه» نوسراوی «الشیخ محمد الرملی» به و له سهر «منهاج» ه.

۹- «منهج الطلاب» نوسراوی قاضی زکریا الانصاری و کورت کراوه ی «منهاج الطالبین» ه.

۱۰- «فتح الوهاب» شرح منهج الطلاب» نه و دوو شهرح و مه تنه هی «قاضی زکریا الانصاری» ن.

۱۱- «البيجوري» که راقهی «فتح القريب» ده کا و نوسراوی «الشیخ ابراهیم البیجوری» به.

۱۲- «حاشية البجيرمي» یا «التجريد لنفع العبيد» په راويزه له سهر «شرح المنهج» ه و نوسراوی «سليمان بن عمر بن محمد البجيرمي» به.

۱۳- «حاشية الجمل» نوسراوی «الشیخ سليمان الجمل» ه و نه ویش هر په راويزه له سهر «شرح المنهج».

۱۴- «بغية المسترشدین» پالوته به که له فتواي برنیک له پشه وایانی زانای «متأخر» و له لایه ن «السید عبدالرحمن المشهور باعلوی» کوکراوه ته وه.

۱۵- «المجموع» نوسراوی «الامام النووی» به و له سهر «المهذب» ی «ابواسحق» ی شیرازی به.

۱۶- «شريعة تيسلام» نوسراوی «مهلا عبدالکريم موده ريس» ه و به زمانی کوردی نوسراوه.

۱۷- «فقه محمدي» نوسراوی «آية الله محمد مردوخ» ی کوردستانی به و به زمانی فارسی نوسراوه.

هروه ها گه لیکي تر نوسراوه ی زل و چووک هه ن له «فقه» دا که له نویسیان

خۆده پارێزین.

حه ئده هه م: «الحديث - يا - السنة»

«حديث» شتيكه له پيغه مبهرد- گير درا بيته وه؛ له فهرموده يان كرده وه يان بيده نكي له به رانه ر كاريك يان قسه ييك دا كه له لاي وي كرا بيت. له حديث دا ئه و كو كرا وانه هه ن:

۱- «صحيح البخاري» كو كرا وه ي «ابو عبدالله محمد بن اسماعيل».

۲- «صحيح مسلم» كو كرا وه ي «ابو الحسين مسلم بن الحجاج» ي نيشابوري.

۳- «سنن ابي داود» كو كرا وه ي «سليمان بن الاشعث السجستاني» ناسرا و به ابو داود.

۴- «سنن ابن ماجه» كو كرا وه ي «محمد بن يزيد القزويني، ابو عبدالله».

۵- «جامع الترمذي» كو كرا وه ي «محمد بن عيسى».

۶- «المجتبى للنسائي» كو كرا وه ي «احمد بن علي بن شعيب ابو عبدالرحمن» ي

خوڤاساني.^(۱)

كه ئه و شەش كو كرا وانه به «الصحيح الستة» به ناوبانگن و زور كتيبي ديش هه ن

وه كي «التاج الجامع للاصول» و «رياض الصالحين» و ...

هه ژده هه م «علم الحديث»

علم الحديث زانستিকে به هو ی ئه وه وه ووتە و كرده وه ژيواره كان «احوال» ي

پيغه مبهرد- ده زانرين.

له و زانسته دا ئه و كتيبانه له به ر ده ستا هه ن:

۱- «علوم الحديث» نوسرا و ی «الدكتور صبحي الصالح».

۲- «مصطلح الحديث» نوسرا و ی «العلامة البركوي» يه و شه رحيكي له لايه ن

«داود القارصی» يه وه له سه ر كرا وه.

۳- «تيسير مصطلح الحديث» نوسرا و ی «الدكتور محمود الطحان».

۱ - زۆر به ی زۆری ئەم کتیبانەش لە کوردستانی ئێمەدا نەبوون و لەم دوایی یانەدا پەیدا بوون.

۴- «علوم الحديث» نوسراوی «عثمان ابن الصلاح» ی شاره‌زوری.

نۆزده‌هه‌م «علوم القرآن»

علوم القرآن چه‌ند زانستیکن قسه‌ ده‌که‌ن له‌: چۆنیه‌تی هاتنه‌ خواره‌وه‌ و له‌ به‌رکردن و نویسنه‌وه‌ و خویندنه‌وه‌ و ماناکردن و ... ی قورئان.
له‌و زانستانه‌ش دا ده‌یان کتییی زل و چووک نوسراون که‌ ئه‌و چوار- پینج دانه‌یان له‌ به‌ر ده‌ست دا هه‌ن:

۱- علوم القرآن نوسراوی احمد عادل کمال.

۲- التصوير الفنی فی القرآن نوسراوی سید قطب که‌ دوو جار، جاریک له‌ لایه‌ن «محمد مه‌دی فولادوند» ه‌وه‌ به‌ ناوی «آفرینش هنری در قرآن» و جاریکیش له‌ لایه‌ن «محمد علی عابدی» به‌ ناوی تصویر فنی نمایش هنری در قرآن، وه‌رگێڕ دراوه‌ ته‌وه‌ سه‌ر زمانی فارسی.

۳- «علوم القرآن» نوسراوی «الدكتور صبحی الصالح».

۴- «الاتقان فی علوم القرآن» نوسراوی «جلال الدین عبدالرحمن السیوطی»

۵- «مناهل العرفان» نوسراوی «الشیخ محمد عبدالعظیم الزرقانی».

۶- «التبیان فی علوم القرآن» نوسراوی «محمد علی الصابونی»^(۱)

۱- زۆربه‌ی هه‌ره‌ زۆری کتییه‌کانی «علوم الحديث و علوم القرآن» یان هه‌ر تازه‌ نوسراون یان فه‌قی و مه‌لای کوردستانی رۆژ هه‌لات تا ئه‌م دوا‌یی یانه‌ لیان بێ به‌ش بوون.

وینه ی حوجره و ماموستا و فهقینه کانی ئاوازی سۆفیان - شنۆ

(سالی ۱۳۸۰ ک.ه)

فه‌قییه‌کانی حوجره‌ی «ابن‌الحاج» ی ئالانی له‌ بیزووه‌ی سه‌رده‌شت، سالی
(۱۳۶۲ ک. هـ) له‌وانه‌ی به‌ پیوه‌ن نه‌فهری چوارهم له‌ راست‌را بو‌ چه‌پ نووسه‌ری ئه‌م کتیه‌به

توئی پینجه م شیوه و ریزی خویندنی په راوه کان

هر وه ک خویندنه که به ره سمی نه ناسراوه و ری و ره سم و شیوازیکی له باری بو دیاری نه کراوه هه رواش بو که سیک بیهه وی بیته فهقی؛ هیچ مهرجیک دیاری نه کراوه. ته نیا مهرجیک که بوو مه بهسته وه بهر چاو گیراوه نه وه یه که فهقی نه گهر له مالی خوئی و له ژیر چاوه دیری کهس و کاره کانی را، هاموشوی لای ماموستای بکات، ده بی بتوانی که لک له خویندنه که وهر بگری و ده رسی پی ره وان بکری، واته ته مه نی نه وه نده بی که هوشی ده رس خویندنی هه بیت. وه نه گهر له کهس و کاریشی دوور بکه ویته وه و دایک و بابی یان که سیک تری نه توانن چاوه دیری بکه ن؛ سه ره رای نه و مهرجه ی باس کرا، ده بی بتوانی لیره و له ویش بهه ویته وه و پاکی و خاوینی خوئی پی بکری و توانای نه نجام دانی نه و نیشانه ی هه بی که له حوجره دا پی ده سپر درین.

به لام نه وه که بهر له هه موو شتیک چ ده رسیک و چون به فهقی ده گوتری نه وه پیوه ندی به خودی فهقی یه که وه هه یه؛ چونکو نه گهر له پیش فهقی یه تیه که ی دا چوبیته قوتابخانه ی ره سمی و یان به هه ر شیوه ییکی دیکه شتیک خویند بی و حه رف (پت) ه کانی ناسین نه وه هه ر سه ره کی و بی وردکر دنه وه نه لف و بی ی پی ده گوتری و پاشان ده ستی پی به حینجه ده کری.

و نه گهر نه چوبیته قوتابخانه و له بن را ده ست به خویندن بکات نه وه نیوی خوا ی پی دین و له پیش دا نه و سئ دوعایه ی فیرده که ن: (یا الله) ته و فیم بده ی! (یافتاح) فه تحم بده ی! (یارزاق) رزقم بده ی!

دوا یه شکل و ده نگه نه لف و بی ی زمانی عه ره بی که بیست و نو پیتن پی ده ناسیندریت و پی ی ده گوتری نه و پته نوخته ی هه یه یان نا؟ نه گهر هه یه تی چه ند دانه و له کوئی پته که هه لکه و تون.

بؤ وینه پئی ده گوتری ئه وه [أ] ئه لفه^(۱) و هیچ نوخته ی نین. ئه وه (ب) بینه و نوخته یه کی هه یه له خوارئ. ئه وه (ت) تییه و دوو نوخته ی هه یه له سه ری. ئه وه (ج) جیمه و نوخته یه کی هه یه له نیو ماله که ی دا. وه هه ر وه ها چونیه تی شکلی پسته کانی پئی ده ناسیندریت بؤ نمونه پئی ده گوترئ: ئه وه (س) سینه و سئ چوکلله ی هه یه. دوایه بزوین (حرکه) ه کان واته سه ر و ژیر و بۆر (ـَـ ـُـ) و هه ر وه ها نیشانه کانی دیکه ی وه ک زه نه (ـَـ)، شه دده (ـَـ)، مه دده (ـَـ)، هه لکشاو (ـَـ)، داکشاو (ـَـ) و ئه وانه ی بؤ ده بردریت سه ر ئه و پیتانه و ده نگه ی پسته که ی به هه ر کام له و نیشانه وه پئی ده ناسیندریت، وه ک ئه وه که دوا ی ناسینی شکل و ده نگه ی پسته کان هه ر کام له بزوین و نیشانه کانی بؤ ده بردریت سه ر یه کیه کی پسته کان و ده نگه که ی تیده گه یه ندریت، که ته وای پسته کان به بی نیشانه و به نیشانه شه وه له سه ره تای جزمی (عم) چاپ کراون، بؤ نمونه نوسراوه، «أ - ب - ت ...» که ده خویندریت وه (ئه لف سه ر، ئه، بی سه ر، به، تی سه ر، ته) واته (ا - ئه لف) که بزوینی (ـَـ)، سه ری هه بیته، ده نگ «صوت» ه که ی ده بیته «ئه» و (ب - بی) ئه گه ر بزوینی سه ری بیرته سه ر ده نگه که ی ده بیته «به» و هه ر وه ها (ت - تی) ئه گه ر بزوینی سه ری، له سه ر بیته ده نگه که ی ده بیته «ته». یان نوسراوه «اب ت» که ده خویندریت وه: «ئه لف ژیر، ئی، بی ژیر،

۱ - وه کی له کتبی لۆغه تنامه ی (المنجد) ده رده که وئ (ألف) به ژیری هه مزه که وزه نه ی لامه که به مانای دوست و دوستانه تی به، به سه ری هه مزه که وزه نه ی لامه که به مانای ژماره ی هه زاره و به سه ری هه مزه که و ژیری لامه که ش به پیتی یه که م له ئه لف و بیتکه واته به هه مزه ده گوترئ. جاله زمانی عه ره بی دا ئه گه ر (ألف) به مانای سپهه می به کار بیرت؛ ئه وه ده بی به ژیری لامه که بخویندریت وه. بؤ نمونه وه کی خویندنه وه ی (الف) له رسته ی (قال: أصله قول قلبت الواو الفاً لتحركها و انفتاح ما قبلها).

به لام ئه گه ر له زمانی کوردی دا به و مانایه به کار بیرئ پتویست ناکا به ژیری لامه که بخویندریت وه. مه سه له ن ئه گه ر بمان هه وئ له رووی سپاره، ئه لف و بیتکه به قوتاییه ک بلین پتویست ناکا قیری بکه ی به پیتی [أ] بلیت ئه لیف. یان پتویست ناکا له کاتی حینچه کردنی ووشه ی (اعوذ) دا قیری بکه ی بلیت: (ئه لیف سه ر ته) به لکو باهه ر بخوینتته وه ئه لف سه ر ته. هه ر چه نه له زمانی عه ره بیش دا بؤ ئه م مانایه (ئه لیف) ده خویندریت وه. چونکی با به عه ره بیش (ئه لف) به مانای هه زار بی و به و پسته (ئه لیف) بگوترئ تازه له زمانی کوردی دا (ئه لف) به مانای ئه و پسته یه. ئه وه تاله فره نگه ی خال و هه نبانه بۆرینه ی ماموستا هه ژاریش دا ئه و مه به سه ده رده که وئ. هه نبانه ده لیت «ئه لف: ناوی یه که م پیتی ئه لف و بیتکه یه» خال ده لیت «ئه لف ناوه بۆیتی یه که م له بیست و حه وت پسته ی کوردی...» له گه ل ئه وه ش دا ئه گه ر وه کو عه ردبان (ئه لیف) یش بخوینتته وه قه یدی ناکات و هه ر دروسته.

بی، تی ژیر، تی» واته (ا- ئه لف) ئه گهر بزوینی (ـ) ژیری هه بیته، دهنگه که ی ده بیته «ئی» و (ب- بی) ئه گهر بزوینی (ـ) هه بی دهنگه که ی ده بیته «بی» و (ت- تی) ئه گهر بزوینی ژیری له سه ر بیته دهنگه که ی ده بیته «تی».

یان نوسراوه «أ - ب - ث» که ده خویندریته وه: «ئه لف بۆر، ئو، بی بۆر، بو، تی بۆر، تو» واته (ا- ئه لف) ئه گهر بزوینی (ـ) بۆری له سه ر بیته دهنگه که ی ده بیته «ئو» و (ب- بی) ئه گهر بزوینی بۆری له سه ر بیته دهنگه که ی ده بیته «بو» و (ت- تی) ئه گهر بزوینی بۆری له سه ر بیته دهنگه که ی ده بیته «تو».

ههروه ها نوسراوه «أبأ...» که ده خویندریته وه: «ئه لف دووسهر، ئه ن بی دووسهر، به ن» واته (ا- ئه لف) ئه گهر دوو بزوینی سه ری له سه ر بیته دهنگه که ی ده بیته «ئه ن» و به و شیوه دهنگی پسته کانی ده گه ل نیشانه کانی دیکه ی وه ک: (ـ) دوژیر، ئ - دوو بۆر، (ـ) زه نه، (ـ)، شه دده، (ـ) مه دده، (ـ) هه لکشاو، (ـ) داکشاو و ههروه ها ده گه ل سنی پستی (ا- و- ی) پی ده ناسیندریت. بۆ نموونه پی ده گوتری: «با- بی ئه لف، با» واته: بی ئه گهر ئه لفی به دودا هات دهنگه که ی ده بیته «با» یان پی ده گوتری «تو- تی واو، تو» واته ئه گهر تی واوی به سه ره وه بوو به هه ردکیان بۆ ریکیان به ده می یه وه بۆ، دهنگه که ی ده بیته «تو».

یان پی ده گوتری «لی لام، یی لی» واته ئه گهر لام، یی ی به دودا هات و به هه ردوکیان ژیریکیان بو؛ دهنگه که ی ده بیته «لی».

حینه و ره وانه

وینده چی حینه له (هه جاء) ی عه ره بی یه وه هاتبی که به مانای که رت که رت کردنی وشه و ژمیره کردنی پسته کانی یه تی به سه ر و ژیر و بۆره وه. که له کوردیش دا مه به ست له حینه هه ره ئه و کاره یه. واته دوا ی ناسینی ئه و پیت و نیشانه و فیربوونی دهنگه کانیان ئه مجار پیت و نیشانه کانی له نیو وشه و رسته دا پیشان ده درئ و دهنگه که ی تیده گه یه ندرئ.

بۆ وینه نوسراوه «الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ» که ئاوا حینه ده کری: ئه لف سه ره، لام زه نه ئه ل، حی سه ره، میم زه نه حم، دال بۆردووه لحه مدو، لام ژیرلی لام ئه لف، لا، هئ

ژیر، هی لیللاهی. ری سهر، ره، بی ژیر، بی، لام زه نه، بیل، ره بیل. عهین ئه لف، عا- لام سهر، له، میم یی، می، نون، سهر، نه، عاله مینه. که به سهریه که وه ده بیته «ئه لحه مدو لیللاهی ره بیل عاله مینه».

ههروه ها له سهر ووشه و رسته کان بوی دیاری ده کری که فلانه پته، چ نیشانه یه کی له سهره و ثایا نه و پته ده خویندریته وه یان نا. بو وینه له لیکدراوی «غیرالمغضوب» ی دا پی ده گوتری نه وه غهینه و نه وه نوخته یه تی و نه وه سهریه تی. نه وه یی یه و نه وه نوخته کانی و نه وه زه نه یه تی. نه وه ری یه و نه وه ژیریه تی. نه و ئه لفه ناخویندریته وه. نه وه لامه و نه وه زه نه یه تی، نه وه میمه و نه وه سهریه تی. نه وه غهینه و نه وه زه نه یه تی. نه وه «ضاد» ه و نه و واوه ی به ده مه وه یه. به و «ضاد» ه و به و واوه، نه و بوړه یان هه یه هتد. (۱)

حینجه له بهر وه به مه به سستی ره وان کردن یان فیربوونی نویژ له سووره تی «الفاتحه» وه که له سهره تای جزمی «عم» چاپ کراوه، ده ست پی ده کری پاش ته و او بوونی فاتحه «ذکر» ه کانی نویژ و «التحیات» و نه وانه ش ده خویندرین و دوايه ده چنه سوړه ته کورته کانی قورڼان که هاسانترن بو خویندن.

پنویسته نه وه بلین که جزمی «عم» به پی ته رتیبی قورڼان سهره تاکه ی به سووره تی «النبأ» ده ست پی ده کا و به سووره تی «الناس» یش دواي پیډیت. به لام بو ئاسانی کار، هیڼدیک جزمه کان پاش و پیش له چاپ دراون، واته سهره تایان به سووره تی «الناس» ده س پنده کا و کو تایان به سووره تی «النبأ» دیت، که نه و هه ش بو ئاسانی فیړکردن، «التعلیم» له رووی شه رعه وه شتیکی ره وایه هه رچند به پیڅه وانه ی ته رتیبی نووسینی قورڼانیش هه لده که وی.

حینجه خوی له جیی ده نگ کی شان واته «صدا کشیدن» ی فارسی یه. به لام له کاتی حینجه کردن دا فقی ته نیا ده نگي پته که ی به بزویته وه پی ده گوتری و ئیر ووشه کانی بو که رت که رت نا کرین؛ وه ک له خویندنی ده رسی فارسی دا نه و کاره بو قوتابی ده کریت و پی ده لین (بخش کردن) واته به ش به ش کردن. بو نمونه ووشه ی «مدرسه» ی به و شیوه

۱ - «هتد» کور تکراری «هه تادوایی» یه که بازیګ له جیاتی «هتد» «تاد» ده لین. وه کی له زمانی عه ره بی دا «الخ» کور تکراره ی «الی آخر» ه.

بۆ کهرتکه رت ده کهن: (مه دره سه) که ده بته سی که رت.

به و شیوهی باسما ن کرد حینجه در یژه ی پنده در ی تا کو و قوتابی خوی ده توانی بی
ماموستا و یژامه (عبارت) ی قور ئان حینجه بکات که زوری و که می ماوه ی خویندنی
حینجه ش پیوه ندی به زیره کی و نازیره کی و ههروه ها هه ولدان و هه ولنه دانی قوتابی یه وه
هه یه.

پاش ئه وه ی حینجه به ئه ندازه ی پیویست خویندرا نۆره ی خویندنی به «ره وانه»
دیت. به ره وانه خویندن ئه وه یه که ماموستا و یژامه ی قور ئانی به بی حینجه کردن
بۆ ده خوینته وه و ئه ویش دووپاتی ده کاته وه، تاوای لی دیت، بی هه له یان به هه له یه کی
که مه وه قور ئان بخوینته وه، که به زوری خویندنی به حینجه به چوار پینج سوڤه ت و
خویندنی به ره وانه ش به چوار پینج «جزم» کوتایی پیدیت و ئیتر قوتابی خوی به ته نیا
ده که وینه سه ر قور ئان خویندنه وه و ده وری لیده کاته وه تا به ته وای ره وانی ده کات و
هه موی خه تم ده کات.

هه له به ت قور ئان دوا ی ره وانبونیشی کۆلی هه ر لی نادری به لکو بۆ خیر و به ره کت
ده وری هه ر لی ده کر یته وه.

فهقی پاش خویندنی قور ئان یان ئه گه ر ده خورابینی و یرای خویندنی فوڤ ئان،
ده ست ده کا به خویندنی کتیی «ئه حمه دی» که لوغه تنامه یه کی چکوله یه و «الشیخ
معروف النوده ی» به هو نراوه و له عه ره بی یه وه بۆ کوردی نویسیه تی.

له فه ره نگ دا به زوری ئه و کتیه ده خویندنی و له به ر ده کر یت. هیندیک فه قیش له
جیات ی ئه حمه دی کتیی «دوڤشته» نو سراوی «ماموستا مه لاه عبدالکریم» ی موده ریس
ده خوینن که له ئه حمه دی در یژتر و به که لکتره.

پاش خویندنی قور ئان و لوغه تنامه، «ئاقیده ی شیخ سه میع» ده خویندنی و له به ر
ده کر ی که به هو نراوه یه و له زانستی «کلام» یان با شتر بلین «ئاقیده» دا نو سراوه.

له به ر ئه وه ی فهقی کوردستانی ئیران چ له سه ر ده می فهقی یه تی دا و چ له
سه ر ده می مه لایه تی دا بیگومان پیویستی به زانیی زمانی فارسی و نویسن و خویندنه وه
به و زمانه هه ر ده بی، ناچاره و یرای خویندنی ده رسی عه ره بی؛ ده رسی فارسیش

که‌مکه‌مه بخوینیت. بویه به ناچاری هیندیک له کتیبه‌کانی پۆل «کلاس» ی یه‌که‌م تا پینجه‌می سه‌ره‌تایی به تاییه‌تی کتیبی «فارسی» ده‌خوینت و که‌لکیان لی وه‌رده‌گری و بو‌ئوه‌ش که له زمانی فارسی‌دا ده‌ستی زور بر‌وا‌کتیب گه‌لیکی‌دیش وه‌ک «گلستان و بوستان» ی شیخ سه‌عدی شیرازی و نه‌وانه ده‌خوینیت.

له‌رابر دوو‌دا که کتیبه‌کانی فارسی ده‌رسی ره‌سمی له ولات دانه‌بوون سه‌ره‌رای گولستان و بوستان بریک ورده کتیبی دیش وه‌ک «ای شده، نوسراوی شیخ مه‌عرووفی نودیی؛ جرم‌بخش و اسماعیل نامه» که نوسراوی شیخ سه‌عدین هر خویندراون.

زوربه‌ی فه‌قیه‌یه‌کان دوا‌ی ته‌واو کردنی خویندن له به‌ر نه‌وه‌ی فارسی و عه‌ره‌بی دوو زمانی لیک نزیکن و هر دوو لاشیان ده‌خوینن؛ له نه‌ده‌بیاتی فارسی‌دا له «دیپلمه» نامینه‌وه و به‌لکو ته‌نانه‌ت شان له شانی لیسانس‌ی یه‌نه‌ده‌بی‌یه‌کان ده‌ده‌ن.

نه‌مجار که فه‌قی نه‌وانه‌ی ته‌واو کردن ده‌ست ده‌کا به خویندنی «تصریف‌الزنجانی» و دوا‌یه‌ش «عوامل‌الجرجانی» ده‌خوینیت. شایانی باسه‌که شیوه‌ی خویندنی «تصریف‌الزنجانی» له ئی هه‌موو کتیبه‌کانی دی جیا‌یه؛ چونکه نه‌و کتیبه به زوری له به‌ر را ده‌خویندری؛ به‌م شیوه‌که له کاتی خویندن‌دا ته‌نیا ماموستا کتیبی به ده‌سته‌وه‌یه و فه‌قی نه له کاتی ده‌رس خویندن‌دا و نه‌دوا‌یه‌ش له کتیب که‌لک وه‌ر ناگری و ده‌بی هر ده‌گه‌ل ده‌رس خویندنه‌که ره‌وانی بکات که نه‌وشیوه هه‌رچه‌ند شیوه‌یه‌کی چه‌توون و وه‌ختگیره به‌لام زوریش به‌که‌لکه.

ریزی خویندنی کتیبه‌کان

به‌کورتی ریزی کتیبه‌عیلمی‌یه‌کان له خویندن‌دا به زوری به‌و شیوه‌ی خواره‌وه‌یه:

۱- تصریف‌الزنجانی.

۲- عوامل‌الجرجانی.

۳- شرح‌النموذج.

۴- الاظهاریان کتاب‌الصمدیه یان الهدایه.

۵- تصریف‌ملاعلی یان شرح‌التصریف للتفتازانی.

- ۶- الاستعارة.
 - ۷- رسالة الوضع.
 - ۸- شرح الجامی یان الکافیہ.
 - ۹- البهجة المرضية المسماة بالسيوطي.
 - ۱۰- شرح النظام یان سید عبدالله صرفی.
 - ۱۱- له «مغنی الطلاب و ملتقطه یه کیکیان.
 - ۱۲- الحاشیه لملا عبدالله الیزدی.
 - ۱۳- شرح العقائد النسفی یان رسالة التوحید.
 - ۱۴- گلنبوی آداب.
 - ۱۵- المقولات.
 - ۱۶- مختصر المعانی یان کتاب المطول.
 - ۱۷- جمع الجوامع یان المستصفی للغزالی و لهم دوایمی یانهدا «الوجیز» ی دکتر عبدالکریم زیدان و «اصول الفقه الاسلامی» الدكتور وهبة الزحيلي.
 - ۱۸- تهذیب الکلام.
 - ۱۹- سبزواری.
 - ۲۰- خلاصة الحساب و الهندسه و اشکال التأسيس.
 - ۲۱- تشریح الافلاک و اسطرلاب وربعین.
- پنویست به درکانه که هیندیک له و کتیبانه ی ناوم بردن بگره بریک له عیلمه کانیش وهک «ئاداب البحث» و «فلسفه» و «نجوم» و «علم الرياضيات» وه لاناوان و زور کهم ده خویندرین و وهک له مه وه به ریش گوتم ئه و ته رتیبه ی باس کرا له کتیبه کاندا پنویست ناکا هر بپاریزری و واهه یه فهقی پاش و پیش به کتیبه کان ده کات و یان له جیاتنی هیندیک له و کتیبانه کتیبکی دی ده خوینیت. فهقی له ده ورو بهری کتیبی «جامی» را ده ست ده کا به خویندنی شهرع، واش هه یه له سه ده می خویندنی «النموذج» و ئه وانه دا کتیبی «غایة الاختصار» ده خویندریت.
- له شهرع دا ئه و کتیبانه ی به زوری ده خویندرین ئه وانه ن:

۱- منهاج الطالبین یان فتح المعین یان همدوکیان.

۲- هیندیک باس له «شرح المنهج» را یان هموى له جياتى ته و دوو کتیبې سریش ده خویندریت.

۳- بریک مهبه ستی پیویست له «تحفة المحتاج» را.

بو ته فسیریش له و ته فسیرانه ی ناوم بردن وه ک: جلالین، البیضاوی، خازن و مدارک، المراغی، فی ظلال القرآن، فقهی له هر کامیان پیی خوش بی یان له یه ک دوانیکیان (۵-۶) جزمیان که مریان لی ده خوینیت.

هر چند گرینگری نمانج له خویندننى فقهی دا فیروونی «قرآن و حدیث» و مانا که یانه و نه و دووانه زور پیویستن و ده بی به زوری بخویندرین و له بهر بکرین به لام به داخه وه به زوری له و دوو نه نجامه گرینگه چاو ده قوچیندری و فقهی بیجگه له وه ی هر له قورثان و حه دیس که م ده خوینی، نه وه نده ی ده شی خوینی له بهری ناکا و کولی پیوه هه لئاگری و وه کو پیویست ناگای لی نییه و دواى نه وه ی له خویندن بووه و هاته ده بهرگی مه لایه تی و خزمه ت کردنه وه ته نانه ت سه ت «حدیث» یان دوو جزمی له قورثان به مانا و ته فسیره وه له بهر نییه، که نه وه زور جیی داخه و هو ی زیانیکی زور گه وریه که ده بی فقهیه کان له و باره وه وریا بیسه وه و زیاتر گرینگی بده نه قورثان و حه دیث.^(۱)

ده بی بلیین که زانینی شه رعیش زور پیویسته و ده بی زوری گوی بدریت، به لام نازانم بوچی ده رسی شه رعى کراوه به لاده رس و زوری کار له سهر ناکریت!؟ من رام وایه نه گهر فقهی بریک (نحو و صرف) فیرو بوو ئیتر بو فیروونی شه رع زور هان بدری و له و پیوه ندیسه ش دا ده رسی شه رع بکریته راسته ده رس و پیشنوینان بخویندریت و سهره رای لی و هرگری تاقی کردنه وه ی به نووسین (امتحان کتبی) وه ک هه موو عیلمه کانی دی،

۱ - خوشبه ختانه له م دواپی یانه دا له بهر کردنی قورثان و حه دیث گرینگی پی دهری و که م که م «حافظ القرآن» په یدا بوون و هیه ته وای قورثانی له بهره.

شایانی باسه که فیرگه ثایینی کانی حه نه فی مه زبه کان له «سیستان و بلوچستان» و... گرنگی زور دهریته خویندن و له بهر کردنی قورثان و حه دیس و بازیک له فقهیه کانی کورد، بو و مهبه سته، بو ماوه یه ک روو ده که نه نه و ناوه ندانه.

تاقی کردنه وهی کرده وهیی (امتحان عملی) شی بو دابندریت به تاییه ت له به شی عیادات و به شکردنی میرات و ماره برین و قهزاوه ت و ئهوانه دا.

تاقمیک فهقیی سه رده شتی و سندووسی ده گهل چند تازه مه لا، سالی (۱۳۶۵) ی ک. ه

راسته ده رس و لاده رس

فهقن له رۆژنیک دا دوو ده رس ده خوینیت: یه کهم ده رس پیش نیوه رۆ ده خویندریت که پنی ده گوتری ده رسی «مستقیم» واته راسته ده رس و دووه م ده رس دوا ی نیوه رۆ که پنی ده گوتری «لا ده رس».

به لام هوی ناوانانی ئه و دوو ده رسانه به و دوو ناوانه چیه. دیاره ده رسی پیش نیوه رۆ بویه پنی ده گوتری راسته ده رس چونکو ده رسی ره سمی و «اصلی» یه و شتی گران و گرینگ له ودا ده خویندری و که متر ده فهوتی. به لام ده رسی دوانویژی له به رانه ردا غهیره ره سمی و «فرعی» یه؛ زۆر وا ههیه ده فهوتیت بویه پنی ده گوتری «لا ده رس».

ووشه ی «لا» ش له لیکدرا و «مرکب» ی لاده رس دا ویده چی هه ر پیتیکی کوردی و پیش گر بی وه ک ئه و «لا» یه ی که له ووشه ی: «لا ری» دایه؛ ههروه کی لاری به شوینیک

ده‌لین که راسته‌ری نه‌بی لاده‌رسیش به‌ده‌رسینک ده‌گوتری که راسته‌ده‌رس نه‌بیت. ده‌رسی فارسی هر نه‌ندازه بخویندری و ده‌رسی شهر له هر کوپوه ده‌ست پی‌بکریټ و ده‌رسی حه‌دیس و زور وا‌هه‌یه ده‌رسی ته‌فسیریش هر به‌لاده‌رس ده‌خویندرین و هه‌روه‌ها کتیبیک که فقهی باش لیی تی نه‌گه‌یشتی و بی‌هوی بی‌خوینته‌وه به‌زوری هر به‌لاده‌رس ده‌خوینته‌وه.

نه‌گه‌ر ماموستا له‌شه‌ودا موتالای ده‌رسی فقهی بو‌بکریټ یان پیوستی به‌موتالاً نه‌بیت به‌یانی پاش نان و چایی خواردن ده‌رس ده‌لیت و نه‌گه‌ر به‌هر هویه‌کیشه‌وه موتالاکه‌ی بکه‌ویته‌ روژی نه‌وه هه‌رکات له‌موتالاً بووه ده‌رس ده‌لیت. جا واهه‌یه ده‌رسه‌کان نه‌وه‌نده‌ زورن ماموستا هر له‌به‌یانی را تا بانگی نیوه‌پویه ده‌رس ده‌لیته‌وه. ده‌رسی پاش نویژانیش واهه‌یه له‌دوای نویژ و نان و چایی خواردن ده‌ست پی‌ده‌کری، واش هه‌یه له‌دوای نویژی ئیواری.

هیندیک ماموستا نه‌گه‌ر روژیک سه‌فه‌ر، یان کاریکیان هه‌بی بو‌پیشگیری له‌چوونی ده‌رس دوای نویژی به‌یانی و به‌ر له‌نان و چایی خواردن ده‌ست ده‌کن به‌ده‌رس‌گوتن و واده‌کن لانی که‌م ده‌رسی پشنویژی بگوتری و یان نه‌گه‌ر ده‌رسه‌کان که‌م بن ده‌رسی پاش نویژیش هر بلین جا برۆن به‌دوای سه‌فه‌ریان کاره‌که‌یان دا.

گرانی ده‌رسه‌کان

فقهی سه‌ره‌پای نه‌وه‌ی که به‌ژیانی کوله‌مه‌رگی ده‌ژیت و چاوده‌بریته ژیانی چاوله‌ده‌ستی و ده‌ست بو‌ئهم و نه‌وراده‌گری و له‌لایه‌که‌وه‌ته‌نگی حوجره‌رای ده‌کوشی و تاریکایی بی‌چرای هه‌ره‌شه‌ی لی‌ده‌کا و له‌لایه‌کی تره‌وه‌ده‌که‌ویته‌ به‌هیرشی سه‌رمای زستان و بی‌به‌شی له‌سپه‌ری به‌رگ و پوشاک و سوته‌مه‌نی به‌لام به‌هیزی بیر و باوه‌ر به‌ریبازه‌که‌ی خو‌واده‌گری و گری و گولی سه‌ر ریڠای ده‌په‌رینی. هه‌روه‌ها سه‌ره‌پای سه‌تان که‌ند و کلوی دیکه‌ی سه‌ر ریڠای، گرانی و حه‌سته‌می ده‌رسه‌که‌شی لی‌ده‌بیته‌ سه‌رباری ده‌ردان و نان و ئاوی پی‌تال ده‌کا و سه‌ری لی‌ده‌شیوینی به‌تایه‌ت له‌ده‌ورانی سوخته‌یه‌تی دا و له‌وکاته‌دا که‌ده‌ست ده‌کا به‌خویندنی «نحو و صرف» که‌له‌پریکا ده‌بی له‌

گۆ زمانیکی بیگانه رابجی و بجینه بنج و بناوانیه وه، لیکى بداته وه و شه ن و که وى بکات و له بیژینگى بدات. (۱)

بۆ ئه وه بیهه لمینین که ده رسی فهقی به تاییه ت له و سه رده مه دا چه ند چه تون و شانگیره ده رسیکی هه وه لی «تصرف الزنجانی» که به زوری یه که م کتیه له عیلمه کان ده خویندری، لیره دا ده نو سین و پاشان ده رسی یه که می کتیی «عوامل الجرجانی» ش که دوا «تصرف الزنجانی» یه که م کتیه له عیلمی «نحو» دا ده خویندری به وشیه یه که به فهقی ده گو تر ی باس ده که ی ن.

دیاره وه ک له مه وه به رباسمان کرد ماموستا و سوخته ئه وشتانه که به پی ی یاسای ده رس خویندن و ده رس گو تن هه ر کام له وان ده بی و به ره چاوی بگرن وه کی ناوی خوا بردن و سو پاسی خوا کردن و ئه وانه جی به جی ده که ن پاشان به م شیوه ده رسه که ده ست پی ده که ن:

ده فی کتیه که پاش نویسنی «بسم الله الرحمن الرحيم» ئاوا ده ست پی ده کات: «اعلم ان التصريف فى اللغة التغيير وفى الصناعة تحويل الاصل الواحد الى امثلة مختلفة لمعان مقصودة لا تحصل الابها» که ئه م وێژامه یه به م شیوه به فهقی ده گو تر ی و ده بی به بی چا و له کتیب کردن ره وانی بکات: دانه رى کتیب ده لی: (اعلم) بزانه ئه ی ئه و که سه ی ده ته و ی فیری عیلمی «صرف» بی (ان التصريف) که به راستی وشه ی «تصرف» که پیک هاتوه له: پسته کانی؛ (ت) و (ص) و (ر) و (ی) و (ف) (فى اللغة) له زمانى عه ره بی دا؛ (التغيير) به مانای گو پینه. گو پینیش واته (احداث شىء لم يكن قبله) په ی دا کردنى شتیک که له پێش دا نه بو بى؛ (کنزول الثلج على الجبل و الكتابة على القرطاس) وه کوو بارینى به فر به سه ر کینودا و نو سین له سه ر قاقه ز که ئه وانه له پێش دا نه بوون و دوا یه په ی دا کراون. (و فى الصناعة) «تصرف» له زارا وه ی زانا یانى عیلمی «صرف» دا (تحويل الاصل الواحد) به وه رگێرانی «اصل واحد» ده لێن که «مصدر» (الى امثلة مختلفة) بۆ لای چه ند میسالیکی جو ی جو ی له بارى حه ره که و سکون و حروفى زائده وه نه ک له بارى حروفى اصلى وه (لمعان

مقصوده) له‌به‌ر چه‌ند مه‌عنايیکي مه‌به‌ست و مه‌قسوود (لاتحصل الابه‌ا) که په‌یدانابن مه‌گه‌ر به‌و میسالانه.

جا لی‌ره‌دا ماموستا بو‌وه‌ی ده‌ه‌قی بگه‌یه‌نی که چون «اصل واحد» یان «مصدر» وه‌رده‌گیردری بو‌لای ته‌و میساله‌لیک جیا‌یا‌نه‌ش‌ه‌ش‌ه‌وت وینه‌ی به‌م‌شیوه‌بو‌دینه‌ته‌وه: وینه‌یه‌کت بو‌دینه‌ته‌وه‌له‌و میساله‌جیا‌جیا‌یا‌نه‌که «فعل ماضی» یه‌وه‌ک «ضرب» و «الضرب» «مصدر» یه‌تی تا «تحویل» ی «الضرب» نه‌ده‌ی به‌«ضرب» بو‌ت په‌یدانابی مه‌عنا‌یه‌ک له «معانی مقصوده» که لی‌دانه‌له‌زه‌مانی رابردوودا.

وینه‌یه‌کی دیت بو‌دینه‌ته‌وه‌له «امثلة مختلفة» که «فعل مضارع» وه‌ک «يَضْرِبُ» و «الضرب» «مصدر» یه‌تی تا «تحویل» ی «الضرب» نه‌ده‌ی بو‌لای «يَضْرِبُ» بو‌تو‌په‌یدا نابیت مه‌عنا‌یه‌ک له «معانی مقصوده» که لی‌دانه‌له‌زه‌مانی داهاتوودا.

وه‌ه‌روه‌ها تا‌چوار پی‌نج نمونه‌ی دیشی بو‌باس‌ده‌کات، جا‌ته‌و‌جار مه‌عنا‌ی ته‌و دوو‌خه‌ته‌ته‌واوده‌بیت.

هه‌لبه‌ت ده‌بی له‌سه‌ر (تحویل الاصل الواحد) ته‌م شی‌عه‌رش له‌به‌ربکات:

اصل واحد مصدر است ای ذالکمال المصدر ما‌ی‌صدر منه‌الفعال وه‌کوو‌گو‌ترافه‌قی له‌کاتی خویندنی ده‌رسه‌که ه‌یچ کتیبکی پی‌نییه‌وه‌ر ده‌بی به‌گو‌ی‌گرتن له‌ماموستای فی‌ری‌بی و له‌سه‌ر ده‌رسی داهاتوو، بی‌که‌م و زیاد‌بو‌ی‌بلیته‌وه‌و نه‌گه‌ر کتیبشی پی‌بی‌ته‌نیا «التصریف» ی پی‌یه‌و ری‌گای پی‌نادری بو‌ره‌وانکردن و ده‌ور کردنه‌وه‌ش له «شرح» و شتی‌وا‌که‌لک وه‌ربگری‌ت و ده‌بی ته‌و شته‌زیادیانه‌له‌به‌ررا ره‌وانبکات.

ته‌وه‌نده‌ه‌یه‌ته‌و شی‌وه‌له‌به‌ررا خویندنه‌ته‌نیا بو‌«تصریف الزنجانی» و یه‌ک دوو کتیبی دی وه‌کی «لغت‌نامه‌احمدی» و «تأقیده‌ی شی‌خ‌سمیع» و ته‌وانه‌یه، کتیبه‌کانی دی ته‌گه‌رچی له‌به‌رکردنیشیان بو‌ی له‌کاتی خویندن‌دا له‌به‌رده‌ست‌دان و بو‌له‌به‌رکردنیش چاویان لی‌ده‌کری‌ت.

یه‌که‌م ده‌رسی «عوامل» یش به‌م‌شیوه‌ده‌ست‌پی‌ده‌کات:

(بسم‌الله‌الرحمن‌الرحیم و به‌نستعین)

«بسم الله» واته ئیمه دهست ده کهین به خویندنی ئەم کتیبه به یارمه تی ناوی خوا (الرحمن) که سیفه تیکی ئەو خودایهش ئەوهیه رهحم و بهزهیی ههیه بۆ هه موو گیان له بهریکی دنیا به (الرحیم) واته سیفه تیکی دیکهشی ئەوهیه بهخشنده و میهره بانه و رهحمی ههیه به تایبه تی بۆ مسولمانان له روژی قیامهت دا (وبه نستعین) یانی هه ره له خوا داوای یارمه تی ده کهین.

به لئی ماموستا بهوشیوه مانای ئەو دورستانه ی بۆ لیک ده داته وه و ئەمجار نۆبه ده گاته «ترکیب» واته لیک دانه وه ی رسته کان له باری «صرف» ی به وه که داخوا له چ وشه گه لیک تیکه ل کراون و ههروه ها له باری «نحو» ی به وه که داخوا وشه کان چ حاله تیکیان ههیه و چ نیشانیکیان له سه ره و ئەو حاله ته و نیشانا نه چون پهیدا بوون که به زاوا وه ی عه ره بی به م لیکدانه وه ی دوا یی ده لێن «اعراب». که «ترکیب» ی ئەو دورستانهش به م شیوه به فهقی ده گو تری: (بسم الله) «ب» حه رفی جه ره ره «اسم» ی ده «لفظ» دا پی «مجرور» ه. «جار و مجرور» «تعلق» ده به ستن به «نبتدا» وی «مقدره» ی «مؤخره» و «محلا منصوب مفعول به غیر صریح» ه بۆ «نبتدا» وی «مقدره» ی «مؤخره»، «اسم مضاف» ه بۆ لای «الله، الله لفظا مجرور مضاف الیه» ی به تی «الرحمن» سیفه تی هه وه له بۆ «الله» و «الرحیم» سیفه تیکی دیه تی. «وبه نستعین» «و» واوی «ابتدائی» به «نستعین» «فعل» ی «مضارع» ه بۆ «متلکم» ی «مع الغير» ه «فاعل» ه که ی «نحن» ویه و تییدا «مستتر» ه.

دوا ی ئەوه ی له «ترکیب» ه که ی بوونه وه نۆبه ی پر سیار و وه لآمان دیت و ئەوانیشی به م شیوه فیر ده کات:

که سیک پر سیار ده کات: بۆچی ده لئی «جار و مجرور» «تعلق» ده به ستن به «نبتدا» ی «مقدره» ی «مؤخره» واته «فعل نبتدا» بۆچی «مقدره» و نه نو سراوه و له به رچیش «مؤخر» ه و له پاش «جار و مجرور» ه کان «مقدر» ده کری؟

له وه لآم دا ده لێن ئەوه له به ره چهن ده هی که: به که م له به ره ئەوه ی که پیش خستنی «جار و مجرور» له سه ر «متعلق» ه که یان «حصر» ده گه یه نی واته ئەوه ده گه یه نی که داوای یارمه تی ته نیا له خوا ی ده کریت. دوو هه م له به ره ریز دانانه بۆ ناوی خوا.

سینه م له به ره ئەوه ره ددانه وه بی له قسه ی بت په رسته کان که ده یانگوت «نبتدا»

بسم اللات و العزی «یانی ده ست ده که ین به و ئیشه به یارمه تی ناوی «لات و عزى» که ناوی دوو بتی گه وره ن وه ک دياره «فعل» ی «نبتدا» له قسه ی وان دانه «مقدر» و نه «موخر» یشه؛ به لکوو له پیش جار و مجروره کان دایه و «تلفظ» یشی پی کراوه و له کاتی نویسنیش دا نوسراوه.

ههروه ها نه و دهرسه چهند پرسیاری دیکه شی له سهره وه ک:

۱- بوچه ی «ب» له «بسم الله» دا به دریزی نوسراوه؟

۲- بوچه ی نوسراوه «بسم الله» و نه نوسراوه «بالله»؟

۳- بوچه ی وشه ی «الله» له پیش «الرحمن» دایه؟

۴- بوچه ی «الرحمن» له پیش «الرحیم» دایه؟

۵- بوچه ی «به» له پیش «نستعین» دایه؟

وه چهندی دیش له م جوړه پرسیارانه به لام بو خو پاراستن له پیک هینانی سه رنیشی له هینانی وان و وه لامه کان خوده پاریزین.

راستی یه کی حاشا هه نه گر

پئ له و راستی یه ش بنین باشه که گرانی ده رسی «عوامل» به شیکی زوری تاوانی موسته عیده کانه چونکی به رله وهی فهقی باسی وشه و زاراوه گه لیکی وهک: جار و مجرور، تعلق، مقدر و مؤخر، مضاف و مضاف الیه، صفت و موصوف، فاعل و ئەوانه تی بگا و هه رکامیان له جئ ی خوی دا بخوینی هه قنیه باسی ئەوانه ی بو بکری و داوای لی بکری ره وانیان بکات.

که سیک تیکه لاوی ده گه ل ئەو عیلمانه بیی ده زانیت که باسی «جار و مجرور» ان له «نوع» هه وه لی «عوامل» دا ده خویندرئ، باسی «مضاف و مضاف الیه» له ئاخیری «عوامل» ده گه ل «عوامل قیاسی» دیته پیشی، باسی «صفت و موصوف» ان له «توابع النموذج» دا فیرده بین و ئەوانی تریش هه رکام له جیگای تاییه تی خوی دا باسیان لئوه ده کریت.

جا هه ق وایه له خویندنی «عوامل» دا فهقی «مقدمه» که ی هه ر بو مانا بکری و ئیتر «ترکیب» هه که ی پئ نه گوترئ و پاش «مقدمه» که ش چ «عامل» یکی خویند له میسال دا هه ر باسی ئەو عامیل و شۆینه واری وی پئ بگوترئ. بو نمونه له «ترکیب» ی به که م میسالی «نوع اول» دا که «مررت بزید» هه ر ئەوه نده ی پئ بگوترئ که «ب» هه رفی جه رره و ئەوه تا «زید» ی مه جرور کردوه واته ژیری بو په یدا کردوه و هه روه ها له ته رکیبی «دخلت علیه بثیاب السفر» دا که میسالی چواره می ئەو نه وعه یه نابی هه مو ورسته که ی بو ترکیب بکری چونکه با باسی «فعل» یشی له «صرف» دا خویند بی خو ئیستا باسی «علی» ی نه خویندوه که هه رفی جه رره، یان خو ئیستا باسی «مضاف و مضاف الیه» یانی به گوئ نه گه یوه. که وابوو ده بی ته نیا «بثیاب» ی بو شی بکریته وه.

ده ی کواره وای هه قه سوخته ی به سته زمان به رله وهی باسی هیچ «عامل و معمول و عمل» یکی خویند بی پیشه کی عه وامیلی له «بسم الله» دا بو ته رکیب بکری و به و هه موو جر و جان هه وانه بتوقیرئ.

ته رکیب پئ گوتنی به ر له پئ ناساندنی (عامیل و مه معمول و عه مه ل) له و قه بیله یه که بینی بو پئ ناساندنی پیتی «م» به قوتابه ک که ته نیا (ب) و (د) و (ا) و (ر) ی ناسیوه

له جیاتی وشه «مار و بارام» میسالی به وشه «میوان و که متیار و همبانه و ثاکام» بو
بینیوه که شش حوت پیتی نه ناسراوی بو وی، تیدان.

ههروه کی باسم کرد مه به ستم له نویسی نه و دوو درسه و نه و پرسیارانه نه و هه بوو که
به خوینه ره به ریزه کان نشان بدهم، چه توونی درسی فقی به تاییه تی درسی سوخته تاج
راده یه که و چندی کویره و هری ده وی.

به لام نهی خوینه ری تازیز و خوشه ویست پیت وانه بی فقی له بهر گیر و گرفتنی زور
و چه ره سه ره ی ژیان و درسی گران هه لدیت و ده به زیت و سه نگره ری حوجره ویل ده کا
و ریگا بو دوشمن چول، نا، به لکه بگره دواي چهند که بهت گوته وه، درسه که ی ره وان
ده کات و پاش له بهر کردنی درسه که، نه به زی و راوه ستاوی خوئی له بهر انبه ر
گیر و گرفته کان و ههروه ها پنخوش بوون و ثاره زووی له سه ر خویندن به و هه لسته
ده رده بری و ده لی:

«عیلمی نه خو ده خوینم عه و امیلی جورجانی

له نه و عی یه ک بومه وه گه یستمه نه و عی ثانی

سی و دوو مه لام پی کرد هیچیان چاکیان نه زانی^(۱)

ده چمه کن حاجی حه ده ی له قسان چاکی ده زانی

ئیقه نه سه سی پی ده که م وه ک روسته می داستانی»

دیسان ده ردی دل و پشنیار

له لاپه ره کانی پشودا باسی نه بوونی تاقی کاری و که تره خه می ماموستا و فقی و
نه رکی سه رشانیان له پیناو چاره سه رکردنی نه و دردانه دا، کرا و ده شلین دوو پات
کردنه وه ناحه زه؛ به لام له بهر نه وه ی درده که گرانه و چاره شی نه گه ر چاره ره شی نه بی

۱ - بازیک نه و هه لسته به م شیوه ده گیر نه وه:

نه و عی نه و ل ته و او بوو گه یستمه نه و عی سانی
ده چمه لا حاجی حه ده ی ده لین چاکی ده زانی
له خواي ده که م ته ل بی بجه روسته می سانی

عیلمی نه خو ده خوینم عه و امیلی جورجانی
پرسی سی و دوو مه لام کرد «ردف» یان نه زانی
(اغنسس،) ی به ده که م وه ک ته سرفی زه نجانی

ہاسانہ و بہ قازانجی ھەموانہ؛ ئەو باسە دینمەو ھەموو گورپی و بە واتایەکی تر دەلیم: بەداخەو ھە دلسۆز نەبوونی مامۆستاش و ھەبێتە ھۆیەکی دیکە لہ ھۆیەکانی بەدبەختی و روژەپەشی و دواکەوتوویی فەقی و وادەبێ مامۆستا چ موستەعید و چ مامۆستای گەورە دلسۆزی دەگەڵ شاگردەکی ناکا و تەنیا بو ناو و شوێرەت فەقی رادەگرت. و ھەبێت و ھەبێت کارێکی گرینگی ھەبێ دەرس دەچوینی یان ئەگەر دەرسیش بلیت وای نالیت کەلکی لێ وەرەبگیریت. جارێک نییە پرسیار بکا و بلی: ئەری بۆی فەقی چت خویندوو، چ دەزانی؟ لہ کام عیلمەدا لہ پاشی؟ فلانە مەبەستە چۆن شی دەکەبەو؟!!!

دەگەڵ ئەو ھەوای دا کە ئەو لێ پرسینەو و ھەلسەنگاندنە مامۆستا زۆر پنیوست و گرینگە و کەمتەرخەمی مامۆستا لەو بارەدا دەبێتە ھۆی زیانیکی زۆر و لەوانە بە ئەگەر پرسیاری لێ نەکری و بە بێ تاقی کردنەو بەجێتە پێش، ھێچیش فێرنەبێ و نەش زانی کە ھێچ فێرنەبوو و تا دەرەنگ لہ خەوی نەزانی وە خەبەر نییەت و دەرەنگە و دواش تازە لہ دەستی دەرەدەچێ، جا یان دەبێ دەست لہ خویندن ھەلبگیریت و یان ئەگەر درێژەشی پێ بدات ھێچ ھەر فێرنابیت و ئاکامی ھەردوک لا ئەو ھەوای وە ک پەیکەرێکی بێ گیان دەبێ وە سەر دایک و باب و کەس و کارەکانی بکریتەو و ھەموو ھیوا و ئاواتیان لێ بە ئاودا بەجێت و ئاو و نانیاں پێ تال بکریت. چونکی بەداخەو لہ بەرلە رەسمییەت خراپی ئەو خویندنە فەقیەکان بەرنامە ی ریک و پیک خۆیندنیاں نییە و ھەرواش لہ تاقی کردنەو «امتحان» ی رەسمی و گشتی بێ بەشن و ئەگەر مامۆستا دلسۆزانە ئاوریکی، نەداتەو سەر فەقیەکی و ئاوریکی لێ نەکوژینیتەو و جار جار نە ی بوژینیتەو و پرسیاری لێ نەکات و لہ دەرەسەکانی دا بە تاقی نەکاتەو؛ مەگەر فەقیەک کە زۆر لێھاتوو ھەلکەوتووبیت دەنا بە تاییەت سوختە ھەر گوی بە خویندن نادات و یان ئەگەر گویش بداتی؛ بو خوی لہ رادە ی زانی و نەزانی خوی ناگات و پێ ی وایە زۆری دەزانیت. لہ حالیکیش دا کە ھارە ی لہ بری ناکاتەو.^(۱)

۱ - ھارە ی لہ بری ناکاتەو: لہ بنەپەت دا ئاوا بوو «ھە» ی لہ «برە» ی ناکاتەو، کە «ھە» لہ زمانی عەرەبی دا بە مانای پشیلە یە و «برە» ش لہ زمانی فارسی دا بە مانای بەرخە، واتە کابرا ئەو ھەندە نەزانە پشیلە و بەرخ لیک بە ناکاتەو. ئەوانە کە ئەمەیان بەرنامە ی ریک و پیک خۆیندنیاں نییە و ھەرواش لہ تاقی کردنەو «امتحان» ی رەسمی و گشتی بێ بەشن و ئەگەر مامۆستا دلسۆزانە ئاوریکی، نەداتەو سەر فەقیەکی و ئاوریکی لێ نەکوژینیتەو و جار جار نە ی بوژینیتەو و پرسیاری لێ نەکات و لہ دەرەسەکانی دا بە تاقی نەکاتەو؛ مەگەر فەقیەک کە زۆر لێھاتوو ھەلکەوتووبیت دەنا بە تاییەت سوختە ھەر گوی بە خویندن نادات و یان ئەگەر گویش بداتی؛ بو خوی لہ رادە ی زانی و نەزانی خوی ناگات و پێ ی وایە زۆری دەزانیت. لہ حالیکیش دا کە ھارە ی لہ بری ناکاتەو.

به‌لام نه‌گه‌ر ماموستا جار ده‌گه‌ل جار فه‌قییه‌که‌ی به‌تاقی بکاته‌وه و پرسپاری لی‌بکا؛ نه‌گه‌ر فه‌قی به‌که‌لکی خویندن بی‌ت با نه‌زانی‌ش بی‌مادام نه‌زانیه‌که‌ی به‌هو‌ی ته‌مه‌لی و تی‌نه‌کوشانی‌یه‌وه بی‌ت نه‌وه وریا ده‌بیته‌وه و پتر تی‌ده‌کوشی و هه‌ول‌ده‌دا و شتیکی لی‌په‌یدا هه‌ر ده‌بی‌ت. نه‌گه‌ریش تی‌گی‌یی و بوی‌ده‌رکه‌وت که‌له‌پاشیه‌که‌ی به‌هو‌ی ته‌مه‌لی‌یه‌وه نییه و هه‌ر له‌بن‌را نازی‌ره‌ک و بی‌زه‌ینه و توانای خویندنی نییه نه‌وه باش وایه لی‌ی حالی بکات که‌به‌که‌لکی خویندن نایه‌ت و بچی‌خه‌ریکی ئیشیکی دیکه‌بی‌باش‌تره، له‌به‌ر نه‌وه‌ی نه‌وه‌فه‌قییه‌ی که‌لی‌وه‌شاوه‌یی خویندنی نییه له‌وانه‌یه‌له‌زور کار و پیشه‌ی دیکه‌دا پله و پایه‌ییکی به‌رز به‌ده‌ست بی‌نی‌ت و هم‌خوی و دایک و بابی به‌خیو بکات و هم‌راژه‌یه‌ک به‌کو‌مه‌ل بکات و ئیتر به‌خورایی و بی‌هو‌وده ته‌مه‌نی به‌فیرو‌نه‌دات و وه‌ختی ماموستا نه‌گری‌ت و له‌کار و ئیشیش نه‌بی‌ت و تووشی دواروژنکی تاریک و ره‌ش نییه‌ت. (وه‌ک پی‌ش‌تریش ئاماژه‌مان به‌وه‌کرد)

گوی‌پی‌نه‌دانی هیندی‌ک ماموستا له‌لایه‌ک و له‌لایه‌کی دیشه‌وه‌بری‌ک ماموستا هه‌ن که‌به‌داخه‌وه ده‌گه‌ل نه‌وه‌ش‌دا شیایوی ماموستایه‌تی و توانای فه‌قی‌را‌گرتن و ده‌رس‌گوتنه‌وه‌یان نییه‌خویان ده‌که‌نه‌ماموستای‌ده‌رس‌بیژ و ده‌بئه‌هو‌ی دواخستن و به‌دبه‌خت کردنی فه‌قی.

یان واهیه‌توانای گوتنه‌وه‌ی کتیبه‌کانی خواری‌ی هه‌یه و ده‌توانی به‌تی‌کوشانی زور و ورده‌ورده، پیش‌هه‌للا‌بروات به‌لام به‌بی‌وه‌به‌رچاو‌گرتنی هه‌ول و تی‌کوشان و پی‌هه‌للا‌چوونی ورده‌ورده‌یه‌کسه‌ر له‌گژ کتیبه‌کی گران و ره‌ق راده‌چی و دووباره‌هو‌ی به‌دبه‌ختی و نه‌هاتی فه‌قی پیک‌دی‌نی.

فه‌قی‌ش به‌تایه‌ت که‌تازه‌ده‌ستی به‌خویندن کردی‌ت وانییه‌که‌به‌زوویی له‌نه‌زانی و لی‌نه‌هاتوویی ماموستا‌که‌ی حالی بی‌ت و خوی له‌به‌رده‌ستان نه‌جات‌بدات و پی‌ی وایه ماموستا هه‌رده‌بی‌ئاوایی‌ت و نه‌گه‌ر به‌وشیوه‌دریژه به‌خویندن بدات چی‌پی‌ناچی‌که‌ده‌بیته‌زانایه‌کی مو‌وقه‌له‌شین!!!

چه ند کۆسپی دیکه ش

جگه له و گیر و گرفتانه ی به بلاوی باسمان کردن وه ک به سترانه وه ی ژیا نی فهقی به خه لکه وه، چ له باری خواره مه نی و چ له باری جیگا و ریگا وه، له ره سمی به ت خرا نی نه و خویندنه، ماله و مال گه پانی فهقی، چه توونی و گرانی ده ره سه که ی و نه وانه، چه ند که ند و کۆسپ و ناحه زی و ناله باری دیش وه به رچاو ده که ون که بوونه ته هو ی دوا که و تووی و باش پینه گه یشتن و زوو تینه گه یشتی فهقی:

۱- چۆنیه تی له چاپ درانی کتێبه کان و ناوه روکیان.

(أ) خراپی کتێبه کان له باری چاپه وه.

زۆربه ی هه ره زۆری نه و کتێبانه ی که له به رده ستی براهی نی فهقی دا هه ن و بو تیرا خویندن یان بو موتالا که لکیان لی وه رده گیریت، یان هه ر ده ستنوسن و هیشتا رووی چاپان به خووه نه دیوه یان نه گه ریش چاپ کرابن به شیوه ی کۆن و قه دیمی چاپ کراون و ئیتر له نیویان دا له و نیشانه ی که له سه بکی تازه ی نووسین و چاپ کردن دا وه به رچاو ده گیرین و خو یان نیوه مامۆستایه ک و رینۆینیکی شاره زان بو خوینه ر، وه ک نیشانه ی پرسیار (؟) نقته بانگ^(۱) و سه رسوپمان (!) و کو تایی رسته (.) و به کورتی له نیشانه کانی نوخته دانان، هه والیک نییه. له به ر نه وه فهقی له کاتی ده رس خویندن دا سه ره پای وه رگرتن و راگرتنی مه به ست ده بی له پیناوی لیکدانه وه ی وێژامه ی کتێبه که دا، داخوا فلانه مه به ست سه ره تای له کو نیه و کو تایی له کو ی دیت. یان داخوا نه و رسته هه واله، پرسیاره، یان شتیکی تره و... ناچاره هه ولی زۆر بدا و به بار ته قای مه به ست سه ره کیه که به و کاره وه خو ماندوو بکا.

ۋىنە يەك لە بەشدارانى كۆرى ئىجازە لە گوندى «زمىزان» ى سەردەشت

رىكەۋتى: ۱۳۷۹/۱/۲۹ ك. ھ.

تەنيا نىشانە يەك كە لە كىتپە كاندا ۋە بەرچاۋ دە كەۋى نىشانە ى دوو كەۋانە يان خەتى درىۋە كە بە سەر مەتن دا دە كىشىرى كە ئەۋ دوو نىشانەش بۆ لىك ھەلاۋاردنى مەتن و شەرحن.^(۱) جا بۆيە باباى فەقى يە كىك لە كارە ۋە خت گىرە كانى ئەۋ يە دە بى بە بى كەلەك ۋە رگرتن لەۋ نىشانە رىنۋىنى كە رانە خۋى لە مەبەستى كىتپە كە بگات و لىكى بداتە ۋە و تىكى كاتە ۋە.

۱ - ھەلبەت لەۋ دۋايسى يانەدا ھىندىك لە كىتپە كان لە چاپ دراۋنەۋە و بىرىكىش لەۋانە ى تا ئىستا چاپ نە كراۋون چاپ كراۋن كە لەۋ لە چاپ دانەدا لە سەبكى نۋى كەلەك ۋە رگىراۋە و بىرىك لە گىرەفە كان چارە سەر كراۋن.

کتیب خوش کردن

جا لیره دایه مه سه له ی کتیب خوش کردن دیته گوپی. شهویش شهوه یه که فهقی کتیبه که ی چاپکراو بی یان ده ست نووس، دوا ی شهوه ی به هه ولی خو ی و فیرکردنی ماموستا له کتیبه که ی حالی بوو به پی ی به ره و پیش چوونی ده سه کانی، خو ی شهو نیشانانای بو داده نی تا ته گهر ویستی جاریکی دی به مه بهستی لیوه فیربوون یان ده رس تیراگوته وه چاوی لی بکات شهو سه ختی و شانگیریه ی نه مینی و به ئاسانی بتوانی که لکی لی وه ربگریت.

هه لبه ت کتیب خوش کردن ته نیا بریتی نییه له دانانی شهو نیشانانای که له یاسای تازه ی له چاپ دان دا وه به رچاو ده گیرین؛ به لکوو چهند نیشانه ی دیش هه ن وه ک:

۱- دیاری کردنی «مبتدا و خبر» له رسته یه کی درژی وادا که «مبتدا و خبر» ه که ی به هاسانی ده رنه که ون. بو شهو مه به سه ته له سه ر «مبتدا» نیشانه ی «مب» و له سه ر «خبر» نیشانه ی «خب» داده نین.

۲- له سه ر واوینک که واوی «حالی» بیت وشه ی «حال» به خه تیکی ورد ده نووسن.

۳- هه وه لی رسته به نیشانه ی «س» دیاری ده که ن.

۴- به یه کینک لهو نیشانانای «ع، عط، عطف» وشه و رسته کان ده به نه وه سه ر یه کتری (عطف کردنه وه).

۵- کاتیک دوو وشه یان دو رسته له وه ختی له چاپ دان یان نووسین دا پاش و پیش کرابن له سه ر دوا که وتوو ه که نیشانه ی «م» واته «مقدم» و له سه ر پیش که وتوو ه که ش نیشانه ی «خ» واته «موخر» داده نین.

۶- له سه ره تای مه به ستیک که وه لآمی پرسیاریکی فهزی بی یان رسته که داگری وه لآم و پرسیار بی، نیشانه ی «س ج» واته «سؤال و جواب» داده نین.

۷- دوو وشه ی «إِنْ و لَوْ» واهیه بو مهرجن و واش هه یه بو شهو په ر (غایه) ن، جا هه ر کاتیک بو غایه ت بن نیشانه ی دوو ویرگول «،» ی له بن ده نووسن.

۸- هه ره وه ها له بن هه ر ئاوه لئاو «ضمیر» یکی ئاشکرا یان شیر دراوه که جی ی بو

گه رانه وه که «مرجع» ی به هاسانی نه دوزریته وه نیشانه یه کی به دلخواز له بن خوی و «مرجع» ه که ی ده نووسن.

۹- یه کی دی له کاره کانی پیوهندی دار به کتیب خوشکردنه وه نه وه یه که له وانه یه کتیبه که له کاتی نویسنه وه یان له چاپدانی دا، وشه یه ک، رسته یه ک، پتیک یان نوخته یه ک یان شتیکی دیکه ی زیاد بی که لی ی که م ده کریته وه، که م کردنه وش یان به به سهر داهینانی خه تیکه یان به کراندن و پاک کردنه وه یه تی به وه سیله ی ترنجویک^(۱) یان شیشو قه یه ک.

یان نه وه تا یه کیک له و شتانه ی که م ده بی، که پیوسته بو ی بنوسی؛ جا نه گهر له و جیبی لی ی که و تووه جیگای بو وه نه وه چاکه ده نا له جیبی کی تری نه و لاپه ره دا ده ی نویسته وه و نیشانیکیشی بو داده نیت و له ناخیریش دا لی ی ده نویسن «صح» که کورت کراوه ی «تصحیح یان صُحَّح یان صحیح» ه و نیشانه ی نه وه یه نه و شته ده رچووه و دروست و راست کراوه ی نه و ویزامه ناوایه.

۱۰- ئیشیکی دی نه وه یه که په راویزیک یان مه به ستیکی که پیوهندی به ناوه روکی کتیبه که وه بیت ده یه نیت و له سهر کتیبه که ی خوی ده ی نویسته وه به مه به ستی هاسان کردنی شونینکی گران یان به مه به ستی که لکی زیاتر. نه و په راویزه ش به زوری له نوسراوه و کتیبی دیکه را به نیوی خاوه نه که یه وه ده هیئرئ. واش هه یه ههرشی کردنه وه و لیدوانی ماموستایه، که فقی به شیوه ی حاشیه یه ک ده ری دینی و به نیوی «تقریرات استاد» فلانکس له سهر کتیبه که ی ده نووسن.

و نه گهر فقی بو خوشی توانای بی لیکدانه وشو کردنه وه ی خوی به زمانی عه ره بی یان زمانی کی دی به شیوه ی حاشیه ده ردینی و له سهر کتیبه که ی ده نویسن له ناخیریش دا له بنی ده نویسن «لکاتبه» واته نه و حاشیه هی نووسهر، خویه تی. نه و جار بو وه یزائری که نه و حاشیه پیوهندی به کوئی کتیبه که وه هه یه نیشانیکی به دلخوازی بوداده نین که نیشان بدات نه و حاشیه به کوئی کتیبه که وه پیوهندی هه یه.

شایانی باسه که له کتیب خوشکردن دا بو دانانی نیشانه کان له قه له م یان مه ره که بیک که لک وه رده گیریت که له رهنگی چاپی کتیه که جیا بیت و به زوری رهنگی سوور به کار ده بریت.

جیگای لی نووسینی ئه و حاشیه و په راویزانه ش قه راع و قولاغ و چوار ده وری لاپه ره کانی کتیه که یه که «بیاض» ی پی ده لین. و هر به مه بهستی لی نووسینه وه ی حاشیه و شتی زیادی، له کاتی له چاپ دان یان نووسینه وه دا له چوارده ده وری لاپه ره کان جی ی زیادی دیلنه وه. (۱)

(مسطر) خه تکیش

له زوو دا چونکه قاقه زی خه ت دار که م بووه له کاتی نووسین دا به مه بهستی راست ده رهاتنی خه ته کان و لیک جیا بوونه وه ی جیگای حاشیه کان و عیbare تی کتیه کا به «مسطر» په ره کان یان خه تکیشی کردووه و جالیان نووسیوه ته وه.

«مسطر» یان خه تکیش ئامرازیک بووه به پانایی و دریاایی په ری کتیب که له له تکه مقه بیاییکی قایم و خوراگر سازیان کردووه، به م شیوه که به شریتیکی یان گشته که ده زویکی نه پسین له مقه بایه که یان وه ته نیوه به جوریکی واکه گشته که که یان به باری پانایی مقه با که دا ئه مسهر ئه و سهر کردووه و نیوانی هر دوو داوانیش به ئه ندازه ی نیوانی دوو خه تی ئه م قاقه زه خه ت دارانه بووه. هر ئاوا تا مقه بیا که ته واو بووه، ده زوه که یان لی به ستوو و لویه ک، یان چند لوشیان به چوار ده وری داهیناوه تا جیگای لی نووسینی عیbare تی کتیه که له جیگای لی نووسینی حاشیه کان جیا بکاته وه. هه له بت بو جی ی حاشیه کان به مه بهستی جوانی و بو ئه وه ش حاشیه کان ده گه ل ده قی کتیه که تی که ل نه بن، ده زوه که لاو نیو رایه ل کراوه و مابهینی ده زوه کانیش که متر بووه.

شیوه ی کار کردنیش به و خه تکیشه ئاوابوه که دوای ئاماده بوونی له بن په ره قاقه زه که یان داناوه و به توندی ده ستیان به سهردا هیناوه و به و شیوه په ره که شوین شوین

بووه و جابه رڼوښی ته و شوښانه ده ستیان کردووه به نویسنه وه و نوسراوه که زور جوان دهر هاتووه.

کتیب نوسره وه کان به هوږ هونه رهندي خوږیان و ناماده کردنی خه تکیشی جوړاو جوړ حاشیه و په راویزه کانیان به شکل و شیوه ی جوړاو جوړ دهر هیناوه. واهه بووه به وینه ی گول و گولدان یان به شکلی دیزه و گوژه و یان به شیوه ی چادان و سه ماوهر و گه لادار و نه وانه حاشیه کانیان نویسه ته وه.

(ب) توندی و گوشراوی عیباره تی کتیه کان.

ته و کتیه انه ی له بهر ده ست دان و که لکیان لڼ وهرده گیریت چونکو به شی زوریان له چوار تا هشت سده له مه و بهر نوسراون باوی ته ده بیاتی ته و سهرده مهش وادیاره بریتی بووه له وه که نوسر هه ول بدا وشه و ویزامه ی رهق به کار بینی و چه مک و مانای زور له ویزه و وته ی که م دا بگونجینی، له ساده نووسی و دریز کردنه وه و شی کردنه وه خو پپاریزی و نیر نوسراوه که ی زیاتر وه ک مه تل و ابی و هه مو و که س نه توانی خو ی له قهر بدات. بی گومان مه بهستی سهره کیان له و (ایجاز) و به کورتی نویسنه به زوری ته وه بووه که نوسراوه کانیان به حاسانی له بهر بکړین و له زه ین دا را بکړین. جا ته گهر مه بهستی دیکهش له و کاره له نارادا بوین وه کی هاندانی خوښه ران بو و رد بوونه وه و قول خوښندنه وه ی پتر، یا به هوږ که می و ده ست نه که وتنی قاقه ز و قه لم بووبی ته وه خواد یزانی و هرچی بی نه وان خزمه تی خوږیان کردووه و گوږ خوږیان له مه یدانی پاراستن و پهره پیدانی عیلم و زانیاری دا برده ته دهر و مهرچی پیاوهر تیان بردوته سهر خواجه زایان بداته وه و لایان لڼ بکاته وه.

بو نمونه ماموستا مه لا علی قزلی که له به ینی ساله کانی (۱۲۴۰) تا (۱۲۹۶) کوچی دا ژیاوه و خه لکی برایموای قزلیجه ی سهر به قه زای پښجوین بووه و له زانستی ته جوید و میرات به شکردن و زور شتی دیش دا نوسراوی هیه و هه روه ها له سهر «جمع الجوامع و تصریف ملا علی» و نه وانه په راویزی نویسون، ده بینین په راویزه کانی به نه ندازه یه ک توندو و گوشراون که هه ریه که یان مه ته لیکي سهر به خوښ.

ناشکرایه که شهرح و پهراویز نووسین له سه رکتییک به و مه بهسته به که کتیه که پین
 هاسان بین، که چی زور له پهراویزه کانی ماموستای خوا پایه به رزتر کاته وه. له سه
 «شرح التصریف» ی مه لا علی شنوی مه گه رپاوی زور زیره ک و وشیار ده نا به خویندن
 نه بی که س نایانزانی.

ده لێن جاریکی لێان پرسیه: ماموستا گوینچه که ی راسته کامه به؟ له وه لام دا
 دهستی چه بی به سه ر گوینچه که ی چه بی و توقی سه ری دابردوه؛ جا له و دیو گوینچه که ی
 راستی نشان داوه!!!

به ریز جه نابی ماموستا مه لا «عبدالرحمن طاهری» ده رسیژی گوندی «مه رخوز» ی سه قز ده گه ل
 دوو نه فه ره له فه قیکانی که ماوه به ک دوا ی بوونیان به مه لا چوونه وه دیده نی و دوو که س له
 ماموستایانی نازه ری زمانی قوتا بخانه و ریش سپیه کی ناوه دانی سالی (۱۳۵۵ ک. ه) له گوندی
 مه رخوز

(۲) به نابه‌لەدی له گۆر زمانی بیگانه‌را چوون.

یه‌کی دی له‌و شتانه‌که ده‌بێته‌هۆی پاشکه‌وتن و دره‌نگ سه‌ر که‌وتنی فه‌قی نه‌وه‌یه که به‌ر له‌وه‌ی هیچ سه‌واد و خوینده‌وارییه‌ک په‌یدا بکات ده‌ست ده‌کا به‌ خویندنی فه‌قییه‌تی که نه‌وه‌ زوریان له‌ فه‌قی ده‌داو له‌ خویندن وه‌دوایه‌ی ده‌خات. من پیم وایه‌ زۆر زۆر پێویسته‌ فه‌قی لانی‌که‌م تا پۆلی پینجی سه‌ره‌تایی بخوینیت جاپاشان بیت بو فه‌قییه‌تی، که هم‌ ده‌سه‌ عه‌ره‌بیه‌که‌ی بو‌ هاسانتره‌ ده‌بیت و هم‌ زووتریش له‌ خویندن ده‌بێته‌وه. ده‌نا بابای فه‌قی هه‌ر به‌ پیناساندنی ئه‌لف و بێتکه‌ به‌ گۆر نه‌وه‌ عه‌ره‌بیه‌ سه‌خت و دژواره‌دا بکری سه‌ری لی ده‌شیوی و نه‌وه‌ی فی‌ری بی تا ماوه‌یه‌کی زۆر هه‌ر توتی‌واریه‌ و به‌ نه‌زمون ده‌رکه‌وتوه‌ که نه‌وانه‌ی سه‌وادێ نویسن و خویندنه‌وه‌ی فارسی‌یان هه‌یه‌؛ جا ده‌ست ده‌که‌ن به‌ خویندن به‌ دوو سی‌ سال‌ زووتر لی ده‌بنه‌وه‌ یان باشت‌ر بلین دوو سی‌ سال‌ وه‌پیشتر ده‌که‌وه‌ن نه‌وجار نه‌گه‌ر له‌به‌ر نه‌وه‌ش نه‌بی که‌سیک دانیش‌توی ئیران بی که ئیستا زمانی فارسی ره‌سمی‌یه‌ به‌ تایبه‌ت نه‌گه‌ر بیه‌وه‌ی پیشه‌ی مه‌لایه‌تی بگریته‌ به‌ر، زانی‌نی زمانی فارسی تا راده‌ی قسه‌ پی‌ کردن و خویندنه‌وه‌ی نوسراوه‌ فارسی‌یه‌‌کان و نویسنی هیندیک شتی وه‌ک نامه‌ و قه‌باله‌ و نه‌وانه‌ هه‌ر زۆر پێویسته‌ یان له‌وانه‌یه‌ بو‌ نویسن و وه‌رگیرانه‌وه‌ی کتیب که‌لکی لی وه‌ر بگیری‌ت.

وه‌ نه‌گه‌ر بلین فه‌قی ده‌توانی وێرای ده‌رسی عه‌ره‌بی کتیبی فارسیش بخوینی وه‌ک گولستان و بوستان و ئیسماعیل‌نامه‌ و «ای‌شده» و نه‌وانه‌؛ نه‌وه‌له‌ سه‌ریکه‌وه‌ وایه‌ به‌لام وه‌ک نه‌وه‌ فی‌ر هه‌ر نابێ که له‌ قوتابخانه‌ی ره‌سمی بخوینی و دیسان عه‌ره‌بی و فارسی ویک‌را بخوینی ده‌سه‌کانی گرانتر و وه‌ختگیرتر ده‌بن. پاشان به‌ خویندنی نه‌وکتیانه‌ ته‌نیا فی‌ری خویندنه‌وه‌ و نویسن ده‌بی، به‌لام له‌ قوتابخانه‌ سه‌ره‌رای نه‌وانه‌ فی‌ری زۆر شتی پێویست وه‌ک ژمیره‌ «حساب» و زۆر له‌ زانسته‌کانی تر ده‌بی و نه‌گه‌ر بشلیت نه‌وه‌موو زانا‌گه‌وره‌گه‌وره‌، نه‌وگشته‌ عالمه‌ مووقه‌له‌ شینه‌که‌ هه‌رکامیان له‌ زانسته‌کان‌دا ده‌ریایه‌کی عیلم و زانیاری بوون ده‌گه‌ل نه‌وه‌ش‌دا که زۆربه‌ی هه‌ره‌ زوریان بی نه‌وه‌ی له‌ قوتابخانه‌ی ره‌سمی بخوینن یه‌کسه‌ره‌ روویان کردو‌ته‌ حوجره‌ و که‌چی واش تیگه‌یه‌شتوون و

پێگه یشتوون! له وه لām داده لێن: نه وه شتیکی سه لماو به لگه نه ویسته و میژوو شاهیده که حوجره زۆر که له پیاوی وای پێگه یاندوون که ههر له سه رده می کۆر په یی را له باوه شیی گرتوون و ههر به ژه کی خوی فرچکی پێگرتوون به لām مه به ست نه وه یه نه گهر فهقی لانی کهم تا پۆلی پینجی سه ره تایی بخوینی پاشی بچته حوجره چهند قازانجیکی هه یه:

(أ) یه کهم نه وه یه که فهقی زووتر له خویندنی ده بیته وه یان باشر بلین زووتر سه ر ده که وی چونکی له و ته مه نه ی دا که ده توانی بچته قوتابخانه ی ره سمی یه وه که سالی حه وته می ته مه نیه تی ناتوانی بچته فهقی یه تی و له هه نده ران وه سوپی و ئیش و کاری نیو حوجره جی به جی بکات. به لām مندا ل له و ته مه نه دا ده توانی بچته قوتابخانه، چونکه له مالی خوی کلا نابیت و جگه له به ریوه بردنی کاره کانی پیوه ندی دار به خویندنه وه ئیشیکی دیکه ی له سه ر زیاد نا کریت و خویندنه که شی به زمانیکی له چاو عه ره بی هاسان و له کتیی تازه چاپ و وینه دارپایه، له کاتیک دا مندا ل تا ته مه نی سیزده چارده سالی بو حوجره ههر باش نییه و نه گهر به ر له و ته مه نه بنیردریته حوجره له وانه یه له زۆر بارانه وه تووشی زیان و تیشکان و چورتمه ببیت، به و پیه مندا ل تا کاتی چوونی حوجره ی دیت ده توانی پینج شش کلاس له فیرگه بخوینی و به و جوړه هه م به ده رس خویندن و وه رگرتنی ئه رکی ده رس و ده وررا دیت و هه م زۆر شتی پیوه ندی دار به ده رسی عه ره بیه وه فیر ده بیت. بۆیه ده توانین بلین به سی چوار سال زووتر ده رسی مه لایه تیه که ی پیش ده که ویت.

(ب) دووهه م نه وه یه که قوتابی له و چهند ساله خویندنه ی دا چهند زانست و مه به ستیک ده خوینی و فیر یان ده بی که زۆر به که لک و پیوستن و له نیو به رنامه ی ئیستای فهقیه تیش دایان نین یان نه گهر هه شبن وه ک پیوست که لکیان لی وه رنا گیریت. بو نمونه زانستی ژمیره «حساب» که له ده رسی فهقیه تی دا چهند کتییکی له باره دا نوسراوه وه ک کتیی «خلاصة الحساب» ی بهاء الدین عاملی ئه ویش به شیوه یه کی زۆر سه خت و کۆن. یان وه ک زانستی «نجوم - علم الفلك» که کتیی «تشریح الافلاک» ی تیدا نوسراوه و ئه میس ههر ئی نووسه ری ناو براوه و به شیوه یه کی زۆر نا له بار له چاپ دراوه. جگه له وه ش «بهاء الدین عاملی» له سالی (۹۵۳) تا (۱۰۳۵) ی کوچی مانگی دا ژیاوه و

ئه‌وکاته‌ش ئه‌و زانستانه به تاییه‌ت زانستی نجوم که پئویتی به ئامرازی وه‌ک تلن‌سکوپ و دووربین و شتی‌وا‌ه‌ه‌یه؛ پشکه‌وتنیک‌کی وایان نه‌بووه و هیندیک له‌و‌ش‌تانه‌ی که ئه‌وکات به‌شیک‌کی سه‌لم‌یندراوی عیلمی له‌قه‌له‌م دراو‌ن ئیستا ر‌ه‌د کراونه‌وه.

جا پیاو به‌جی‌ی ئه‌وه‌ی که خو به‌و کتیبانه‌وه ماندوو بکات که هم به شیوه‌یه‌کی ره‌ق‌نوسراو‌ن و هم خه‌ت و چاپیان ناحه‌زه و هم به‌شیک له‌ناوه‌ رو که که‌شیان دوا‌ی به‌ره و پش‌چوون و هه‌لدانی ئه‌و زانستانه، یان ر‌ه‌د کراوه‌ته‌وه یان ئال و گوری تیدا پینک هاتوو‌ه؛ بو چی له‌کتیبه‌کانی فیر‌گه ره‌سمی‌یه‌کان که‌لک وه‌ر نه‌گریت؟

ئه‌من به‌بیرو‌رای خو‌م وام پنی باشه که فه‌قی ئه‌گه‌ر به شیوه‌ی ره‌سمیش ده‌رس‌نه‌خوینی بو‌وجوره زانستانه و زور زانستی پئویتی دیش که له‌به‌رنامه‌ی خویندن‌دا نین وه‌کی: جو‌غرافی، کو‌مه‌لناسی، ده‌رون‌ناسی و ئه‌وانه‌ه‌ر له‌کتیبه ره‌سمی‌یه‌کان، یان له‌و کتیب و گو‌وارانه که له‌بازار ده‌ست‌ده‌که‌ون که‌لک وه‌رب‌گریت.

(ج) سینه‌م ئه‌وه که مندال به‌و چه‌ند سالانه ئه‌گه‌ر به‌جیته فیر‌گه و ده‌گه‌ل کو‌مه‌لی زور تیکه‌ل بی، میشکی باشر ده‌کرته‌وه و زه‌ینی رو‌نتر ده‌بیته‌وه. له‌به‌ر ئه‌وه‌ی که فیر‌گه‌ی ره‌سمی ئازادی زیاتر تیدایه و مندال له‌و‌ی زیاتری هه‌لبه‌زین و دابه‌زین بو ده‌کرئ و وریاتر ده‌بیت و له‌حو‌جره‌دا ئه‌و ئازادی‌یه‌ی نییه و بگره‌قوتابی رینگه‌ی هیچ جو‌ره‌زاق و زوق^(۱) و حیندر‌حو‌یه‌کی پی‌نادری و له‌ئا‌کام‌دا به‌ته‌وا‌وی میشکی نا‌پژی و رو‌وی نا‌کرته‌وه.

(د) قازانجی چواره‌م ئه‌وه‌یه که فه‌قی له‌زمانی روژ تیده‌گا و بو‌وه‌لام دانه‌وه‌ی خه‌لک ئاماده‌یی زیاتر ده‌بیت. چونکه فه‌قی که قه‌راره‌بیته میراتگری پینغه‌مبه‌ر(د) و ئه‌رکی را‌گه‌یاندن و تی‌گه‌یاندن وه‌ئه‌ستوی خوی بگری له‌سه‌رده‌می فه‌قییه‌تی‌دا و به‌تاییه‌ت دوا‌ی بوونی به‌مه‌لا ده‌هه‌موو که‌سیک هه‌لدنه‌نگوین و ده‌گه‌ل هه‌موو جو‌ره‌پرسیاریک رو‌و به‌روو ده‌بیت و له‌لایه‌ن هه‌موو چین و تو‌یژیکه‌وه‌پرسیاری لئ ده‌کریت؛ جابو‌یه‌ده‌بی له‌زمانی روژ تی‌بگات، به‌تاییه‌ت زمانی چینی خوینده‌واری مه‌دره‌سه‌یی

حه تمهن ده بی بزانی، بووهی بتوانی دینیان تی بگه یه نیت و وه ک که سیک که له مهر مه سه له و بابته دینی یه کانه وه پسپوری هه یه گری و گو له کانیان بو هه ل بکات و بزانی و بتوانی ده گه لیان دابیشی و هه ره بو زمان و زانستانه ی که بو خویان پی ی ده خوینن و لی ی تیده گن بویان بدوی و نه و لیک دابرا و دووری و لیک نه بانی یه ی دوژمن له نیوان دوو چینی خوینده واری مه دره سه یی و فهقی دا پیک ی هیئاوه له ناوی به ری و دهستی برایه تی و هاوکاری کاکی مه دره سه یی به توندی راگوشی و هه ردووکیان به یه که وه بکه ونه شه ره ده گه ل نه زانی و هه موو دیار ده یه کی دیکه ی دواکه وتوانه.

بویه من ته نانه ت رام وایه که فهقی نه گه ر بکری به ره له هاتنی بو نیو فهقیان مه دره کی (دیلمه یان سیکل) هه ره وهر بگری و نه گه ر نه شکرا تا پۆلی پینجی سه ره تایبی هه ره بخوینی و جا دوی نه وه ی خویندنه که ی سه رکه وت واته گه یشته راده ی «شرح العقاید» و «مختصر المعانی» و نه وانه به شیوه ی «متفرقه» ئیمتیحان بدات، تالانی که م دیلمه وه ره ده گریته. به وه مرجه خویندنه عه ره بیه که ی پاش گو ی نه دات و که مه تر خه می تیدانه کات. خو نه گه ره له باری مالی و حالی و سالی یه وه توانی بچیته زانکو و قوناغه کانی تیپه ر بکا، نه وه نوری عه لا نوره و نازایه تی یه کی بی وینه و بی سنووره.

(ه) خه ت و سه وادی فارسیش یه کی دیکه یه له قازانجه کانی چون بو فیرگه ی ره سمی. چونکو فیر بوونی نه و زمانه نه گه ره له به ر قسه پی کردن و نویسن و خویندنه وه ی نامه و قه بزه و قه باله و کتیب و گو ی راگرتن له رادوی و ته له ویزیون و هه ره وه ها خویندنه وه ی گووار و روژنامه و نه وانه ش نه بی، هه ره ته نیا له به ره نه وه ی زور له و کتیب و نوسراوانه ی فهقی، یان مه لاکه لکیان لی وهر ده گری؛ جا هه ره له ته فسیر و شه رع و میژوو نوسراوی عیلمی یه وه بگه ره تا هه موو نه و نوسراوه سیاسی و ئابووری و کومه لایه تی و نه خلاقی و بیر و باوه ری یانه ی که له باره ی ئیسلام و پنیو سته کانی دیکه ی خه لک دا به زمانی فارسی نوسراون یان وهر گیر دراونه وه که خویندنه واری ئایینی به هیچ کلونجیک ناتوانی لیان بی نیاز بیت؛ نه و خه ت و سه واده گه لیک پنیو سته و به جی یه.

۳- وه‌خت به فیرودان

یه‌کی دیکه له هویه‌کانی زیان دیتنی فه‌قی و به‌خه‌سار چوونی ته‌مه‌نی پر بایه‌خی
 نه‌وه‌یه که کاتی خوی زیاتر له و زانست و کتیبانه‌دا به‌سهرده باکه نابی هینده‌یان گوی پی
 بدریت و له به‌رانبه‌ردا نه‌و زانست و زانیاری‌یانه‌ی که وه‌کو ئامانج‌وان و ده‌بی حه‌تمه‌ن
 بزائرین؛ یان هر نایان خوینیت یان نه‌گر بشیان خوینیت وه‌ک پیویست وه‌به‌ر چاویان
 ناگریت.

چونکو نه‌گر وه‌ک راسته‌قینه ئامانج و ئاکامی فه‌قیه‌تی وه‌به‌ر چاو بگرین ده‌بی
 بلین: فه‌قی که‌سیکه دواي سهرکه‌وتن به‌هه‌وراز و نشیوی فه‌قی‌یه‌تی دا سهره‌نجام ده‌بی
 به‌مه‌لا. مه‌لاش میراتگری پیغه‌مبه‌ری ئیسلامه (د) واته که‌سیکه ده‌بی له ئایینی پیروزی
 ئیسلام به‌باشی تیښگات و به‌شیوه‌یه‌کی راست و دروست به‌خه‌لکی رابگه‌یه‌نی.
 ده‌ش‌زاین که دینی ئیسلام بریتی یه له‌چهند نه‌سلکی عه‌قیده‌یی، به‌رنامه‌یه‌کی عیباده‌تی،
 ریزایکی نه‌خلاقی، په‌په‌وه‌یکی ئابووری و پروگرامیکی سیاسی و نیزامی که نه‌وانه له
 چوارچیوه‌ی قورئان و فرموده و کرده‌وه و بریاره‌کانی پیغه‌مبه‌ر (د) دا، گونجیندراون.

جا هر چهند نه‌وانه به‌شی زوریان به‌هوی رهنج و تیکوشانی پیښه‌وا
 موجته‌هیده‌کانه‌وه له سهرچاوه‌کان هه‌لینجراون و له کتیبه‌شهرعی یه‌کان دا کو‌کراونه‌وه،
 به‌لام له به‌ر نه‌وه‌ی ده‌رگای (اجتهاد) دانه‌خراوه و هه‌موو شتیکیش ئیستا نه‌زانراوه، زور
 پیویسته دواي په‌یداکردنی پښوږی (تخصص) جا با له مه‌سه‌له‌یه‌کی نیو (مذهب) یک‌دا
 بی له قورئان و حه‌دیس بکولدریته‌وه و رهنجیان له پیناودا ببردري. که نه‌وه‌ش
 پیویستی‌نیجگه له زانسته‌کانی وه‌ک: نحو، صرف، بلاغت و اصول‌الفقه و... به (علوم
 القرآن و علوم‌الحديث و...) هه‌یه‌و که‌چی ده‌بینن نه‌و زانستنه له به‌رنامه‌ی خویندنی
 فه‌قیه‌تی دا هر پاش‌گوی خراون و ئی‌وا هه‌یه‌ نیجازه‌ی مه‌لایه‌تی وه‌رده‌گری هه‌ر
 ناش‌زانی شتی واهه‌یه. ته‌نیا شتیک که له (علوم‌القرآن و علوم‌الحديث) دا وه‌به‌ر چاو
 ده‌گیری: ته‌جوید و خویندنی دووسی جزو قورئان له ته‌فسیرا و خویندنی نه‌ختیک
 حه‌دیس و هیچی دی. ئیتر نه‌گوی به‌له‌به‌ر کردنیان ده‌دری و نه‌نه‌و زانستنه‌ی له‌باره‌یان‌دا

نوسراون ده خویندرین ته گهر چی به زاراوه تهوانه وه بهر علوم الحدیث و علوم القرآن ناکهون و زانستانیکی سه به خۆن.^(۱)

به داخه وه بریک له مه لایه کان دواى خویندنی ته وه مو زانستانه ئیجازه به خویان نادهن مانای ئایه تیک لیک بده نه وه و پێیان وایه ده بی له هه موو شتیک دا هه وه دواى بیر و بوچون و لیکدانه وه ی (مفسر) ه کان بکهون و هه ر چی تهوان نویسیوانه با هیچ به لگه ی نه قلی یان عه قلی له سه ر نه بی هه ر راسته . ته وه له حالیک دایه که ئیمه ته نانه ت له سه رمان پیوسته به پیی توانا له به لگه و ریکاری موچه هیده کانیش بکۆلینه وه .

ته نانه ت بازیکیان له بهر کردنی قوربان بو فهقی به باش نازانن و بهرگری لی

ده کهن!!!

فهقی و مامۆستای حوجره ی خانه قای پاوه

۱ - به خوشیه وه ده بی بلیم لهو دوا یانه دا تهو دوو عیلمانه که هه رکامیان له چه ندین زانستی جوی، جوی پیک هاتوون له به شیککی زووری حوجره کان دا خراونه پال بهر نامه ی ده رسی .

زانسته پینوښته له‌دهست چووه‌کان

ریزی نه‌و زانست و زانیاری‌پانه‌ی که بو مه‌لایه‌تی به‌که‌لکن و له به‌رنامه‌ی بانگ هیشتنی خه‌لک بولای خوا (الدعوة الى الله) دا بونیان لازم و زه‌رووری به‌لام یان له بیر بردراونه وه یان وه‌ک پینوښت وه‌به‌ر چاو ناگیرین به‌م شیوه‌یه:

- ۱- (علوم القرآن) جگه له ته‌جوید و بریک ته‌فسیر.
- ۲- (علوم الحديث) بیجگه له خویندنی مانای بریک حه‌دیس.
- ۳- (میژوو) که‌لانی که‌م ده‌بوو له میژووی ئیسلام دا یه‌ک دوو کتیبی کورت بخویندری و میژووی گشتی ش به موتالا که‌لکی لی وه‌ر بگیری‌ت.
- ۴- (علم الاخلاق) یا (التصوف) که پینوښته کتیبی سه‌ر به خوی تیدا بخویندری که‌چی فقهی به شیوه‌ی په‌رته‌وازه و تاک و تووک نه‌بی ریی ده‌مه‌سه‌له نه‌خلاق‌یه‌کان ناکه‌وی.

۵- کومه‌لناسی (جامعه‌شناسی).

۶- ده‌رون ناسی (روان شناسی) که نه‌و وو زانستانه‌ش بو مه‌لا زور پینوښتن و نه‌گر کابرای ده‌عوه‌تگه‌ر له باری کومه‌لایه‌تی و خووخده‌و ده‌رونی خه‌لک، ناگاداری نه‌بی زور جارار بانگ هیشتنه‌که‌ی یان هه‌ر که‌لکی نابی یان زیانیشی لی په‌یدا ده‌بی‌ت.

۷- (فقه الدعوة)

پیم وایه هوپه‌کی هه‌ره‌گه‌وره‌ی سه‌ر نه‌کوټنی ماموستا ئایینی په‌کان له بانگ هیشتنی خه‌لک بولای خوادا وه‌ک پینوښت، نه‌خویندنی (فقه الدعوة) و تی نه‌گه‌یشتن له شیوازی دروست و به‌که‌لکی ده‌عوه‌ت و راگه‌یاننده. چونکی وه‌ک ده‌زانین ده‌عوه‌تگه‌ر له ژبانی ده‌عوه‌ت دا ده‌گه‌ل هه‌موو که‌س و هه‌ر جوړه‌تاقمیک روو به روویه و هه‌ر که‌سه‌ش خووخده و بیر و بو چوون و سه‌لیقه‌یه‌کی تایبه‌ت به‌خویه‌وه‌ه‌یه و له دنیا به‌که‌دا ده‌ژی که‌سه‌ی له گه‌ل دانییه و وه‌ک هیچ که‌س ناژیی و بیر ناکاته‌وه. ئی واهه‌یه له پیش و لی هاتوو تی گه‌یشتویه؛ ئی واش هه‌یه نازانی ده‌وری چ پاشایه‌کی به.

بازه که‌سیک ده‌ست رویشتوو و ساغ و به‌که‌یف شاده؛ ئی واش هه‌یه بی ده‌ره‌تان و

نهخووش و خهفەت بارە.

هیندیک کەس هێمن و لە سەرەخۆ و لێ بووردوون؛ هیندیکیش کەم چیکلدانە و زوو هەلچوو و تۆلەستین.

بەشینک لە خەلکی کەم سەل و مندال و کالن؛ بازیکیش پیر و بەبیر و ژیرن. هەمانە خوراگرو (ارادی) یە؛ هەشمانە خودۆرین و هەلە و (احساس) ی یە. بابای گوینگر هەلدە کەوێ ناسیار و خوێمالی یە؛ دەشبێ نەناسراوو و نامۆ و لاوەکی یە.

کۆمەلێک هەن بە تەقوا و پارێزگار و لە خوا ترس؛ تاقمیکیش هەن بە پێچەوانە. جا کە سینک کە بانگەواز دەکا بۆلای خودا، نابێ تەنیا لە بانگ هێشتنی گشتی کەلک وەر بگرێ و بەبەکار هێنانی رستە (ایها الناس) هەموو کەس وەک یەک لە قەلەم دا و بە چاوێک تەماشایان بکا و تیکرا و بەشیوە و زمانیک و لە مەبەستیک بۆیان بدوێ. چونکە نە هەموو کەس هەموو شتیک هەلدە گرێ و نە هەر مەبەستیک بۆلێ دوان دەبێ و نە هەر جێ و شوێن و کات و ساتیک هەر مەبەستیک تێدا دەگوترێ. بەلکو دەبێ وێرای کەلک وەر گرتن لە دوانگە (منبر) و کۆبوونەوه کان و وتاری گشتی، لە راگەیانندن و بانگ هێشتنی تاکی و فەردیش کەلک وەر بگیری و دەگەڵ یە کە یە کە یە خەلک پێوەندی گەرم و گۆر بگیری و بە پێی توانا و بۆلوان دەگەڵ هەر کەس بە زمانی خوێ قسە بکری و بەره و دینداری و خواپەرستی رابکێشری.

بەلێ لە دەعوەت و بانگەواز بۆلای خوادابو ئەوێ ئەو دەعوەتە شوێن دانەرتر بێ و بەرهەمی زیاتری هەبێ چەند مەرجینگ وەبەر چاو گیراون کە ئەو مەرجانە لە قورئانی پیرۆز و ژینامە (سیرە) ی حەزەرەتی رەسوول درودی خوا ی لە سەر بێ و فەرمودە کانی دا بە ئاشکرا گوتراون جا یان دەقیان لە سەرە یان ئەو تەئامازە یان بۆ کراوه؛ کە برێک لەو مەرجانە دەبێ لە (داعی) خوی دا بێنە جێ و برێکیشیان پێوەندی یان بە (مدعو) وە هە یە و بە بێ وەبەر چاو گرتنی ئەو مەرجانە بانگ هێشتنی بۆلای خوا، یان هەر کەلکی نییە یان ئەگەر بشی بێت زۆر کەمە و لەوانە یە هیندیک جار زەرەر و زیانیشی لێ وە کەوێت.

تا ئەو چەند سالانە ی دوا یە زانستە (فقه الدعوة) لە ولاتە ئێمە بە شێوە یە کێ،

کو‌کراوه و ریک و پیک وه‌چنگ نه‌ده‌کوت و ته‌نیا له ته‌فسیره‌کان و کتیبه‌حه‌دیسې و شه‌رعی په‌کان‌دا له باسه‌کاني وه‌ک (الامر بالمعروف و النهی عن المنکر) و جی‌جی‌ی (ربع‌العبادات) و (کتاب‌السير) و ته‌وانه، به پرژ و بلاوی ده‌بیرا. به‌لام به خوشی په‌وه‌له‌و دوايسی‌یانه‌دا کتیبانیکی زور له‌و زانسته به سووده‌دا که‌وتونه‌ته بازاروه و وه‌دست‌خستیان هاسانه.

که واته برای فه‌قی ته‌گه‌ر بیهه‌وی سپه‌ی روژی له نه‌نجام‌دانی ته‌رکی سه‌ر شانی‌دا که بانگ‌هیشتنی خه‌لکه‌بولای ئیسلام و دینداری؛ سه‌رکه‌وتنی زیاد وه‌ده‌ست بېنی؛ زور به جی و پيوسته چنه‌د کتیب له‌و زانسته‌دا بخوینی و موتالا بکات و ئیتر بی‌ناگاداری له پیشه‌(فن)ی ده‌عوه‌ت و بانگ‌ه‌واز، له‌گژ ته‌و کاره‌راچون، سه‌فه‌ری به‌نابه‌له‌دی و به تاریکه‌شوی ری کوتان و سه‌ر لیره و له‌وی‌دانه.

به‌لی ته‌و جوړه‌زانسته‌که بریکیان پله‌ی زانسته و زانیاری «داعی» ده‌به‌نه سه‌ر و بازیکیشیان «مدعو» ه‌کاني پی‌ده‌ناسینن و له‌هه‌ل و مه‌رجی ده‌عوه‌تی تیده‌گه‌یینن یان ته‌و‌تا ناخویندرین و له‌به‌رنامه‌ی ده‌رسی حو‌جره‌کان‌دا نیویکیان نییه‌یان ته‌گه‌ر بش بن وه‌ک پيوست وه‌به‌ر چاو ناگیرین که‌چی له‌به‌رانبه‌ردا بو هیندیک له‌زانسته‌کان نرخي زیاد له‌پيوست داده‌نریت و کاتی زوریان بو ته‌رخان ده‌کریت.

مه‌به‌ست له‌خویندن زانینی عیلمه‌نه‌وه‌ک کتیب

به داخه‌وه بریک له‌ده‌رس بیژه‌کان واده‌زانن و فه‌قی په‌کانیش و تیده‌گه‌یه‌نن که مه‌به‌ست له‌خویندنی عیلمی «نه‌حو» به‌وینه، فی‌ر بوونی کتیبه‌نه‌حویه‌کانه، نه‌وه‌ک زانسته‌که‌خوی. بویه‌ده‌یان هه‌وی فه‌قی بیجگه‌له‌مه‌تن و شه‌رحی کتیبه‌که، ته‌واوی ته‌و حاشیه‌و قونه‌قه‌ید و پرسیار و وه‌لام و ره‌خانه‌ی که‌هه‌ن ده‌بی موو به‌موو بزانیان، ده‌نا نابی ده‌ست له‌و کتیبه‌هه‌ل‌بگیریت و ده‌ست به‌کتیبیکی دی بکریت.

یان پیان وایه‌ده‌بی هه‌ر کتیبیکی له‌و زانسته‌دا نوسراوه، به‌وردی بزانیان و ئیتر ته‌و جوړه‌ماموستایانه‌له‌به‌ر ناوه‌ستایی خو‌یان جیاوازی دانانین له‌نیوان (علم) خویندن و (کتیب) خویندن‌دا.

بیر له وهی ناکه نه وه که ته مه ن بردنه سه ری زیاد له پیویست له عیلمیک دا به تاوان و
 گوناوه داده نری و زیانیکی قه ره بوونه کراوه به له فهقی ده دری. له زۆربه ی کتیه
 (نحو) به کان دا نوسراوه: «الغرض من علم النحو معرفة الاء اعراب» واته مه به ست له
 خویندنی زانستی «نه حو» ناسینی (اعراب) واته سه ر و ژیر و بۆری ئاخری وشه کانه له
 رسته دا. که چی ئه و جوژه مامۆستایانه به کرده وه له و مه به سته لاده دهن و ده لێن: «الغرض
 من علم النحو معرفة جميع الكتب المؤلفة في هذا العلم بما عليها من الحواشي و بما فيها من
 القيود و الأسئلة مع أجوبتها و الاعتراضات الواردة و دفعها» واته مه به ست له زانستی نه حو
 فیر بوونی هه موو ئه و کتیبانه یه که له و عیلمه دا نوسراون؛ به هه ر چی حاشیه و په راویزه وه
 که به سه ریانه وه به و به هه موو ناتۆره و په سیارو وه لām و ره خنه و جوابیکه وه که تییا ن دا
 هه یه !!!

ئاخر به راستی ئه گه ر فهقی توانی و یژامه ی عه ره بی به پی ی یاسای نه حو
 بخوینته وه، چ پیویست ده کا هه موو کتیه کان به وردی بخوینی؟ یان ئه گه ر ئه و زانسته له
 هه ر کتیب و نوسراوه به کی نه حوی دا فیر بی چ کورت و چ درێژ، چ کۆن و چ تازه، چ زه رد و
 چ سپی چ فه ر قیکه ی هه یه !؟

بۆ ده بی فهقی ی بینچاره چاری ناچار بی (جامی) هه ر بخوینی و (حاصل و
 محصول) ان هه ر بزانی و (دوور دائر) هه ر ده فع بکات؟! !!!

هه ر چی له خوی نه گوپی ده زانی که مه به ستی سه ره کی له خویندنی فهقی یه تی
 تینگه یشتن له قورئان و هه دیث و شه رعه و ئیتر عیلمه کانی دی وه کی «نحو، صرف، بلاغت
 و...» ئامرازیکن بۆ فیر بوونی وان و راسته وخۆ مه به ست نین و هه ر ئه وهنده بزانی که
 پیاو کاتی خوی بتوانی بیان لیته وه و هه ر وه ها بتوانی له قورئان و هه دیث و کتیه
 شه رعی یه کان و هه ر کتیبیکه دی که به عه ره بی نوسرابی که لک وه ر بگری به سه و ئیتر
 نابی زیاتر وه ختیان تیدا به فیر و بدریت.

بابای مه لا ئه گه ر ده ستی کرد به مه لایه تی و ئه نجام دانی ئه رکه کانی که بریتین له
 وتارا دان (الخطابه) ئامۆژگاری (الموعظه)، رینمونی (الارشاد)، روون کردنه وه ی
 مه سه له شه رعی یه کان (الافتاء)، ده ستووردان به چاکه و گیرانه وه له خه راپه (الامر

بالمعروف و النهى عن المنكر)، بانگه‌واز بولای خوا (الدعوة الى الله)، ناتوانى بهو عيلمانه وه لأمى خەلک بداتەوه و ئەركى سەرشانى بەرپۆه بەرى، بەلکۆو ئەوکارە تەنیا و تەنیا بە زانینی قورئان و حەدیت و شەرع و میژوو و ... دەه کرى. (۱)

هەندیک لەو عیلمانهی، فەقێ زیاد لە پێویست پێانەوه خەریک دەبێ و تەمەنیکی زۆریان تێدا بە سەر دەبات و لە ئاکامیش دا زەرەر دەکات بریتین لە:

أ) عیلمی «نحو» لە عیلمی «نحو» دا که زانستیکە بە ئامانجی ناسینی «اعراب» واتە دروست خوئندنەوهی و پێژە (کلام) ی عەرەبی و لیک هەلاواردن و لیک دانەوهی وشەکانی، دەخوئندریت پێنج شەش کتیی بەو تەرتیبە لە بارەدا دەخوئین:

۱- «عوامل الجرجانی» یان عوامل البرکوی یان هەردوکیان.

۲- النموذج به شهرحه‌وه.

۳- الاظهار للبرکوی یان الصمدیه یان الهدایه یان دودانه، لەوانه.

۴- الکافیە یان شهرحه‌که‌ی فوائد الضیائیه «شرح جامی».

۵- الفیه ابن مالک به شهرحه‌که‌یه‌وه «السیوطی».

۶- واهیه «مغنی اللیب» یش هەمووی یان باسی حەرفەکه‌ی هەر دەخوئندری.

ب) عیلمی «صرف» که زانستیکە بە ئامانجی ناسینی وشە لەباری ریشه و داتاشین و گۆرانکاری یه‌وه دەخوئندریت ئەویش چوار پێنج کتیی تێدا دەخوئندرین بەم شيوه:

۱- شرح الأمثله و صرف أمير.

۱- له بیرمه ئەو سألە‌ی که ئیجازە‌ی مە‌لایە‌تیم وەرگرت و بە پێ‌ی دابی ئیجازە‌ وەرگرتن قۆلێکم مە‌لا و فەقێ و خەلک دە‌گە‌ڵ هاتە‌وه‌ ئاوابی خۆمان، پاش تە‌واو بوونی رێ و رەسمی بە‌خیر هێنان و پرۆژبایی لە‌ مزگە‌وتی دێ دە‌گە‌ڵ تاقمێک لە‌ میوانە‌کان و خەلک چۆنە‌ مانی، ئیستا بە‌ چاکی دە‌ست بە‌ قسان نە‌ کرابوو که حاجی بە‌ کی خەلکی ئاوه‌دانی هە‌لیدایە: ئە‌رێ فلانە‌ که‌س پرسایرێکم هە‌یه! گۆتم فە‌رموو. گۆتی ئە‌رێ حە‌زەرە‌تی «حسن» خۆ‌ای لێ‌ رازی بێ‌ چۆن شە‌هید بوو؟ منیش که‌ سە‌رم لە‌ پرسایری میژویی هە‌ردەر نە‌ده‌چوو میژووش یە‌ کێک لە‌و زانستە‌ بە‌ که‌لکانە‌ بوو که‌ دە‌بوو بخوئندری و بە‌لام نە‌خوئندرابوو بە‌ ناچاری و بە‌ شە‌رمە‌وه‌ هە‌لم دا‌یه‌و گۆتم ئە‌وه‌ی راست بێ‌ مام حاجی ئێمه‌ لە‌ ماوه‌ی فە‌قیه‌تی‌دا دە‌رسی میژوو ناخوئین و دە‌بێ‌ پاش ئیجازە‌ وەرگرتن مۆتالای لە‌ سەر بکه‌ین جابۆ‌یه‌ ناتوانم وە‌لامی ئە‌و پرسیارە‌ت بە‌ده‌مه‌! مالم هە‌قه‌ ئە‌ویش نە‌له‌سەر ئە‌و پرسیارە‌ رو‌ی و نه‌ پرسایری دیکە‌ی لێ‌ کردم.

۲- تصریف الزنجانی به شهرحه وه.

۳- التصریف لملاعلی الاشنوی که واههیه «قزلجی و قهره داغیشی له سه ده خویندرین.

۴- شرح النظام یان سید عبدالله نقره کار یان کمال الدین. که هه سیکیان شهرحی شافیهی «ابن الجاجب» ن.

ج (منطق) له مه نطق دا زور کتیب خویندراون وه ک:

۱- ایساغوجی.

۲- مغنی الطلاب یان الملتقطه.

۳- حاشیهی ملا عبدالله یزدی.

۴- گلنبوی شهرح.

۵- شرح الشمسیه.

۶- گلنبوی برهان و چهند کتیبی دیش.

به لی له و سنی عیلمانه دا بئجگه له حاشیه و شتی واه، نه و کتیبانه خویندراون و ته مه نیان تیدا به سه ر بردراوه له حالیکدا که نه گهر بو نموونه له «نحو» دا ته نیا عه و امیلی جورجانی یان بورکه وی و «النموذج» و «الصمدیه» و «السیوطی» و نه گهر بگونجی موفره داتی «مغنی اللیب» و له (صرف) دا «تصریف الزنجانی» و تصریف ملاعلی و «شرح النظام» و له «منطق» دا «مغنی الطلاب» و «حاشیه ملا عبدالله» بخویندرین و به چاکی به فهقی بگوترین و نه ویش کوششی پیوستان تیدا بکات؛ گومان له وه دا نییه که به سن و پیاو پیان بی نیاز ده بی و یتر پیوستان به وه موو خوئا زاردان و کتیب سه ره و نیو کردنه ی ناکات که ته نیا کات به فیرو دانه و هیچی تر.

ده‌سته‌یه‌ک فه‌قنی «بوخده‌که‌ندی» سه‌قز. له‌ساله‌کانی ۴۷ و ۴۸ی کوچی، هه‌تاوی‌دا.

جا ئیستی هه‌ر باشه‌که‌ بریک له‌و کتیبانه‌وه‌ لانسراون. یان هه‌ر راسته‌کتیبه‌که‌ ده‌خویندریت. ده‌نا وه‌کی باس ده‌که‌ن تا ماوه‌ی بیست‌سی سالی‌ک له‌مه‌وه‌به‌ر بیجگه‌ له‌و شهرح و مه‌تنانه، زۆر حاشیه‌ و شه‌رحی دیکه‌شیان له‌ سه‌ر خویندراوه‌ وه‌ک «حدائق» و «نعمه‌الله» له‌ سه‌ر «النموذج»، «اطه‌لی» له‌ سه‌ر «الاظهار»، «سید علی خان» له‌ سه‌ر «الصمدیه، عبدالغفور و عصام‌الدین و محرم افندی له‌ سه‌ر «جامی» ابوطالب و عبدالحکیم له‌ سه‌ر «السیوطی».

به‌ کورتی ده‌توانم بلی‌م له‌ رابردوودا زیاتر خه‌ریک و فیری کتیب خویندن بوون نه‌وه‌ک عیلم و زانست؛ نه‌گه‌ر بابای فه‌قنی له‌ نیو کتیبکی گه‌ره‌ی وه‌ک جامی‌دا روژیک، قونه‌قه‌یدی‌ک، حاشیه‌یه‌ک شتیکیان لی‌ پرسیبته‌وه‌و نه‌یزانیبی وه‌لامی دروست بداته‌وه‌، ئیتر نه‌پرسیارکه‌ر ته‌وی به‌ سه‌واددار و نه‌ ته‌و خوی به‌ پیاو زانیوه‌؛ یه‌کجاری خوی له‌ به‌ر چاوان که‌وتوو و به‌ر له‌ هه‌موو شتی‌ک له‌ بیری توله‌ کردنه‌وه‌دا بووه‌ و ویستویه‌تی

پرسیاریکی وای لی بکاتهوه که ئه ویش سه ره ده رنی لی ده رنه کاو نه یزانی، پاشان هه ولی ئه وهی داوه ئه و پرسیاره ی شکستی تیدا خواردوه روون بکاتهوه، تا جاریکی دیش بو ری پی نه خوات و ئه گه ر بو ی روون بو یته وه که چهند جی ی دیکهش له و کتیه دا هه ن که ئه گه ر پرسیا ری لی بکری نایان زانی سه ر له نو ی بو جاری دوهم یان بو چهنده مین جار ئه و کتیه، یان هه ر ئه و جییانه ی به ده رس خویندوه ته وه و زو ریکی دی له ته مه نی پر بایه خی تیدا به سه ر بر دووه. به لام هه ر ئه و فه قیه ئه گه ر ده یان و سه تان پرسیا ری له قو رثان و هه دیث و شه رع لی کراییت و نه یزانییت باکی نه بووه و ته قی له سه ری نه ها توه. ته نانه ت له و مه به سه - سه کی و به نه ره تی یانه باس و پرسیا ر هه رنه کراوه و لی دو ان له چه مک و مانای ثایه ته پی روزه کانی قو رثان هه ر به گونا ح و تاوان زا نراوه و با زی ک مه لای بی ر ته سک بوون: ری نگایان به خو شیان نه داوه مانای قو رثان لی ک بده نه وه و لانی که م بچه نیو ته نکاوی ده ریای بی بنی رسته پر مه به سه کانی قو رثان و له قه راغ و قولان راده ست را کیشن بو دو ر و گه وهه ران.

دوایین پله ی خوینده واری

دوایین پله ی خوینده واری بریتی یه له پله ی (الاجتهاد). بو گه یشتن به و پله یه پیوسته خوینده وار بیجگه له زانینی زمانی عه ره بی به تی ری و ته سه لی و ههروه ها زانینی قو رثان و سونه ته کانی پیغه مبه ر «د» له هه موو بار یکه وه و زانینی (اصول الفقه) به ته واوی، ده بی مه سه له ئیجماع له سه ر کراوه کان بناسی، له مه به سه کانی شه ریه ت تی بگا، دارای ئاماده یی سه روشتی (الاستعداد الفطری) بی و...

المجتهد

مو جته هید به خوینده واریک ده لی ن ئه و مه رجانه ی سه ری تی تیدا بن و به توانی ئیجتیهاد بکات، واته ئه و په ری هیز و توانای خو ی به کار به ری بو دو زینه وه و په ی بردن

به نه حکامی شهرعی و هه لنینجانیان له سر چاوه دیاری کراوه کان،^(۱) به که لک وه رگرتن له یاساکانی (اصول الفقه).

موجته هید سئ جوړی هه یه که به کورتی ده یان ناستنین:

۱- (المجتهد المطلق) نه وه بو که باسما ن کرد.

۲- (المجتهد فی المذهب) نه م جوړه موجته هیده ریباریکی تاییه تی نییه بو ده رهنانی نه حکام، به لکو به که لک وه رگرتن له ریاز وده قه کان (نصوص) ی ئیمامه که ی نه حکامی شهرعی هه لدینجی^(۲)

۳- (مجتهد الفتیا)، پله ی نه م موجته هیده ش له پله ی هه ردوک جوړه که ی پشه وه له خوار تره و به که سینک ده لنین که سهری له ریازی ئیمامه که ی زورباش ده رده چی و رایه کی به سهر رایه کی تری دا (ترجیح) ده دات و به باشتی داده نی.

شایانی باسه که به لای هه ندیک له زانایانه وه (اجتهاد) به شبه ش «تجزیه» ده کری و ده گونجی زانایه که هر له مه سه له یه ک یان مه به ستیک دا موجته هید بی، واته توانایی هه بی له سر ئیجتیهاد کردن له مه سه له یه ک یان له چند مه سه له دا، جا با له مه سه له کانی تردا به پله ی موجته هیدی نه گه یشتی؛ وه ک نه وه که سینک هه بی ته نیا له میرات به شکردن (تقسیم المیراث) دا موجته هید بی به م چه شنه نه و که سه ئاگاداری هه موو به لگه کانی میرات

۱- سرچاوه کانی دیاری کراو بو لې هه لنینجانی یاساکانی شهرعی به دریزی یازده دانه که بریتین له: (الکتاب و السنة) به رای ئیکرای پشه ووا مولمانه کان «الأئمة المسلمین» (الاجماع والقیاس) به هاو ده نگی «اتفاق» ی زور به «جمهور» یان. (الاستحسان، المصلحة المرسله، سد الذرائع، العرف، قول الصحابی، شرع من قبلنا و الاستصحاب به کیشه و نزاعی زانایانه وه ټیاند.

۲- هر کام له موجته هیده کان ریاز (مذهب) یکی تاییه ت به خو یان هه یه چونکه هه روه ک له په راویزی رابردو ودا گوترا بیجگه له قورټان و سونه ت هیچ کام له به لگه شهرعی یه کان (الدلة الشرعیه) هاوده نگی هه موو موجته هیده کانیان له سر نییه و هه روه ها جگه له ئیجماع و قیاس جمهور له سر هیچیان هاوړا نین. بو وینه «النظام» ی موغه زیله و هه ندیک له خه واریجه کان ئیجماعیان قبول نییه، زانایانی جه عفری و «ظاهریه» قیاس به به لگه یه کی شهرعی نازانن، ئیمامی شافعی «خ» به لگه ی (الاستحسان) و هه ندیک باب ته تی (سد الذرائع) روت ده کاته وه.

یان نه وه تا موجته هیده کان له مهرجه کانی په سند کردنی (سنة الاحاد) دا جیاوازی بیر و رایان هه یه و به م جوړه هر کام له وان بو ده رهنانی حوکه شهرعی یه کان ریباریکی تاییه تیان گرتو ته بهر.

به شکردن، وه کی قورئان، فهرموده کانی پیغه مبه ر«ص»، قسه و رای زانایان و... بیی. جا ئه و که سه بوی هه یه له مه سه له میراتی یه کان دا به گویره ی یاسای پیوهندی دار، ئیجتهاد بکات و رای خویمان تیدا ده ربیری.

ئه و ئاکامانه ی موجهه هیده به هه ر سێ جوړه که یه وه پیان ده گات له سه رخوی به لگه (حجة) ن و پیویسته بو خوی ده کاریان کات و بو هه ر که سیک دیش که به پایه ی ئیجتهاد نه گه یشتی دروسته که په یه رویی «تقلید» ی لێ بکات به و مه رجه ی ریاز «مذهب» ه که ی کوکراوه «مدون» بیت.

چت له دهست دی ئه وه بکه

ناشکرایه، گه یشتن به پله و پایه ی موجهه هیدی به هه ر سێ جوړیه وه گه لیک به زه حمه ت و چه تونه و بو هه موو که س نالوی و کاری هه زه رته ی فیه، ته نانه ت گه یشتن به پایه ی مه لایه تی یه کی باشیش بو هه موو که س دهست نادات به تایه ت به و هه ل و مه رچ و که ره سه و که ل و په له ی بو فه قی و لاتی ئیمه هه یه. بویه هه روه کی باس کرا، ئه و که سانه ی ناگه نه پله ی ئیجتهاد، ده بێ بوزانیی یاسا شه رعی یه کان په یه روی له موجهه هیدیکی ماو یان نه ماو بکه ن و به پیی تواناش بر وانه به لگه و قسه کانیا ن و لیان ورد بینه وه.

هه روه ها پیویسته ئه و خوینده وارانیه ی نابنه باش مه لا، له به ره ی خویمان لاق تی نه په رینن و چیان له دهست دی هه ر ئه وه بکه ن و بلین و چ له فتوادان و ده رس گوته وه و ته می و ئاموژگاری خه لک دا و چ له راپه راندنی کار و باری ماره برین و ته لاق خستن و میرات به شکردن و شتی وادا. ئه وه ی نایزان و نایتوانن خوی له قه ره نه دهن و نه بنه هو ی گونا بهاری خویمان و ری و ن کردن و سه رلی شیواندن و زیان گه یانندن به خه لک.

ئه گه ر که سیک هه ر پشنویژی له دهست دی بایشه ی و تاردان «الخطابه» یان فتوادان «الافتاء» یان شتیکی دی وه ستوی خوی نه گری.

ئه گه ر فه قیه ک با ئیجازه ی مه لایه تیشی پی درابی ده خوی رانه دی ده رس بلینه وه، با به لینی ته دریس به خه لک نه دات، یان به ره له وه ی توانایی ته دریس کردنی کتیبیک یان عیلمیکی بیی با له و کتیب و عیلمه دا فه قی رانه گری.

نازانم ره حه تی گیانم

ئەگەر نازانى ۋە لامى پىرسىار
 مۇتالابكە باسى ئەو دەرسە
 پىرسىن بىئەبە، نەزائىن عارە
 ياخۇ نىسبەت ھەر ئەو ھەندەيە
 چوون ھەرموۋىيەتى خودايى قەدىم
 دەناۋە خوئىنە لە مەردەلىلا
 بەنا بەلەدى ۋە لام مەدەۋە
 ئەگەر نازانى بىلى «نازانم»
 ۋە لام لە خوۋرا زۆر بىھوودەيە
 لەم پىشە پىسە نەكەي بەرگىرى
 بەخسوس، بۇ فتوا، ئاڭات لە خوئى
 كەسى، بۇ ھەرشت خاۋەن جوۋابە
 «ابن عىيىنە» ۋە «سەحنون» دەبىيۇن
 ھەندىك پىشۋونە لە روۋى بەرزى ۋە
 فرىشتە، وتيان: «لَا عِلْمَ لَنَا»
 توۋش دەبى بەدروۋ و تېشكان لە ھەمبەر
 ئىمام ئەحمەد بۇ شتى خىلافى
 «مالك» چىل ۋە ھەشت پىرسى لى كراۋە

مۇلەت بخۋازە ۋە بىيە دەست بەكار
 واش كە نەتزانى ھەپۋو ھەپرسە
 تازە دۇراۋى چارت ناچارە
 ۋە كوۋىك نىيە ھەرچى بەندەيە
 كە «فَوْقَ كُلِّ ذِي عِلْمٍ عَلِيمٌ»
 وَمَا أُوتِيتُمُ إِلَّا قَلِيلًا
 بە «نازانم» يىك لە كۈل خوۋى كەۋە
 دەلىن: «نازانم رەھەتى گيانم»
 زمان لىگەپى سەر ئاسوودەيە
 بارى عالەمىش دەبى ھەلگىرى
 نەۋەك تاۋانت لە مل ۋە كوئى
 لاي «ابن مسعود» بەشىت حىسابە
 پىاۋى فتوا زۆر، كەمزان ۋە گىيۇن
 لە كاتى ۋە لام لەشيان لەرزىۋە
 تۈش كە نەتزانى ۋا بىلى دەنا:
 ياساى قورئان ۋە خودا ۋە پىغەمبەر (د)
 «لَا أَدْرِ» كىردبۇە، ۋە لامى كافى
 بۇ شازدە دانە ۋە لامى داۋە

تونی شه شه م: چه ند داب و ری و ره سمی گشتی

روشتن:

ته نیا شتیک که فهقی جار جاره دلخووشی خوئی پی ده داته وه و کولی دلی پی داده مرکینی و خه م په ژاره ی پی ده په وینی و یان هر کاتیک به هر هویه که وه له ماموستا که ی یان له یه کیک له ناوه له کانی دلی ره نجا، یان ته وه تا له و ناوه دانی یه که تیدا ده خوینی و ره ز بو و ویستی دلی چابکاته وه و وه ره زی خوئی بشکینی؛ ته وه یه که شوینی خویندن و ماموستا که ی به جی دلی و ده چیته شوینیکی دی و ماموستا یه کی دیکه په یدا ده کات و ناچار نیه هر له و جینگایه بمینته وه.

پوخته ی قسان ته وه یه که فهقی له هه لباردنی جی خویندن و ماموستا دا سه ره سه ته و ده توانی هر کاتیک بو خوئی پی خوش بو یان به هر هویه که وه بی، جینگای خویندنی یان ماموستا که ی بگوپی و بو ته م کاره ده توانی ته نانه ت راویژ^(۱) ده گه ل هاوه له کانیسی نه کات و ته و مافه بو سوخته و موسته عید وه ک یه که و هه ردووکیان تیدا به شدارن.

به جی یه ته و راسته قینه ش بدرکینن که هه رچه ند راویژکردن «الشوری» له ئایینی پیروزی ئیسلام دا بو هه ر کاریکی ده ق «نص» ی له سه ره نه بی گرینگی یه کی زوری پندراوه و جینگای تایه تی خوئی بو دیاری کراوه، هه ندیک له فه قیکان بو مه سه له ی روشتن نه یان توانیوه به که س مه شوهره ت بکه ن به تایه ت ماموستا مه گه ره ختی خواحافیزی ده نا به هیه جوریک له روشتنی فهقی ناگادار نه کراوه. ته نانه ت بازه فهقییه ک چ سوخته و چ موسته عید هه ر بی مال ئاوایش روشتون و ده پون.

جا هوئی ته و دیارده نا له باره هه رچی بیت به رای من به شی زوری تاوان رووده کاته ماموستا یه کان چونکی تاقمیک له وان، له راگر تنی فهقی دا زورتر به رژه وهندی خویان

مه به سته و بو نیوبانگ و وه ده سته نانی پله ی دنیایی دهرس ده لینه وه و ئیتر شه وه ند ده خیرخو ازنین که دلسوزانه و به دلکی ثاوه لا و سنگینی فراوانه وه ده گهل فقهی رووبه رووبین و قازانجی ئه ویش وه به رچاو بگرن، بویه هه تا شه و کاته ی فقهی به لای خو یانه وه دهرس ده خوینی، ئه وه ریژی بو داده نین و هه لی ده نینه وه. به لام به ههر هو یه ک بیهه وی پروات ئیتر تازه له لایهن ماموستا وه به که سکی بی که لک و نازیره ک و تی نه گه یشتوو و بگره وه ک ناحه زیک چاوی لیده کری، جا بویه فقهی ئه مجوره ماموستایانه ناتوانی مه سه له ی روینه که ی بدرکینی و ناچاره ته نانه ت به دزی ثاوه له کانیشی یه وه بجیت جینگایه کی دی بو خویندن بدو زیته وه و ئه گهر ویرای له ماموستا مالاوایی بکات و ده نا ههر به دزیه وه شتومه که کانی که سه رجهم پری بو خچه یه کن پیچینه وه و به شانیان دادا و وه ک دهرکراوان به دلی غه مباره وه به ره و خویندنگه ی تازه ریگا بگریته بهر.

وه کی باس کرا ئه و جوره بیروبو چون و هه لو یسته تاییه تی هه ندیک له ماموستا کان بووه، ده نا به شی زوریان به تاییه ت ماموستایانی ئیستا ئه و خو و ئاکاره یان نیه و بگره ههر کاتیک هه ستیان به وه ره زی و نا کوک^(۱) ی فقهی کرد پرسیری لیده که ن و له هو ی ناره حه تی یه که ی ده کۆلنه وه و به پیی توانا هه ول ده دن بو چاره سه رکردنی و ده نا ئه گهر پیوست بی به هو ی وه لام و نامه ناردنه وه جینگایه کی بو ده خو ازنه وه و زور به ریژ و ئیحترامه وه به پری ده که ن و ئیتر پیوه ندی دوستانه شی ده گهل ناچرن و واهه یه دیده نیشی لیده که ن. که له ماموستایه کی دلسوز و ته واو مسولمانیش ههر شه وه ده وه شیته وه و چاوه پروانی ده کریت.

جی خوازتنه وه:

فه قی به رله وه ی له جینگای خو ی هه لقه نی و کوچ و کوچبار تیک بنی، ته نانه ت به رله وه ش ماموستا و ثاوه له کانی پیزانن به بیانویکه وه ده چی بو سه فه ر و هه ولی

ماموستا و جینگای تازهی خویندن دهدات و له ههر جینگایه ک و له لای ههر ماموستایه ک پی خوش بیت و پی وایت سوودی لی وهرده گریت داوای جیی خویندن ده کات.

فهقن له لای چ ماموستایه ک جی ده خوازیته وه؟

فهقن به تایهت نه گهر فهقیه کی وشیار و چاک و چالاک بی به هه موو جوړه ماموستایه ک رازی نایت به لکوو نه گهر بوی بگونجی هه ولی نه وه دهدات له لای ماموستایه کی باش و به نیوانگ و زانا و دلسوز و پاریزگار جی بخوازیته وه و تیده کوشی ماموستا که ی هه لگری هه موویان هه ندیکی نه و مه رجانه ی خواره وه بیت:

۱- زانست و زانیاری:

یه که م مه رج که فهقن وه به رچاوی ده گری و به پیوستی ده زانی له ماموستای دا بیی نه وه یه که ده بی ماموستا لی هاتوو، باسه وادو شاره زابی، بو نه وه ی هه رچی ده یخوینی زور به باشی فیری بییت و دلیابی که به هه لی پی ناگوتریت و کریره وه ری یه که ی به خو پایی ناروات.

هه له بت فهقن زانست و شاره زایی ماموستا ته نها له و عیلمانه دا که به لایه وه ده خوینی وه به رچا و ناگری، به لکوو به پیوست و به جیی ده زانی که ماموستا له ناگاداری گشتی «اطلاعات عمومی» یش دا، ده ستیکی بالای هه بی هه تا بتوانی جگه له ده رس، له هه موو بواریکی زانست و زانیاری دا که لکی لی وه رگریت و ئاستی زانیی خوی پیهه للابه ری.

فهقن واهه بووه مانگیک بگره زیاتریش به دوای ماموستایه کی شاره زا و زانادا خولاوه ته وه، ته نانهت ولاتی خوشی به جی هیشتوو و به شوین ده رسیبژیکی زانادا زور گه راوه و زور ناوچه ی پشکین و له و پناوه دا گیانی خوی خستوته مه ترسی یه وه.

وه ک ده گیرنه له رابردو دا فهقن ی واهه بووه که به شوین ماموستا و خویندن دا گه راوه، چوار پینج سالان هه ر ون بووه و چاوی به ناوچه ی خوی و نیو چاوانی که س و کارانی نه که وتوته وه و زور واهه لکه وتوو پاش گه رانه وه ی، که س و وارسه کانی نه یاننا سیوه ته وه و ته نانهت هه والی فهقیه که ی خو یانیان لی پر سیوه!

به لى فقهى هول ده دا ماموستايه كى وابدوزيته وه، نه ك هر باسه واد و شاره زابيت: به لكوو نه و كتيبه ي به لايه وه ده يخوينت جاري ديكهش به دهرس گوتيتي يه وه و به ته ووى لى سهر راست بوويت و وانه بى خوى له ويرا فيربكات.

شاره زايى ماموستا بينجگه له وهى كه به ناو و ناوبانگي خوى و له ريگاي باس ليوه كراني را ده زانري وه ك ده لين عه تري چاك بووني ده روا: فقهى واهيه به وه ندهش به س ناكا و ناكه ويته وه، به لكوو به هوه لين دهرس ماموستا كه ي به تاقي ده كاته وه و راده ي زانيارى و راويژي زاري پريك وه ده رده خات؛ به م شيوه كه يه ك دوو دهرس له وهى كه خويندويه تي، به بيانوي نه وهى كه نه يخويندووه يان فيري نه بووه، له لاي ماموستاي تازه، به دهرس ده خوينته وه. يان نه وه تا چهند جيگاي گراني له و كتيبانى خويندوني به بيانوي نه وهى كه گراني و نايا نازاني. لى ده پرسيته وه و به م شيوه هلى ده سه نگيني يان پيشه كى به ميواني ده چيته حوجره و سه ماعى دهرسى فقيكان ده كات و به م هويه وه راده ي زانيارى ماموستا به تاقي ده كاته وه.

۲- شيوه ي دهرس گوتن و فيركارى:

دوو هه م مه رج بو باشي ماموستا نه وه يه كه شيوه ي دهرس گوتنه وه «روش تدريس» بزانيت و بشي هينته نيو مه يداني كرده وه وه.

ده بى بلين به داخه وه له بهر له ره سمييه ت خرائى خويندنى فقهيه تي و تيوه نه راويني ده سه لاتداره كاني روز له و خويندنه؛ شيوه يه كى ريك و پيك و تاييه تي بو دهرس بيژه كان دياري نه كراوه و هر ماموستايه ي به پي هله سه نگاندن «تجربه» و بولوان و سه ليقه ي خوى شيوه ييكى تاييه تي گرتوته پيش و ئيشي پيوه كردووه.

به لام شيوه يه كى كه به زوري ماموستا كان بو دهرس گوتنه وه ده يگر نه پيش و به گشتي په سندر كراوه و له لايه ن فقيه كانيشه وه به مه رج وه به رچاوده گيريت نه وه يه كه له چهند خالي دوايدا ده يخه مه به رچاو بو ئاگاداري و بوئه وهش نه گهر ته واو و به كه لكهاتويه وه به رچاو بگيري و نه گهر ناته و او يشه ته واو بكري:

(أ) موقالا «مطالعه»:

ماموستاي دهرس بيژه هر چهند زاناش بيت و نه و كتيبه، به فقهى ده ليت

زۆرجاری دیکه ی گوتیته وه، بۆ ئه وه ی له کاتی ده رس گوتنه وه دا تینه گیرئ و تووشی هه له نه بیته و مه به سه ته که باش و به روونی ده فهقن بگه یه نن و ههروه ها بۆ ئه وه ی ته گه ر فهقن له پیوه ندی ده رسه که دا پر سیاری لیکرد تی نه مینی و زوو بتوانی وه لامی راستی بداته وه؛ پیش ئه وه ی بیته بۆ ده رس گوتن مۆتالای ته واوی له سه ر ده کاو و اهه یه ئه و مه به سه ته له کتیی دیش دا ته ماشا ده کات و لیکه ده داته وه و به سازی دیته سه ر ده رس و مامۆستایه ک ئه و خاله وه به رچاو نه گرئ جا به هه له ده رس بلیت یان له کاتی ده رس گوتن دا بکه ویته مۆتالا و حاشیه خویندنه وه، ئه وه فهقن لینی ده ره ونه وه و رووی ده لانا که ن.

جگه له وه ش ته گه ر بین بۆ لاشی، فهقن مادام برئ زیره ک و هوشیار بی ده گه لی ده که ویته کیشه و ده مه ده می و چی کتیب هه یه پی دینته خواری و تا قسه که ی خوی پی نه سه لمینی و یان به لگه ی سه لمیندرای پی نه هینینه وه یه خه ی به رنادات و له کۆلی نابیته وه.

بریک مامۆستای دوور له ئینساف و به ده مار هه ن که وه ختیک ده گه ل فهقن ده که و نه کیشه بۆ ئه وه ی قسه ی خویان وه سه ر خه ن، به لگه ی به که لک نه ها توو و نه سه لمیندرای دیننه وه و ته گه ر قسه ی فهقیه که، وه ک رۆژی روونیش وابی لی ناسه لمینن و پیان شوره یی به وه ک مامۆستایه ک خۆبه ده ست شاگردوه بده ن و راکه ی به به لگه وه لی وه ر بگرن.

ئه و جو ره مامۆستا له راست هه ق و ویزدان که رانه، هه می شه بۆ وه ی خویان نه شکینن فهقن روشکین ده که ن و قه ت قه ت نایه لن شتیکی به ده سه ته وه بیته و نه خشیکی هه بی و میشک و بیری گۆل بکات و ته نانه ت هه قیشی لی ناسه لمینن و هه می شه له که لنین هه له یه ک بکا و لینی له هه راده ن و پی پی بکه نن و که یفی پینکه ن.

وه کی گوترا، ئه و خوه پیس و جاهیلی یه له تا ق و لۆقی ده رس بیژه کان دا، وه به رچاو ده که وی، ده نا به شی هه ره زۆریان فره به ویزدان و دلاوا و بی فیز و خۆ به که مگر و هه قخواز و هه قه رستن، قه ت ئیره یی به فیروبونی فهقن وه نابهن و ته گه ر ده یان جاریش هه لکه وی که قسه ی فهقن له به رانه ر قسه ی واندا به راست ده ربچی و رای وان به ریته وه پاش به بی خۆ لیره و له ویدان و پینه و په رۆ لسی ده سه لمینن و ته نانه ت به پینگوتنی

ئافه رینیک ته شویقشی ده کهن.

ئه وان که له قوتابخانه ی ئینسانسازی ئیسلامی پیروژدا په روه رده بوون و خووخده ی ئیسلامی یان هه یه، ئاوات و ئامانجی هه می شه یی یان ئه وه یه شاگرده کانیا ن هه رچی زووتر و زووتر له زانست و زانیاری و ته قوا و پاریزگاری دا هه لده ن و پله ی بالاتر وه ده ست خه ن و قه ت نایانه وه ی و پشیا ن ره وانیه فه قی روشکین بکه ن و بگره ئه گه ر شتیکیشی نه زانی یان به هه له وه لامی دایه وه بوی پینه ده کهن و به جورینک که به خویدا نه شکیته وه هه له که ی بو راست ده که نه وه و به هه موو شیوه یه ک، بو تیگه یشتن و پینگه یشتنی هه ول ده ده ن.

به ریز جه نابی ماموستا مه لا «علی ربانی» و فه قیکانی له ئاواپی «بوغده کهن دی» سه قز.
 نه م وینه یه له ریکه وتی ۱۳۴۵/۷/۲۵، له نیو باغی په نا ئاوه دانی گیراوه.

(ب) تیکخستنه وهی دهرسی تازه ده گهل به شی خویندراو:

ماموستای دلسوز و زانا به مهبهستی باشر حالیبونی فهقن، بهرله وهی دهست بکا به دهرسی تازه به کورتی ئاماژه یه ک به دهرسی رابردوو ده کا و ئه گهر مهبهسته کان په یوه ندیان به یه که وه هه بیت بوی تیک ده خاته وه، که بهم هویه وه فهقن ههم دهرسی رابردووی باشر ره وان ده کا و ههم له دهرسی داهاتووشی چاکتر تیده گات.

(ج) ویدانی پوخته ی مهبهست.

یه کی دی له وه دهستورانه ی که پیویسته ماموستا له شیوهی دهرسگوتن دا بیپاریزی ئه وه یه که بو باشر لی حالیبونی شاگرد، بهرله وهی نوسراوه که ی بو بخوینیته وه و مانای بو لیکداته وه، به گوشراوی و به کورتی پوخته ی ده رسه که ی لی حالی بکات جا ده رسه که ی پی بلیت یان پاش ته و او بونی ده رسه که پوخته یه کی بو بلیته وه.

(د) راوهستان له سه ره قن و گوئی بو گرتنی:

زور و اهه یه به دوا ی ئه وه دا ماموستا و یژامه ی کتیه که ی خویندنه وه و مانای لیکدایه وه، فهقن به تاییه تی سوخته به مهبهستی ئه وه که فیری ده رسه که ی بی یان بو ئه وه ی بزانی که ئایا ده رسه که ی وه رگرتوو یان نا، ده یهه وی به شیوه ی ماموستا خویندنه وه ی عیبارت و لیکدانه وه ی ماناکه شی دووپاته و چه ندپاته بکاته وه. یان وا هه یه له مهبهستی ک حالی نابی و ده یهه وی ماموستا بوی دووپاته بکاته وه واش ده بی له پیوه ندی مهبهسته که دا پر سیاری بو پیش دیت و ده یهه وی ماموستا وه لامی بداته وه و ئه گهر گیر و گرفتیکی بو پیش هات بوی به رینی. جا له وجوره پیشهاتانه دا پیویسته ماموستا له سه ره قن را بههستی و مه جالی پیدای بو بگریت و ئه گهر پیویستی به دووپات کردنه وه بو، بوی دووپات بکاته وه و ریگای پیدات پر سیاران بکات و وه لامی پیویستی بداته وه. وه ئه گهر له سه ر شتیک کی شه یان لی په یدابوو و قسه و رای شاگرده که راست یان له راستی نیزیکتر بوو لی ی بهه لمینی و پیی شوره یی نه بیت. به کورتی ده بی

رینگای شاگرده‌که‌ی بدات که پرسیار بکات و ره‌خنه بگریت و ئیتر نه‌گه‌ر فقهی شتیکی پرسیه‌وه، نه‌لِیت. جا ئه‌وه چیه ده‌پرسیه‌وه؟ خو زور ساده‌یه!! چونکو ئه‌وه‌ی ده‌پرسیته‌وه با زوریش ساده و حاسان بی‌حتمن نایزانی ده‌نا بو ده‌پرسیته‌وه؟ جا ده‌بی ماموستا له‌هم‌وو ئه‌وانه دامافی فقهی بیاریزی و ئیتر هر خوی نه‌کاته قسه‌که‌ری ته‌نیا (متکلم وحده).

(ه) زمانپاراوی:

مه‌رجیکی دیکه‌ی که پیویسته له‌ده‌رسیژدا بیته‌دی و فقهی وه‌به‌رچاوی ده‌گریت زمانپاراوی و ره‌وانبیژی به‌هم‌شیه‌که ماموستا له‌به‌یان‌کردن و مانا‌کردنه‌وه‌ی ده‌رسه‌که‌دا وشه و ویژه‌یه‌کی وا به‌کاربه‌ری که فقهی لئی تیگا و ئیتر له‌ده‌کارهینانی وته‌ی نامو و رسته‌ی ناره‌وان خو بیاریزی، هه‌روایته‌وه به‌بی‌تیگیراوی ده‌رس بلنی و دووری بکا له‌گری و گول و سستی و منجه‌منج^(۱) و پیوه‌نانی و شه‌ورسته‌ی زیاد و بی‌که‌لکی وه‌ک: به‌لنی به‌لنی زور، بیلامانی، مه‌سه‌له‌ن، خولاسه‌ی که‌لام، لی‌حالی‌بووی؟ ده‌ی کاکه و نه‌ری وه‌للا و ئه‌وانه!!

سه‌ره‌پای ئه‌وه‌ش ده‌بی درێزه‌پندان و دووپات‌کردنه‌وه‌ی ده‌گه‌ل زه‌ینی فقهی بگونجی و نه‌پیش‌حالی‌بوون لئی تیپه‌ری و نه‌پاش‌حالی‌بوون درێزه‌ی بداتی.

(و) ده‌نگ به‌رز نه‌کردنه‌وه‌ی له‌را‌ده‌به‌ده‌ر:

شتیکی که ده‌بیته‌هوی ماندوویی و سه‌رلِشیوان و زوو وه‌ره‌زه‌بوونی فقهی له‌سه‌ر ده‌رس، ده‌نگ هه‌لپ‌رینی له‌را‌ده‌به‌ده‌ری ماموستایه له‌کاتی ده‌رس‌گوتن‌دا.

بریک ده‌رسیژ هه‌ن هه‌رچهند فقهی له‌په‌نای خویانه و نه‌گه‌ر به‌ده‌نگی نزمیش ده‌رس‌بلنی؛ نه‌ک ته‌نانه‌ت شاگرد باشت‌حالی‌ده‌که‌ن، به‌لکوو گومان له‌وه‌دا نییه‌که خوشیان و شاگرده‌کانیشیان ئاسوده‌تر و بی‌تازارتر ده‌بن؛ که‌چی واش هینده‌ده‌نگ به‌رز

۱ - منجه: قه‌کردن به‌لوت و به‌خواه‌خوا. فره‌ه‌نگی (خال)

ده که نه وه که بو خوشیان زور ماندوو ده بن و دهرس خوینیش زوو شه که ت و وه ره ز ده که ن، جا بویه فهقن هه ولی ئه وه ده دات که ماموستایه ک بدوژیته وه ئه و خوهی نه بیت.

۳- پهروه ده کردن و راهیانان بو دینداری:

شک له مه دا نییه که خویندن و زانین بو ده عه مه ل هینان و ئیش پین کردنه و عیلمی بئ عه مه ل به که لکی هیچ که س نایه و بگره هو ی به ده ختی و ژانه سه ری دواروژه، له کو نه وه گو تویانه زانای بئ کرده وه، وه ک میشی بئ هه نگوینه. ههروه کی پزیشکیک با زو ریش پسو ر بئ؛ ئه گه ر ئه و یاسا و ده ستورانه ی له باری پاکی و خاوینی و له شساغی و شتی واوه ده یانزانی به کاریان نه بات یان به خه لکی یان رانه گه یه نی، هیچ که لکیک له پیشه که ی خو ی نابات و زه حمه تیکی به خو رایی کیشاوه. یان ههروه کی دارتاش یان به ننا، به ته نها زانینی ئه و ئیشانه ناتوانن سو دیان لی به ن؛ به لکو و ده بئ ئامرازی پیو یست وه ده ست بینن و ئه و زانسته ی خو یان ده کار که ن جا سو دی بو یان ده بئ؛ عیلم و زانستی دینیش ههروه تر؛ ئه گه ر بابای که نیوی خو ی ناوه مسو لمان، هه مو و قو رئان و فه رموده کانی پیغه مبه ر «د» سه ره به ر بزانی به لām ده کاریان نه کات ئه وه له نه زانیکی که لیان تی ناگات چاره ره شتر و کو له وار تره.

زانین و کرده وه

ئهی به نده ی خوای خاوه ن به زه وی	جئ گری خوا له سه رگو ی زه وی
به چکه ی ئاده م و حه وای، له ژووری	به پی ره چه له ک له ئاژه ل دووری
به لām به مه رجئ خوا به رستی	ده نا له ئاژه ل که متری، په ستی
تو فیرت ده گه ل ئاژه ل به دینه	به عیلم و چاک و خراپ زانینه
ده جا بخوینه، تی بگه، بفامه	وه کو له: داخوا به رپر سیت کامه؟
ده گه ل ئه و هه مو و عیلم و زانسته	بیزار له خویندن بئ زمان و دهسته
ئه و چاو و گو ییه ی خوا به تو ی داوه	ئه و می شک و بیریه ی بو تی داناوه

په‌راوی عاسمان ده‌فتری هستی
 شه‌و زانکو و کوپ و قوتا‌بخانانه
 هه‌موو نامرازی عیلم و زانین
 دیسان فه‌رمانی خواوه‌ندی زانا
 له‌سه‌ر خویندن و عیلم و زانیاری،
 یا خو فه‌رموویه، ته‌نھا زانایان
 ته‌مجار پیغه‌مهر «د» به‌واژه‌ی شیرین
 یا خو بخوینن بی‌پشوو نوره
 به‌لام زانینی ته‌نھا بی‌سوده
 له‌میژه ده‌لین زانای بی‌عمه‌ل
 برپوانه قورئان زانای بی‌کردار
 یانی وه‌کوو که‌ر سوودی بو‌نایه
 یان وه‌ک سه‌گیکه بی‌دین له‌زانا
 نیستا، که‌نه‌زان چاتر ده‌رده‌چی
 په‌ناوه به‌ر تو‌ئی په‌روه‌ردگار
 خوايه بو‌خاتر پله‌ی خوداییت
 به‌بخشی پیمان زانین و عمه‌ل
 به‌نده‌نی ساغ و دلی دوور له‌خه‌م
 «بریا» به‌بریای خودا بو‌وايه
 ته‌مجار بی‌نازار، زوو به‌ده‌ست و برد
 جا به‌ده‌ستی پر به‌هومیدی دل
 وه‌لامی قه‌برن ره‌وان ده‌داوه
 قوناغه‌کانی سارای مه‌حشره‌رمان

ده‌رفه‌تی عومرو پیکرانی ده‌ستی
 شه‌و ده‌رسیژ و ماموستایانه
 گشتیان وه‌سیله‌ی خوداناسین
 که‌وا بناغه‌ی ئیسلامی دانا
 بیژه‌ی «اقرأ» بوو، یه‌که‌مجار باری
 له‌خوا ده‌ترسن له‌وه‌هانایان
 فه‌رمووی بخوینن بابش جن بو‌چین
 ماوه‌ی خویندنن بیشکه‌تا‌گوره
 ده‌رد و به‌لایه و کاری بی‌هوده
 داری بی‌به‌ره و میشی بی‌عه‌سه‌ل
 به‌چی ده‌چوینی؟ به‌که‌ری بن‌بار^(۱)
 له‌باری کتیب ته‌میش هه‌روایه
 که‌هر ده‌هانکی ده‌نگی ده‌ی، یا، نا
 که‌زانای بی‌دین له‌سه‌و که‌ر ده‌چی
 له‌قسه‌ی بی‌عمه‌ل له‌عیلمی بی‌کار
 هه‌م به‌عیززه‌ت و توانای بی‌دوایت
 ئیمان و ئیخلاص تا‌کاتی ته‌جه‌ل
 نانی حه‌لال و برایی هه‌رده‌م
 شه‌وه‌ی فه‌رمووته بمان کردایه
 گیانمان ته‌سپارده‌ی عیزرائیل ده‌کرد
 بی‌ترس و خه‌فه‌ت ده‌چووینه بن‌گل
 تا‌روژی مه‌حشره‌رمان ده‌ناوه
 ده‌بری سیبه‌ری خودا له‌سه‌رمان

۱ - هه‌له‌ت مه‌به‌ستی قورئان له‌و زانایانه‌ی به‌که‌ر و سه‌گیان ته‌شیه‌ده‌کا که‌سانیکن که‌باوه‌ریان هه‌ر نیه‌جا لئی وردبه‌وه.

رێمان ده پێوا به رهو به ههشتی
 ئیستاش هومیڤم به خودای وایه
 بۆ ئه و مه بهسته وهرن وریابین
 با پوو بکهینه تهقوا و دینداری
 مهقامی تهقواش که راستیت دهوئ
 تهقوا ئه مهیه: بۆ ههرجی ئیشه
 رووناک بئ یا خود ناریکه شهو بئ
 له لای خه لک بی یا له جیگای چۆل
 رووت و هه ژار بی یا خو ساماندار
 سه روکی هۆز بی یا نه، بئ نیو بئ
 زار و په ژار بی یا که یف خوش بی
 له مزگهوت بی یان له بازار ی
 وه زئیر و جوتیر یا ئاژه لدار بی
 بچه کاروانی یان دوکانت بئ
 چه رجی بی یانه داشقه ی بگپری
 مه لای قوتابی فهقنّی نووسه ری
 گه سک به دهستی له شاره وانی
 هه لسووپنه ری چایخانه بی
 موچه خوریک بی کاربه دهستیک بی
 به کورتی چببن چکاره و کئ بین
 جحیل و لاوبین، یا، کونه سال بین
 له ره فتاری ناو کو مه ل و تاکا
 ده بی دیندار و خودا په رست بین
 ده بی به زمان و ده ر و ده رونمان
 له یادی خودا قهت غافل نه بین

ده ستمان ده کرده سه یران و گه شتی
 بئ ئیمان نه روین له سه ر دنیا یه
 نه وه ک گیرۆده ی خوژگه و «بریا» بین
 دل و ده ست پاک ی، هه م ئه مینداری
 هه ر ته نیا به نوێژ و ده ده ست ناکه وئ
 رازی کردنی خوا بکه یته پیشه
 پرست به ئه و بئ ترست له ئه و بئ
 به گه رمای به تین یا به سه ر ماوسول
 پله و پایه ت بئ یان ویل و بیکار
 پیاوی مه جلیس بی یا شوانی کئو بی
 له ش ساغ و به هیز یا خود نه خوش بی
 خه ریکی ئیش بی یا خو بئ کاری
 پیشه زانیک بی یان کرێکار بی
 یان نا نه زگ بی و جه م و نانت بئ
 یا نه حمبالی یا خو ده سگپری
 شاعیری یا خو خواوه ن هونه ری
 شورشگپریکی یان بانه وانی
 یان ده رسیژی قوتابخانه بی
 ویل و عهدالی هه ر مه به ستیک بی
 ئاواره و بئ نازیان له سه رجی بین
 له ناو کو مه ل دا یا خو له مال بین
 له به رخور دی گه ل خراب و چاکا
 بۆ بکه و مه که ی ئه و گوئ له مست بین
 به ئه ندامی له ش به ژین و بونمان
 تا بینازی ناو خانووی گل نه بین

هه موو هه لویست و گشتی ئاکارن	بیر و باوه و گوته و کردارن
بی ئه ملا و ئه ولا و پیچ و په نابنی	ده بی به ویست و ره زای خودا بی
هه ولن بو گه ینی پله ی وهرع بی	هه موو ئیشیکمان به پی شه رع بی
پاشه روژ ئامانج بو ئه بی ژینمان	دنیا بکهینه و هسیله ی دینمان
کی سته مکاره بو ئه و نه یار بین	دژی زوردار و دوستی هه ژار بین
تیکه له به خوشی و به عیززت ده بی	ئه مجار مردنمان به له ززت ده بی
له باتی مردن له دایک ده بین	ریز لنگیرای مه لایک ده بین
له خوشی به ههشت نامینی سه بر	ئه و کاتی جه ستهن ده بن بو قه بر
به رابردومان خوشحال و خه نین	له خه لکی گریان له مهش پیکه نین

زانین و فیر کردن

بینجگه له وه که زانا له سه ری پئویسته عه مه له به عیلمی خو ی بکا ده بی تیکو شی خه لکیشی لی تی بگه یه نی. چونکی له روانگه ی دینه وه فیر کردن و بارهینانی خه لکی به شیکه له عه مه لکردن به عیلم و له کرده وه باشه کان «الصالحات» حیسابه که گو تیشمان عیلم و عه مه ل لیک جیانین و هیچ کامیان به بی یه کتری که لکیان نییه.

به کورتی ئه رکی سه رشانی هه ر ئینسانیک ئه وه یه له قوناغی یه که مدا به که لک وه رگرتن له چاو و گو ی و ئاوه ز بر وانیته «الایات المقروئه» نیشانه خویندراوه کان و «الایات المنظوره» نیشانه بینراوه کانی خوای میهره بان و زانا و راستی یه کان بدو زینه وه و باوه ریان پی بینی و ره واونا ره وایک هه لاویری و چاک و خراپ بناسی و له قوناغی دووه مدا بو خو ی ده کاریان کاو له قوناغی سیه مه مدا خه لکیان لی تی بگه یه نی و پاریزگاریشیان لی بکات.

مه به ست له و پیشه کی یه ئه وه بوو که بزانی ئه رکی سه رشانی ماموستای ده رسبێژه، که ویرای پنه للابردنی پله ی زانستی شاگرد ده بی لایه نی ئه خلاق و دینداریشی وه به رچاو بگری و تیکو شی پهروه ده ی بکات به پهروه ده یه کی دینی، بهر له هه موو شتیک له وه ی حالی بکا که فه قی به کی ده لین و ئه رکی سه رشانی چیه و بوچی ده خوینی،

سپه ی رۆژی ده بئ چ بکات و چون ئه و دینه ی به خه لک رابگه یه نی، رینگای هینانه وه مهیدانی دین و چه سپاندنه وه ی سه ر له نوئی قورئان له کۆمه لدا چۆنه؟! له و پیناوه دا چ کاریک کراوه و چ ماوه بکری؟! دوژمنانی ئیسلام و مسولمانان کین و چ پیلانیکیان گیراوه و ده گیرن؟! له کوپرا ده بئ دهست به کار بکری و به چ شیوه یه ک و...

جا بویه ده لئ مەرجهیکی دی له و مەرجهانه ی که فهقئ بو باشی ماموستا وه بهرچاوی ده گری ئه وه یه که نابئ ماموستا ته نیا هه رگویی بداته لایه نی عیلم و زانستی فهقئ، به لکوو ده بئ ته نانه ت پتر و پشتر له و لایه نه، پهروه رده کردنی ئه و له باری خواناسی و خواپهرستی و ئهرک راگه یاندن و بانگه وازی یه وه وه بهرچاو بگریت، بو ئه وه ی وه ختیکی له کوتایی خویندن دا ئیجازه نامه ی دایه، بهس به لگه نه بئ له سه ر زانست و زانیاری و تیگه یشتنی، به لکوو شاهیدیکیش بی له سه ر ته قوا و دینداری و پینگه یشتنی.

٤- دلسۆزی و فیداکاری:

چواره م مەرچ که فهقئ بو باشی ماموستا وه بهرچاوی ده گری ئه مه یه که ماموستا دلسۆز بیت و ده رسی که متر بچوینیت و به بی ئه مه ی کاریکی گرینگی بیته پش و بیته هو ی فهوتانی ده رسه که ی کاریکی وانه کات که به بی به هانه و یان به به هانه ی کاریکی که زور پنیوست نییه ده رسی فهقیه که بچوینی و به م شیوه هو ی دواکه وتنی له خویندن و تیپه ربوونی ته مه نی به خو پایی پیک بینیت.

ده بی پئ له و راستی یه ش بنین که مه لای کوردستان له بهر چه ند هو یه ک یان ناتوان «تدریس» بکه ن یان ئه گه ر بشی که ن ناچارن بازه وه ختیکان ده رسی فهقئ بچوین و به قه ولی فهقیه کان بو خویان ده لئ ده رسه کانی به رنه بهر بابی «فات یفوت» وی.

ئه و هو یانه ش بریتین له:

٥- فهریک بوون به نهجامدانی کاری مال:

ئه وه ی وه زعی مه لایه تی له کوردستان بزانی لئی روونه که زور له مه لاکان ناچارن

بۆ گه ران به دوا پيشه ی مه لايه تی دا هه ردوای ژن هینان له دایک و باب و کهس و کاریان جیا بینه وه و هه تا کاتیک منداله کانی یان بۆ پیده گه ن به یه کته نی و پرکاری ژیان به رنه سه ر. بۆیه مه لا نه و کارانه ی پئوه ندیان به پیاوه وه هه یه چ هی نیومال و چی هی ده ره وه ی مال ته نیا له نه ستوی خو نی. جا مه گه ر کاریکی که به تاقه که سیک نه کری و پئویستی به گه له کۆمه گی بی و خه لکی ئاوه دانی به هه ره وه ز بۆی بکه ن. یان جیرانیک به خیری خو ی حه واجیکی بۆ جینه جی بکات.

۲- نه نجامدانی نیش و کاری خه لکی:

له گشت لایه ک روونه که مه لا بیجگه له کاره کانی پئوه نیدار به مه لايه تی وه ک پيشنوژی و وتاردان و ته می و ئاموژگاری خه لک و... ده بی له زۆر کاری خه لکیش دا وه کی شایی و شین و ژن و ژنخوازی و ریکه وته وه و پرسه و سه رخو شی و سه ردان له نه خو ش و ژن ماره برین و... به شداری بکات.

۳- هه ونی بژیودان:

وه ک ده زانین مه لای کوردستان موچه و به راتی له لایه ن خه لکه وه بۆ دابین ده کریت به لام له به ره وه ی زۆر له مه لايه کان به هو ی که می دی و به رات یان زۆربو نی خیزان و شتی واوه به ته نیا به رات به ری ناچن، ناچارن بۆ په یدا کردنی بژیوی پئویست روو له ملاولا بکه ن و حوجره و ته دریس به جی یلن.

ئینجا نه و سی - چوار مه رجان به زۆری بۆ ماموستای ده رس بیژ وه به رچاو ده گیرین. ده نا ماموستا هه ر ته نیا به و مه رجان به باش دانانری به لکو و مه رجی دیکه ی زۆرمان هه ن که پله ی دلسۆزی و ماموستایه تی ده رس بیژ ده به نه سه ری و فه قی نه گه ر بۆی بگونه جی ماموستایه ک په یداده کات که نه و مه رجان، یان بریک له وانیشی تیدا هه بن: وه کی نه وه به پنی توانا و هه لگرتنی فه قی ده رسه که، که م یان زۆر بکات، له سه عاتی دیاری کراو داییت بۆ سه ر ده رس، له هه موو باریکه وه نه سیحه ت و ئاموژگاری فه قیکان بکات، به

یه کچاو له ورد و چوکیان بڕوانی، له گوتنی ده رسه که دا له رسته و وشه گه لیک که لک وهر بگریت که بی ئیحتیرامی و بی ئه خلاقى نه گه یه نن.

له شل و توند روین دا راده ی زه وتکردنی فهقی و بهر چاوبگری، به باری که ل و پهل و بژیوی حوجره رابگات و....

ده مانگوت:

خوینهری خوشه ویست بڕیک له ئه سلێ مه بهسته که مان دوور که وتینه وه و خهریکه له بیرمان بچینه وه که له جی ده دواين به لام ئه مانه پنه نديان به باسه که وه هه یه و ده بوو بگوترین و لیره ش دا ده چینه وه سه ر مه بهست و ئه گهر له بیرمان بی باسی جی خواسته وه مان ده کرد و گوتمان فهقی به هه رهو یه که وه بیهه و ی جیگا و ماموستا که ی به جی بیلت به شیوه یه کی په نامه کی و به بی ئه وه ی ئه و رازه له کن که س بدرکینی مه گهر له لای ئاوالیک یان دوستیکی باوه ر پینکراوی خو ی ده چیت هه ولی ماموستایه ک و جیگایه کی تر ده دات و جا ئه گهر بو ی بلو ی ئه وه ماموستایه ک په ی داده کات که هه موو ئه و مه رجان ه یان لانی که م هه ندیک له وانی تیدا هه بیت.

له کاتی جی خواسته وه دا مه گهر ماموستا فهقی تری له لانه بیت ده نا ئه و که سه ی بو جی ده چیت قهت بو خو ی داوای جی ناکات و بهر له هه موو شتیک ئه گهر سوخته بیت پرس به سوخته کان و ئه گهر موسته عیدیش بیت پرس به موسته عیده کان ده کات و وه ک ریز بو دانانیک ره زامه ندی وان وهر ده گریت و پاشان سوخته بو سوخته له لای موسته عید و موسته عیدیش بو موسته عید له لای ماموستای گه و ره جی ده خوازیته وه.

جا ئه گهر جیگای پندرا ئه مجار ده چیت وه شتومه که کانی له بوخچه ی گورینه وه ده پینچیت و به شانیان دا ده دات و ده یان هیئت بو جی تازه و له و ی داده مه رزی و ده ست ده کات به دهرس خویندن و ئاوال و دوسته کانیشی ئه وانه ی له وین پیرۆزبایی جیگای تازه ی پیده لێن و ئه وانه ش که دوورن له شه ویکی پشوودان «تعطیل» دا دینه دیده نی و پیرۆزبایی لیده که ن و ئه ویش له وانه یه له هه لیک دادیده نیان لیکاته وه.

به لام سه رلیدان بو پیرۆزبایی زووتر تر بو موسته عیده کانه و ئه وان بو پیرۆزبایی کوتن

به ئاوالی موسته عیدی خویان ده چنه دیده نی، ده نا سوخته کان ئه و کاره سه باره ت به
یه کتر ناکه ن.

جاری واهه یه فه قی به بازیگ هووه به توندی بریاری رویشان ده دات و بهرله پرس
و راو جیگا خواسته وه شتومه کان ده پینچته وه و ده روات.

فه قینه ک، بو لاوالی، له ماموستا داوای جی ده کا
حوجره ی مزگه وتی «محمدی» له بانه

له وجوره رویشان ده فه قی بجیته هه رجیبه ک زور واهه یه بوخچه که ی نیشانی
ماموستا و فه قی ئه و جیگایه نادات به لکوو له شوینیکی نیزیک ئاوه دانی یان له مالیکی
قهراغ ئاوه دانی دایان ده نیت و خوی ته نیا ده چیت وه زعی حوجره هه لده سه نگی نی و جا
ئه گه ر پی باش بوو به وشنوه که باس مان کرد جیگا ده خوازته وه و ئه گه ر جیگای پندرا
ده چیت ده ست ده داته بوخچه و ده بیاته حوجره، یان یه کی که له فه قی کان ده چن
شتومه که کانی بو دین.

له جوری پیشووش دا که فه قی شتومه که کانی له حوجره به جی دلی و پاش

جئى خواستنه وه بۆيان ده چيته وه وا هه يه ته گهر مه به ستي خواحافيزى و شتى وان ه بئى
 يه كيگ له ئاواله تازه كانى به نامه يه كه وه يان ههر ئاواده نيرى و شتومه كه كانى بو دينى.
 بازىك له و فەقىيانهى دهم و پهلى جئى خواستنه وه يان نيه، يان ده خويان رانا بينن
 جييان پئى بدرئى وه كو و بازىك له سوخته و موسته عيده تازه كاره كان به هوئى باب، برا، يان
 خزميكيانه وه داواى جئى خويندن ده كه ن و خو داده مه رزينن.

بوخچه

ئه وا بو چهند جار ناوى بوخچه م برد و ناوه روگيشم ده رنه خست كه چييه و چى
 تيدايه و رهنگه خويند ريكي كه بوخچه ي نه ديتبئى چاوه روانى ته مه بئى بوخچه ي بو ليك
 وه كه ين و باسيكى بو ليوه بكه ين.

جا بويه ده ليم بوخچه په رويه كى چوار قوليخچكه يه فەقئى له كاتى رويشتن دا
 له باتى باوه ل و شتى و شتومه كانى تيوه ده پيچييت و هه روه ها له نيو حوجره ش دا له جياتى
 يه غدان و سندووق و شتى وا كه لكى لئى وه رده گرى و هه ر كه ل و په ليكى هه يه تى، تئى
 وه ده پيچييت و له گوشه يه كى حوجره هه لئى داوه سييت.

واش هه يه هه نديك فەقئى كه سه رييان پئى نيه له جياتى سه رين له بوخچه
 كه لك وه رده گرن؛ به وشينه كه فەقئى پوشاكيكى زيادى كه هه يييت يان به رگى به رى كه له
 كاتى خه وتن دايدة نييت، له بوخچه كه ي وه ده پيچييت و سه رى غه ريبي له سه ر ده نيته وه.
 ئه وه ي راست بئى ته گهر ته ماشايه كى شتومه ك و ئامرازه كانى فەقئى بكه ين بو مان
 ده رده كه وئى كه هه ر بوخچه يان لينده وه شيته وه و شتى ديكه يان وه كى باوه ل و يه غدان و
 ئه وانه لئى خه ساره. له به رئه وه ي بوخچه هه رچهند هه لماسياو و رازاوه بييت سوينديشى
 بده ي زياتر له ليقه شريك يان په تويه ك و چهند كتيب و ده سه به رگيكي زيادى ته گه ر بييت
 و چهند ورده شتى پنويسى ديكه هيجى تيدا نابينيته وه!!^(۱)

۱ - ئيستا، بوخچه به ره و نه مان چووه و جئى خوئى داوه به شتى تازه ي وه ك: ساك، كار تون، ته ليس و شتى
 وا.

ماموستا، چ فه قییه ک راده گریت؟

ناشکرایه که چینی فه قی وه ک هه موو چینیکی تر هه موو جووریان تیدا هه یه؛ هه یانه زرینگ و وریا و هوشیاره، هه شیان بهی میشک و که ودهن و کو له واره. فه قی واهه یه ماندویی نه ناس و تیکوشه ره، ئی واش هه یه ده رس نه خوین و له ری لاده ره. هه ندیکیان به دم و دوو و چه له نگن بازیکیان به له نگاز و بی ده نگن^(۱) بریکیان له زووه وه به ته قوا و دیندارن، تیشیان داهه یه که له و باره وه بی مبالات و لاسارن.

به و پییه ماموستای ده رسیژ تووشی هه موو جووره فه قیه ک ده بیّت و هونه ر و ئازایه تیش له وه دایه فه قی ده رس نه خوین و خوبویر هان بدری و ئی که ودهن و نازی ره ک فیره خوینده واری بکری و هه روه ها ئی بی مبالات و که مدین په روه رده بکری، به لام به پی سروشت و ویستی دل هه ر که سینک هه ولی ئیشی ئاسانتر ده دات و رینی راست و نزیکتر ده گریته بهر، هه ر بویه بابای ده رسیژیش چ ماموستای گه وره و چ موسته عید هه ولی ئه وه ده دهن فه قیه ک رابگرن و کاری له سه ر بکه ن که هه م له باری فیرکردن و هه م له باری په روه رده کردن و بارهینانه وه زه حمه تیکی چهن دانی نه ویت و به ماوه یه کی که م له هه ردوو بواری زانین و دین دا سه رکه ویت بیته سه رگوپه پانی خزمه ت و راژه ی گه ل.

ئه و مه رجانه ی که ده رسیژ له فه قی دا، وه بهر چاویان ده گری به زوری بریتین له: ته قوا و دینداری، زیره کی و وشیار، هه ولدان و فیداکاری، به نه زمی و له باری و گوئی رایه لی و بیداری.

به لی هه ر ماموستایه ک بو ی بگونجی هه ول ده دا فه قیه ک رابگری که ئه و مه رج و تاییه تمه ندی یانه، یان لانی که م بریک له وانه ی تیدابیت. به لام له بهر چهن د هویه کان وه کی که می فه قی، یان تازه کاری و له سه ری نه بوونی پله ی دینداری و زانیاری و فیرکاری ماموستا، یان چه په کی و دوره دهستی شوینه که ی، یان ناخووشی جی و ری حوجره که ی، ماموستا له و مه رجانه، چاوپووشی ده کا و ناچاره هه موو جووره فه قیه ک رابگری، ده نا بی فه قی و ته دریس ده بیّت، چونکی هه روه کی ماموستا له فه قی باش ده گه ری فه قیش

۱- به دم و دو: وریا له راگه یاندنی مه به ست دا. چه له نگ: چوست و ئازا. به له نگاز به سه زمان. (هه نبانه بو رینه)

عهودالی ماموستای باش و جی و ریی خوشه.

پرس و را

ئه گهر فهقییه ک له لای ماموستای گه و ره جی بخوازیته وه و اهه یه ماموستا بهرله وه ی جی ی پیدات له بهر مه سه له ی ره فیاقیه تی و بوون و نه بوون و جی و ریی حوجره پرس به موسته عیده کان ده کات، ههروه ها موسته عیدیش بو جیگا به سوخته دان، ده گهل ناوه له کانی و ته نانه ت جاری و اهه یه ده گهل ماموستای گه و ره ش راویژده کات.

جا فهقی که به مه بهستی جی خواسته وه به چیه حوجره جاری و اهه یه بو حالی بوون له بارودوخی حوجره و راده ی زانست و ماموستایه تی ماموستا له جی خواسته وه په له ناکا و رازی دلی نادرکینی به لام هه م ماموستا و هه م فهقیکان به شیوه ی دانیشن و قسه و ره فتاری لئی حالی ده بن و ده زانن له چ ده گهری و بهرله وه ی به راشکاوی داوای جی بکات راویژده کهن و بریارده ده ن. جا ئه گهر داوای کرد جوابی پیوستی ده ده نه وه.

مالاواپی خواستنی فهقی

فهقی به هه ره هویه که وه بروات به مه رجی بی دلئیشی و به ئاشکرا بی له ماموستا و ئاواله کانی مالاوایی ده کا و گردنی خویشیان پی ئازادده کات و ئه وانیش له بهرانبه ردا دوعای به خیری بو ده کهن و داوای لیده کهن گردنیان ئازاد بکات.

مالاواپی کردنیش چهند شیوه ی هه به: یان ئه وه تا خوی شتومه که کانی ده بات که له م شیوه دا رویشه که ی ئاشکرا ده بی و راسته و خو مالاوایی و گردن ئازایی ده خوازیت. یان به بیانویکه وه ده بروات بو سه فهر و جیگا ده خوازیته وه و به کیک له فهقیکان ده چیت شتومه که کانی بو دینی و تازه بو خوی ناچینه وه حوجره ی پشوی که له م شیوه دا به هوی نامه یکه وه ریی و ره سمی خواحافیزی و گردن ئازایی جی به جی ده کات.

چ موسته عید چ سوخته ئه گهر روینه که ی ئاشکرا بوو، له لایه ن ماموستا وه هوی

دهر کران

دهبى دان به ودهش دا بنين كه فقى، مانه وه و روشتنى ته نيا هر به دهست خوى نيه. واته وانبيه كه خووخدهى هرچلونيك بيت و له خويندن دا تيكوشيت يان نا، ئهركى سهرشاني نه انجام بدا، يان خوى لى بيويرى؛ كه س له سهرى نه بولنى و ره خنهى لى نه گرى، نه. به لكه نه گه ره ده رس خويندن دا كه مته ر خه م بيت يان ره وشت و نه خلاقى ئيسلامى ره چاو نه كات، يان ئهركى سهرشاني به ته واوى به پروه نه بات. چ سوخته و چ موسته عيد ماموستا مافى ته وهى هه به ده رى بكات و نه هيلى له حوجره دا بمينته وه. به لام نه و ده ركرده پاش ئاگادار كرده وه و سه ركونه و ئاموزگارى كردنيه تى. ده ركردن وه ك سزادانيك بو فقى دانراوه و بو ته وه به ته مى بى و كه م وكوپى به كانى له هر بارى كه وه وه لانبه و ته مه ل و نه زان و به نه خلاق بار نه به ت.

چای شیرینی ئاکام تال

فهقی ی دوره کام واهیه بی پیچ و پهناو به راشکاوی ده رده کری واش ههیه به چایی یه کی شیرین له مه به ست حالی ده کری. به م شیوه؛ نه گهر بریاری ده رکرانی درا، بو ئه وهی شته که بریک رواله تی شوخی به خویه وه بگریت و سهیریکی لی پهیدا بیت و له ئاکام دا سزادانیکی گیانی فهقیش بیت که دوای ئاگادار کردنه وه و ئاموزگاری کردن ته می نه بووه و ههروه ک خوی ماوه ته وه، له لایه ن ماموستاوه به چایی تیکه ر ده ستوور ده دریت که به بی ئاگاداری ئه و، چایی یه کی بو شیرین بکا و چایی گیریش له پیشی دا بنیت، فهقی ی بینچاره ش به لیدانی ههول قوم له خوی حالی ده بی و هه رچونیک بی تازه، چایی یه که ته واو ده کات. جا نه گهر زور خوراگر و به ووره نه بیت خه جاله ت ده بیته وه و که سه ر دایده گریت. چونکی ئه وان پنی پی ده که نن و گالته ی پی ده که ن، ده نا ده گهل وان ده ست ده کات به پیکه نین و زور وه سه رخوی نایه نیت و له و کاته راله هه ولی پهیدا کردنی جینگه ی خویندن دا ده بیت.

ئه ما ده رکردنی به چایی شیرین زورتر بو سوخته یه و ماموستای گه وره ئه و کاره سه باره ت به موسته عید ناکات، مه گهر ره فیه کانی به مه به ستی شوخی و جه فه نگ شتیکی ئاوابکه ن.

له بهر ئه وه ی راگه یانندی مه به ستیک به شیوه ی بریتی «کنایه» ره ساتر و شوین دانه رتره له شیوه ی راشکاوی «صراحت»، بو ده رکرانی فهقی به تاییه ت بو ده رکردنی سوخته له بریتی زور که لک وه ر ده گریت.^(۱)

۱ - ده گیر نه وه جارێکیان له حوجره یه ک بریاری ده رکردنی سوخته یه ک ده دریت و ماموستا ده ستوور ده دات که به بی ئه وه ی هه ست پی بکا شتوه که کانی بو بینچه نه وه و بیان به نه مالتیکی دوور له حوجره، هه تا بو خوی پی ده زانی و لی حالی ده بیت و ده روات.

به لی به ده ستووری ماموستا ئه وکاره ده کریت. به لآن وه ختیگ فهقیکه پی ده زانی له بهر ساده یی و ساویلکه یی خوی له مه به ستی ماموستا که ی حالی نابی و له کنایه و شتی و اتیناگات و ده لیت: جا ماموستا ئه وه ی بو چه ؟ بو به

مه‌لایه‌تی له فه‌قییه‌تی دا

زۆربه‌ی فه‌قییه‌کان له مانگی ره‌مه‌زان‌دا که پشوودانه و ده‌رس ناخویندری ده‌چن له جینگایه‌ک مه‌لایه‌تی ده‌که‌ن.

ئهو مه‌لایه‌تی‌یه بو تیکرای سوخته و موسته‌عیدانه و هه‌رکام له‌وان بپرێک شتی پیویست له قه‌ده‌ر ئهو مانگه‌ بزانه‌ وه‌کی ده‌ستوراتی پێشنویژی، جومعه و جه‌ماعه‌ت، وتاری رۆژانی هه‌ینی و رۆژی جه‌ژن، ئادابی نوێژی ته‌راوێج و ئاماده‌کردنی مردو و ناشتی و ئه‌وانه‌ بزانیته‌ مه‌لایه‌تی ره‌مه‌زان ده‌کات.

بو مه‌لایه‌تی ره‌مه‌زان به‌تاییه‌ت وه‌ختیک دێی بی‌مه‌لا که‌م هه‌بن فه‌قی ده‌بی زوو وه‌خۆکه‌وی و وا‌هه‌یه‌ دوو مانگ به‌ر له‌ هاتنی ره‌مه‌زان هه‌ولی جیی مه‌لایه‌تی ده‌دات. هه‌ندیک له‌و دێیانه‌ی بی‌مه‌لان هه‌ر به‌ نزیک‌بوونه‌وه‌ی مانگی ره‌مه‌زان خویان هه‌ولی مه‌لا ده‌ده‌ن و ده‌چه‌ن لای مه‌لا ده‌رسبێژه‌کان و به‌لینی ئه‌وه‌یان لی‌وه‌رده‌گرن که مه‌لا ره‌مه‌زانیکیان بو بنیرن.

جاری‌واش هه‌یه مه‌لا خوی وه‌لام ده‌نیری بو خه‌لکه‌که‌ سه‌باره‌ت به‌ ناردنی فه‌قییه‌ک بۆیان هه‌تا دلنیا بین و به‌لینی به‌که‌س نه‌ده‌ن.

دامه‌زرانی مه‌لا ره‌مه‌زان دوو جو‌ره‌: یه‌که‌م ئه‌وه‌یه فه‌قییه‌که‌ ده‌لی ئهو مانگه‌ی دیمه‌ لاتان و ئه‌رکی مه‌لایه‌تیتان به‌خیراخۆم بو ئه‌نجام ده‌ده‌م و ئیتر داوای موچه و به‌رات نا‌کا و خه‌لکه‌که‌ش بی‌قه‌رار و بپرێار سه‌رفتره‌ی ده‌ده‌نی.

جو‌ری دوهم ئاوایه‌که‌ فه‌قی له‌ به‌رانبه‌ر زه‌حمه‌تی ئهو مانگه‌دا داوای نه‌خته‌ دراوێک ده‌کا و ئه‌وانیش هه‌ر ماله‌ی ئه‌ندازه‌یه‌کی بو داده‌نین و وه‌ختی خوی خپری ده‌که‌نه‌وه‌ و ده‌یده‌نی بو سه‌رفتره‌ش ده‌توانن به‌ بی‌پرێار بیده‌ن به‌ هه‌رکه‌سێک پێیان خوش‌بیت به‌لام به‌ زۆری سه‌ریان هه‌ر به‌ مه‌لاچاک ده‌که‌نه‌وه‌.^(۱)

مه‌لایه‌تی ره‌مه‌زان بو خه‌لکیش و بو ئهو فه‌قییه‌ش سوودی زۆره‌. جاری بو خه‌لک

۱ - دێی وا‌هه‌یه‌ به‌ هه‌ر هۆیه‌که‌وه‌ بی‌ته‌نیا بو جی‌جی‌کردنی ری و ره‌سمی جه‌ژنه‌کان به‌ داوی فه‌قی‌دا ده‌چن که به‌و فه‌قیه‌ش ده‌لین مه‌لاجیژن.

قازانجی ئه وهیه که ئه و دینه له وانهیه له بهر که می ماله کان قهت مه لای یه کجاری یان پێ رانه گیریت و له ئاکام دا له رینوینی ئایینی و فیربوونی ده ستوراتی دینی بێ بهش بن، به لان فهقن له و مانگه ی دا سه ره پای پشنوژی و وتاری ههینی و یاسین و تهلقین و بانگ و سه لا و نوژی ته راویح و جهژن و نه وانه. ئاماده یه «موعظه» شیان بو بکا و له باری ئایینه وه ئه وهنده ی له دهستی بێ رینوینیان بکا و دیسان بو هه موو کاریکی دیکه ی پێ وهندی دار به مه لاوه ئاماده یه.

بو فهقیش قازانجی ئه وهیه که له لایه که وه مه شق «تمرین» کردنیکه بو کاتی مه لایه تی یه کجاری و خوی پێ وه رادینیت و له لایه کی دیشه وه بژیویک بو خوی پهیدا ده کات و له پێوستی یه کانی وه ک کرینی بهرگ و کتیب و کرینی رینه و نه وانه ی خه رج ده کات.

مه لای ره مه زان خواردن و جی و ریشی هه ر له سه ر خه لکی یه و هه ر شه وه ی مالیک به ربانگ و پارشیو، بانگه یشتنی ده کات. جی ی دایمیشی یان مزگه وتی ئاوه دانی یه یان ئه وه تا وه تاغیکی بو ته رخان ده که ن بو جیگای خه وتن و مو تالا کردن.

مه لا له بهر سه لا کردنی پارشیو ده بی شه وانه به خه بهر بی و پارشینیش سه لا ده کا و به کوتانی ته پل و خویندنه وه ی شیعر له سه ربانان خه لکی وه خه بهر دینن. مه لا له دانیشتنی شه وانه دا وا هه یه به ته نیا یه و واش هه یه تا قمیک له لاوه کانی ئاوه دانی ده گه لی به خه بهر ده بن و له سه لا کردنیش دا یارمه تی ده دن و به تایهت له شه وه کانی قه در «لیالی القدر» دا زوړیک له خه لکی ده گه لی داده نیشن.

کار و بهرنامه ی شه و و روژی پشوودان

له روژه کانی حه وتودا دوو روژی سی شه ممه و ههینی بو پشوودان «تعطیل» دیاری کراون، که پشوودانی روژی ههینی لایه نیککی ئایینی ههیه و باش وایه هه موو مسو لمانیک به مه بهستی دینداری و ته قوای زیاتر و به شداری کردنی ریک و پینک تری ری و ره سمی نوژی ههینی و ههروه ها به مه بهستی حه سانه وه و هیانه دی مافی گیان و لهش «حق

النفس و البدن» و نه‌نجامدانی سیله‌ی روحمن، هر ئیشیکي هه‌یه‌تی وه‌لای بنی.^(۱)
به‌لام پشوددانی روژی سی‌شه‌ممؤ نه‌ونده‌ی من بزائم لایه‌نی دینی نییه و تنها
فه‌قی و مه‌لایه‌کان بو راگه‌یشتن به ئیش و کاری جیا له دهرس خویندن و دهرس‌گوتن و
هه‌روه‌ها بو حه‌سانه‌وه دایان‌ناوه.

هه‌رچی بئی فه‌قی له‌و دوو پشودانانه‌ی حه‌وتووداکاتی خوئی به شیوه‌ی خواره‌وه
به‌رپوه ده‌بات و نه‌و ئیشانه نه‌نجام ده‌دات:

۱- راگه‌یشتن به پاک و خاوینی له‌ش و جل و به‌رگ «النظافة»:

گوتمان له هه‌ندیک شوین مجبوری فه‌قییان جگه له شوشتنی هه‌ور و هوول و
خاوین‌کردنه‌وه‌ی ژور و ده‌رک و بانی حوجره، جل و به‌رگی فه‌قییه‌کانیش به‌تاییه‌ت هی
موسه‌عه‌ده‌کان ده‌شوات. نه‌مما له‌و شوینانه‌ی فه‌قی مجبوری تاییه‌تی‌یان نییه، یان نه‌و
ئیشه‌ی بئی نه‌سپێردراوه ده‌بئی فه‌قییه‌کان بو خویان جل و به‌رگی خویان بشون. جاوه‌کی
گوترا تا بیست سی سالیک له‌مه‌وبه‌ر سوخته ناچار بووه شیو و کول بو موسه‌عه‌ده‌کانیش
بکات. به‌لان ئیستا، مه‌گه‌ر له‌رووی ریز و پیاوه‌تی‌وه ده‌نا هه‌رکس ده‌بئی شیوی خوئی بو
خوئی بکات.^(۲) زه‌مانی پینه و په‌رویان که‌مه‌کینه‌ی به‌رگ‌دروویی هه‌ر نه‌بوو، فه‌قی پینه و
په‌رو و لیباس‌دروونه‌وه‌ی له‌نه‌ستوی خوئی بوو، فه‌قییه‌کان هه‌میشه ده‌رزى و ده‌زویان

۱- دروست و به‌جیه، روژی هه‌ینی دهرس‌گوتن و دهرس خویندن ته‌حتیل بکری. چونکو نه‌و روژه
جه‌ژنه و ده‌ستوور دراوه به‌خو خاوین‌کردنه‌وه له‌چلک و بونی ناخوش و زوو چوونه‌م‌زگه‌وت و پارانه‌وه، تا
ئاوا بوونی روژ، به‌هیوای توش بوونی نه‌و ده‌مه‌ی پارانه‌وه‌ی تیداگیرا ده‌بئی. هتد. فتواکانی «ابن حجر»
وه له‌کتیپی «الایعاب» دا‌هاتوه که‌حه‌زرتی عومه‌ر (خ) ماوه‌یه‌کی زوری له‌سه‌فه‌ر پینچوو و خه‌لکی زوری
تامه‌زرو بوون و کاتیک گه‌رایه‌وه بو مه‌دینه، به‌پشوازیه‌وه چوون و له‌پیش هه‌موانیش دا‌منداله‌کانی که‌لاسی
قورئان پی‌گه‌یشتن و نه‌ویش له‌پاداشی نه‌وه‌دا بریاری دا: که‌لاسی قورئان له‌نیوه‌روژی روژی پینجشه‌ممورا هه‌تا
روژی شه‌ممؤ ته‌حتیل بکری و دو‌عای کرد له‌و که‌سه‌ی نه‌و یاسایه‌تیک بدات.

«بغیة المسترشدين» ل ۸۳ باسی سوننه‌ته‌کانی هه‌ینی.

۲- له‌ده‌ورانی سوخته‌یی من دا‌شیوکردن بو موسه‌عه‌ده‌ له‌زور شوینان وه‌ک ئه‌رکی پتوبیستی سه‌رشانی
سوخته‌چاوی لیده‌کرا.

ده گه‌ل خو‌یان ده گئیرا و ئیشی خو‌یان بێ نه‌نجام ده‌دا. جا مه‌گه‌ر پینه و په‌رۆیه‌کی وا که سه‌ریان لیده‌رنه‌چوبا که نه‌مه‌یان - نه‌گه‌ر ده‌ستیان وه‌ مالی خو‌یان رانه‌گه‌یا - ده‌سه‌پارده‌ مجبۆر یان ئافره‌تێکی دیکه‌ی خێرخوازی ئاوه‌دانی.

فهقئیه‌کان شیوه‌ده‌که‌ن «حه‌مامیانی بوکان»

٢- خو‌یندنه‌وه‌ی «القصیده‌ البردیة»:

به‌م‌شیوه‌ که‌ دوا به‌ دوا‌ی ته‌واوبوونی جه‌می شیوان و نو‌یژی جه‌ماعه‌تی خه‌وتنان، فهقئیه‌کان خه‌رده‌بنه‌وه‌ سه‌ریه‌ک و که‌سێک یان دوو که‌س له‌وان که‌ ده‌نگیان خوش‌ بێ شیعه‌ره‌کانی قه‌سیده‌ ده‌خو‌یننه‌وه‌ و ته‌وانی دیش تێکراو یه‌ که‌ده‌نگ به‌ سه‌ره‌بهن‌دی «مولا‌ی صل» له‌ به‌ریان ده‌گه‌رنه‌وه‌ و به‌م‌شیوه‌ یه‌ک - دوو به‌ند ده‌خو‌یندرینه‌وه‌؛ پاشان به‌ خو‌یندنی دو‌عا یه‌ک کو‌تایی پێ‌دیت. ^(١) له‌ خو‌یندنه‌وه‌ی قه‌سیده‌دا مامۆستای گه‌وره‌ش

١- قه‌سیده‌ سێ پارچه‌ هوناره‌ی ئیمام «محمدالبوصری» یه‌ یه‌کیان به‌ ناوی «بردة‌ المدیح» یان «القصیده‌ البردیة» یه‌ که‌ ده‌بنده‌ و به‌ریز باس ده‌که‌ن له‌ ١- غه‌زهل و سه‌کالای ته‌وینداری ٢- پرینگاندنه‌وه‌ له‌ ئاره‌زو‌ی نه‌وس. ٣- په‌سنی پیغه‌مه‌ر «د». ٤- له‌ دایک‌بوونی پیغه‌مه‌ر «د». ٥- کشگیره‌کانی پیغه‌مه‌ر «د» (معجزات‌ النبى).

جارى واهه يه خوئ تهنيا، يان ده گهل چهن د كس له نه هلى مزگه وت كه له گه ليا دين بو حوجره، به شدارى ده كهن و فقهيه كانيش به چايى يان به شه وچه له په زيرايى يان لى ده كهن.

۳- به كتيب دا چوونه وه:

فه قيه ك كه له روژه كاني دهرس خویندن دا، له كاري دهرس و ده ور، پاش كه وتبى، يان هر زور به هوول و ته قالا بى و بيهوئ زياتر خهريك بى له كاته كاني پشودانيش كه لك وهرده گري و به كتياندا ده چيته وه و تاوده داته كتيب و دهرس و ده ور كرده وه.

۴- جزو به ند و شيرازه كردنى كتيب «صحافى»:

وه ك باس مان كرد زه مانى پشوو، كتيب و چاپه مهنى له وپه پرى كه مى دا بووه، هر بويه فه قيه كان ناچار بوون پاريزگارى يه كى زور له كتيب كانيان بكهن و كونه كتيان به پنه و په رو، قه يار بكه نه وه. جا يه كيك له ريگه كاني پاريزگارى برىتى بووه له جزو به ند و شيرازه كردن. كه جزو به ند برىتى يه له به يه كه وه دروونى پاژ «جزء» ه كاني كتيب به هوئ گشته ك و سیرمه و شتى واوه. ههروه ها شيرازه ش نه وه يه كه پاش نه وه ي كتيب كه جزو به ند كرا نه م سهر و نه و سهرى بنه كه ي به داويكى جوانى وه ك ناو ريشم يان مهرگه بچندري كه نه و كار ه سهره پاي قايم بوونى كتيب كه و پيشگيرى كردن له، له به ريه ك

۶- گه وره يى و په سنى قورثانى پيرۆز. ۷- شه وره وى پيغمبه ر (الاسراء). ۸- شه رى چه كدارى پيغمبه ر «د» (الجهاد). ۹- ده سته و دامين بوون به پيغمبه ر «د» (التوسل بالنبي ص). ۱۰- پارانه وه. له م پارچه يان خوئ له تاخره مين شيعردا فرموويه تى سه د و شيت شيعره به لام ثم چاپانه ي كه ثيتا به ده سته وه ن به بزارته ده كه نه سه ت و شيت و حوت شيعر. دووهه ميان «القصيدة المضريه» يه و جل و يه ك شيعره و ناوه رو كه كه شى سلاوت دانه له سر پيغمبه ر و پارانه وه يه.

سپهه ميشيان «القصيدة المحمدية» يه كه شانزه شيعره و له مه حتى پيغمبه ر دايه «د». ثم سى قه سيده يه له زوربه ي بونه و شاهه نكه كاندا وه كى مه ولودى و نيولينانى مندا ل و جه زنى كورى ثيجازه وهرگرتن و... دا پاش قورثانى پيرۆز به شيوه ي سهره وه ده خویندرته وه.

هه‌لوه‌شانی ده‌بێته هۆی جوانی و په‌سندیشی.

رێگایه‌کی دیکه‌ی پارێزگاری کردن له‌ کتێب ئه‌وه‌ بووه‌ که‌ کتێبی دێراو و په‌رپووت و له‌ به‌ریه‌ک هه‌لوه‌شاویان به‌ هۆی نوسه‌ک «چه‌سپ» و سریش و ئه‌وانه‌ چاک‌کردۆته‌وه‌. کارێکی تری که‌ له‌ سه‌ر کتێبه‌کان کراوه‌ بێجگه‌ له‌ نووسینه‌وه‌ و خوش‌کردنیا‌ن که‌ له‌ پێشه‌وه‌ باس‌کرا‌بێتی به‌ له‌ ره‌نگ‌کردنی کتێبی په‌رسپی به‌ ره‌نگی زه‌رد و قاوه‌یی، به‌ که‌لک وه‌رگرتن له‌ زه‌رده‌چیوه‌ و شتی‌وا.

هۆی ئه‌و کاره‌ش ئه‌وه‌یه‌ که‌ به‌ پر‌وا و ئه‌زموونی فه‌قیه‌کان روانین به‌ سه‌ر کتێبی په‌رسپی‌دا زیانی هه‌یه‌ بۆ چاوان و ماندویان ده‌کات، به‌ پێچه‌وانه‌ی ره‌نگی قاوه‌یی یان زه‌رد. که‌ ره‌نگه‌ ئه‌و مه‌سه‌له‌ بگه‌ڕێته‌وه‌ سه‌ر که‌می و زۆری نووری په‌ره‌کان به‌ هۆی بوون و نه‌بوونی ئه‌و ره‌نگانه‌وه‌.

نامرازی مه‌نگه‌نه

دوا‌قسه‌ی پێویست له‌و باسه‌دا ئه‌وه‌یه‌ که‌ بۆ به‌شی زۆری شیوه‌کانی کتێب چاک‌کردن له‌ نامرازی مه‌نگه‌نه‌ که‌لک‌وه‌رده‌گیرێ، که‌ مه‌نگه‌نه‌گیره‌یه‌ که‌ پێک‌هاتوه‌ له‌ دوو ته‌خته‌داری قایم و دوو پێچ و مۆره‌، که‌ له‌ کاتی کارپێکردن‌دا کتێبه‌ که‌ ده‌خرێته‌ ناو هه‌ردوو ته‌خته‌که‌ و به‌ هۆی پێچ و مۆره‌که‌وه‌ ته‌خته‌کان به‌یه‌که‌وه‌ ده‌گوشرێن و به‌مشێوه‌ کتێبه‌که‌ توند و راست راده‌گیرێ بۆ کار له‌ سه‌رکردن و ئیشک‌بوونه‌وه‌ و ئه‌وانه‌.

نامرازه کانی کتیب چا کردن

۵- سه فهر کردن و دیده نی:

بو پینشگیری کردن له فه وتانی دهرس، ههر سه فهر و دیده نی و وه دهرکه وتینک هه بی
بو کاته کانی پشودان هه لده گیری.

۶- شه ره پرسیار:

شه ره پرسیار نه وه یه که دوو کهس یان دوو تا قم له فه قییه کان بو پرسیار کردن ده
به ریه ک راده چن و له هه موو بابه تیکی خویندراو پرسیاران لیک ده کهن تالایه کیان لایه کی
ده به زینی یان وه ره ز ده بن.
نه و کاره که زیاتر له شه و روژی پشودان دا نه نجام دهری قازانجی زوره و
ده توانین بلین جیی تا قی کردنه وه «امتحان» ی رسمی ده گریته وه و فه قییه کان هان ده دات
بو هه ول و تیکوشانی زیاتر و پترملدانه خویندن.

وهکی باس ده کهن شه په پرسیار له رابردوو دا زۆر تر بووه و تنها هه فهقن ی حوجره یه ک خۆبه خو ئه نجامیان نه داوه، به لکوو له شهوانی پشوودان دا به میوانی چوون بو لای یه کتر و ویرای سهردان و دیدهنی کردن بارنامه ی شه په پرسیاریشیان هیناوه ته گوڤی و له راست یه کرا هاتوون.

دهسته فهقیه ک، ویسبیتیان بچن بو شه په پرسیار ده گهل فهقن ی حوجره ییکی تر هه ئاوا به ساده و ساکاری و بی خو ته یار کردن ملیان پیوه نه ناوه، به لکوو وه ک دهسته ییکی نیزامی که ده چن بو شه په ده گهل دوژمن خو یان ساز و ئاماده کردووه. به مشیوه که له ناو کتیبه کان گه، اون و چ مه سه له و به ست و مه به ستیک سهخت و چه توونه دوزیویانه ته وه پرسیار و وه لامه کانیان له سه ر ئاماده کردووه و ئه مجار به سازی به ره و شه رگه که وتوونه ری.

کاتیك قوله فهقیه ک میوان بووبن له پینشا پرسیار کردن مافی وان بووه و فهقیه کانی خانه خوی وه ک ریزلیگر تنیک هه تا ئه وان پرسیاریان نه کردوه بشیان زانیبیت بو شه ری پرسیاران هاتوون هیچیان نه پرسپوه ته وه. جا ئه گه ر میوانه کانیش هه بیده نگ بووبن ئه وه دنه یان داون و پیشنیاری به رنامه ی پرسیار و وه لامانیان پی کردوون و ئه مجار به ره و پرووی یه ک ویستاون و شه ریان گه رم دا هیناوه و هه ردوک دهسته که لکیکی زوریان له و شه ره ئاخیر خیره وه ده ست هیناوه.

هه رچه ند له راستی دا شه په پرسیار و باس و کیشه و ده مه ده می له سه ر شتیک ده بی به نیازی روون بوونه وه ی ئه و شته بی و بو ئه وه بی ئه و که سانه ی له شته که ده دوین یان ته ماشاکه ری دوانه کهن که لک وه ربگرن و ئه وه ی ده یزانن به یه کتری بلین. به لام به داخه وه وه کی باس ده کهن زۆر وا هه بووه شه په پرسیار به مه به ستی شکاندنی لایه نی رووبه روو و بو خو هه لکیشان و نیشاندانی راده ی زانیاری خو بووه.

وه ک ده گپرنه وه شه په پرسپاری زه مان ی زوو زۆر جار ان سه ری کیشاوه ته سه ر شه په کوته ک و دوژمنایه تی یه کی زل، له ناودا په یدا بووه و مه ترسی یه کی زۆر که وتوته ئاراوه و هیمنایه تی و ئاسایشی حوجره جیی خوی داوه به ترس و نائه مینی. چونکی له وه ها کاتیك فهقیکان خو یان به چه کی سارد و گه رم ته یار کردووه و هه ر نه بی بیور و

A black and white photograph of a woman sitting on a bed, looking down at a book or paper in her lap. She is wearing a dark, long-sleeved dress. The room has a window with a wooden frame in the background.

هه‌به‌ت ئیستاش تاق و لۆقه‌فەقێ واهه‌یه‌ به‌مه‌به‌ستیکی ناره‌وا و نامرۆفانه‌ پرسیاران ده‌کات. به‌لام وانه‌ سه‌ر بکێشێته‌ جه‌نگ و لێکدان. هه‌رچه‌ند دڵنیاشوێ و لێکدا برانی لێه‌یدا ده‌بێت و قه‌تیش بو‌دۆران و به‌ردنه‌وه‌، مāl و شتی وابه‌مه‌رج ناگیردریت

وهک زه مانى پيشوو ئه و کاره کراوه.

۷- شه ره شیعر:

شه ره شیعریش یه کیکه له وکی به رکینانه ی له کاتی پشوودان له بهینی دوو نه فه، یان دوو دهسته فهقی دا به پێوه چوووه و ئیستاش که مکهم وه به رچاوه ده که ویت.

شه ره شیعر به مشیوه بووه که دوو کهسیان دوو تاقمه فهقی له به رانبهر یه کدا دانیشتون و لایه کیان گوتویه تی «قل هو الرقیق» ئه ویتیشیان کوتویه تی: «وبه التوفیق» ئه مجار پێویست بۆ: لایه نه که ی تر شیعریک بێنیه وه؛ پیتی هه وه لی وه ک پیتی ئاخیری رسته ی «وبه التوفیق» قاف بێت؛ بۆ نمونه وه ک ئه و شیعره فارسی یه:

«قلم گفتا که من شاه جهانم قلمزن را به دولت می رسانم»

ئه مجار ئه و ی دی شیعریکی هیناوه ته وه که وه ک ئه م شیعره پیتی ئاخیری میمه پیتی هه وه لی میم بووه و ههر به م شیوه درێژه دراوه هه تا لایه کیان لایه که ی دی بۆر داوه، واته به زاندوو یه تی.

جوړنکی دیکه ی شه ره شیعر ئه وه یه که لایه نینکی جهنگ شیعریک له لایه نه که ی تر داواده کات که تابه تمه ندیه کی بێت و ئیتر له م شیوه دا پیتی ئاخیری شیعر، جوړی شیعرى داواکرا و تاعین ناکات. بۆ نمونه لایه نیک ده لیت:

«قل النون قل النون قل النون برایم بگو شعرهای دوازده نون»

به و پێه ده بی ته ره ف شیعریکی بۆ بێنیه وه، دوازده نونی تێدا هه بێت وه کی ئه م تاکه شیعره ی شیخ سه عدی شیرازی:

«آن نه من باشم که روز جنگ بینی پشت من»

آن منم گاندرمیان خاک و خون بینی سری»

یان ئه وه تا به شیعر داوای هیناوه وه ی شیعریکی لیکردوه که له کاتی کوتنی دا لیوان لیک نه دات بۆ نمونه کوتویه تی:

«منم منم ملا محمد گزنی شعری برایم بگو که لب به لب نزن»

ئه ویش بۆوه ی نه دۆری ده بوو شیعریکی وای بۆ بێنیه وه که پیتیکی وای تێدا

نه بېت بو گو تنى پنو ىستى به ليكدانى ليوان بېت وه ك:

«چون اين دو شوند ز تو خرسند خرسند شود ز تو خداوند»

يان وه ك نهو شيعره ي كه ده لى:

«هر طفلى قدر وقت خود دانست دانستن قدر وقت خود توانست»

يان له شه ره شيعردا داواى شيعريك كراوه كه له و سهر له و سهران رابخويندريته وه

جا يان هه ردوك له تكي شيعره كه وان وه ك:

شو همره بلبل بلب هر مهوش شكر بترازوى وزارت برکش

يان به هه رتک له ته کانی سهرابن ده كرى وه ك:

مودته تدوم لكل هول و هل كل مودته تدوم

يان نه وه ته داواى شيعريكى بى نوخته كراوه و زور جوړى ديش.

هه لبت دوو لايه نى شه ره شيعر جارى واهيه مهرج داده نين كه هه به زمانيك

شيعر بلين واش هه به نهو مهرجه وه بهرچاوناگرن و نازادن به هه زمانيك چ كوردى، چ

فارسي، چ عه ره بى و چ تازه رى شيعر بيننه وه نه وه نده هه به، مهرجه هه شيعره، كه ره تيك

بگو تنى و ټيتر له يه ك شه ره شيعردا هه ق نيه شيعريك دوپات بكرته وه.

فه قينه كان خه ريكي شه ره شيعرن

٨- گهڤه لاوژه:

گهڤه لاوژه- که بریتی به له گوتنی گۆرانی له لایه ن دانشتووانی کوریکه وه به نۆبه -
 زه مانى زوو له کاته کانی پشوو دان دا نه انجام دراوه. به مشیوه که فهقیه کانی حوجره به
 سوخته و موسته عیده وه به ریز دانشتون و پشکیان هاویشتووه و هه رکامیان تی که وتبن
 گهڤه لاوژه، له ورا دامه زراوه و هه رکهس به ناچاری له نۆبه ی خوی داشتیکی گوتوه. جاله
 گۆرانی رابگره تا خویندنه وه ی شیعریک به دهنگ یان گیرانه وه ی قسه به کی خوش. ده نا
 که سینک به یه کیک له م شتانه نۆبه ی خوی به سه رنه بردبی زۆری یان لی کردووه که ده گهل
 گهسکی زۆره وانی بگری یان قمیک ئاو بجوی یان کاریکی دیکه ی سه یر نه انجام بدات و
 به مشیوه زۆری پی پیکه نیون و پیانه وه گوزه رانده.

ئه گه ر له کاتی گهڤه لاوژه دا که سینک میوانی فهقیان بوییت یان مامۆستای گه و ره
 ئاماده ی ئه و کاته بوییت نه وانیش هه ر وه به رهاتون و هه لئاویراون، به لام ئه گه ر
 تیش که وتبن سزانه دراون.
 هه لبه ت به خوشی یه وه ئیستا که گهڤه لاوژه نه ماوه و جی ی خوی داوه به شتی
 دیکه ی به که لک.

٩- یاری و گه مه:

له کاته کانی پشوو دان دا بێجگه له و شته باسکراوانه بریک یاری هه ن که فهقیه کان
 ده یانکه ن و وا هه یه مامۆستای گه و ره ش به شداری یان تیدا ده کات وه ک توپینه، جو غزین،
 گورزی کویری، یان ره مه زان و شه عبان، کیله شکینه، هه مزه ل، مس فروشی، قه سابی،
 سو فی و حاجی، لۆتی و مه یمون، گه نم گه نمین و قه لفر و ئه م جو ره یاری یانه.
 پنیسته بلین که ئه م کایه و گه مانه ته نها تایبه تی کاته کانی پشوو دان نین به لکوو له
 ئاههنگی ئیجازه وه رگرتن و زه ماوه ندی فهقئ و ئه وانه ش دا که لکیان لی وه رگیراوه.
 به خوشی یه وه ده توانم بلیم که یاری و کایه کردن له بۆنه و مه راسیمه کانداهه ر هه تا
 بهر له هاتنی شو رشی ئیران باو بوون و ئیتر له و کاته را ورده ورده وه لانران و ئیستا که،

فەقىيە كان كاتى ئاھەنگە كانى خويان بەوانەوہ ناگرن ولە جياتى يارى كردن كات بە باس و ليكۆلینەوہى زانستى بەسەردەبرى و وتارى جوراوجور پيشكەش دەكرى.

داوہتى فەقيان:

لە نيو فەقىيە كاندا بە زورى دوو جورە ھەلپەركى و گوہەند و ھەرچا و دەكەويت كە لە ئاھەنگ و رى و رەسمى ئىجازەوہەرگرتن يان زەماوہەندى فەقياندا بەريوہ دەچىت جورى يەكەميان بە رۆينە^(۱) بە ناوبانگە و سەربەندى گورانى يەكەشى ئەو تاكە شىعرەى «ھەى ئاغا لەر دىوانە لەرشەمع يا نر پەروانە لەر» كە بە زمانى ئازەرى يە وليكدانەوہى ماناكەشى دەخەمە ئەستوى ئەو خوينەرانەى زمانى ئازەرى دەزانن چونكى سەردەرىنى لى دەرناكەم.

ئەم جورە دىلانە^(۲) بەم شىوہىە كە فەقىيە كان بە ريز قامكە تىتەيان دەبەريەك ھەلدېنن و لاقى راستەيان لە دوايە و پاژنە پىنى چەپەشيان لە پيشەوہ لە سەرزەوى دەچەقىنن و ئەمجار لاقى راستە دىننە پيشەوہ و خوى دەدەنە سەرى و پاشان لاقى چەپە، ئەما بەرلەوہى بە تەواوى خوى بدەنە سەرى بەو ئەندازەى ھاتوونە پيشى دەچنەوہ دواوہ ھەتا دەكەونەوہ سەر حال و چۆنيەتى ھەوہلى، ئەمجار دووبارە ئەو كارە دەكەنەوہ و وىراى ئەم چوونە پيش و ھاتنەوہ دوايەش دەگەل ھەرچولانېك ھەلبەزىك دەكەن و وردەوردەش بەلاى دەستى راست دا دەسورېن و دوو كەسى دەنگ خوشيش لە سەركيش «وزن»ى سەربەندى «ھەى ئاغا لەر دىوانە لەر...» گورانى دەلېن و بۆيەكتى دەستېنەوہ.

۱ - ئەم جورە ھەلپەركىيە تاييەتى فەقيان نىيە بەلكە داوہتى كى كوردى يە.

۲ - دىلان: ھەلپەركى داوہت. (ھەنابە)

دیلائی «پیدا، پیدا» ی فهقیان له یه کیک له دینه کانی سوێسیانی سهردهشت

جوری دووه میشیان «پیدا پیدا» ی پیده گوتری که نهو نیوه ده رهاتوو له سه ره بندی گۆرانی نهو دیلانه که ده لی:

«هه ی پیدا پیدا ته مووره پیدا یا خوا نه باری یارم له ری دا»^(١)

شیوه ی داگیر ساندن و گیرانی شایی پیدا پیدا ش ئاوايه که فهقیه کان به بی ده ست و په نجه تیک گرتن له حالیک دا که هه ر تک ده ستیان ده بهر که له که یان ده نین به ماوه ی یه ک هه تا دوو هه نگاوان له یه کتر دوور ریز ده بن و ده ست ده که ن به رویشن به لای راست دا؛ به م شیوه که له به ره وه بی ی راستیان ده به نه پیش و پاشان لاقی چه پ و جارینکی دیش لاقی راست و نه مجار لاقی چه پ هه لدینه وه و ده گه ل نه وه ی دا که توژیک به لای چه پ و ژووری شایی یه که دا ده سووړین، بریک به توندی لاق له زهوی ده ده ن و ویرای نه وکاره ش

١ پیدا پیدا: به شوین یه کدا: (هه نه به بۆرینه).

چه پله يه ک ليده دهن و دوايه ده ست ده خه نه وه بهر که له که يان و پاش نه وه ي که بر يکي ديش هر به و لايه دا سوران لاقى چه پيان ده به نه وه دوايه و نه مجار لاقى راستيان له زه وي ده دهن و ده گهل نه و لاق له زه وي دانه ش چه پله يه ک ليده دهن وه.

وينه يه کى تری «پندا، پندا» ي فه قيان له ناههنگى ليجازه دا

له وجوره گو به نده ش دا دوو که سى ده نگ خوش له سهر کيش و هه وای سهر به ندى «هه ي پندا پندا...» گورانى ده لين و له بهر يه کترى ده گير نه وه.

دوباره ده لين به خوشى يه وه داوه تى فه قيان به هه مو وجوره کانى يه وه وه کوو گه ره لاوژه باوى نه ماوه و يه کجارى وه لانه راوه و فه قيه کان له وجوره کوپ و کوپوونه وانده دا وه ختى خويان به هه لپه رکى و شتى بى که لکه وه نابه نه سهرى و به زورى خه ريکى وت و ويژ و باس له سهر ياسا کانى ئيسلامن و قسه له دهرس و ده ور و مه سه له کو مه لايه تى يه کان ده که ن و به نوره له باره ي مه به سته گلى جورا و جوره وه و تارده دهن، يان نه وه تا شانو گه لى خوش و سه رنج راکيش پيشکه شى دانىشتوان و به شداران ده که ن و به هوى ناراسته کردنى نه و شانويانه وه هه نديک لايه ن و بابته تى دىنى روون ده که نه وه و ديسارده ناحه زه

کۆمەلایەتی بە کان دە کوتن و ترویان دە کەن.

وینە بە کی «پێدا، پێدا» بە بە شداری مامۆستا کان

جل و بەرگی فەقیان

بەرگ و پۆشاکیەک کە تایبەتی مەلا و فەقیانە و خەڵکی تر کە لکی لێ وەرناگریت بریتی یە لە: میزەری سپی، کەواى شۆرە، سەلتە، جبە و عەبا. ناشکرایە کە شەکل و شیوەی ئەو سیپالانە تایبەتی عارەبانە و هاوڕێ دە گەل خویندن و خویندەواری فەقیەتی بە میرات گیراوە و وردە وردە رەسمییەتی پەیدا کردووە و بۆتە لیباسی تایبەتی مەلا و فەقیی کوردەواری و غەیری ئەویش. ئەوەندە هەبە ئەو بەرگە لە شیوەی بڕین و درون داگۆرانی بە سەرداھاتوو و هەموو تایبەتمەندی «ویژگی» بە کی پێشوی پێوە نە ماوە. بە تایبەت میزەر کە هەر رەنگی لە دەست نە داوە دەنا بە بڕین و هەلبەستن و هەلپنجان و لە سەر نان بە تەواوی چۆتە سەر بیچم «شەکل» ی پێچی کوردی. ئێستا فەقیەکان هەتا ئیجازە ی مەلایەتی وەر دە گرن کەم واهە بە بیجگە لە میزەر لەو

پوشاکە تايەتییە کەلک وەر بگرن. لە سەرتانی میزەری سپیش زۆرە و بەلام بە مەلەند و ناوچە جیاوازی هەیە. بۆ نموونە لە ناوچە کانی لاجان و شنۆدا زۆرە و لە هەریمە کانی بانە و سەقز و سنەدا بە کەمى دەبیندریت و لە مەلەندی سەردەشت و سابلاغدا میزەری سپی و ئاغبانوش هەیە بەلام لە و دوایی یانەدا ئاغبانۆ زۆر تر بوو.

دەستە فەقیه کى سەردەشتى (سالى ۱۳۵۵) «حوجرەى خانەقاى سەردەشت»

قۆلىك فەقىى سەردەشت و دەور و بەرى (سالى ۱۳۷۹) حەوشى مژگەوتى نيزه رۆ

تییڤنک فهقنی سابلاغی، نهغه دهیی، شنوویی و پیرانشاری

بۆلنک فهقنی پیرانشاری له حوجره ی په سوی

دهسته فہ قنیہ کی بانہ یی

پولیک فہ قنی ٹوستانی کوردستان

حوجره و رهوشتی بهرز:

حوجره کانی کوردستان ههروه کوومه کووی زانیاری و خزمهت به خه لک و رینمایی گه لی کوردی مسولمان بوون، هه ر ئاواش کانگای خووخدهی باش و نوینگهی رهوشتی بهرزبوون. ئه مهش ده گه پێته وه سه ر دوو هووی سه ره کی که یه که میان بریتی یه له ماده ده رسی یه کان و ناوه پوکی کتیبه کان: شیکراوهی ئه م مه به سه ته ئه وه یه که وه ک ده زانی له حوجره کان دا ده رسی خواناسی و دینداری و خووخدهی ئیسلامی ده بی بخویندریت و هه ر فه قیه ک تی بگه یه ندریت که ده بی سه پیره وژی نوینه ریکی ئاین و نموونه یه کی بهرچاوی مروثی ریزان و ریین بیت هه تا ویرای زمان و وتار به کرده وه و ره فتاریش بپێته دیلمانجیکی راست و ره وان. جا بویه فه قی، تیده کووشی هه ر له سه ره تاوه بئجگه له باوه ر و بیروبوچوونی ئیسلامی، کرده وه و ئاکار و خووخده و ره فتاری ئیسلامی یانهش له خووی دا جی بکات. که ئاشکرایه مه به سه ت له خویندنه که شی هه ر ئه وه یه و هه ر بو ئه وهش کاری له سه ر ده کریت. هووی دووه مهش ئه وه یه چونکی له زوربهی حوجره کاندایه رادهی دانیشته وانه له ده - ده وازده که سان زیاتر نابی و زور جار له بهر هه ندیک هه ل و مه رج راده یان له دوو - سی نه فه ر ناچیه ته سه ر، زه وت کردن و پهروه رینیان هاسانه تره و خراپ و خراپه یان زوو به چاو ده نگیوتری و چاری ده کری.

جا بویه له ناوه نندی حوجره دا هه ل و مه رجیک پێک دیت که هه رکه س ماوه ی مانگیك - دوو مانگان تیدا بمینیه وه، له باری که سایه تی ئه خلاقی و ریزگرتن و هه ستان و دانیشتن و بزوته وه و دوان ده گه ل ماموستا و هه وال و خزم و بیگانه و ههروه ها له سه روروو و چوئیه تی جل و بهرگ و ته نانه ت له شیوه ی بهرپێگادا رویشته نیش دا، گوێرانکاری یه کی وای به سه ردا دیت که ئه گه ر له دنیا ی فه قیه تیش بچیه ته ده ری به که میک مانه وه و دوان ده گه لی بو ت روون ده بیته وه که ماوه یه ک فه قیه تی هه ر کرده و له که ش و هه وای حوجره دا ماوه ته وه.

هه له به ت ره وشته ئه خلاقی یه کان گه لیکن بو نموونه: لی بوردن، ریزگرتن، دلوفانی، دلاوایی، هیمنی، خوراگری، زمانپاکی، داوین پاکی، وه فاداری، راستبیزی، به خودانه

شکاندنه‌وه، شهرم‌کردن، چاو‌پوښی، رق‌خواردنه‌وه، توره‌نه‌بوون، خو به‌که‌م‌گرتن، سپاس‌ده‌ربرین، داد‌په‌روه‌ری، ټیره‌یی‌نه‌بردن، ټه‌مینداری و پئی‌زاین و ټه‌مه‌گناسی و... و ده‌بئی هر مسول‌مانیک به پئی توانا ه‌ول‌بدا ټه‌مانه ده‌خوی‌دا بئیته‌جی. به‌لام‌بابای فه‌قی به‌تیروانین له‌ټرک و ټیشه‌که‌ی‌چاوه‌پروانی زیاتری لی‌ده‌کړیت؛ که‌خوښه‌ختانه فه‌قیه‌کان له‌و‌مه‌یدانه‌دا به‌سوارچاک‌ده‌رچون و ټه‌گر ه‌ه‌ندیک‌ده‌غل و سه‌رکوته‌لیان لی‌وه‌لانیین ه‌ه‌میشه‌جی متمانه‌ی‌خه‌لک‌بوون و ته‌نانه‌ت به‌مه‌لایکه‌ی‌سه‌ر‌ټه‌رز‌نیویان براوه.

زور‌که‌بانوو که‌زانیویانه له‌کاتی راته‌کردن‌دا له‌مال‌نابن‌کلپله‌ی‌ده‌رگایان له‌لای فه‌قیان‌داناوه‌تاکو بو‌خویان له‌کاتی پئوست‌دا بچن‌ده‌رگا ه‌لگرن و نان و پئخور بینن بو حو‌جره!!

ټه‌وه له‌کاتیک‌دا که‌وه‌ک له‌توئی پینجه‌م‌دا باس‌کرا یه‌کیک له‌و‌مه‌به‌سته‌پیویست و گرینگانه‌ی که‌ده‌بئی‌ده‌رس و کتیبی سه‌ره‌خوی‌تیدا بخویندری و به‌لام‌له‌مشپوه‌خویندن‌ی‌ټیستای ولاتی ټیمه‌دا وه‌به‌رچاو‌ناگیری‌ده‌رسی ټه‌خلاق‌یان «علم‌التصوف» ه‌. ټه‌و‌ده‌رسه‌نه‌ک ه‌هر‌ده‌بئی له‌به‌رنامه‌ده‌رسی‌یه‌کاندا جی‌ی‌بو وه‌کړی و به‌ته‌سه‌لی بخویندری؛ به‌لکو وه‌بئی‌هر له‌سه‌ره‌تای‌خویندنه‌وه ټیشی‌پی‌بکړی و ه‌ول‌بدری‌هر فه‌قیه‌ک له‌خوی‌دا جی‌کا و له‌ژیانی‌دا بی‌چه‌سپینی.

ره‌واندنه‌وه‌ی‌ته‌میک

له‌وانه‌یه‌ه‌ره‌که‌سیک ټه‌م‌کتیبه‌ی له‌سه‌ره‌تاوه‌تا ټیره‌خویندبیته‌وه، پرسیار‌بکا و وه‌ک‌ره‌خنه‌گریک‌بلیت: جا ټه‌گر حو‌جره‌که‌ش و ه‌ه‌وا یه‌کی‌ټاوا‌ی‌ه‌یه و فه‌قیه‌کان‌ټاوا ره‌وشت‌به‌رز‌باردین‌ټه‌دی ټه‌و‌زیف و سته‌مه‌چی‌یه که‌له‌سوخته‌کان‌کراوه و ته‌نانه‌ت زور‌مافی‌ره‌وایان لی‌زه‌وت‌کراوه؟

له‌وه‌لام‌دا ده‌لین: ټه‌و‌ره‌خنه له‌جی‌خوی‌دا هینراوه‌ته‌گوری و ټیشه‌که‌مه‌حکوم‌کراوه، لی‌ره‌ش‌دا پئی‌وه‌ده‌نیین و ده‌لین: ټه‌و‌سه‌رده‌مه‌ی ټه‌و‌ټاکاره‌ناله‌باره‌ه‌ه‌بووه‌ه‌ه‌ندیک‌موسه‌عید‌نه‌بی‌که‌س به‌ره‌وای‌نه‌زانیوه و نه‌یکردوه؛ ټه‌وانه‌ش که‌ه‌لگری ټه‌و‌ره‌فتاره

دوور له دادپهروهه بیه بوون یان که سانیک بوون که نه یان توانیوه خووخدهی نیو حوجره ههلبگرن و لئی به هره مهه نده بین و ئیتر کومه لیککی ئاوا زوړیش وه که هه موو کومه لیککی دیکه ی ئینسانی نابار و کویره ی هه رده بی؛ یان ئه وه تا که سانیک بوون که له راستی دا به هه له دا چوون و به رای خوشیان دلسوزانه جولانه وه و پیاوانه وه ئه گه زوړ روو بده نه سوخته و بیلن به ئازادی یه کی ته واوه وه بژیت و هه رچونیک پی ی خوش بی دانیشی و بنوی و پروا و بخوا و... ئیتر ترسیکی له ماموستاکانی نه بی، چا و ورووی ده بیته وه به باشی ده رس ناخوینی و ته مه ل و نه زان و بیکاره باردیت.

یه کسانى له سهر سفره

به ره له وه ی باسی یه کسانى سهر سفره بکه ی با جارى بزانی سهره ی فهقیان چی له سهر ده بی؟

فهقئ ئه گه راته ی بکه ن له هه موو جوړه چیشتیکیان بو دی؛ جا له ماست و په نیر و هیلکاو مزرۆکه و له پاو و په تاته و ته ماته و تیسوی ئاو و ترخینه و ماشینه وه بگه هه تا گوشتاو و پلاو و قاورمه.

جی ی خو به تی بلین راته کردن ته نیا دوو تابه ته نه دی باشی هه یه:

یه کیان ئه وه: که فهقئ به چیشت لینانه وه ماندوو نابن و وه ختیان ناگیرى، یه کیشیان ئه مه که پىخوړه کانیا ن هه مه ره نگ «متنوع». هه لبه ت جارى واش هه یه یه کدو گه په کان راوده کهن واش تیره خوړی خو یا ن بو نایه و ناچار ن به نانی ویشک و چای شیرین یان به نان و دو، ئه گه ره هه بی قیاتی بکه ن.^(۱)

۱ - له به هاری سالی ۵۴ ی کۆچی هه تاوی دا له دیه ک به ناوی قولنجی ده رسم ده خویند. ئه و دیه یه کیك له شاره دیه کانی سهر به ورمی یه که له سهر جاده ی ورمی بو سه لماس هه لکه وتوو، ئه و کاتی ۵۰۰ مال ده بوو، دوو مزگه وتی تیدابوو، خه لکه که شی تاق و لوقیک نه بی، ئازه ری و هه نه فی مه زه ب بوون و ده گه ل فهقیانیش زوړ باش بوون.

کاتیک ده چوین بو راته هه وه ل مال که ده چوین لیان ده پرسین که چه نه که سین و ئیتر هه رچه نه که س باین نان و پىخوړی ته واوی ئه و جه مه یان ده دانی و مالی دی نه ده چوین.

فه‌قییه‌کان و سفره‌ی ساده

فه‌قی ته‌گه‌ر مانگانه‌یان هه‌بی یان شتیکیان ده‌ست‌که‌وئی و بو‌خویان لئی بنین به‌نۆبه شیوکه‌ری «ناشپه‌زی» ده‌که‌ن و چی خوا، دای سفره‌ی پی‌ده‌ره‌نگینن. له‌و شوینانه‌ی که‌ نیوه‌پرویان راته‌ ناکری یان راته‌ به‌شی تیربوون ناکات فه‌قی بو‌ په‌یداکردنی بژیو ده‌چه‌نه‌ سه‌ر مووچه‌ و لای ئاژه‌لداره‌کان و داوای سه‌وزی و ته‌ره‌کار و سپیایی ده‌که‌ن و بو‌خویان که‌لکی لی‌وه‌رده‌گرن. بازه‌ مالیک هه‌رکه‌ شینا ورد و شتیان پی‌گه‌یی فه‌قییه‌کان ئیزن ده‌ده‌ن که‌ به‌ بی‌پرسی خاوه‌نه‌کان بچه‌ ناو مه‌زرا و به‌ پی‌پنویست شت پیننه‌وه.

فه‌قی‌ی هه‌ر شوینیک به‌ بی‌بونه «مناسبت» و به‌ بۆنه‌گه‌لی جو‌راو جو‌ره‌وه‌ وه‌کی ژن ماره‌کردن، زه‌ماوه‌ند، مه‌ولوودی خویندنه‌وه، خانوو سازکردن، نیولینانی منداڵ و ته‌وانه‌ وه‌ له‌ دی‌ به‌ زو‌ری له‌ فه‌سله‌کانی پاییز و زستان‌دا و له‌ شاریش له‌ چوار فه‌سل‌ی سال‌دا ده‌گه‌ل ماموستای ده‌رس‌بیژ، یان هه‌ر خویان بانگه‌نشتن ده‌کرین و به‌م شینوه‌ ریزیان

ته‌گه‌ر هه‌رکه‌ سینکیش ته‌نیا له‌ مال‌باکه‌ ده‌چوو بو‌ راته‌ بانگیان ده‌کرده‌ ژو‌ری و ده‌گه‌ل وان‌نان و چایی ده‌خوارد و ده‌گه‌راوه‌ حو‌ج‌ره‌.

لی ده گریت.

خه لکی هه ندیک شوین، له و کاتانه دا بو بانگهشتنی فهقیان پیشبرکی له یه کتری ده کهن و بووهی له و کاره خیره بی بهش نه بن نو به داده مه رزین و یان پیشتر نو به وهرده گرن.

بازیک له ئازهلدار و وهرزیره دینه روه ره کان له چاخی کار و کویره وهری دا فهقیان بانگهشتن ده کهن بو سهر مووچه و ته گهر هه بی شتیکیان بو سهرده برن، ده نا به که لانه و شتی وا په زیراییان لی ده کهن.

ئه مجار با بیینه وه سهر یاسی یه کسانی سهر سفره: به لی یه کیک له ره وشته بهرز و پر له داده پوره یه کانی نیو حوجره یه کسانی یه له سهر سفره که زور به وردی وه بهرچاو ده گیریت؛ به م شیوه که ههر خواره مه نی یه کی وه ده ستیان بکه وی جا له نان و پیخوره وه بگره هه تا میوه و هه موو جوهره خوراکیکی دیکه، ئه وه نده ی خوا به نسیمی بکات، ویکرا ده یخون و ئیتر نه هیچیان بی بهش ده کرین و نه فه رقیان پی ده کریت. ته نانه ت له نیوان موسته عید و سوخته ش داهه رچهند سوخته ی که مه مه ن پنیوستی که متری به خوراک هه یه جیاوازی دانانری و له حوجره دا راده ی دانیشتون چهنده که س بیت به و پینه که مترین شت به شبهش ده کری و ههر که س به شی خوی هه لده گری، ته نانه ت به مه بهستی ئه وه ی له هه لگرتنی به شه کانش دا ناهه قی له که س نه کری فه قیه کان بو ویدانی به شه کان له جو ریک پشک (قورعه) که «ده و» ی پی ده لین که لک وهرده گرن.

ده و

ده و، یان ده، جو ریک ژماره یه که له نیو چهند که سان دا ده کریت به م شیوه که دوو که سیان، ههر یه که، به مه یلی خوی چهند قامک دینه پیش و له گه ل ئه وهش دا یه کیان ده لی: «ده وله تو» یان «ده وله من» ئه مجار قامکه کان لیک ده ده نه وه و ده ژماره ی دیشی ده خه نه سه ری و کردیه ههر چهن دیک له و که سه وه که ده وی لی کراوه فه قیه کان که به ریز و به شیوه ی ئالقه یی دانیشتون به لای راست دا ده بژیرن و له ههر که سیک ته واوبوو ئه وه ده وه که به نیوی ئه وی ده رده که وی و ده بیته مه لا (یه که م). ئه ویش به مه یلی خوی به شیک

له به‌شه‌کان هه‌لده‌بژیریت و پاشان که‌سی دوا‌ی وی به تهرتییی بژارتنه که به‌شیک هه‌لده‌گریت و ههر به‌و شیوه هه‌تا ده‌گاته سه‌ر قره و ئاخره‌مین به‌ش.

هه‌ندی‌ک ریسای دیکه‌ی سه‌ر سفره بریتی به له‌وه که فه‌قییه‌کان به ریز و به زوری له سه‌ر لاقی چه‌پ داده‌نیشن و چوکی راستیان هه‌لده‌نین. هه‌ر که‌س که وچکی خوی پیه و دوا‌ی هه‌موو پاروینکیش له پش خوی و له سه‌ر په‌لکه نانیک دایده‌نیته‌وه و ئیتر نایخاته‌وه ناو ده‌فره‌که؛ به‌که‌م له به‌ر وه‌به‌ر چا‌و‌گر‌تنی چه‌مکی پاکی و خا‌و‌ینی و له‌ش‌سا‌غی، دوو‌ه‌م له‌به‌ر ئه‌وه‌ی جاری واهه‌یه هه‌شت‌نۆده که وچک دادینه ده‌فریک‌ی، جا ئه‌گه‌ر هه‌مویان له‌و ده‌فره‌با‌و‌یز‌رینه‌وه چما، چ رووده‌دات.^(۱)

ئه‌گه‌ر پین‌خو‌ری‌ک که‌م بی و هه‌مووشیان چه‌زی لی‌ب‌که‌ن به نۆبه پارووی لی‌ده‌ده‌ن و ئیتر هه‌ر که‌س نۆبه پارووی لی‌دا، دل‌یشی بتوقی تا نۆبه‌ی نه‌گاته‌وه سه‌ری ناتوانی ده‌ستی بو‌بینی.

ئه‌گه‌ر ژمیره‌ی فه‌قی‌یه‌کان زور بیت واهه‌یه هه‌ر له ده‌وری به‌که‌م دا پش تی‌وه‌ر سو‌رانی ده‌ور، پین‌خو‌ره‌که ده‌بری و هه‌ندی‌کیان بی‌به‌ش ده‌بن و ناچارن وه‌سه‌ر خو‌نه‌هین و رو‌بینه‌قایکی دی.^(۲)

داب‌ی نان‌خواردنی فه‌قییان وایه هه‌تا‌گشتیان کۆنه‌بنه‌وه که‌س هه‌قی ده‌ست‌پی‌کردنی نییه، بو‌ده‌ست‌پین‌کردنیش تین‌کرا «بسم‌الله»^(۳) ده‌که‌ن و به تهرزیک که نه‌بیته‌هوی ناشکوری و ناهه‌قی نان ده‌خو‌ن جا ئه‌گه‌ر پین‌خو‌ره‌کان زور و جورا‌و‌جو‌رب‌ن ئه‌وا هه‌ر که‌س چی بی‌خوش بی‌لی‌ده‌خوات، بو‌تاقی‌کردنه‌وه‌شیان له پشدا هه‌ریه‌که‌ی پاروینکیان لی‌ده‌ده‌ن، ئه‌گه‌ر پین‌خو‌ریش که‌م هه‌بوو یان هی خو‌شی که‌م تیدا‌بوو ئه‌وا، به نۆبه

۱ - مه‌ته‌له‌یه ده‌لین: ئه‌وه‌چیه: فه‌قی نو، بو‌ن که‌چک ده‌یه‌کیان به پاروو خنکا!

۲ - بازه فه‌قییه‌کی قوشمه ئه‌گه‌ر پین‌خو‌ری‌کی به‌که‌یفی بیت بو‌ئه‌وه‌ی به ته‌نی بی‌خوات تفی تیده‌کا و ئه‌وانی تریش قیزیان لی‌ده‌بیته‌وه و بو‌یان ناخو‌ری جا ئه‌گه‌ر لی‌ی بو‌ردن باشه ده‌نا ئه‌وانیش به تف تین‌کردن یان به هه‌ر شیوه‌یه‌کی دی لی‌ی پس ده‌که‌ن و نایه‌لن بی‌خوات و ئیتر به‌مشو‌ه ئه‌مشو‌ه بی‌شیوه له‌کیس هه‌موانیان ده‌چیت.

۳ - دوعای ته‌واوتر بو‌ده‌ست‌پی‌کردنی خواردن ئه‌وه‌یه له پش بسم‌الله‌کردن دا بگوتری «اللهم بارک لنا فی ما رزقتنا وقنا عذاب النار».

لێ دهخۆن. (۱)

دهو، له «ساقط»

جاری واههیه شتیکی زۆر که میان ده بی که به سهر هه موان دا، دابهش ناکری و ته نیا هه ندیکیان ده توان که لکی لێ وه ربگرن، وه ک قاچه مریشکیک له فڕ و جاودا یان کفته یه ک له شۆر باو کفته دا که له م حاله ته دا «دهوله ساقیت» ی لێ ده کهن، واته ده ویک که هه ندیکیان تییدا «ساقط» و بی بهش ده بن، به مشیوه که شته که به به شیک یان نه گهر بریک هیند بی به چهند بهش دای ده نین و ده ی لێ ده کهن و ده و به نیوی ههر که سیکه وه ده رکه وت نه وه له ورا ده ست پێ ده کری و به ریز هه ر کام به شیک هه لده گرن تا به شه کان ته واو ده بن و ئیتر به مشیوه بازیکیان ساقیت و بی بهش دینه ده ری و له باتی به شه گوشت ده بی هه ر ئاوی زاریان قوت ده نه وه!!

بۆ دابهش کردنی ئیش و کاری نیو حوجرهش به سهر سوخته کاندای و ههروه ها بۆ نهجامدانی کاریک که پیوستی به هه موانیان نه بیت و بیانیه وی که سیک یان چهند که سی بۆ ده ستنیشان بکهن هه ر له م جوړه ده وه که لک وه رده گرن. (وه ک پشتریش باسمان کرد)

۱ - له رابردودا ته گهر فهقیه ک پخوری رشتی ته می کراوه، ته میانه که شی ته وه بووه که له سه سفره هه لیان ستاندوه و حوکمیان لێ کردوه ده وریکی حوجره بدات و جا بته وه سهر نان خواردن، له کاتیک دا که ته وان درێژه یان به نان خواردن هه رداوه، جا ته گه حوجره یه ک له گهره که خانوودا بووبی واهه بووه فهقی تا ده وری ته وه موو گهره که هه لاتوه به شی براوه یان هه ر که میکی بهرما و بۆما وه ته وه!!

تونی هه وته م: ماوهی خویندنی فهقی

له بهر ئه وهی که له خویندنی فهقی دا به رنامه ییکی ریک و پیک نییه و نه زم و ده ستوار تیک که بو خویندنگه ره سمی یه کان هه یه وه ک پۆل پۆل کردنی خویندنه که به پۆل «کلاس» ی ۱ و ۲ و... یان، دابه شکردنی به سه ر قوناغه کانی سه ره تایی، ئاماده یی و... دا، بو ئه و خویندنه دیاری نه کراوه و له ئاکامدا ویکرا و وه ک یه ک و پیکه وه ده رس خویندن و تیکرا پشوودان و ههروه ها به یه که وه ده ست کردن به کتیب و ده ست لی به سکردنی لانی که م فهقی ی حو جره یه ک نا گونجیت وه هه رکه س له جییه ک و له لای ماموستایه ک و له کتیبیک که بو خوی پینی خوش بیئت و له باره ی هه ر زانستیکه وه ئاره زوی لی بیئت ده خوینیئت و هه ر روژنیک وازی لی بیئت به سه فه ر ده چیئت و یان ماموستای ده گو ریئت، مرو و ئ ناتوانی بیئت که فهقی به ئه وه نده وه خته دیاری کراوه له خویندن ده بیته وه و ئیجازه وه رده گری به لکوو زوری و که می ماوه ی خویندن پینوهندی به زیره کی و نازیره کی، ته مه لی و ئازایه تی، زور خویندن و که م خویندنی ده رسی روژانه و زور ماتل بوون و که م ماتل بوونی فهقی وه هه یه.

خوشبه ختانه له و دوا یانه دا بریک له ده رس بیژه کان نه زم و یاسایه کی ریک و پیکیان له هه موو باریکه وه بو حو جره کان یان دیاری کردوه و ته نانه ت ده رسه کانشیان کردوه ته ئالقه یی و به و شیوه به ره می کاریان بوش تر و باش تر بووه.

ده توانم بلیم که فهقییه کان به شیوه یه کی مام ناوه ندی به هه ژ نو ده سالان کو تایی به خویندن دینن به تایه ت ئیستا، که بریک له و کتیبانه ی له رابردودا ده خویندران وه ک: سبز واری، گلنبوی برهان، خلاصه الحساب و الهندسه، مطول، شرح الشمسیه، تهذیب الکلام، تشریح الافلاک، شرح المقاصد و ته وانه وه لانراون و زور به که می ده خویندرین، خویندن زووتر کو تایی دیت.^(۱)

۱ - وه کی له میژووی ژبانی زانایانی کورد ده رده که وی، فهقییه کانی کوردستان تا نزیکه ی نیو سه ده له مه وه بهر

ههلبهت نهو ماوه یهش که فهقنى له خویندن دا ده مینته وه وانیه که بهرده وام و راوهستان هه ر بخوینیت به لکوو له راستی دا نه گهر له سه ریه ک و بى پسانه وه بخوینیت مه گهر یه کنى زور نازیره ک و ته وه زهل بى ده نا هیچ فهقیه ک به و مه رجه ی هه ر نه وه نده عیلم و کتیانه بخویندرین جهوت سالى پى ناچى له خویندن ده بیته وه.

ماموستا ده رسی ئالقه یی ده لیت

حوجره ی به رده ره شی بانه

وه نهو هه ژنوده سالانه ی له خویندن دا به سه رده بریت به تاییهت له ولاتی ئیمه به شی زوری پشوودان و بى ده رسی یه چونکی له هه ر جه و تووینک دا دوو روژ واته روژه کانی سى شه ممۆ و هه ینى «جمعه» پشوودانى ره سمین و نه گهر لى کى بده ینه وه له سالداسه د روژ زیاتر ده گرته وه. ههروه ها مانگی ره مهزان و لانی که م پینج روژ له پیش و پینج روژ له پاش نهو مانگه ش هه ر پشوودانه، نه مه نیزی که ی پینج مانگ، نه مجار ده گهل

پشوو دانه کانی دیش وه کی پشوودانی جه ژنی قوربان و جه ژنی مه ولوود و سه فه رکردنی فه قی و ماموستا و هه ندیک گیر وگرفتی دیکه ی وه ک میوان هاتن و نه خویشی و سه ریشی و نه وانه نه گهر هیچ نه گری حهوت مانگ هه ده گری و نه نجامی نه و لیکدانه وه نه وه یه که فه قی نیوه ی سال پتر بی ده رسه و له پشوودان و ماتل بوون دایه و نه گهر نیوهش بی هه زوره و واش ماوه ی خویندن هه دوو به رابه ده کات و نه گهر فه قی بیجگه له ره مه زان و روژانی هه ینی و دوو جه ژنه کان پشوودانی نه بیت و له سه ریه ک ده رس بخوینیت نه وه نده شتانه ی ئیستا ده خویندرین به چوارسال نه و په ره که ی به پنج سال کوتایان پی دینی و ئیجازه وهرده گری و مه گهر له باری نه زموون و ناگاداری گشتی یه وه ده نا هه ره نه و مه لایهش ده بی که ده سال له خویندن دا ده مینته وه و پی ده لین مه لای دوازه عیلم.

مه لای دوازه عیلم

نه و زاراوه یه واده گه یه نی که عیلم هه ده دوازه لکی هه بیت و ئیتر مه لای هه ره باش نه وه یه نه و دوازه عیلمانه بزانی و له وه زیاتر شتیک نییه بخویندریت به لام واقع و راسته قینه شتیک تره و عیلم نه وه نده زورن کهس له دنیا دا هه لئا که وی له هه موانیان به له ده بی.

نه دی زاراوه ی (دوازه عیلم) چون پیدا بووه؛ نه وه نده ی من بزائم زاراوه یه کی ته قریبی و بریار له سه ره دراوی ناوچه یی یه و له هه ل و مه رجیکی کاتی و ولاتی وادا سازبووه که ده دوازه عیلمی تیدا خویندراوه یان دوازه عیلم به ته وه ره ی کار ناسراون و گرینگی پتریان پی دراوه. چونکی ده - دوازه وشه دان (فرهنگ) و زانستنامه (دائرة المعارف) م له سه ره ته ماشا کردن هیچیان به لایه وه نه چوون.

لیره دا جی ی خویه تی بزاین له دنیا ی ئیسلام و له نیو شارستانیه تی ئیسلامی دا چه ند عیلم پیدا بوون و خویندراون و دوایه چ گورانکاریه کی چه ندیه تی و چلونه تی (کمی و کیفی) یان به سه رداها تووه و ئیستا که، له زانستگه کانی نیونراو به (حوجره) دا چه ندیان ماون.

له دایک بوونی عیلم

به لام جاری با میژووی له دایک بوونی عیلم و هه لدان و په ره سه ندنی به گشتی له نیو کۆمه لی مروڤ دا باس بکه یین و پاشان ده چینه وه سه ره مه به ست.

شتیکی حاشا هه لنه گر و ناشکرایه که ده گه ل سه ره هه لدانی یه که م مروڤ له سه ره ئه م زهویه زانست و زانیاریش پی ی ناوه ته مهیدانه وه. ته نانه ت وا ده رده که وی که به ره له دروست بوونی مروڤیش بوونه وه ریک بووبی که هه لگری جوړه زانیاری یه ک بووه.

به لی خوا ی گه وه، به به رد ا کردنی به رگی عیلم و زانین، گه وه یی باباده م و تیکرای نه وه کانی به فریشته کان سه لماند و ناچار بوون ریژی لی بنین و ئاماده بین هه ره له و کاته را که ده سپیر درپته مندالدا نه وه تا ده خرپته ناو دلی خاک به شیوه گه لی جوړا و جوړ خزمه تی پی بکه ن و بی خه نه ژیر چاوه دیزی و پاریزگاری.

مروڤیش به ره به ره زیادی کردوه و هه تا زوړتر و پیرتریش بووه زانست و زانیاری پتری و ده ده ست هیناوه، که سه ره چاوه ی زانسته که شی له روانگهی دینه وه دوو شت بووه: یه که م خوا ی گه وه و کار به جی له هه ره ده وه یه ک دا و بو هه ره به یه ک له مروڤ له لایه ن خو یه وه به هو ی سروش (فریشته ی وه جی) وه به پی ی پنیو یست رینوینی و زانستی بو که سیک یان چه ند که سیان که پله ی پیغه مه به رایه تی پندا ون، ناردووه و نه وانیش ئه و کۆمه له زانست و رینوینی یه یان به ته وای راگه یاندوه، که ئه و به شه له عیلم، زانسته گیراوه کان «العلوم الثقلیه» ده گریته وه و مروڤ خو ی یان هه ره نایانزانی و ریان ناباته سه ر. یان بشیان دوزپته وه جوړیکن که م و کوږ و به زیانی تاک و کۆمه ل و پیچه وانه ی راسته قینه.

دوو هه م سه ره چاوه ی عیلم و زانین بو مروڤ، عه قل و ئاوه ز و ئه زمون و تاقیکاریه کانی خو یه تی؛ که له و ریه شه وه مروڤ ده سته و تیکی زوړی بووه و توانیویه تی جی و ریی خو ی خو ش بکا و که ل و په لی زیاتر وه ده ست بیینی و به زوړیک له راز و نه یینی یه کان په ی به ری و ده ریایه ک له گری کویره کانی ژیا نی به ژانی بکاته وه و ئه م جیهانه پان و به رین و فراوانه له پیوه ندی به یه که وه بوون دا بکاته دینه کی گه وه؛ که ئه و ده سته ش

له عیلم و زانستی مروڤ، به زانسته ئاوه زی به کان «العلوم العقلیه» نیوده برین. دپاره هه ر دوو به شه کهش پیوهندی به کی نه پچراو و ته نگاوتەنگی یان به به کتره وه هه یه و هه ر دوو کیان بۆ به کتر پشتیوان و رینۆین و دان پیانه رن. بۆ به هه رکاتیک مروڤه کان له هه ر دوو سه رچاوه که لیان وه رگرتبی، واتا و یرای که لک وه رگرتن له و زانست و زانیاری یانه ی به ئاوه ز پنیان گه یون، گوینیان بۆ زانسته ئاسمانیه کان و رینمایی پیغه مبه ران - د - راداشتبی و بناغه ی ژیا نی تاک ی و کومه لایه تی خو یان له سه ر هه ر دو کیان دامه رزاندبی و به ته واوی و به بی بادان و لی قرتاندن و هه لپاچین که لکیان لی وه رگرتن ژیا نیکی خو ش و پیرو ز و پر له به خته وه ری یان بووه و پیوهندی نیوانیان له سه ر بناغه ی سوودگه یانندن به به کتر و پاریزگاری له به ک و ریزدانانی دوو لایه نه و لیک بووردن، دامه رزاوه. هه ر کاتیکیش هه ر له لایه ک به هه ری یان وه رگرتبی و لایه که ی تریان وه پاش گو ی دا بی یان وه ک پیو یست وه به رچاویان نه گرتبی ئه و اتوو شی دوا که وتوو یی زۆربوون و چ بۆ دنیا، چ بۆ دوا رو ژ زیانی قه ره بوو نه کراوه یان لی که وتوو ه.

هه ره وه کی له دنیا ی ئه م رو دا ده بینین به شی هه ره زۆری حکوومه ت و کو پ و کومه له مروڤی به کان له به ره هو گه لی جو را و جو ر، وه کی هه ول نه دان بۆ تیگه یشتن له ئایینی پیروزی ئیسلام، دنیا و نه وس و هه وه س په رستی، رازی نه بوون به ژینی به کسان ی و کومه لی بی چین و تو یژ، خو فروشتن و نو که رسفه تی و خو به زل زانین و گو ی به هه ق نه دان؛ ئه و دوو به شه زانسته یان لیک دا برپوه و زانسته گیراوه کانیان له ره سمیه ت و بره و خستوه و وه ک تاک یان کومه له و میری پشتیان به زانسته ئاوه زی به کان به ستوه و له شه نجام دا کومه لی مروڤ گیروده ی ئه و هه موو گیرو گرفته رامیاری و کومه لایه تی و ئابوری و... بووه و ده ر و ده روونی تووشی نه خو شی ها تووه و پیوهندی مروڤه کان له سه ر بنچینه ی زیان دان له به کتر و چه وساندنه وه و په ره رده کردنی ههستی توله سهندن و شکاندن، بنیات نراوه، مروڤ له پله ی مروڤایه تی دا به زیوه و ده گه ل خو ی و هاوچه شه کانی وه ک ئاژه ل ره فتارده کات. ئه وه تاد نیا شاهیدی ئه و هه موو کوشت و بر و ماف پشیل کردن و خوین پشته یه. به شیک ی زۆری خه لک نه ک هه ر مافی ره وایان لی زه وت کراوه؛ به لکو و له سه ره تایی ترین پیوا یستی به کانی ژین بی به شن.

ئهو هه موو هیزه سه ربازی یه و زلهیزه خو به زور زان و له خوبایی و خو به مروقدوست نوینه هه؛ که چی که سیش نییه له سه زور لیکراو و ماف خوراو و له برسان مروودان هه لقرئ. ته نانهت بو چاوبهستن و له بهر، بهرزه وهندی خویان نه بی هه ره له دهزگا راگهیه نه ره گشتیه کانیشیاندا نیویان نابهن و باسیکیان لیوه ناکهن!!

یه کیک له گوڤاره روشنبیره گشتی یه کان له نازاری (١٩٩٦) له ژیر ناویشانی «جیهانی سئ» دا، نووسی: «...ولآتانی جیهانی پیشکه وتوو که ژماره یان ٢٤ ولآت ده بیت و ریژه ی دانیشتوانیان ١٨٪ ی سه رجهم دانیشتوانی سه رزه مینه، به لām ٦٥٪ ی به ره می جیهانی ده خون و ناوهندی داهااتی تاک تیا یاندا خوی له (٥٠٠٠) دولار ده دات له سالی کدا، که چی ولآتانی جیهانی سئ (١٢١) ولآت ده بن و به ره و زیاتریش ده رو، ریژه ی دانیشتوانیان نزیکه ی ٧٠٪ ی سه رزه مینه و که متر له ٢٠٪ ی بهر و بوومی جیهانی ده خون. ناوهندی داهااتی تاک تیا یاندا ناگاته (٣٠٠) دولار.

ریژه ی زیادبوون له جیهانی سینه مدا بهرچاوه و زورجار به پی ی نه خشه و پلانی درا یژراونی یه. له سالی (١٩٨٢) دا (٤/٨) ملیار کهس بوون، و پیشبینی ده کریت تا سالی «٢٠٥٠» بین به «١٠» ملیار و (٨/٤) ملیاریان له جیهانی سینه مدا نیشته جئ ده بن.

ریژه ی منالان، ئه وانیه له (١٤) سال که مترن له جیهانی سئ دا (٥٠٪) ی دانیشتوان ده بن، به لām له ولاته پیشکه وتوو کاند له (٢٥٪) تپه رناکه ن.

ریژه ی زیادبوونی دانیشتوان له م ولاتانه دوو هینده ی ریژه ی زیادبوونی دانیشتوانی ولاته پیشکه وتوو کان ده بیت و لیکولینه وه دیموگرافی یه کان وای ده خه ملینن له کوتایی ئه م سه ده یه دا ٨٠٪ ی جیهان پیک بهینن.

له جیهانی سئ دا ئه گهرچی ریژه ی زیادبوونی به ره هم زیاتره له ریژه ی زیادبوونی دانیشتوان، بو نمونه له سالی (١٩٦٨) تا (١٩٨٠) به ره هم (٢/٦٪) زیادی کردوو به لām دانیشتوان (٢/٤٪) زیادیان کردوو، واتا داهااتی هه تاکیک (٠/٢٪) زیادی کردوو، به لām ئاستی شت هینان له ولاتانی تره وه هه ره له زیادبووندا بووه.

ژماره ی برسیه کان تیا یاندا زیاتر له (٥٠٠) ملیون کهس ده بن. له زور ولاتانی وه ک گامبیا و غانا و موزیتانیا و سه نغال و موزه نبیق دا که متر له (٢٠٪) ی پیویستی یه

سهره کیه کانی خه لک دابین ده کریت. ته نیا له به نغال دا و له سالی (۱۹۴۴) دا (۱۵) ملیون کهس له برسان مردوون، سالی (۱۹۷۹) که به سالی منال پاریزی ناوبرا زیاتر له (۱۷) ملیون منال له جیهانی سییه مدا مردوون!!»^(۱)

بیښگومان نه وه هه مووی به ره می تالی لیک هه لاواردنی دووبه شی زانستی (معقول و منقول) و ره سمیه ت دان به یه که میان و له بره و خستن و ده ست تیوه ردانی نه ویتریانه که نه مهش خوی یه کیک له ټاکامه کانی پیلانی هه لاواردنی دینه له سیاست، که به داخه وه له سهرمسولمانان نه انجام دراوه و کاری خوشی کردوه و ئیستاش زور مسولمان هه ن که داوای رابه ری و چاوساغي خه لک ده که ن که چی دریزه ده ری نه م پیلانه ن و به نه نقه ست یان له رووی نه زانی یه وه بانگه وازی بو ده که ن.

با بچینه وه سهر باسه که مان و بلین: مروث هه میسه ده گه ل جه هل و نه زانین شه ری بووه و نه وه نده ی بو ی کراوه پهره ی به زانست داوه و درزی نه زانین جه نگاوه، هه رچه ند زور وا رووی داوه که له نیو شه ر و هه رای مروثه کاند اگه لیک کتیب و زانست که به ره می ره نج و ټیکو شانی ده یان و سه دان سالی زانا و زانستگه کان بوون؛ به لام چونکی نیشانی پیشکه وتنی دوزمن بوون به تالان براون و به دیل گیراون، جایان هه ر شونینه ون کراون، یان نه وه تا له پینش چاوان به ناخی ټاو و توونی ټاگردا دراون و به و پینه زیانی زور له به ره ی مروث دراوه و به چه ند سه ده به ره و پاش گیر دراوه ته وه.

بیجگه له مه زور شتی دیکهش بوونه ته هو ی نه وه که ریگا له هه لدان و فراژوو بوونی عیلم و زانایان بگیری ت یان نه وانی هه شن له ناو بیرین و به مشیوه خه لکان بو ده ورانی سهره تای نه زانی و بیخه به ری تهس بدرینه وه؛ له وانه زالوونی فه لسه فه ی نه ره ستوو و ده سه لاتی بیر و باوه ره دینی یه ده ست لیډ دراوه کان له ئوروپا له سه ده کانی ناوړاست دا، واتا له (۴۰۰) تا (۱۵۰۰) ی زاینی.

گومان له وه دا نییه که مروث ټیکرا چ په پره وانی ټایینه ټاسمانی یه کان و چ بی خه به ران له ټایین و چ بی باوه ران، وه ک تاک یان کو م له یان میری به تاییه ت میری یه

گه وره کان راژه و خزمهت و داهینانیکی زور و بهرچاویان بو عیلم و زانین بووه، به لام په پیره وانی ئایینه ئاسمانی به کان تا ئه و کاته ی ئایینه که یان دهستی خو ویست و ههله پرستانی نه گه یوه تی و نه گوڤراوه؛ له بهرته وه ی ئایینه که یان سه ره پای به شی «منقول» به شی «معقول» یش به ره سمی ده ناسی و داکوکی زوری له سه ره ده کات و ته نانهت وه کی باسمان کرد ئه و دوو به شه له زانست به پالپشت و سه لمینه ری به کتر و بگر وه ک دوو رووی سکه یه ک ده زانی؛ خزمه تیان بو عیلم زیاتر بووه، به تایهت مسولمانان وه ک تاک و تاqm و میری به کان له و بواره دا به پی لپانی خو بی و نامویان ئاسه واریکی زوریان هه یه و گه لیک عیلمیان بنیات ناوان یان پپیان گه یاندوون. گه وره ترین هوی ئه م دیارده ش ئه مه یه که موعجیزه ی هه ر پیغه مبه ریک له و شتانه بووه که له ناو خه لکه که دا ره و اجیان بووه و ده گه لی ژیاوان زوری لیدواون و به ده وری دا هاتوون و چوون؛ وه کی موسیقا له ده وری حه زره تی داود، سیحر و جادوو له چاخ ی حه زره تی موسا، پزیشکی له سه رده می حه زره تی عیسا داسه لامی خوا یان له سه ر بیته نه ک له شتانیکی که لیان بی خه بهر و نابله دبن که هیانیان له لایه ن پیغه مبه ره وه نرخ ی موعجیزه ی ناب ی.

خه لکی چاخ و سات و شوین و ولاتی به خه لات هاتنی قورئانی پیرۆزیش له وێژه و ئه ده ب دا ده ستیکی والا و هه ستیکی بالایان بوو، باو باوی ره وانبیژی و راستبیزی و شیعر هونینه وه و وێژامه ی که س نه وێژتوو دۆزینه وه و وتاردان و وشه ی جوان له قه تاردان بوو. ئه و شاعیر و وێژه وانه ی بیوونه پشه نگ و که س توژی نه ده شکاندن، به ره مه کانیان ده ست به ده ست ده گه ران و له شار و بازاران هه لده واسران و به یه که م ده ناسران و به و پپیه هوی شانازی و سه ربیلندی هۆز و عاشیره ته کانیان پیک ده هینا، که «السبعة المعلقة» و اتا حه و ت شیعره هه لواسراوه کان نموونه ی ئه و به ره مه په سندرکراوانه بوون و له بازاری «عکاظ» هه لواسرا بوون.

له سه ریکی دیشه وه قورئان موعجیزه یه کی کاتی و ته نیا هه ر بو خه لکی ئه و سه رده م نه بوو به لکوو ده بوو بو هه تا دنیا دنیا یه و کیشه ی هه ق و به تال له ئارادایه که مروف به و په ری پله کانی گونجاو له عیلم و زانین ده گات موعجیزه بی و وه لامی ته وای پر سیار و ره خنه کانی هه موو زانا و زانستگه کان بداته وه، هه ر بویه که بناغه ی دینی ئیسلام له سه ر

عیلم و زانین دامەزرێوە و یەكەم ئایەتی كە بۆ پێغەمبەر -د- نێردرا دەستور بە خویندنه‌وه دەدات و پاشان باسی قەلەم و فێركردن دەكات. لە زمانی پێغەمبەرە‌وه -د- گیردراوە‌وه كە خۆی گەورە یەكەم شت قەلەمی ئافەریده‌ کردووه. هەروەها پێغەمبەری مەزن -د- داوای کردووه كە مەرووف ته‌واوی ژبانی خۆی بۆ فێربوون، ته‌رخان بكات و هەر لە سەر پشتی لانكه‌وه هەتا ده‌خريته‌ نینو گۆرپچه، هەر بخوینێ و بە داوی زانین دا بڕوا. ته‌نانه‌ت پاش مردنیش سوننه‌ته‌ یەكێك لە مسولمانان رووبه‌رووی گۆپی مردوه‌كه‌ دابنیشی و كه‌مێك ده‌گەل گیان «روح»ی دا بدوێ و هەندێکی له‌و شتانه‌ی فێریان بووه‌ و له‌وانه‌یه‌ له‌ گیره‌وكێشه‌ی گیان‌كێشان‌دا فه‌رامۆشی كردب‌ن وه‌بیری بێنیه‌وه‌ و ب‌ریك شتی تازه‌شی فێر بکا، جا به‌جیی بێلن و بیده‌نه‌ ده‌ست فریشته‌كان بۆ پرسیارلێكردنی.

به‌لێ له‌ ده‌ق «نص»ه‌ دینی‌یه‌ كاندا چ ئایه‌ت و چ هەدیس سه‌باره‌ت به‌ عیلم و زانین و زانایانه‌وه‌ ده‌ستوردان و پێه‌لگوتن و داكوکی‌یه‌کی زۆر هاتوه‌، هەروه‌كه‌ی لۆمه‌ و هه‌ره‌شه‌یه‌کی زۆر له‌ مه‌ر «جهل» و جاهیلانه‌وه‌ هه‌یه.^(١) بۆیه‌ له‌و سه‌رده‌مانه‌دا كه‌ ئایینی

١ - زۆرجاران كه‌ له‌ ئاهه‌نگ و كۆبوونه‌وه‌ كاندا له‌باره‌ی گه‌وره‌یی (علم و علما)دا قسه‌ده‌كړی و هه‌رش ده‌برته‌ سەر (جهل و جهال) و بۆ ئه‌م مه‌به‌سته‌نه‌ش له‌ ئایه‌ت و هەدیس و ته‌ی زانا پایه‌به‌رزە‌كان به‌لگه‌ ده‌هێزیه‌وه‌؛ هەندێك له‌ خۆشك و برا نه‌خوینده‌واره‌كان وا تیده‌گەن كه‌ (عالم) و اتا خوینده‌وار و (جاهل) و اتا نه‌خویندوو، جا بۆیه‌ به‌ پێوستی ده‌زانم بۆ ده‌رخستنی مانای راسته‌قینه‌ی ئه‌م وشانه‌ و ره‌واندنه‌وه‌ی ته‌می خه‌می ئه‌م خۆشك و ب‌رایانه‌كه‌مێك ئه‌و وشانه‌ لێك بده‌مه‌وه‌: نه‌ له‌و شه‌دان «فره‌نگ»ی عه‌ره‌بی‌دا و نه‌ له‌ زاراوه‌ی قورئان و هەدیس‌دا (علم و علما) به‌ مانای خوینده‌واری و خوینده‌واران و (جهل و جهال) به‌ واتای بێ‌سه‌وادای و بێ‌سه‌وادان نییه‌، به‌لكوو (علم) به‌ مانای زانین و (علما)ش كۆ (جمع)ی (عالم)ه‌ و (عالم)یش یانی زانا، جا زانسته‌كه‌ی له‌ رووی ده‌رس خویندن و چوونی قوتابخانه‌ په‌یدا ك‌ردب‌ێ یان نه‌خوینده‌وار ب‌ێ و به‌لام له‌م و له‌وی یه‌ستب‌ێ ئه‌وه‌ هەر زانایه‌ و ریز و نرخ‌ی خۆی هه‌یه‌. وه‌ هەروه‌ها (جهل) به‌ مانای بێ‌سه‌وادای نییه‌ به‌لكوو به‌ مانای نه‌زانینه‌ به‌تایه‌ت نه‌زانینی حه‌قیقه‌ت و راسته‌قینه‌كه‌ هەر له‌ دین‌دا خۆی ده‌نوێنی و (جاهل) كه‌ له‌ سەر كێشی (جهال، جهله، جهلاء و جهَل) كۆده‌ك‌ریته‌وه‌ واتای كه‌سێكه‌ دینی ئیسلامی وه‌رنه‌گرتب‌ێ و باوه‌ری پێی نه‌هێناب‌ێ، جا باخوینده‌واریش هه‌ب‌ێ و زانستگه‌شی ته‌واوك‌ردب‌ێ. هەر ئه‌وه‌شه‌ كه‌ هەندێك له‌ نووسه‌ره‌ مسولمانه‌ هاوچاخه‌كان بۆ ته‌رزی بیروب‌و‌چوون و فه‌ره‌هه‌نگ و هه‌لوێستی چینی خوینده‌واری ئه‌م‌م‌رووف سه‌باره‌ت به‌ دینی ئیسلام؛ زاراوه‌ی (جاهلیه‌ القرن العشرین) و اتا نه‌زانی سه‌ده‌ی یه‌ستم به‌ ك‌ارده‌به‌ن، ئه‌گه‌رچی خوینده‌واری و سنه‌ت له‌م سه‌ده‌یه‌دا به‌ره‌وه‌پیش چوون و سه‌ركه‌وتنێکی زۆریش‌یان به‌ده‌ست هه‌یناوه‌ و ته‌نانه‌ت

پروژی ئیسلام له سهر کار بوو و دین و سیاست هیشتا لیک جیا نه کرابوونهوه عیلم و سنهت پیشه‌فتیکی زوری کرد و به پیچه‌وانه‌ی ئیستا ولاتیانی غه‌یره مسولمان بو فیربوونی زانست و پیشه‌سازی دهستی نیازیان بۆ لای مسولمانان درێژده کرد.

ئه‌مجار جیی خویه‌تی لیره‌دا ناوێک له‌و عیلمانه به‌رین که له چاخیی ده‌سه‌لاتداریه‌تی مسولمانان و گه‌شه‌کردنی شارستانییه‌تی ئیسلامی دا خویندراون و هه‌ولیان بۆ دراوه و ئیشیان پێکراوه.

به‌لام به‌ر له‌ نیو‌بردنی ئه‌و عیلمانه با رایگه‌یه‌نین که بۆ پیشگرتن له‌ درێژبوونه‌وه‌ی باسه‌که له وه‌رگیرانی ناوی یه‌که‌یه‌که‌ی عیلمه‌کان بۆ سهر زمانی کوردی و هه‌روه‌ها له ناساندن «تعریف» یان خو‌ده‌پارێزن. به‌تایبه‌ت که له‌ تونی چواره‌می ئه‌م کتێبه‌دا نۆزده عیلمیان ناسیندراون.

عیلمه ئیسلامی یه‌کان

- ۱- علم الادب. ۲- علم اللغة. ۳- علم التصريف. ۴- علم المعانی. ۵- علم البيان. ۶- علم البديع. ۷- علم العروض. ۸- علم القوافی. ۹- علم النحو. ۱۰- علم قوانین الکتابه. ۱۱- علم قوانین القرائه. ۱۲- علم المنطق^(۱). ۱۳- العلم الالهی. ۱۴- علم النوامیس. ۱۵- علم القرائه. ۱۶- علم الحديث. ۱۷- علم التفسیر. ۱۸- علم رواية الحديث. ۱۹- علم اصول الدین. ۲۰- علم اصول الفقه. ۲۱- علم الجدل. ۲۲- علم الفقه. ۲۳- العلم الطبيعي. ۲۴- علم الطب. ۲۵- علم البيطرة و البیزرة. ۲۶- علم الفراسه. ۲۷- علم التعبير. ۲۸- علم احکام النجوم. ۲۹- علم السحر.

﴿ رێژه‌ی نه‌خوینده‌وارانی هه‌ندیک له‌ ولاتیانی جیهان له ۲% یش که‌تر بوته‌وه و له‌وانه‌شه ولاتی واهه‌بی نه‌خوینده‌ورای هه‌ر تێدا نه‌ما‌یی. که‌وابوو (جاهل و عالم) به‌ مانای نه‌خوینده‌وار و خوینده‌وار نین به‌ لکو له‌ زمانی عه‌ره‌بی دا بۆ خوینده‌وار وشه‌ی (القاری) و بۆ نه‌خوینده‌واریش وشه‌ی (الامی) به‌کارده‌بریت. ته‌نانه‌ت له‌ قورثانی پروژدا پیغه‌مه‌ری ئازیز ده‌ (امی) واته نه‌خوینده‌وار نیو‌براهه و له‌ عه‌ینی حالیش دا ئه‌و به‌رێزه‌ خۆی به‌ (مدینه‌العلم) واتا شاری زانیاری نیو‌ده‌بات.

۱- مه‌نتیق له‌ به‌ره‌ت دا عیلمیکی یۆنانی یه‌که‌هاتوته نیو مسولمانان و کاری له‌ سهر کراوه و کاریشی پێکراوه.

- ۳۰- علم الطلسمات. ۳۱- علم السیمیا. ۳۲- علم الکیما. ۳۳- علم الفلاحه. ۳۴- علم الهندسه. ۳۵- علم عقود الابنیه. ۳۶- علم المناظر. ۳۷- علم المرایا المحرقه. ۳۸- علم مرکز الاثقال. ۳۹- علم المساحة. ۴۰- علم انباط المیا. ۴۱- علم البنکامات. ۴۲- علم الآلات الحربیه. ۴۳- علم الآلات الروحانیه. ۴۴- علم الهیئة. ۴۵- علم الزیجات. ۴۶- علم المواقیت. ۴۷- علم الارصاد. ۴۸- علم تسطیح الكرة. ۴۹- علم الآلات الظلیة. ۵۰- علم العدد. ۵۱- علم الحساب المفتوح. ۵۲- علم حساب التخت و المیل. ۵۳- علم الجبر و المقابله. ۵۴- علم حساب الخطأین. ۵۵- علم الدور و الوصایا. ۵۶- علم حساب الدرهم و الدینار. ۵۷- علم الموسیقی. ۵۸- علم السیاسة. ۵۹- علم الاخلاق. ۶۰- علم تدبیر المنزل.^(۱)

توینى هه شتەم: ئىجازە وەرگرتن

پاش ئەوێ فەقێ بە هیزی بیر و باوەر و رەنج و کۆیرەوێ و تیکۆشانی بێ و چان، هەوراز و نشیوی پر لە کەند و کۆسپی فەقییەتی بێ و بە یە کە یە کە ی پلە کانی زانستە کاندای سەرکەوت و لە خویندن بۆوێ لە لای هەر مامۆستایەکی پێی خوش بێ «اجازە» وەر دەگرت و اتا و دمی مەلایەتی و ئەنجامدانی هەموو، یان هەندیک لە ئەرکە کانی پێدەدری و بەو بۆنەشەوێ کۆریکی گەورە پێک دێت؛ بەم شیوەی کە باسی دەکەین:

ئەو مامۆستایەکی کە فەقێ داوای ئىجازەى لى دەکا پێویست ناکا دەرسى زۆر بەو فەقیە گوتبێت، تەنیا ئەوەندە هەیه دەبێ مامۆستا لە رادەى زانست و زانیاری فەقێ تێبگات و بزانییت کە ئایا شیایوی مەلایەتی هەیه یان نا؟ هەروەها دەبێ بۆی روون بێتەوێ داخوا توانای بەرپۆهەردنی کامە ئەرکەى هەیه لە ئەرکە کانی مەلایەتی، وە ک پێشنوێزی، و تارى هەینی، داوێ «قضاوت»، فتوا و دەرس دان و ئەوانە؛ جا بۆ ئەوێ مامۆستا لەوانە تێبگات پێویستە فەقێ ماوێتیک لە لای بێمینیتەوێ و هەندیک شتی لەلابخوینى.

فەقێ ئەگەر بۆی ریکەوێ لە لای مامۆستایەکی ئىجازە وەر دەگرت کە سەرەرای تەدریس و زانیاری تا رادەى ئىجازە دان، مامۆستایەکی نیو بە دەرهوێ و زۆر لە خواترس و پارێزگار «متقی» بێت و ئىجازەى زۆریشی لە لا وەرگیرابێت.

ئىجازە نیهى ئىجازە بدەى

بە داخەوێ ئەمڕۆ کەم شت لە جێى خۆی دا ماوێ، زۆر کەس لە ئەنجامدانی ئەرک و بەرپرسایەتیى دا کز و بێ وزە و داماوێ؛ زۆر شت بە نێوشتە نە ک بە نێوێ روک، گەلێکن ئەوانەى وە ک هەن خۆ نابینن و ئێ دیکەش بە هیچ دەزانن. نازانم چ بلیم و چ بنوسم! دەلێن تف هەلاوێ رووی خۆت دەگریتەوێ، بەلام دەرهوێ کان هێند زۆر و گران ناکرێ لێیان پێدەنگ بین، بەتایبەت ئەم دەرهوێ کە دەمهوێ لەسەرى بنووسم ئەگەر چى دەردى

تاقمیکه به لām ژان و زیانی بۆ هه موانه؛ دهردی زوو ئیجازه دان و زوو ئیجازه وه رگرتن که پهره ی ستاندوو و زهبری زوری وه شانددوو، ههروالی ی گهرین ته شنه زیاتر ده کات و نهوکات وهک نه خوشی قرژاله^(۱) چاره کردنی دژوار ده بی، پشیم وانییه ئهم نوسین و زپاندنه که لکیکی وابه رچاوی هه بی؛ به لām لانی کهم یه کهم هه نگاهه و نه خوشیش، نه گهر خه لک به نه خوشیه که ی بزانی و باوه ری پی بکه ن نازاری که مته ره و بی خه مته ره.

بویه ناچارم بیدرکینم با بۆ هاوته مهن و هاوه لām په ند و بۆ ماموستا و سهروه رانیشم راده ربهرین و سکالابی، قهیدی ناکا خو شکور، هه موویان وانی، نه وه ی دهنگویش جی خیه تی، پیاو خو و خو یی نه شکینی، چ ده گهل نامو و لاوه کی بکا؟ نه دی بۆچی ئهو به مه بهستی گه وره کردنه وه ی دروینی که سایه تی ئاسایی خو ی له قازانجی دینی و دنیایی گهل چاو ده قونجینی؟ خو له و نووسینه دا نه گهر هه ندیکیش تو ره و دلگیر بین بریک هه ره هه ن بیه لمینن و ته نانه ت نه گهر خوشیان له سوچداران بن، دین و ویزدانیان سه رکو نه یان بکه ن و پی له هه له ی خو یان بنین و لئی ژیان بینه وه و بلین: کوره دهستی خوش بی، وه لاهی راست ده کا، هیچ ره سم و یاسایه ک نه ماوه! هه رچی راست بۆوه «ئیجازه» ده دات! کهس له کهس نا پرسیتته وه، نه وه ی پی ی بلینی و انابی پی ی ناخوشه، واده زانی ئیره یی^(۲) پی ده به ی!

نازانی به رپر سایه تی ئیجازه ده ره له مه ر کاره که یه وه چه ند گه وره و گرانه و ئیجازه پیدراوی ناشی و نه گورا و چ تینکه^(۳) بودین و چ زیانیکه بۆ ژیان.

بویه به راشکاوی ده لیم: بازیک له و ماموستا به ریزانه شایانی ئهو پله و ئیشه نین و ده بی به سه ره نه و سی خو یاندا زال بن و تا پی ی نه گهن ئیجازه ی ئیجازه دان به خو یان نه دن. چونکی ئیجازه دان واتای: من به پی ی ئاگاداری و تاقیکاریه کی له سه ره ئهم فهقیه هه مه له سه ردهستی ئیوه ئاماده بووان شاهیدی ده دم که شیایو مه لایه تی کردنه و سه ره پای زانیی زانسته کان تا راده ی ده رس گوته وه و وه لامدانه وه ی پرسیاره

۱ - سه ره تان، شیر په نجه.

۲ - ئیره یی: چه سادته.

۳ - تین: تون، ئاگردان.

جۆراوجۆره دینی یه کان و داوه ری «قضاوت» و هه موو ئه رکه کانی دیکه ی مه لایه تی؛ پیاویکی دیندار و پارێزگار و دلسۆز و به رپرسیاره بو دین و ده کری بنێردریته سەنگەر «محراب» ی مه لایه تی و خزمهت کردن به دین و دنیای خه لک.

پنم وایه ئیوه ش ده گه لمن له وه یدا که «موجیز و موجاز» ده بی چەند مه رجیکیان تیدا بی جا به پایه ی پێوه نیدار ده گەن: یه که م، ئیجازه ده ر له و عیلم و زانستانه دا که ده خویندرین ده ستیکی بالا ی هه بی و ئه گه ر داگر (جامع) ی هه موو عیلمه کانیش نه بی، لانی که م ئه وانی ده خویندرین و ته دریس ده کرین به چاکی و بی گری و گول بزانی و ئه گه ر تیشیاندا خاوه نی رای تاییه تی نه بی، هیچ نه بی چەند جارەن به ده رس گو تبنیه وه و بتوانی، بی موتالا ی دوباره و بی هه له و په له، به فه قی یان بلێته وه یان له ئه زموون و تا قی کردنه وه یان ده ربچی، ده نا زانی کتیبی خویندراو، به موتالا و پندا چوونه وه چ هونه ریک نییه. ئیمه زۆر مامۆستامان بوون که بێجگه له چه مک و مانا و مه به ست، وێژامه ی به شی زۆری کتیبه ده رسی یه کانیان ئاگالی بووه و بی کتیب و هه ر له به رپا ده رسیان گو توه، هه روه ها بوومه نه گه ر هه موو زانست و کتیبه کان له نا و چووبان سه ر له نو ی ده یان نو سینه وه. که چی ئه مجۆره موجیزانه نه ک هه ر کتیبه کانیان له به ر نین بگره پاش موتالا لی کردنیش به ته واوی بو یان ساغ نابنه وه و به هه له ده یان لێن، جا بابای فه قیش یان شه رمیونه و ده نگ نا کا، یان له مامۆستا کوله واره تره و راست و هه له لیک نا کاته وه.

له ئاههنگه کانی ئیجازه وه رگرتن دا زۆرمان بینیوه: مامۆستای ئیجازه ده ر ئیجازه نامه ی خویندو ته گه لیک هه له ی ریزمان (صرف و نحو) ی تیدا بوون که مامۆستا ههستی پی نه کردوون!! زۆر حه یفه مامۆستایه ک نه توانی پێشه کیه کی دروست و بی هه له به زمانی عه ره بی بو ئیجازه نامه بنوسی و داوای پله ی ئیجازه دانیش بکات! ده بی ئه و مامۆستایه چون بزانی فه قیه که ی سه وادی هه یه یان نا؟!!!!

دوو هه م: ئیجازه وه رگر «موجاز» ده بی هه موو زانسته پێسته کان بخوینی و بتوانی له تا قی کردنه وه «امتحان» یان ده ربچی که ئه و کات ده توانی بشیان لێته وه. هه روه ها ده ستوره کانی سه ره تاییه لایه تی، وه کو پێشه وایه «امامه» تی هه موجۆره نوێژه کان به دوعا و وردیاته وه، وتاری ههینی و جهژنه کان، ری و ره سمی مردووناشتن و پرسه و

سه ره خوشی، ماره برینی ئافرهت، ئادابی کۆمه لایه تی و ههستان و دانیشن ده گهل خه لک بزانیته. ئاگاداری له هه ندیک ره و ناره و «الحلال و الحرام» و یاسا شه رعیه کان، لانی که م باسی په رستن «عبادة» هه بی. له بابهت پارێزکاری و دینداری یه وه ده رچووبی، پیاوینکی ده ست و دلپاک و به خته مام بی، دلسوز دینه ره ره بی و خه می دینی له بهر بی، دوست و دژمن ناس و وریا بی، له خو بو ردو و ئارام و مه ندبی وه کوو ده ریابی. تی بگات که مه به ست له مه لایه تی خو ژیا ندن نییه، به لکوو ئامانج خزمهت به دین و مسولمانانه. جا ته گهر ته وانیش له به رانه ردا یارمه تی ده ده ن ته و یارمه تی دینه و ته رکی سه رشانه. به کورتی و به کوردی مه لا ده بی سوارچاکی مه یدانی زانی و کرده وه بی جا خه لک وه دوای ده که وی.

له وانه یه بگوتری: ته دی ته گهر بابای فهقی به گوئی نه کردین و په له ی کرد، یان تی نه کو شا و خو ی ماندو و نه کرد، یان هه ر لیهاتوویی نه بوو و بی ی نه ده خویندرا، ته مجار چی لی بکه یین؟

وه لام ته مه یه که ته و که سه ته گهر لی هاتوویی نه بی ته و اهه ر کاتیک روون بو وه ده بی ماموستا که ی ده گهل که س و کاری راویژ بکا و دهستی بی لی هه لبگرن و رووی پی بکه نه ئیشیکی تروه کوو له پشه وهش باسما ن کر ده گهر لیهاتویشی بی ئیتر بیانوو و عوزری بی یان نا، ئیجازه پێدانی دروست نییه. باشتر ته وه یه که بلین خویندن وه لاده نی. ده نا مه گهر له قوتا بخانه و خویندنگه ره سمی یه کان دا که سیک توانای خویندنی نه بی، یان تی نه کو شی و هه ولی خویندن نه دا، یان هه ر ده ست هه لبگری، کارنامه «شهاده» ی ده ده نی؟!

که مایه تی و بی مبالاتی یه کی دیکه ی ماموستا کان ته وه یه که هه ندیک له ئیجازه ده ره کان ته گهر چی بو خوشیان زور زانا و هه لکه وتوون، ته نانهت له دینداری و خوا په رستن دا به په له ی پارێز «ورع» گه یون، به لام بو ئیجازه وه رگه رکانیان ته نیا لایه نی سه واد و زانست وه به رچاو ده گرن و ئاو پێک له باری کرده وه و راده ی دینداری و دلسوزی یان ناده نه وه، هه ره کی له ده ورانی ده رس پێگوتن دا مبالات به و لایه نه ناکه ن ته گهر چی پێشوونه چاکه «سه له فه صالحه» کانی ئیمه هه ر دوو لایه نی عیلم و

عەمەلىيان ھەر لە سەرەتاي خويندەنەو تاكووتايى وە بەر چاۋگرتوۋە ئىتر بى مبالاتى و خاتر و خواھىش نەبوۋە و فەقىيەك ئەگەر لە ھەردوو لايەنەو لە ئەزمون و تاقىكارى دەرئەچووبى، ودى مەلایەتى و ئىجازەتى رىئوئى «ارشاد»ى خەلىكان پى نەداۋە. چونكى يەكەم: خۋاي گەورە كاتىك لە قورئانى پىروژدا باسى مەبەست لە ناردنى پىنەمبەر دەكا و ەك چاكە و نىعمەتتىكى خۋى بەسەرچاۋماندا دەداتەو؛ دەفەرمۆ: «يُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَ...» واتا پىنەمبەر خەلىكى لە باۋەر و خو و كەردەو ەي خراپ پاك دەكاتەو و قورئان و... شىان فېردەكات. كەوايە بارھىنان و فېر كردن دوو ئىشى سەرەكىن بو، پىنەمبەران و مىراتگرانىشان ھەروا.

دوو ھەم: ئەو ەندەي كەردەو و خو و خەدە و ھەستان و دانىشتنى مسولمانانەي مەلاۋەك راگەينەرى دىن و بانگەوازىي كەرى رىنگاي ئىسلامەتى لە سەر خەلك و بانگ كراۋەكان شوين دادەنى، ھەرگىز قسە و وتار ئەو ەندە كارىگەر نىيە. بەپراي من مەلایەك لە شوينى خۋى دا ھىچ قسەو بانگەوازىيەك نەكا، بەلەن بو خۋى دىندار و ئەھلى كەردەو بى زور پىرسوودترە لە مەلایەك كە بەردەوام دەلى و دەنووسى، ئەما بو خۋى تىدانىيە و قسە و كردارى تىك ناكەنەو!

ئەگەر بەراورد و پىكگرتن «مقايسە»ىك، لە نىوان ئىجازەنامەي مەلایەتى و ئەو ئىجازەنامەي لە تەرىقەتەكاندا، بو رىئوئى «ارشاد» دەدرىت؛ بگەين دەبينىن ھەتا چەند پىشتان وىكرا دىنە خواری و لىك جىيانىن، ئەما پاش چەند ئالقان لىك ھەلدەپرىن و بە مەرەدى دىن و سىياسەت و دووبەشى «منقول و معقول» لە زانستەكان دەچن^(۱) و پىرانى تەرىقەت زىاتر بە دواي «تزكىه»دا دەچن و داکوكى پتر لەسەر كەردەو و خاۋىن كەردنەو ەي

۱ - بەو پىنە دەتوانىن بلىن مېزوو نىشانى داۋە و بە ئەزمون و ئاۋەز سەلمىندراۋە كە جيا كەردنەو ەي سى شت لە سى شت زەبرى گەورەي لە مسولمانان داۋە و بەم رۆژە رەشەي گەيانددون: يەك: پىلانى جودا كەردنەو ەي دىن لە سىياسەت. دوو: داپرىنى «العلوم النقليه» لە «العلوم العقلية» و لە رەسمىيەت خستى بەشى يەكەم. سى: ھەلاۋاردنى فېر كردن و پەرۋەردە لە يەكەر.

جا ئەو ەي زور سەير و جىي داخە ئەمەيە كە ئەگەر پىلانى يەكەم لە لايەن دوژمنانەو بوۋە و پىلانى دوو ھەمىش ئاكامى حەتمى و تەواۋكەريەتى؛ پىلانى سىنەم راستەوخو بە دەستى مسولمانان دارىزراۋە و پەرەي پى دراۋە!!

دهروون ده کهن و لایه نی «تعلیم» و خوینده واری وه ک پنیوست وه بهرچاو ناگرن. مه لایه کانیش به پیچه وانه، چاوده برنه باری زانین و خوینده واری فهقییه کان و ئاوڕیک له چۆنیه تی دهر و دهروونیان ناده نه وه و له ئاکامدا هیچ کام له و دوو دهستانه نه یانتوانیوه شوین دابنن و داهاتی زۆریان بین. چونکه یان بالی عیلم، یان بالی تهقوایان بی هیز بووه، خه لکیش لیان نامۆ و دووره په ریز بووه و به ته نیا بالی ماونه وه و ته نانه ت که وتوونه سه ر کۆنه و دژایه تی به کتریش.

به بۆنه ی ئیجازه وه رگرتنی یه کێک له فهقییه کانی جه نابی مامۆستا «سید حسام الدین قریشی» له رێکه وتی ۱۳۴۸/۵/۲۷ ی کوچی، هه تاوی له مرگه وتی «دوو مناره» ی سه قزگیراوه و موجاز له لای چایی موجیز ده بیندری.

هه لبه ت نه مه ی گوترا بو هه ندیک کات و هه ندیک ولات و بازه که سیکی که مته رخه م و بی مبالات بووه؛ ده ناسپاس بو خوائه گهر به گشتی باس بکه ین به شی زۆری زانا کانمان هه م نه هلی عیلم و فیرکردن بوون، هه م نه هلی عه مه ل و باره ینان و میژوو و

دەیان و سەدان زانای کوردمان پێ دەناسینی که پالە^(۱) ی عیلم و پالەوانی کردە وەشن.

کۆری ئیجازە

بۆ بەشداری کردن لە ئاهەنگی ئیجازەدان سەرەرای خزم و کەس و کاری فەقی ئیجازە وەرگر لە تەواوی فەقی و مەلای دەورووبەر دەگیردرێتەو، تەنانەت ئەو مەلای فەقیانەی پێوەندی و دوستانەتیکی تایبەتیان دەگەڵ ئیجازەدەریان ئیجازە وەرگر هەبێت لە دوریش پرا بانگهێشتن دەکرێن. غەیری مەلای فەقیانیشت، جگە لە خەلکی ئەو دیەیان ئەو گەڕەکی ئیجازە ی تێدا وەر دەگیرێ، لە هەندێک خەلکی دەورووبەریشت دەگیردرێتەو. میوانەکان لە لایەن خەلکەو میواندارییان لە دەکری و هەموو بەرێچوونیکیان تا دوایی هاتنی رێ و رەسمی ئیجازە - که واهەبە دوو شەو و رۆژ دەخایینی لە سەر خەلکی دی یان ئەو گەڕە که شارەبە که بەسەر مزگەوتی مامۆستای ئیجازە دەرەوێت.

۱ - پالە: شاری گەورە. (هەنابە بۆرینە).

ماموستای لیجازه ده‌ر به پیر میوانه کانیه‌وه چوووه / به‌رده‌ره‌شی بانه

ماموستای موجیز و خه‌لکی ناوایی به پیشوازی میوانانی کۆری لیجازه‌وه چوون

وێنە یەك له هاوکاری گیانبازانە ی خەلكی ئاواپی بەردەرەشی بانه

بۆ پێك هێنانی كۆری ئیجازە

ئەگەر مامۆستا دەست روێشتوو بیت، بەرگی مەلایەتی وەك كەوا ی شۆرە و عەبا و
میزەری سپی، بە دراوی خۆی بۆ فەقێ دەكۆری و بۆشی بە دروون دەدات، دهنائەو
كارەش هیندیک كەس یان كەسیكی دەست روێشتوو ی ئاوەدان ی وەستوی خۆی
دەگرت.

ئاھەنگی ئیجازە

پاش هاتنی بانگهێشتن كراوەكان رێ و رەسمی ئیجازە بەم شیوە دەست پێ دەكات
و بەرپۆه دەچیت: لە سەرەتادا چەند كەسیك وەك ئەنجومەن یان هەیتەتی بەرپۆه بردن بە
بەشداری موجیز و موجاز دیاری دەكۆرین، ئەو هەیتەتەش كەسیكی لێهاتوو وەك
بەرپۆه بەر «مجرى» دادەنیت.

ئاھەنگە كە ئەگەر لە شەو یان روژێك زیاتر بخایەنێ لە دوو یان چەند بەش دارێك

ده خری و هه به شهش به پێوه بهری خوی ههیه، یان هه موو به شه کان هه که سینگ به پێانه وه ده بات. زۆر بهی جارانش ئه نجومه ن پێک نایه، به لکوو هه ماموستا و موجاز، که سینگ یان چه ند که س وه ک به پێوه بهری به رنامه دیاری ده که ن.

به شدارانی کۆری ئیجازه

مژگه وتی بیلالی حه بهشی نه غه ده سالی (۱۳۷۶)

به پێوه بهری به رنامه به پراویژ ده گه ل ئه نجومه ن یان موجیز و موجاز و هه که سینگ دیکه ی لێزان، به رنامه، ریکه ده خات؛ به م شێوه ناوی ئه و که سانه ی ده یانه وی قسه بکه ن و وتار به دن یان هه لبه ست و مه به ستیان هه بی، ده نووسی، ئه گه ر که سانیگ هیشتا شاماده نه بووبن و له وانه بی وتاریان هه بی جیان بو هه لده گرێ، وتارده ران وا ههیه بو خویان داوای وهخت ده که ن و راده گه یه نن که وتاریان ههیه، هه ندیک جاریش به پێوه بهر رایدگه یه نی؛ هه که س وتار، یان هه ر مه به ستیکی ههیه رایگه یه نی تا ناوی بنوسریت، هه ندیک به شداران که له دوان و وتاردان دا به هیزن و تاره کانیا ن به پێزه و که لکی زۆری لێ وهرده گیریت وتارده ر زۆر بن یا که م داوای وتاردانیا ن هه ر لێده کریت.

وینه‌یه‌کی‌تر له به‌شدارانی ئاهه‌نگی ئیجازه‌دان

گوندی مووسالانی سه‌رده‌شت

به‌ریوه‌به‌ر پاش نووسینی ریزی به‌رنامه، به‌خویندنی چه‌ند ئایه‌ت له قورئانی پیرۆز ئاهه‌نگه‌که ده‌کاته‌وه. هه‌لبه‌ت ده‌گه‌ل ریک‌خستنی به‌رنامه قورئان‌خوینیکی ده‌نگ‌خۆش دیاری ده‌کری. دوا‌ی قورئان له لایه‌ن که‌سیک یان دوو که‌سی ده‌نگ‌خۆشه‌وه. که له پیشه‌وه دیاری ده‌کری. به‌ندیک «قصیده بردیه» ده‌خویندریته‌وه. ئه‌مجار ئه‌گه‌ر که‌سیک به‌نۆینه‌رایه‌تی خه‌لکی دێ‌یان گه‌ره‌ک به‌خیر هاتنی میوانان بکا ده‌نا یه‌که‌م که‌س وتاری خۆی پیشکه‌ش ده‌کات.^(۱)

له‌ نێو به‌رنامه‌که‌دا نێوه‌ و به‌تایه‌ت دوا‌ی هه‌ر وتاریک، سرودیک یان به‌سته هه‌لبه‌ستیکی خۆش پیشکه‌ش ده‌کری، جار‌جاریش به‌ شیرینی و شه‌ربه‌ت یان به‌ چایی، یان ئه‌گه‌ر هه‌بێ به‌ میوه‌ په‌زیرایی له‌ به‌شداران ده‌کری.

۱ - به‌ریوه‌به‌ری به‌رنامه به‌ پێی توانا تێده‌کۆشی وتاره‌کان جو‌راوجۆر بن و دوو پات نه‌کریته‌وه و بۆ خۆشی نێوه‌تێوه‌ شتیکی خۆش باس ده‌کا و به‌رنامه‌که‌ی پێ ده‌ره‌نگینی.

دهسته ی سروود، سروود ښکته ش ده کهن

کۆرښکی تری سروود (مزگه وتی چه مامیان - بۆکان)

وینه‌یه‌کی تری ده‌سته‌ی سروود خوین
مژگه‌وتی جامیع، نه‌لاس، سه‌رده‌شت

هه‌ندیک جار دوا‌ی ئه‌وه‌ی به‌ریوه‌به‌ر پێشه‌کی خزی پێشکه‌ش کرد و ریزی به‌رنامه‌ی راگه‌یانده‌ و قورپان خویندرا به‌که‌م که‌س که‌ وتار ده‌دات «مجاز»، ئه‌مجار به‌شداران و ئاخ‌ره‌مین وتار ه‌ی ماموستای «موجیز»؛ جاری‌واش هه‌یه‌ وتاری موجیز و موجاز ده‌که‌ونه‌ دوا‌یی به‌رنامه‌ و په‌نای به‌که‌، ئه‌ما وتاری موجاز وه‌پێش ده‌که‌وی.

ئه‌و به‌رگه‌ تایه‌تیه‌ی بو‌ موجاز ده‌که‌ردیت، به‌ جوانی قه‌د ده‌که‌ری و پاشان له‌ سه‌ر سینی‌یه‌که‌، به‌ گول و ریحانه‌ و شتی جوان سه‌وقاتی^(۱) ده‌که‌ن و له‌ مالی ماموستای داده‌نین و پێش ئه‌وه‌ش نۆبه‌ی وتاری ماموستا بیت، ده‌سته‌یه‌که‌ قه‌تی، هاو‌پێ ده‌گه‌ل موجاز به‌ نه‌زم و یاسایه‌کی ته‌واوه‌وه، به‌ «قصیده» خویندنه‌وه‌وه‌ ده‌چن بو‌ هینانی به‌رگه‌ که‌ و به‌ بی ده‌ست‌لێدان قورئانیکی له‌ سه‌ر داده‌نین و دیه‌ده‌نه‌ ده‌ست فه‌قیلیکی زیت و ژیکه‌له‌

۱ - سه‌وقاتی: کادۆ. (هه‌نبانه).

و که مته مه ن و نه ویش له سه سه ری خوی دایه ننی و به هه ردوک دهستی ده یگری و له پیش دهستی ناو بر اودا ورده ورده دهست ده کا به رویشتن به دوای ویش دا مोजاز و دوو موسته عید یان دوو مه لای لاو به کیان له لای راست و به کیان له لای چه پیه وه یان زیاتر شان به شانی به ک ده رو ن، نه مجار نه وانی تر ریز ریز دهن و به «قصیده» خویندنه وه وه، له سه رخو و به هیمنی به ره و کو پری شاهنگ ده گه رینه وه. له گه رانه وه دا له و کاته دا نه بی که فهقنی به کان سه به ندی قه سیده ده ستینه وه هه نگاو هه لدینه وه و ده رو ن ده نا له کاتی خویندنه وه ی قه سیده که دا ده گه ل هه موو تاکه شیعریک تا کوتایی، راده وه ستن. هه ر که گه یشته ژووری مزگه وت یان نه و جیهی کو پره که ی لی گیراوه، خه لکه که له به ریان هه لده ستی و تا نه وانیش له قه سیده ده ست به س ده کهن و له جیهی ک داده نیشن هه ر که سیک له و تار دایت بو ماوه یه ک و تاره که ی راده گریت و پاش ئارام بو و نه وه دهستی پی ده کاته وه. دهستی لباس هین تا سه ره وه ی مه جلیس ده چن و سینی به که له فه قیله وه رده گرن و له به رده می مامو ستای مोजیز و دانیش توانی ریزی به که م دایه نین، مोजازیش له سه فی دووه م دا داده نیشی و چهند که سیک له دو ست و ناوه لانی له ملاولایانی داده نیشن.

ری و ره سمی هینانی به رگی مه لایه تی

وێنە یەکی دی لە هینانی بەرگی ئیجازە وەرگرە کان

ناو ئاخنی وتاری موباز بە زوری بریتی یە لە بە خیر هینانی میوانان، دەربرینی ئەمە گناسی و پیزانین بو ئەو خەلکە ی خزمەت بە فەقی دە کەن بە تایبەت خەلکی ئەو دێیە یان ئەو گەرە کە شارە ی ئیجازە ی تیدا وەر دەر گرتی، سوپاس کردن لە دایک و بابی و ئەو خزم و کەسانە ی لە ماوە ی خویندن دا یارمەتی یان داو و هەروەها ریزدانان بو زانایانی ئایینی بە تیکرا و بە تایبەت بو ئەو ماموستایانە ی دەرسیان پێ گوتو و رەنجیان دە گەل کێشاو و سپاس و دوعا بو کردنیان و لە نیو وانیش دا بە خسووسی بو ماموستای ئیجازە دەری. ئەمجار هەندیک سەرگوزەشتی خوێ لە باری خویندە وە دە گیرێتە وە خوێ بە خەلکە کە دە ناسینی.

وینه به کی تری هینانی بهرگی موجاز

بئجگه له ماموستای ئیجازه ده ر ئهوانی تر وا هه به تیکرا باس و سپاسیان ده کات
 واش هه به به که به که ناویان ده بات و ریزیان لی ده گری و دوغای خیریان بو ده کات.
 به شدارانی دیکه ی ئاههنگ هه رکهس به ئاره زووی خو ی مه به ستیک هه لده بژی ری
 و لیه وه ده دویت، هه یانه باسی گه وره یی زانست و زانایان ده کات. هه ندیکیان له باره ی
 فهقی و فهقیه تی و بایه خی فهقی و پیوستی خزمهت کردن و به دیاره وه و بوونیان ده دوین
 و خه لک هان ده ده ن کوپه کانیا ن بنیره نه به رخویندن ی فهقیه تی. بازیکیان باسی وه زع و
 حالی ئیستا و رابردووی مسولمانان و بهرپر سایه تی خه لک له و باره وه، ده که ن. بهرپک
 له وان له گیر و گرفته جوړا و جوړه کانی کو مه ل و ریگا چاره یان قسه ده که ن. تا قمیکیان
 باسیکی روو حی و نه خلاقی دینه گوپی و...

پاش کو تایی هاتنی وتاری موجاز و به شدارانی دی نو به ی وتاری ماموستای
 ئیجازه ده ردیت و له لایه ن بهرپه بهری بهرنامه وه بانگ ده کریت. ده گه ل هاتنی بو پشی

دوانگە^(۱) هەموو بەشداران، یان لانی کەم ئەگەر کۆرە کە گەورە بێ ئەوانی دەورە ی دوانگە لە بەری هەڵدەستن و بۆ دانیشتنە وەشی هەروا.^(۲)

ئەڕکی سەرەکی موجیز لە نۆبە دوانیدا خویندە وە ی «ئیجازە نامە» یە کە بە زمانی عەرەبی نوسراوە و لە دوو بەش پێک هاتوو: بە شیکێ پێشەکی یە و باس لە وە دە کات کە موجاز ماوە یە ک لە لای من دەرسی خویندوو و لە ژێر تاقی کاری و چاوە دیری من دابوو و ئیستاش داوای لێ کردووم ئیجازە ی مە لایە تی پێ بدەم، منیش لە بەر ئە وە ی بە فەقیهە کی لێ هاتوو تیگە یشتوو پێ گە یشتوو ی دە زانم و پێم وایە شیاو ی مە لایە تی یە، ئە و ئیجازە م پێدا کە بچێتە بەرگی مە لایە تی یە وە و بە و پێ، دەرس بلیتە وە، داوەر ی «قضاوت» بکا، وە لامی پر سياره شەری یە کان بداتە وە، ئە وە ی لە منی بیستوو، بە وە بەرچاو گرتنی پلە ی بە هیزی و بی هیزی بیگێرێتە وە یان فتوای پێ بدا. ئە گەر موجیز پێ ی وایی توانای ئە نجامدانی هەمووی ئە و ئەرکانە ی نییه؛ بۆ بەر یۆ بەردنی چەندیان تێ ی رابینی ئیجازە ی پێ دە دات و واهە یە هەندیک مەرجیشی بۆ دیاری دە کات. ئە و بە شە ی ئیجازە نامە کە دە بێ موجیز بە عەرەبی بینووسی و بیخوینێتە وە. هەندیکیان بۆ حالی بوونی دانیشتوان بە کوردیش تەرجە مە ی دە کە نە وە، بە م شێوێ کە بەر لە خویندە وە ی ئیجازە نامە کە وێر ی بە خێر هێنانی میوانان و سپاسی خە لک، یان راگە یاندنی هەر مە بە ستیکی هە یی، ئە و بە شە لە ئیجازە نامە کە ش باس دە کات.

۱- دوانگە: جێهە کی تاییه تی یە کە خوتبه ی لە سەر ئە درێ. (خال) و وشە ی دوانگە م لێرە دا لە جێ ی تریبون بە کار هێناوە.

۲- ئە و ریزە بۆ ماموستا پایە بەر زە کانی دیش هە یە.

ماموستای ئیجازه ده‌ر وتاری پێش ئیجازه نامه پێشکەش ده‌کا

له به‌شی دووه‌می ئیجازه نامه‌که‌دا، هاتوه‌ که بو‌خو‌ی له لای ک‌ئ‌ ئیجازه‌ی
وه‌رگرتوه‌ و ئه‌م‌جاز م‌وجیزه‌ که‌ی و م‌وجیزی م‌وجیزه‌ که‌ی و به‌مش‌یوه‌ زنجیره‌ی
هه‌لگرانی نه‌و عیلم و زانیاری به‌ تا ده‌گاته‌ خزمه‌ت هه‌زهره‌تی پ‌یغه‌م‌به‌ر-د- و
جو‌برائیل-س- و هه‌روه‌ها باره‌گای پیروزی خودای ب‌ی‌وینه‌ ﷺ و به‌دیهنه‌ری هه‌موو
بوونه‌وه‌ر و زانیاری و زانایان، نو‌سراوه‌.

مامۆستای ئیجازە دەڕ لە کۆتایی خوێندنەوهی ئیجازە نامە دا یە

دە بەرکردنی بەرگ

بۆ دە بەرکردنی بەرگی مه لایه تی، له لایه ن نه نجومه ن یان به ریوه به ره وه، دوو که سی ریزدار دیاری ده کرین؛ جا له هه ندیک جیهان به ره وه ی موجاز و تار بدات به رگه که ی ده بهر ده کریت، له هه ندیک شوینیش ده گه ل و تاری مامۆستای ئیجازه ده ر، له و جیهه دا که ناوی ئیجازه وه رگر، دینی و ده لیت: «أجزته» واته: ئیجازه م پێدا، موجاز و دوو که سه دیاری کراوه که هه لده سته پێ و به رگه که ی ده بهر ده کری و میزه ری له سه ر ده نین و له جیی خۆی داده نیشته وه هه تا موجیز له وتاره که ی و خوێندنه وه ی ئیجازه نامه ده یته وه. هه ر که لیش بۆوه موجاز به ره و پیری^(۱) ده حیّت و ئیجازه نامه که ی به دوو ده ست لی وهرده گری و ده ستی ماچ ده کات نه مجار تیکرای به شداران نۆبه به نۆبه دینه لای و

پیرۆزبایی پێ ده لێن و دهستی ماچ ده کهن. هه ندیک له به شداران دهستی موجیزیش
ماچ ده کهن و سپاس و ریزی خویانی پیشکش ده کهن.

چهند ماموستا به رگی مه لایه تی ده که نه بهر موجاز

له و دوا یانه دا بۆ ته داب که ماموستا کانی به شدار له شاهه نگ دا نه گهر ناگاداری یان
به سه ر موجاز دا هه بی و له سه ر داوای خوی بنی ئیجازه نامه که ی بۆ ئیمزا و مۆرده کهن.^(۱)

۱- جاری واهه یه له بهر نه بوونی ئیمکانات و هه ل و مه ر جی پتویست بۆ ئیجازه دان شاهه نگ ی تابه تی
پیک نایه و به لکو و به پیک هینانی دانیشتیکی چکو له ئیجازه نامه که ی به سه ر دا ده خویندریته وه یان هه لده که وی
به بی هیچ کو بوونه وه یه ک ئیجازه نامه ی ده دریته ده ست و ده گه ل چهند که سیکیان ره وانه ی مأل ده کریته وه.

وینە بە کێ تر لە دەربەر کردنی بەرگی مەلایەتی و کۆری ئیجازە

بەردەپەشی بانە

بە دەست ماچ کردن و پیرۆزبایی پێ گوتنی مोजاز رێ و رەسم و ئاھەنگی
ئەجازە دانیش کۆتایی پێ دیت و هەرکەس بەرەو جینگا و شوینی خۆی دە گەڕێتەو.
مोजازیش ئە گەر فریاکەوی هەر پاش ئاھەنگە کە دە نا روژی دواتر بەرەو مأل دە بێتەو و
بە م شێوە ئاواتی لە میژینە ی دایک و باب و کەس و کارانی وەدی دینی، دلی یاران خوش و
هی نە یاران بە پەرۆش دە کات.

جینگای باسە کە مोजاز بە تەنێ یان هەر دە گەل کەسانی خۆی بەرەو مأل ناچێتەو
بە لکۆو کۆمەلێکی زۆر لە فەقی و مەلا و خەلکی دە گەلی دە چنەو و شەویک لە لای
دە مینەو.

دە گەل نێزیک بوونەو ی مोजاز و هاوڕێیەکانی لە ئاوەدانی خەلک بەرەو پیریان
دی و دەستی مोजاز ماچ دە کەن و بە خیر هاتنی ئەوانی دی دە کەن و تیکرا دە چنە مالی و
پیرۆزبایی بە خۆی و کەس و کارەکانی دە لین.

وینه یه کی موجیز جه نابی حاجی ماموستا (مه لا محهمهد) ی بهرده ره شی
ده گهل موجازه کانی و باوکی یه کینک له وان که بو بیروه ری گیراوه

ئه گهر وهخت هه لڭیری و جه ماعت زوږیی له دینی موجازیش به
به شداری هاتوه کان و خهلکی ناوه دانی ئاهه نگی پیک دی و خه رچی میوانداریش له
سهر مالی موجازییه و ئه گهر دهست ته نگیش بن خهلکی ناوه دانی یارمه تی یان ده دات.
تا ئه و دواییانه باو بو له کوتایی ئاهه نگی ئیجازه وه رگرتن دا یارمه تی یه کی مالی له
لایه ن به شدارانه وه بو موجاز کۆده کرایه وه و خه رچی ژن هینان و مال دانانی ده کرد، به لان
ماوه یه که ئه و دابه نه ماوه و زوږ به که می وه به رچاو ده که وی، به لکوو ئیستا که سینک
پیی خوش بی یارمه تی موجاز بدات به دزیه وه یارمه تی خوی بو ده نیریت.

قولیک فەقی که ده گەل موحاز چوونه وه / ناوایی سیپیکان - سەردهشت

وێنه یەک له پەزیریایی کەس و کاری موحاز له میوانه کانیان دواي گهراونه وه بو ناوایی خویمان (باینگانی پاوه)

هه لده که وئی فهقنی ماوه یه ک بهر له ئیجازه وه رگرتن به مه لایه تی له دنییه ک داده مه زری و به لینی یان پێ ده دات که پاش ئیجازه وه رگرتن بییت به مه لایان، نه وجۆره فهقیانه به تایهت نه وهی ژنی هینابی یه کسه ره ده چیه نه و دینه و ده ست ده کا به گه لا کوی مال پیکه وه نان.

به شیک له ری و ره سه می ئیجازه وه رگرتن، له گوندی «ناساوی» ی شنۆ

بریک فهقنی بهر له وهی ته نانهت به پێی ره سه می ولاتیش خویندن ته واو بکه ن له رووی عوزریکی به جی یان، به بێ عوزر، زه ماوند ده که ن و خویندنه که یان به ناته واوی دیلنه وه. یان نه گه ر ئیجازه ش وه رگرن ههروه ک پێویست نابنه مه لا. مه گه ره کسانیک زۆر زیره ک و تیکۆشه ربین ده نا به پێی «العلم مفقود بین فخذی المرأة» و اتا زانین و خویندن به ژن هینان له ناوده چی زیانبار ده بن و له ناخیر دا په شیمان ده بنه وه.

نه گه ره فهقنی له پێش ئیجازه وه رگرتن دا، ژنی هینابی ده نا پاش ئیجازه - چونکی ژن و مالیان گوتوه به تایهت بو مه لا که خه ل زۆری رو ده مالی ده کا - به زووی مشووری

ژن هینان ده خوات و ئافره تیکی کابان و کارامه ده دۆزیته وه؛ جا ئه گهر مالی باوکی له دهستیان بێ ده نا خه لکی ئه و ئاوه دانییه ی لێ دامه زراوه خه رجی و ئهرکی زه ماوه ندی دا وینه ئه ستۆی خویان و ژنه که ی بو ده گویننه وه.

گه رانه وه به ره و فه قیه تی

فه قی و با بووه پاش ئیجازه وه رگرتن ئیشتیای چۆته وه سه ر خویندن و پێش ئه وه ی مال و مندالی به مله وه بیت هه لی بو ره خساوه و ملی له فه قیه تی ناوه ته وه و ماوه یه کی دیکه ی له ته مه نی ته رخان کردووه و چه ند زانست و په راوی دیکه ی که نه یخویندون یان باشیان فێر نه بووه له لای باش مه لایان خویندون و ئه مجار له لای باشتربیان ئیجازه یه کی تری وه رگرتوه و به و پیه بووه ته خاوه نی دوو ئیجازه نامه.^(۱)

ئیجازه نامه

ئه و به لگه یه له جی ی بر وانه ی خویندن و شه هاده ی خوینده واری «مدرک تحصیلی» یه. ئه ما بر وانه یه کی که هه ر له نیو خه لک دا جی ی بر وایه و ئیتر له لای خویندنگه ره سمی و میریه کانه وه به ره سمی ناناسری و بایه خی پی نادریت.

لێره دا له سه ر ئیزنی خویننه ران بو پیرۆزی باسه که و بو ئه وه ش به چاوی خویان ئیجازه نامه ببین و باشتربنی ئاشنا بین ده قی ئیجازه نامه ی خۆم که له دیی نه لاس یه کی که له شاره دییه کانی سه ر به شاری سه رده شت له سه رده ستی زانای پایه به رز و هه لکه وتوو جه نابی ماموستا مه لا مه حموودی واوی ده رسیژ و پێشنوژ و خوتبه خوینی ئه و شاره

۱ - بوون به خاوه نی دوو یا چه ند ئیجازه نامه به م شیوه ش ده بی که مو جاز به بی ئه وه ده رسی تر بخوینی، له هه ر ماموستایه ک پنی خوش بی به و مه رجه که ئه و ماموستایه ئاگاداری به سه ری دا هه بی، داوی ئیجازه نامه ده کا و ئه ویش بو ی ده نووسی و بۆشی مۆر ده کا.

دیه، پى سهر بهرز بووم ده نو و سمه وه:

«بسم الله الرحمن الرحيم و به نستعين. الحمد لله الذى جعل العلماء ورثة الانبياء و المرسلين و نور قلوبهم بأشعة اسرار اليقين و أزاح عن قلوبهم صده الشكوك و الشبهات و رفع بعضهم فوق بعض درجات و جعل لهم من لدنه سلطانا نصيرا و آتاهم الحكمة و من يؤت الحكمة فقد أوتى خيرا كثيرا و فتح عليهم ابواب كنوز المعانى و خزائن البيان و خصهم ببدايع الأيادى و روائع الاحسان. فصرفوا جهدهم كشف القناع عن كلامه بتفاسير حسناء و ألهمهم اصول الشريعة الغراء و ايد بهم فروع الحنيفية البيضاء. فيا من سجدت لعز جلالك جباه الاجرام العلوية و نظقت بشكر نوالك شفاه العوالم القدسية صلّ افضل صلاتك على أشرف مخلوقاتك الذى ارسلته بالهدى و دين الحق بشيرا و نذيرا، سيدنا محمد المنور للافاق، بمقدمه الشريف تنويرا و على آله بروج فلک الهداية و اساس اصول الدين و اصحابه الناطقين ببيان معانى الاحاديث البديعة و المشيدين لاركان العقائد الدينيه بأنحاء البراهين. بعد يقول العبد الفقير الى الله الغنى القدير محمود الواوى ابن المغفور الملا محمد الواوى عفى عنهما الملك الهادى: ان لواء قدر العلم مرفوع لا يوضع و أساس عزه موضوع لا ينزع. من اعتصم و تمسك به فلا يضل و لا يشقى و من اعرض عنه ففى خزى الدنيا و الآخرة يبقى و قد تظاهرت الايات و الاحاديث فيه اكثر من ان تحصى و لشهرتها فى البحث عنها غنى».

و انّ ممن اهتدى بهداية العلم الى الصعود فى مدارج هذه المرتبة و طلعت عليه نجوم السعادة من أفق الدراية و اصلا الى هذه المنقبة حامل هذه الوثيقة و ناقل هذه النميقة الفاضل الجامع من فوائد موائد المعقول و المنقول ذو النسب الطاهر و الحسب الفاخر الملا سيد مصطفى ابن السيد عبدالكريم الزميرانى اوصله الله الى ما يتمناه و وفقه لما يحبه ويرضاه. و هو قد بذل شطراً من أيام دهره و صرف معظم ريعان عمره نحو اقتناء شوارد العلوم و اجتناء فوائد

الرسوم و شمر عن ساق الجد لاحتراز الفنون و جاب مفاوز الشدائد للوصول الى السر المكنون و لازم مجلس اءفادتنا برهة من الزمان و اشتغل فيها بقراءة المعقول و المنقول من الفروع و الاصول و عرج معارج التحقيق و التدقيق. ثم استجازنى فى تدريس العلوم و نشر الرسوم. علما منه بان هذه الامة قد خصت ببقاء الاسناد و انه طريقة الامجاد و به يصعد الى اوج الكمال و يرتقى الى مقام العلماء الابطال. فسارعت الى سؤاله و بادرت الى تحقيق آماله؛ وان لم أكن أهلا لذلك رجاء الانتظام فى سلك العلماء و الاء لحاق بالسلف من الفضلاء فأجزته بتدريس فوائد الفروع و الاصول و بسط موائد المنقول و المعقول. كما اجازنى بذلك؛ الذى فاق على اهل زمانه و سما على أقرانه و انتشر صيته فى الافاق و وقع على سعة علمه و صحة استنباطه الاتفاق و قصده الافاضل من كل فج عميق و سعدوا بملازمته فى مدة يسيرة سماء التحقيق؛ الفاضل العالم العامل خير الحاج حاجى ماموستا ملا محمد المدرس المحترم فى قرية «گلالة» العراق. عفى عنه الملك السامى و هو عن شيخه صاحب التحريات الرائقة و المؤلفات الفاضلة الفائقة العالم العامل و البحر الكامل جامع علمى الظاهر و الباطن استادنا و مولانا الشيخ عمر المعروف بابن القره داغى. أفاض الله عليه غفرانه و اسكنه بحبوة جنانه و هو عن شيخه و والده العالم الكامل جامع علمى الظاهر و الباطن العارف بالله الشيخ محمد امين القره داغى قدس الله سره و هو عن كاشف حقايق العلوم برأيه الصائب و دقائق الرسوم بفكره الثاقب، شيخه العلامة المحقق الشيخ نجيب القره داغى أفاض الله عليهما شآبيب الغفران و امطر عليهما هواطل الآلاء و الاحسان. عن سيد المحققين و سند المدققين الشيخ حسن القره داغى عن امام الأفاق بالاتفاق مفتى العراق مولانا محمد الزهاوى. عن غطريف المتأخرين و اكمل المتبحرين ذى التأليفات المفيدة مولانا محمد الشهير بابن الرسول الساوجبلاغى.

عن الامام العالم العامل و البحر الكامل ملا محمد صالح التلنبارى. عن مولانا

محمّد صالح الحيدرى. عن والده المحقق الجليل مولانا اسماعيل.

عن العلامة المحقق صبغة الله افندى الحيدرى. عن والده مولانا ابراهيم. عن والده مولانا حيدر. عن والده ذى التصنيفات الفاتحة والتأليفات الرائقة احمد بن حيدر. عن والده حيدر الاول. عن والده مولانا زين الدين الكردى البلاتى. عن نصرالله الخلقى. عن خواجه جمال الدين محمود الكشكنارى الشيرازى. عن المحقق المدقق مولانا جلال الدين الدوانى. عن والده سعد الدين محمد صديق الدوانى. عن محى الدين الكشكنارى وهما عن استاذ البشر العقل الحادى عشر السيد الشريف الجرجانى. عن المولى مبارك شاه البخارى. عن المولى المحقق قطب الدين الرازى. عن المولى العلامة الشيرازى. عن المولى عمر الكاتبى القزوينى. عن الامام الهمام حجة الاسلام ومقتدى الانام فخر الدين الرازى. عن الامام حجة الاسلام محمد بن محمد الغزالى. عن ابنى المعالى امام الحرمين عبد الملك بن عبدالله بن يوسف الجوينى. عن الشيخ ابنى طالب المكى وهو أخذ الاثابة والاءراة ولبس الخرقة عن أبى عثمان المغربى. عن ابنى عمرو الزجاج. عن سلطان الحقيقة واليقين سيد الطائفتين ابنى القاسم جنيد البغدادى. عن الشيخ ابنى الحسن السرى السقطى. عن تاج الاولياء الشيخ معروف الكرخى. عن الشيخ أبى سليم داود الطائى. عن الشيخ حبيب العجمى. عن الشيخ، حسن البصرى قدس الله ارواحهم الزكية ونفعنا ببركاتهم البهية عن حضرة الامام الهمام واليى المقدام يعسوب الموحدين بدر العارفين الشارب من كأس اليقين باب مدينة العلوم على بن ابنى طالب القرشى الهاشمى كرم الله وجهه وهو عن حضرة درة صدفة الوجود صاحب المقام المحمود واللواء المعقود سيد سادات العرب والعجم امام طيبة والحرم خليفة الله الاعظم ورسجود الاملاك لآدم واسطة عقد المرسلين سيد الخلائق اجمعين سيدنا وشفيعنا وملاذنا حضرة محمد المصطفى صلى الله عليه وسلم وشرف وكرم وهو عن معبود أهل السموات والارضين عز وجل

بواسطۃ الامین الممتاز بین الملائکۃ المقربین جبریل علیہ السلام.

أوصیک ایہا الاخ الحبيب بتقوی الله و طاعته و لزوم أوامره و اجتناب نواہیہ و کثرۃ مخافته فی السر و الاءعلان والجدہ فی تدريس العلوم بکمال الاتقان و فی افادۃ الطالبین و تعلیم احکام الدین للمسلمین و کثرۃ المطالعة بالتحقیقات و التدقیقات و عدم الاكتفاء بظواهر العبارات لثلاثکون من الذین یکتفون بالخضاب عن الشباب و یستغنون بترائی السراب عن التروی بالشراب و فقنا الله و ایاک لما یحبہ و یرضاه و اوصلک الی ماتتناه بجاه سید المرسلین و آلہ و صحبه الطاهرین و سائر المقربین صلی الله علیہ و سلم و علیہم اجمعین الی یوم الدین و آخر دعوانا ان الحمد لله رب العالمین.

انا الحقیر المجیز خادم العلماء الاعلام محمود ابن ملا محمد الواوی عفی الله

عنہما الساکن و المدرس فی قریۃ نلاس سنۃ ۱۴۰۴ المطابق ۱۳۶۲/۸/۵

امضاء محمود واوی

امضاء سید محمد ابوبکری ربط.

امضاء عبدالرحمن رحمانی کاڑہ.

امضاء محمد علی محمودی خانقاہ سردشت.

امضاء محمد العزیزی البردہ رشی.

امضاء احمد شریعتی دارالسلام سردشت.

امضاء محمد مروتی بیوران علیا.

امضاء محمد عظیمی جامع سردشت.

امضاء نجم الدین حکمتی مراغان.

امضاء احمد حسین پور مسجد خلیفہ سردشت.

قولیک فهقیی سهردهشتی و بانهیی له کاتی سه یاحه تدا
ئاوایی واوان - سهردهشت

حوجره کهم

ئه ی گلینه ی هه ر دوو چاوم حوجره کهم
هیزی ئه ژنۆم و هه ناوم حوجره کهم
ئه ی هه وینی سهروه ریم و غیره تم
هه ر له تو به ریز و ناوم حوجره کهم
تۆ مه کۆی زانست و دین و فیرگه می
تۆم نه بی، بی ده ست و چاوم حوجره کهم
تۆ له جیی زانستگه می میژوو ده لی:
تۆ نه جات دام له داوم حوجره کهم

تۆ دژی هەر ناحەزىكى ئەم گەلەى
 بووئە سەنگەر، جىگە راوم حوجرە كەم
 هەر لە تۆرپايە كە مێژوو دەس پەرە
 لەو حەماسانەى رووداوم حوجرە كەم
 رىنبەران و پىشەوايانى گەلم
 كارى تۆ بوون، وەك بزاوم حوجرە كەم
 زۆر دەمىكە هاوبەشىن و بى بەشىن
 وەرگىرى مافى خوراوم حوجرە كەم
 هەروەكوو دايك لە كوشت گەرم و گۆر
 پەروەرانىد مىشكى خام حوجرە كەم
 نەپەزەندىن تال و تفتى رۆژگار
 من بە رەنجى تۆيە ماوم حوجرە كەم
 تائەبەد مەمنوونى تۆم و چاوەدەر
 گەر بە ئامىزى گىراوم حوجرە كەم
 هەر دوو لامان بى بژىو رامانبووار
 وەك هەتيوى بەر هەتاوم حوجرە كەم
 تۆ لە فەرش و مافووران بى بەش كراى
 من لە تىشو و نان و ئاوم حوجرە كەم
 تۆ، كە نىتە خشتى سوور و بانى قىل
 من بە بى بەرگ و پىلاوم حوجرە كەم
 تۆ، كە نىتە پەنجەرە و دەركى لەبار
 من وەبەر دەرگان خراوم حوجرە كەم
 نىتە ئەندازىار بىرژى نەخشە كەت
 من لە «تاقى» دابراوم حوجرە كەم

تۆ بی ده رک و بهر بیلایی و چهوشی چاک
 من بيمالی هه ور و ساوم حوجره کهم
 هیندی نهو سینگهی له دیوارت دران
 وابه تیری خهه پینکاوم حوجره کهم
 بارتەقاي ریزنه ی دلۆپه ی میچه کهت
 ئاوی ئه سرین دی له چاوم حوجره کهم
 ههروه کوو قه لشی دیوار و بان ی تۆ
 لهت له ته، جه رگ و هه ناوم حوجره کهم
 خو، له سایه ی هه ول و تیکۆشانی تۆ
 وا گزینگی دا هه تاوم حوجره کهم
 وا دیاره، ورده ورده لیک ده بین
 بو یه خه مگین داگراوم حوجره کهم
 من به لیت پینده دهه نه ی ماکی بیر
 هه ره له بیرمی، تا کوو ماوم حوجره کهم
 گه ره شیاوی مامۆستایشم نه بی
 پیت ده به خشم نان و ئاوم حوجره کهم
 تا، نه فه وتی باره دان و کوشت
 بو ت ده نیرم تازه لاوم حوجره کهم
 وابه هیوام، هه ره ده گه ل تۆ تا کوو سه ره
 تیپه رینم عومری ماوم حوجره کهم

ماموستا و فه‌قینی «قارنی»ی نه‌غه‌ده

ده‌سته‌یه‌ک مه‌لا و فه‌قینی شکاک له حو‌ج‌ره‌ی مز‌گه‌وتی سووری ساب‌لاغ

وینه ی ماموستا و موسته عید و سوخته کانی ناوایی مهحموود ناوای بوکان

دوا و ته

برا و خوشکه نازیزه کانم نهوه بوو هیندیک سه بارهت به ژیان و به سه رهاتی فهقنی خوشه ویسته کان ده گهل ئیوهی هیژا و هوگری راستی دوام و ری و رهسمی فهقیه تیم تا رادهیه ک بۆشی کردنهوه و به یه کهوه له سه رهتای دهست پین کردنی خویندنهوه به هه وراز و نشیوه کانی سوختایه تی و موسته عیدایه تی دا تیپه ر بووین تا گه یشتینه کوتایی خویندن و وه رگرتنی شه هاده و باوه پرنامه ی خویندن «ئیحازه نامه» و برپیک له کهند و کۆسه کانی نه و ریگایه مان خسته روو و چاو ییکمان به په راوی فهقیه تی دا خشانند و که میکمان هه وای تیکه لاو به بوون و به رامه ی گولی گولستانی حوجره، نه و خویندنگه به پیز و بی نازه هه لمزی.

به لام ده بی نه وهش بگوتری: نه وهی له و کورته باسه دا خسته روو ری و شوینی فهقیه تی هه موو هه ریمه کانی کوردستانی رۆژه لاته وه کوو ناوچه کانی شنۆ، لاجان

سەردهشت، ورمی، سابلآغ، بانه، سهقز و بۆکان و دیواندەرە و سنه، که بۆ خۆم له هەندیکیان وەکی سەردهشت، سابلآغ، بانه، ورمی، دیواندەرە و سنه، فەقییه تیم کردوو و بۆ هەندیکیشیان وەک ماکۆ، خۆیه، سەلماس نەغەدە، لاجان، شنۆ، سهقز، میانداو، بۆکان، کرماشان، رەوانسەر، جوانرۆ و پاوه به سه فەرچووم و چاوم به فەقی و حوجره کان کهوتوو که له هەمووی ئەو مەلەبەندانەدا ری و رەسمی فەقییه تی به ک شیوه یه و جیاوازی یه کی به رچاو، نابیندریت.

دەمیته وه بریک له شار و ناوچه کانی وەک: تیکاب، شاهین دژ، مەریوان، کامیاران، نەوسوود و قەسری شیرین و هەندیک شوینی دی که ریگام تیان نە کهوتوو؛ بەلآن پیم وانییه ری و رەسمی فەقییه تی ئەو جییانهش دەگەل ئەوانی تر توفیریکی چەندانی هەبیت.

ئەو له باره ی به شه کوردستانی سەر به ئیرانه وه، ئەما له به شه کانی تری سەر به تورکیا و سوریا و روسیا و عراق وەک پیوێست ئاگاداریمان نییه و یه که باری خۆم هەلی چونیانم بۆ نەرە خساوه. هەرچەند به پنی پرسیار و گوتە ی ئەوانه ی هاموشویان بووه واده رده که وی که فەقی و فەقییه تی ئەو به شانهش ههروه ک کوردستانی رۆژه لات و ابیت، به تایبەت کوردستانی عراق که هەتا بیست سی سأل له مەوبەر به ئازادی هاتوچوی بۆ کراوه و فەقی ی ئیره له وی خویندویانه و هی ئەوی هاتونه ته ئیره و هەردوو ک لایان وا هەبووه به سەردانی ش نەگه پراونه وه و هەتا ئیجازە وەرگرتن هەر ماونه ته وه، ته نانهت فەقی ی وا هەبووه هینده ماوه ته وه که پاش گه پرانه وه ی له لایەن کەس و کاریه وه نەناسراوه ته وه.

فەقی و فەقییه تی له کوردستانی عیراق

به خوشی یه وه بۆ ئاگاداری زیاتر له داب و نهریتی فەقییه تی له کوردستانی عراق کتیبیکم دەست کهوت به ناوی «ژیانی دیهاتی» نوسراوی «محەمەد روشدی دزه یی

عهوینهیی»^(۱) که برێک داب و نه ریت و مه سه له کۆمه لایه تی به کانی کورده واری کوردستانی عهراق باس ده کات و باسێکیشی له ژێر سه ردێر «قوتابیانی ئایینی و زانستی له ديهاته کان» دا نووسیه و منیش بو خۆینه ری به ریزی هه لده گوێزم و بی که م و زیاد ده یگیر مه وه:

قوتابیانی ئایین و زانستی له ديهاته کان

«له ده وری رابردوو که ئیسلامی یه ت په یدا بوو تا سالی (۱۹۵۸) له ديهاته کان خۆیندنی ئایین و زانستی به م جوړه بووه که له ژیره وه نو سراهه:

له زور ديهاته کان قوتابخانه و ماموستا و قوتابی ئایین و زانستی تیدا هه بووه، به لام ماموستایه کانیش دوو چین بوون:

- ۱- ئه وهی که له شوین ئایین و زانستی و روشه نبیری شار به شار، گوند به گوند که زور گه را بوو، وه به بر سیتی و رووتی، شه و و روژ هه ر تیکوشی کرد بوو، وه خوی زور ماندی کرد بوو، تا ماوه ی (۲۵-۳۰-۴۰) سالانه تا (۱۲) عیلمی ته واوده کرد، ئینجا ئه بوو به زانایه کی زور چاک و زورزان، ئه وسا پینی ئه گو ترا مه لای (۱۲) عیلم.
- ۲- ئه وه که سانه ی که میان خۆیند بوو، وه خویان ماندوو نه کرد بوو له شوین ئایین و زانستی و روشه نبیری ئه وجوړه که سانه پیا ن ئه گو ترا (کولکه مه لا) که مزان.»

چۆن فیره خۆیندن ئه بوون؟

که سێک بیوستبایه، کورپی خوی فیره خۆیندن بکرا دایه، کوره که ی که ته مه نی گه یشتبایه (۷-۸) سالان، ئه بیر ده لای ماموستای گوندی (ئاوایی)، وه یا خود ئه بیرد بو لای به کیک له قوتابیانی ماموستای گه و ره. ئه ویش سپاره و ئه لف و با و نوێژ و قور ئان خۆیندنی فیره نه کرد. له پاشان چه ند کتییکی بچکوله ی ئه خۆیند؛ وه کو: (جرم بخش، باغبان، ناگهان، اسماعیل نامه، ای شده و نه حمه دی).»

له پاش ئەمانەش چەند سالان کتیبی (صرف و نحو) ی ئەخویند، وەکو: (عوامل، النموذج، سعدالله- ی گەورە و گچکە، مراح، اظهار، شرح المغنی، فتح القریب، فتح المعین، جامی، فناری).»

ئینجا له پاش ئەمانەش ئەو عیلمانەیان ئەخویند وەکو: (ثابین منطق، فلکیات، هیأت، کلام، بیان، بدیع) کتیبەکانیش ئەمانەن: (انوار- ی مەزن البخاری استعاره، السیوطی، گلنبوی آداب، اسطرلاب، شرح چقمینی، قاضی و لاری و چەند کتیبیکەشی ئەخویند، ئینجا ئەبوو بە مامۆستای (١٢) عیلم و تەمەنیشی ئەگەشت بە (٣٠-٤٠) سالان، ئەوسا له گوندیک ئەبوو بە مامۆستا و له پاشا ژنەکی ئەهینا کوپیان ئەبوو ناویان لی ئەنا (عبدالله). ئەگەر کچ بایە ناویان لی ئەنا (ئامینە) چونکی پێغه مەهر (محمد) -د- ناوی باوکی عبدالله بوو و ناوی داکی ئامینە بوو.»

قوتابیه کان له لای کێ دەرسیان ئەخویند؟

ئەو قوتابیانهی که له کتیبی جامی هەوارترینان بخویند بایە پێیان ئەگوترا (موسە عید)؛ ئەمانە مامۆستای گەورە دەرسی پێ دەگوتن. بەلام ئەمانە ی له کتیبی جامی بەرەو خوارتر بایە پێیان ئەگوترا (سوخته). ئەمانە موسە عیده کان دەرسیان پێ دەگوتن و له هەفته ی (٥) دەرسیان دەخویند، ئەویش ئەگەر دەرسیان نەچوایە. چونکه له هەفته ی (٢) رۆژان حەسانەو بوو: (هەینی و سێ شەمان).»

گوزەران کردنیان له سەر کێ بوو

گوزەرانی مامۆستای گەورە له گەل قوتابیه کان گشتی له سەر دانیشتوانی دێهاته کان بوون. وەکوو خواردن و شەکر و چاوەنەفت و بەرگ و کتیبەکانیان. ئەوکاتی میری یارمەتی نەئەدان. لەبەر ئەمە له هەندە جیگایان گوزەرانیان زۆرباش بوو. له هەندە جیگایانیش گوزەرانیان باش نەبوو. له گەل ئەمەش شەو و رۆژ خەریکی خویندن بوون بۆ ئەمە ی بۆ

پاشه روژ بین به زانایه کی زورزان و گه و ره که بتوانن خزمه تی میلله ته که ی خویان بکه ن و سودیان لی وه ربگیریت و رۆشه نبیری بلا و بکه نه وه.»

ئینجا نه و کاتی مامۆستای زورگه و ره یان لی هه لئه که وت و ئیستا که ش هه ر نه وانن روژی هه بنیان له مزگه وته کان له سه ر میمه ره کان و تاری ئاین و رینگای چاک نیشان نه دن و به سه ر دانیشته نوێژ که ره کاندایه خویننه وه و هه ر نه مانه ن که گشت روژی له ئیستگه گویتان له و تاری ئاینی و زانستی و ئاخافتنی به سودیان نه بی که بلاوی نه که نه وه به سه ر ئاده میزاد و زوریشیان له قوتابخانه ی میری دامه زراون و کراون به مامۆستای ئاین و زوبانی عه ره بی.»

به لام به داخه وه نه و جو ره قوتابیانه له سالی (۱۹۵۸) به دوا وه له دیهاته کان و شاره کان نه مان و هه ر که س روویان له قوتابخانه ی میری کرد، ته نیا مامۆستای گه و ره له دیهاته کان مانه وه به بی قوتابی و به بی یارمه تی دانی میری تا سالی (۱۹۷۸) له و کاتی میری چاکیه کی زورگه و ره ی کرد که موچه ی بو مامۆستایه کانی شار و دیهاته کان بریه وه. ئینجا له گشت دیهات و شاره کان مامۆستای دامه زراندن به لام به بی قوتابی و به بی ده رس گوته وه.

به داخه وه نه مانه وه کوو دیمه نی داریکی زور بلند و سه وز و بی به ربی وانه. و ابزانم نه و چینه مامۆستایه گه و رانه خوانه کرده نه مینن چینه کی تر نییه له دوا وه که جینگای نه مانه بگر نه وه، نه و سا هیدی هیدی ئاین و زانست و رۆشه نبیریش نامینی، ئاده میزادیش روو له بی ئاینی نه کات، هه ره کوو ئیستا رو یان تیکر دو وه»^(۱).

۱- نه وه ی له قه له می نه و نوسه ره خویندانه وه سیاسه ت و پیلانی گلاوی رژیمه دژ به دینه کانی نه م دواییانه ی عه راق بوو که وایان کرد حو جره و خویندنی فهقیه تی نه مینی تا پاش له ناوچوونی نه و چینه مه لایه، که س له گو ری نه بی به ته وای له دین شاره زا بی و بانگه وازی بو بکا نه و سا به ما وه یه کی که م و زور سه هل خه لک له دین وه رگیرن و به ئاره زوی خویان به ملا و لا ده لی سورین و بیان چه و سیننه وه. ته نانه ت مزگه وته کانیان هه موو رو خاندن و قورئانه کانیان ئاگر تی به ردان. به لام به خو شی یه وه دوا ی رابه رینه مه زنه که ی (۱۹۹۱) و رزگار بوونی خه لک له چنگی رژیمی به عس رینگا بو تیکوشانی موسلمانان ئا وه لا بو وه و ئیستی له سایه ی ره حمی خوا وه دین له گه شه کردن دایه و هه ر به و پشه ش فهقی په یدا بو نه وه و له زور دی و

با ئه وهش بلیڼ که ژیان و ژيواری فقیه کان له شار و دیهات و ږای ژیانی خه لک له هه ندیک بارانه وه گورانی تیدا پیک هاتووه، به تایهت شتومه ک و که ل و په لی خویندن گورانی زور به سهردهاتووه و شتومه ک و نامازی فقی ی ئیستا له هی فقی ی رابردوو هم زورتره و هم باشتړ.

که ره سه ی نووسین

سهرده میک که نامازی له چاپدان و به گشتی چاپه مهنی زورکه م و نایاب بووه و ئه وه ندی بووشه له ریشه ی وان نه کشاوه؛ فقیکان زور به چه توونی توانیویه ته نانه ت بو دهرس لی خویندنیش کتیب په یدا بکه ن. زوربه ی کات که فقی پیوستی به کتیبیک بووه نه ک ته نیا هی له چاپ دراوی ده ست نه که وتووه، به لکوو چه ندناوچه شی پشکنیون تا ده ستنوسیکی به ئه مانه ت وه رگرتووه، جا ئه گه ر بو ماوه یه کی زور و نیان دابیت تی رابخوینیت ده نا ناچار بووه به په له، له رووی بنوسیته وه و ئه مجار تی رابخوینیت.^(۱)

☞ اشاره کان مزگوت و حویره دروست کړاونه وه و خه لک به گه رمی به ره و مزگوت ده عوه تکه رانی دینی ده چن.

۱ - کتیبیک که به ئه مانه ت درابن یان بدری پیوسته وه ک هه موو ئه مانه تیک ئاگاداری لی بکری و بیاریزریت. ئه ما خاوه ن کتیه کان به زوری سی مه رجان بو به ئه مانه ت وه رگه کان داناوه که له م دیره شیعه فارسی په دا گونجاون:

«کتاب می دهم اما به سه شرط
که بوق و سوق و صندوقش نازی»
وواته کتیب وی ده دم به لام به سی مه رج: په که م: کتیه که نه که ی به «بوق» بانی نه یکه ی به سینگنال و فوی به په ره کان داکه ی و فقه ی لی بیی.

دووه م ئه وه یه نه یکه ی به «سوق» واتا نه یکه ی به بازار و له مه یدانی و به ریڼان فرنی بده ی و بیته پینگه و هامووشوی به سهردا بکری ت.
سیه میش ئه وه یه نه یکه ی به «صندوق» واتا نه چی قاقه ز و شتی تری له نیو باویژی و به مشیوه خه رای که ی.
له و باره وه حواری تا که شیعی عه ره بیش هه یه که دوانیان به زمانی خاوه ن کتیب و دوانه که ی تریش به زمانی ئه و که سه وه که کتیب وه رده گری گوتراون به م شیوه: خاوه ن کتیب ده لی:

الا یا مستعیر الكتب دعنی فان اعارة المعشوق عار
فمعشوقی من الدنيا کتابی و هل ابصرت معشوقا یعار

ههروهها بو نوسینه وهش کهل و پهل زورکهه بووه، قاقهز هه زور به کهمی دهست که وتوو، قهلهه و مهره که بیش به زوری دهستکردی خودی مهلا و فهقییه کان بووه؛ قهله میان له قامیشیکی تایه تی داتاشیوه و مهره که بیشیان له تیکه ل کردنی چه نداشت دروست کردوه.

ئه وه کهل و پهل و که ره سه ی مهره که بی لی سازکراوه له نیو تاکه شیعریکی فارسی دا نیویان براوه. شیعره که ده لیت:

همسنگ دوده زاج است همسنگ هر دو مازو

همسنگ هر سه صمغ است وانگه به زور بازو

واتا بو سازکردنی مهره که و راده یه ک «دوده» یانی دوکه لی چرای نه وتی ئاماده ده کریت و به کیشه ی ئه و دوکه لهش زاخی تیکه ل ده کریت و به کیشه ی دوکه ل و زاخه کهش مازوی سوتاو و به خه لووز بووی ده گه ل ده کریت و به کیشه ی هه ر سیک له مانهش جهویی داری ده گه ل لیک ده دریت و ئه مجار به هیزی پیل و شانان له ده سک و ئاونگان راده کو تریت و راده شله قینری تاکوو زور به چاکی ورد ده بی و لیک ده دریت. ئینجا دوا ی ئه و پیک هه لکیشان و تیکه لا و کردن و کوتان و ورد کردن و راشله قاندنه به ئاو گیراوه ته وه و له جیاتی مهره که ب که لکی لی وه رگیراوه.

ئه ما ئیستاکه، زوریک له کتیه کان له چاپ دراو و پی نوس و لیسوس زورن و مهره که بیش به لیساوه و هه ر پیای ده وی بنوسی و بنوسیته وه و ئیتر له سه ر ئه مانه په ک ناکه ویت.

داخ و که سه ر یان چاره سه ر؟!

ده بی بلیم، ته نیا شتیک که زور جینی داخ و که سه ره و له کوئه وه وه هه ر ماوه ته وه و سه د مه خابن که من ئه وانه ی له بیری چاره کردنی دابن و ری و شوینی فهقییه تی ناحه ز و

﴿ کتب وه رگیش له وه لام دا ده لی:

فان البخل للانسان عار
جزاء البخل عندالله نار؟

فلا تمنع کتابا يستعار
الم تسمع حديثا من رواة

چەتوون كىردوۋە و بۇ مۇسۇلمانانى راستەقىنە، دلتەزىن و شوورەيى ھىنە و ھىچ گۇرانبىكى بەسەردا نەھاتوۋە؛ شىۋەي ژىن و بەرىچونى فەقىكانە و دەرکا و دەركى نىومالانە.

ھەر بە راستى ئەگەر بۇ ۋەختى خۇشى رەسمىكى جوان بوبى يان لە روۋى ناچارىۋە پىندارۋىن بۇ ئىستى كە شىۋەي ژىانى خەلك زۇر گۇراۋە و كۆمەل پەرەي ستاندوۋە و نەيار و ناحەزان لە رىي دىنەۋەي ھەلە و پەلەيەكن و تەنانت گەلىك دۇستانى ناخالىش ھارىكارىيان دەكەن و ئامادەي تىگرتنى توانچ و پىلار و تەشەرن؛ ئەمشىۋە بەرىچوۋنە كۆنى بەكەلك دى؟ كوا رەۋاي ھەقە فەقىي بەستەزمان بۇ پەيدا كىردنى بۇيۇ، ھەموو شەۋ و رۇژىك دوۋسى جار نىۋ ئاۋەدانى ۋە تەقىنى و سەردە ھەموو مالىك ھەلكا و بە شەرمەۋە دەست بۇ ئەم و ئەۋ رادىرى؛ ھەبى و نەبى، بى درىتى و نەيدىرىتى، سىپى بى و بۇرىنى سارد بى و گەرم بى، رەق بى و نەرم بى نەۋىرى دەنگىكا و بە ھەموان ھەر بلى: بە زىياد بى و خوا جەزات بداتەۋە.

ئايا ئەۋ شىۋە ژىانە بە دەرد و ژانە زۇركەس لە فەقىيەتى ناتۇرىنى و دەستى پى لە خويندن ھەلناگرى؟ بە تايىت بە سوختەي بىچارە كە تازە لە كۆشى بە پەرۋشى پىر لە ناز و نىيازى دايكى ھاتوتە دەرئى و لىي ھەلپراۋە؟

راستەخوينەرى ئازىز لەۋەي دا لەگەلتام و دەزانم زۇر فەقىي بە ۋەج و لە خۇ بوردوۋ ھەن كە چاۋ لەۋ جۆرە شوورەيى و ئازارانە دەقوۋچىنن و قۇلى پىاۋەتى ھەلدەمالن و بە ئامانجى فىربوۋنى دىن و خىزمەت كىردن بەگەل و ئاين؛ ئامادەن لە ھەموو خۇشى بەك دەست ھەلگىرن و دەگەل ھەموو كەند و كلۆيەكى سەر رىگايان بەربەرەكانى بىكەن و تا ئاخىرەمىن، پىت و وشە درىژە بە خويندن بدەن. بەلام ئايا ئەۋجۆرە ژىانە كارناكاتە سەر روۋ و دەرونيان و شۆينى خراپيان لە سەر دانائىت و لە زات و ورەيان كەم ناكاتەۋە؟ بىگومان، با. چونكى مۇۋلەكەش و ھەۋايەكى ئاۋاداگەورە بىت و بە چاۋى چاۋ لەدەست لىي پىرواندرى شىك لەۋەدا نىيە دەژاكى و ھەلدانېكى سىروشتى نايىت و ئەۋەي دەبوۋ لە دەستى بى لە دەستى دەچى.

بەلى چۆنىەتى ژىن و بەرىچونى فەقى ھەر لە سەرەتاۋە تاكۇتايى، كار لە سەر دەرو دەروۋنى دەكات و بەرەۋ بى دەستى و زەبۇنى دەبات.

حاشا له وه ناکرئ که برین و شوینه واری سهر جهسته ی مروف دهرمان کردن و ساریژ بوونه وهی هاسان و چابوونه وهی بنگومانه؛ به لان برین و که له بهریک که له دل و گیان و دهر وونی دا به دی دیت تهویش برینیک که بو ماوه یه کی زور هه موو روژی یه کدو جار بکولته وه و چ دهرمانیکیشی بو نه دوزریته وه، هیوای چابوونه وهی لی ناکرئ و کاری خو ی ده کا.

جا بویه ده لیم ئه رکیکی ئیسلامی و ئینسانی هه موو پیاو و ژنیکی مسولمانه مادام به خه م دینه وه یه و ده به وه ی ئایینی پیروزی ئیسلام گه شه بکات له ههر شوینیک و ههر چونیک ده ژیت، به پی ی توانا و ده سترویشتن بو گورینی باری ناله باری ژبانی به ژانی فه قیان، هه ول بدا و شتیک وه خو ی گری. با ئه گهر له زانستگه و تاقیکردنه وه و بر وانا مه ی ره سمی و کتیی به شیوه ی تازه نو سراو و له چاپدراو و زور پیویستی دیکه ی خویندن بی به شن لانی که م شیوه ی به ریچونیان له ئاخو و ئوخره کانی سه ده ی بیسته م دا بریک روو سوورانه و ئابرو مه ندانه بیت و چی دیکه ده رکا و ده رک نه که ن و ده ست بو ئه م و ئه و رانه گرن.

ئه گهر بو ههر مالیکی ئاوه دانی به پی ی دارایی و نه داری مانگانه (۵۰) تا (۱۰۰) تمه ن دیاری بکری و یان ههر ئه و زه کاته ی که له خو یان حه رامه و ده بی ههر ده ربکری بدریته ده ستی چه ند ریشسپی، یان پیاو ماقولیک و خه رجی حو جره بکریت با شتر نییه له وه ی فه قن هه موو روژیک لانی که م دوجار بجیته راته و ده رکان بکوتی؟ بنگومان هه م خه لک که متری ده چی و هه م ئابرو مه ندانه تر و بی عه بیتره هه م فه قیش تووشی شکستی گیانی و زه بوونی و بی وره یی نایه ت.^(۱)

۱- به پی ئاگاداری ده سکه و توو له باشوور و باکوور و روژه لاتی ئیران برا مسولمانه کانی به لووچ، تورکمان و... ئه و کاره یان سه باره ت به مه لا و فه قیی خو یان وه ک به ریژه بردنی ئه رکی سه رشان له به رابه ر دین دا ئه نجام ده دن و زور له میژه زه کات و سه ده قات و خیراتی خو یان، یان هه ندیک له داها ت و ده سکه و تی سالانه یان ده خه نه ئیختیاری مه لا کانه وه و ئه وانیش مه دره سه ی دینی گه و ره گه و ره یان پی سازداون و ده رس بیژان به مووچه و به راتی ته واه وه بو گرتوون و هه ریه که ی سالانه ده یان و سه تان فه قن یان لی راده گرن و هه موو ئیمکانات و که ل و په لکی پیویستی ژین و خویندن یان بو دا بین ده که ن که هیوادارم خه لکی ئیمه ش به یارمه تی

پەيام بۇ ھەقىيە كان

براينى خوشەويستىم! ھەقى ئازىدەكان!

ئىۋە بۇ خۇتان دەزانن كىن و چىن و چكارەن؟

ۋەرن تا ويك بە يەكەۋە دانىشىن و بدويىن تا باشتر خۇمان و ئەرک و سپاردەمان

بناسين!

ئىۋە مىراتگر و جى نشين و كار بە دەستى دواروۋى ھەنتەشى پىغەمبەرن -د- مەلەۋانى
دەرياي پر لە دوپ و گەۋرەھەرن، سەرقاقلەي كارۋانى بژيوھىنەرى برسى و لىقە وماۋانن.
ریشاندەر و رىنۋىنى ھەلپراۋ و بەجى ماۋانن. پەنا و پەسىۋى بى پەنا و بىكەسانن، چاوساغ و
دەسگرى كويىر و بىلاق و دەسانن.

ئىۋەن كە دۋاي پىگەيشتن، دەتۋانن خەلكان لە چالى رەشى نەزانى و بىپرۋايى
بىننەدەرنى و دلى تاريك و تەلەمى رى لىۋن بۋان بە نوور و مەشخەلى ئايەتە پر پىت و
پىروژەكانى قورپان و رىنۋىنى ھەرموۋدە بەنرخەكانى پەيام ھىنى خوا بۇ سەرزەۋى، روون
بەكەنەۋە و گرى و گۈلى ژين و ژىنگەي مروۋقەكان ۋەكەن و بەكەنە سەركۈنەي ھەلە و لارى و
بەدخو و بەدرەفتاران. دەستدەنە سەركۈت كەرن و تەس دانەۋەي سەربزىو و سەمكاران و
بە زنجىرى زانست و ژىرى، چەپى و لە رى لادەران بىننەۋە سەر پانەرىنى ئىسلام و سەرلى
شىۋاۋانى تاريكستانى بىروچكە دەستكردەكان ۋەخەبەرىنن و سىمكىشى لىكترازۋى
مىشكىيان رىك و پىك بەكەنەۋە و گەۋرەترىن راستى ون بوويان پى بناسىننەۋە و لە دنيا و قىيامەت
بيان ھەسىننەۋە. جا كە ئەۋ ئىشە پر بايەخ و گرىنكەتان لەپىشە، دەست لە نىۋ دەستى يەك
خەرىكەن بى ئەندىشە، غىرەت ۋەبەرخۇتا بنىن و بچرىكىنن ۋەك شىرى مىشە، مەترسن لە
توانچ و پلار و پىلان و كىشە. رىز بۇ زىرى ۋەخت دابىنن و كاتى شىرن تر لە نوقل و نەباتى
خۇتان بە فىرۋمەدەن. ھەۋل بەدەن دەستان كەمتر بچىت. ئەگەر مامۇستاتان لەۋبارەۋە
كەم تەرخەمە ئاگادارى بەكەنەۋە و داۋاي ھەۋلى زياترى لىكەن. ئەگەر ھەر چاك نەبوۋ يان

﴿ خاۋا رۆژىك لە رۆژان بۇ مەبەستە ھەنگاۋ ھەلپىن و لانى كەم دوۋسى مەدرەسەي گەۋرەي دىنى بە
يارمەتى ھەمەلايەنە بنىات بنىن. ان شاء اللہ.﴾

عوزریکی بوو، بچنه لای ماموستایه کی تر. سه فهریک زور پیویست نه بی مه یکن، دهووری کتیبه خویندراوه کان زور بکه نه وه، نه وهی دهیخوینن چاکی فیربین و رهوانی بکه ن و زوری بلینه وه. نه وهی نیازانن بیپرسنه وه. نه وهی ده بی له بهر بکری له بهری بکه ن، پرسیار له یه کتری بکه ن و شت به یه کتری بلین، له کاتی لیکولینه وه و باس و شه په پرسیار مه به سستان شکاندنی یه کتر و خوه لکیشان نه بی و هر به ئامانجی که لک وهر گرتن و سوود گه یاندن نه و ئیشه بکه ن. له کاتی پشوودان و بی کاری دا له باره ی یاساکانی ئیسلامه وه بکولنه وه و به دهق و به لگه وه فیریان بین. بزنانن چون وه لامی پرسیاری خوئی و ره خنه ی نامو و ناحالی یان ده ده نه وه.

بیجگه له کتیبی ده رسی، موتالای کتیبی دیکه ش بکه ن تاله هه موو بوار و بابه تیک به له دو ئاگادار بن. چونکی سپه پروژی ده گه له هه موجوره ئینسانیک به ره وروو ده بن، هه رکه س پرسیار یکتان لی ده کا و به مه به ستیک ده تان دوینی. دوینی روژیک بوو نه مروف روژیک تره، کاری ئیستای ئیوه شه په ده گه له نه زانی، نه ویش نه زانی سه ده ی بیسته م که پشتیوانی ئینسانی و غهیره ئینسانی زوری هه یه.

ده بی به دوو چه کی باوه ر و زانین چه کدار بن. چونکی زانینی ده گه له باوه ر کرده وه شی به دوو دادیت و که سیکیش زانا و به ئیمان بی له مه یدان دا که س خوی بو ناگری و تا زورتر بزنانن سه رکه و تووتر ده بن.

تیکوشان و خه ریک بونتان هه ر له و کتیبانه دا کورت هه له مه یه ننه وه. په راوی میژویی، ئابوری، سیاسی، زانستی، لی کولینه وه یی، فه لسه فی و نه ده بی بخویننه وه. قورئان و حه دیس زور بخوینن و له بهریان بکه ن. ئاگاداری یاسایه کانی شه ریه ته ی ئیسلام بن و «فهقه» زور بخوینن. هه رکه هه لتان بو ره خسا له سه ر و تاردان «سخنرانی» به زمانه کانی کوردی و عه ره بی و فارسی و هه ر زمانیکی تری که دهیزانن، مه شق و ته مرین بکه ن. بو قسه کردن و راهاتن به هه ر زمانیکی بیگانه هه ول بدهن و هه له ده ست مه ده ن و ده ست له یه کتر به ره هل مه ده ن.

هه ر وابسته وه له سه رتان لازم و پیویسته ئاگاداری وه زعی روژ و روداوه کانی دوور و نیژیک بن، دوست و دوژمن بناسن له سه ر باری سیاسی، کومه لایه تی، ئابوری، میژویی و جوغرافیایی ولاتانی ئیسلامی موتالا و لیکولینه وه تان هه بی و بزنانن له دنیا ی مسولمانان و غهیری وان دا، چ ده گوزهری. بو ئه م بابه تانه کتیبی زور هه یه و ده توانن له گوغار و روژنامه و

حه وتونامه و راگهیه نه ره گشتی یه کان که لک وه ربگرن.

لاکردنه وه له کردهوه

ئه وهی باس کرا له مه پزانین و وریایی و تیگه یشتن بوو که ده بی بی به لام له وان گرینگتر کردهوهیه. عیلم و تیگه ینیک کردهوه و هه لویستی ددگه له نه بی هیچه. زانیی بی کردن نرخ و پایه خێ نییه، خه لک زیاتر له رهفتار و کردار ده پوانی نه که له قسه و گوفتار. که واته پیاوی مه پدانی کردهوه بن له رهفتار و هه لویسته ناردوا و قه دهغه کراوه کان خوتان بپاریزن. ئه وهی پنیوسته، چ ددگه له خوتان و چ ددگه له خه لک و چ ددگه له خوا ئه نجامی بدن، خوتان به خو و خدهی ئیسلامی برا زینه وه.

بو خوتان وهختناس و ریک و پیک و وریا و گورچ و گۆل و زیت و کولنه دهر بن. نیسه به به ئه نجام دانی ئه رکی سه رشانتان بی موبالات و که مترده خه م مه بن بو هه ر کاریک بپاریتان دا به جیددی راپه رن و لئی راکه ون. شه وانه له وهختی خوی دابنن به یانانیش زوو له خه وههستن. بهرگ و نوین و بان و سه ر و لهش و هه وپ و هو له و جی و ری و هه موو که ل و په لیکتان پاک و خاویسن بی. ددانه کانتان له شه و و روژدا لانی که م جاریک ئه ویش، پیش خه وتن به فلچه و هه ویری تاییه تی بشون و میسواک فه راموش مه که ن. به پیسی توانا وه رزش بکه ن و خوتان رابینن، پیاده ره وی بکه ن و ته مه له بار مه یه ن. سه ر و سه کوت و جو ری لیباستان نا ئاسایی نه بی. بهرگ و پو شاکێ فه قییه تی تو پ مه دهن چونکی شکان له بواری فه ره نه نگێ دا شکستی دیکه شی به دوا دیت و دپدونگی خه لکیش له وی راوه ستی.

سیفار مه کیشن چونکی زیانی زوری پیوهیه و به تاییه ت که له و دوا ییانه دا زیانه کانی گیانی له لایه ن پزیشکه کانه وه روون کراونه وه، گه لیک له زانایانی پایه به رزی دینی هه رامیان کردووه و به نا په وای ده زانن.

ریش مه تاشن چونکی به لای زور به ی زانایانی شه ر زانه وه تاشینی هه راهه، و هه رچه ند بازیک فه رمویانه هیشته وهی سوننه تیکی گه وره یه و تاشینی مه کروه.

خه و و خواردنتان به جی و ری و ئه ندازه بی، زیاده ره وی و ویل خه رجی مه که ن، به قنیات و شوکرانه بژی رین.

ددهگهل خهلکی به وه فا و بئجه فابن، پئسوه ندی یان ددهگهل مهچرن، په یمان شکین و بئ به لئین مه بن، له شایی و شینیان دا به شداری بکه ن. سه ری نه خوشه کانیان بدن. له دهر د و گرفتاری یان بپرسن و به پئی توانا هه ولی چاره سه ری یان ددهگهل بدن. ریز له گه وره بگرن، به زه بیتان به چکوله دا بئته وه. ئیره یی «حه سوودی» به که س مه بن و به پله و پایه و بوونی خهلکی شاد و خوشحال بن. رازی مه بن به وه مال و ناموس و که سایه تی یان زه بری لی بدری و له و پئناوه دا به رگری بکه ن و بو خوشتان پیشقه دهمی پارازتنی ئه و شتانه بن. خوتان به کوری خهلک بزائن و ئه وان به که س و کاری خوتان. له بابته خزمه ت و چاکه ی وانه وه سپله مه بن و شوکر و سوپاسیان بکه ن. هه رکه س چاکه ی ده گهل تان کرد پاداشی بده نه وه، لانی که م به دوعای خیر. گالته به که س مه که ن و به چاوی سوکی مه روانتی. رووخوش و به خولق و ماریفت و خو به که م گر و روح و ره زاسووک بن. خه م له دلتان دابی، نه ک له نیوچاوان و روتان. مۆن و مرچ و دوره په ریز مه بن، شوخی بئجی مه که ن. مه ند و له سه ره خو و له خو بوردوو و به گوزه شت بن. پیشه یی خهلکی هی خوتان ببینن. دوان و بئ ده نگیتان له جی خوی دابی. «صله رحم» و اتا پئسوه ندی خزمایه تی و ده برچاو بگرن مافی ته وای دایک و بابان به جی بگه یه نن به و یقار و ریزدار بن، ریز له پیر و پیشه وایان بگرن. ناوی رابردوان به چاک بیئن و دوعای خیریان بو بکه ن. ریزی تاییه تی بو ماموستایه کان دابنن. سلاو و ئه حواله پرسیتان بو هه موو که س زور بی. هاوری و هاوددمی چاک و ریزدار و پاریزکاران بن. له خراپان نیژیکی مه که ن مه گه ر بو رینوینی و په روهرده کردنیان. ئاگاداری برا سوخته کان بن و په روهرده ی دینی یان بکه ن، له گوته ی دهرسی قورئان و دین و ئه خلاق به مندالانی خهلک دریغی مه که ن، به ئاگاداری که سه کانیان به ره و فهقیه تی یان بکیشن. گه وره و چوکایه تی نیو حوجره وه به رچاو بگرن، بئ نه زم و یاسا و سه رلی شیواو مه بن، ره قاتارتان به یه که وه برایانه بی. له سه ر روداو و پیشهات و مه سه له کان به یه که وه راویژر بکه ن. دلسوزی یه کتری بن و له لای که س یه کتر مه شکینن و بو که س یه کتر هه لمه نین و دژی یه ک مه دوین. توشی هه ره له یه ک هاتن ده سه جی په شیمان ببه وه و توبه بکه ن.

بو خوا یه کلا ببه وه و ئیشه کانتان بووی پالافته بکه ن، یادی ویتان هه میشه له دل دابی و به چاوددیر و ئاماده ی هه موو کاریکی بزائن. پشتی پئ ببه ستن، له رهحمی وی و پیروزبوون له

ئىشەكانتان دا ناھومىد مەبن، ھەموو رووداو و پىشھاتىكى ديار و نەديار و گەورە و بچووك لە كارتىكردن و شوين دانانى وى بزائن، بوون و نەبوون، مان و نەمان، دان و نەدان ھەر ھى ئەو و ئىتر لە دەسلەت و ويستی ھىچ كەس و ھىچ شتىك دا نىيە.

بە تىروانين و بىر كەردنەو لە رىك و پىكى و نەزم و ياسا و شوينەواری دەستى ژىرى و توانين و لى زانين و كاربەجىيى و سۆز و بەزەى پەرودەگار لە گەردىلە تا كاكىشانى و لە گيان لە بەر تا بى گيانى ئەم بوونەو دە زۆر و زەبەندە، ھەر وەھا بە لىكدانەو و وردبوونەو لە كىشگىر «معجزه» ى ھە تاهە تايى پىغەمبەرى مەزنامان د- كە قورئانە بىر و باوەرتان قايم و قول و پتە و بكەن.

ھەروا بە پارازتنى مافى تەواوى نويز، يادى بەردەوامى خوا بە دل و زمان، قورئان خویندن و پىداچوونەو دەى فەرمودەكانى پىغەمبەر د- خویندەو دەى ژىنامە «سیرە» ى يارانى و پىاوچاكانى رابردو و ھاوچاخ، ھاموشوى خواناسانى پاى بەرز و ئەھلى كەردەو، بىر كەردەو لە مردن و ئەو قوناغانەى بە دواى دا دىن، چوونى سەر قەبران و پارانەو و دوعا كەردن بو خوتان و گيانى رابردوانى نىشتەجى بەرزەخ، گيان و دەرونتان بەرز و فراوان رابگرن و رىى نەوس و شەيتان بىستەن.

نويزەكانتان ئەوھلى وەخت و بە جەماعەت بكەن، ھاوپى دەگەل بەجى ھىنانى مەرج و پىويستى بەكان؛ لە ماناكەشيان وردبىنەو و بزائن لە حوزورى كى دا و بوچى راوەستان و كەرنوش دەبەن و دەلین چى؟ دوعا و «ذكر» ەكانى گەل نويز و پاش نويز لە بىر مەكەن. لە شەو و روژدا لانى كەم جارىك قورئان بخوين، دوعا بەكانى پىوھندى دار بە ھەر كار و كاتىكەو لە بەر بكەن و لە جىى خوى دا بىانخوين. سلۆت دان لە پىغەمبەرى خوشەويست دفراموش مەكەن و بە پىى توانين و گونجان سوننەتەكانى ئەو بەرپزە ئەنجام بەدن. زۆر لە بەر خوا بپارپىنەو بە تايبەت لە دواى نويزەكان و ئەو كاتانەى دوعايان تىدا گىرا دەبن. پىوھندى كەردن و لىك پچرانتان ھەروەھا رق ھەستان و خوشەويستى تان لە بەر خوا و لە رىى وى دا بن. بە دل و زمان و كەردەو ھەمد و سوپاسى خوا بكەن و شوكرانە بژىرى چاكەكانى بن. بىرلەو بەكەنەو كە دنيا ھىچ نىيە و روژىك ھەر بەجى دىلن و دەچنە بن گل و پرسىارى نىعمەتەكانمان لى دەكرىتەو و ورد و درشتى چاكە و خراپەمان دىتە ئەژمار. لە سزادانى خوا بترسن و بەھىوای

رهحمهت و بهههشتی بهرینی خواش بن.

برایانی هیژا!

ئیسوه بنگه‌ی خه‌لکیتان هه‌یه و راژه و خزمه‌تتان به‌ئایین و گهل له‌که‌س شاراوه‌نییه. خه‌لکی مسولمان چاوی برپوه‌ته زانایی و وریایی و لی‌هاتویی ئیوه و ده‌زانن که‌سه‌به‌رزنی و پیشکه‌وتوویی هه‌ر گهلک پپوه‌ندی هه‌یه به‌باشی وره‌سه‌نی و پیشکه‌وتوویی ئه‌و بیروباوه‌پ و یاسا و ریسایه‌که‌ ده‌نیوی‌دا هه‌یه و هه‌لدان و به‌ره‌و پیش‌چوونی ئه‌و بیروپروا و یاسایه‌ش به‌ستراوه‌ به‌هه‌ول و تیکۆشان و خو‌زهمه‌ت‌دان و لی‌هاتویی ئه‌و ده‌سته و تاقمه‌ له‌خه‌لک که‌ به‌رپرس و راسپارده‌ و راژه‌دارنی. که‌واته‌ به‌و ئه‌نجامه‌ ده‌گه‌ین: خه‌لکی مسولمان سه‌رکه‌وتن و پیش‌ه‌فتی هه‌مه‌لایه‌نه‌ی خو‌یان له‌ ئیوه‌ی خزمه‌تکار و به‌ پرسپاری په‌ره‌پێدانی ئایینی پیروزی ئیسلام ده‌زانن.

لیمان سوور و عه‌یانه‌ که‌ نه‌یار و ناحه‌زانمان، بئ‌وچان و پشودان، به‌هه‌ر وه‌سیله‌ و ئامرازیک‌ی ره‌وا و ناره‌وا، خه‌ریکی کار و تیکۆشانی خو‌یانن و له‌ بواری فه‌ره‌هنگی و سیاس‌ی و سه‌ربازی و راگه‌یاندنه‌وه‌ به‌گه‌رمی، له‌هه‌ول‌دان و له‌ دژایه‌تی مسولمانان و بیروباوه‌پ و یاساکانی ئیسلام ساتیک‌ ناسره‌ون و هه‌دادانیان نییه. هه‌موو جو‌لانه‌وه‌ و ره‌نج‌دان و هه‌لسوپرانیشیان به‌ رواله‌ت به‌ ناوی خزمه‌ت به‌ گهل و بو‌ نه‌جاندانی هه‌ژار و داماو و ماف خوراوانه‌ و به‌ مه‌به‌ستی دابین‌کردنی دادپه‌روه‌ری کۆمه‌لایه‌تی‌یه.

ئه‌ما له‌ راستی‌دا ئه‌وانه‌ به‌ دوور و نیزیکه‌وه‌، به‌ روژه‌لاتی و روژئاوایی‌یه‌وه‌ دژایه‌تی ئیسلام ده‌که‌ن و ئامانجی دوا‌روژیان لادانی گه‌لانه‌ له‌ بیروپروای ئیسلامی و به‌ بروای ئیمه‌ش هه‌رکه‌س دژی بیروباوه‌پی خه‌لک بئ‌ دژ و ناحه‌ز و نه‌یاری ئه‌و خه‌لکه‌شه‌.

دژایه‌تی کردنیشیان به‌ دوو هۆیانه‌: تاقمیکیان له‌ ئایینی ئیسلام حا‌لی نین و پێیان‌وایه‌ پێچه‌وانه‌ی هه‌لدان و پیشکه‌وتنه‌ و شیاوی حکومه‌ت‌کردن و رابه‌رایه‌تی خه‌لک نییه‌ و ئه‌گه‌ر له‌ رابردوش‌دا که‌لکی بووبی ده‌گهل باری ژبانی خه‌لکی ئیستا‌نایه‌ته‌وه‌ و ته‌نانه‌ت تۆمه‌تی به‌ره‌و پاش‌گیرانه‌وه‌شی بو‌ هه‌لده‌به‌ستن.

به‌شیکیشیان ئه‌گه‌رچی له‌ ئایینی پیروزی ئیسلام تیده‌گه‌ن و ده‌زانن ئایینیک‌ی ته‌واوه‌ و له‌ هه‌موو بواره‌کانی ژبان دواوه‌، به‌رنامه‌ی تاک و کومه‌له‌ و وێزای باسکردنی مه‌سه‌له‌ تاک‌یه‌کان

و دوان لە چۆنیەتی خواپەرستی و ئاقیدە و باوەڕی دینی، بەرنامەی تایبەتی کۆمەڵایەتی، ئابوری و میرایەتی و سیاسی و فەرەهنگی خۆی هەیە و راڤە و لیکدانە وەهێکی راست و گرینگە بۆ گشتی بونەوەر و هەروەها بۆ ئیستا و داھاتووی جیھان و لە بیروپروا و کردە وەدا مرووف لە گومان و دلەراوکی نەجات دەدا و دەیخاتە سەر شەقامەرییەکی بێ مەترسی و پەتەر^(۱) هەروەها دەبێهەوی مرووف سەرەپای خۆئامادەکردن بۆ ژیاانی نەبراوێ پەسلان، لەم ژینگە کاتی یەشدا لە و پەڕی خوشی و ئاسوودەیی و بەردو پیش چون دابی و هەتا گیانی لە بەردایە هەر بخوینی و بەو ھۆیە کەلکی زیاتر لە بەش و بارەکانی خوا وەر بگرێ. ئینجا لە وەش بێ ئاگا نین کە قورپان دەفەرموی: یەکیک لە مەبەستە هەره گرینگەکانی ناردنی پێغەمبەرەن-د-دایین کردنی دادپەر وەری کۆمەڵایەتی یە و تەنیا پێو دەری گەورایەتی و چوکیەتی تەقوا و اتا پەپرەوی زیاترکردن لە یاسایە و پێوەرەکانی تری وەک: رەنگ و نژاد، بوون و نەبوونی سامان، زێد و نیشتمان و هەر محەکیکی تر، کە مترین بایەخیان نییە و خەتی بەتال کردنە وەیان بەسەر دا کیشراوێ. بەلێ ئێوانە ھەموو دەزانن و زۆریان بە نوسین و گوتن دانیا پێدانان، بەلان لە بەرئەوێ کە و تونە دوای نەوس و شەیتان و بۆ خوشی ئەم دنیا یە چاویان لە ژیاانی پەسلان قوچاندو و دەیانھەوی لە نیو یاسا و رژیمیکی وادابژین کە لە سەر بناغە ی جیاوازی کۆمەڵایەتی دامەزرابی و بتوانن تیا یا خەلک بچەوسیننە وە ئیتر ئامادەنین بێنە ژیر سیبەری پر لە دادگەری ئیسلام و بە زنجیری عەدالەت و پاراستنی مافی تاک و کۆمەل خویان بپەستە و دە و پێناوێشدا بە توندی دژایەتی دەکەن و ھەموو نیو و ناتۆرەییکی ناحەزی لێ ھەلە دەن.

ھەروەھا بە مەبەستی کزکردنی دین و لە برەوخستنی و پیشگیری لە گەشەکردن و ھەلەدانی، دژایەتی ئالەھ لگران و راگە یەنە رانی دەکەن و لە و رییەشدا دەست دەدەنە پرپاگەندە ی دژومنکارانە و بە کۆنە پەرست، تەماکار گەللەت^(۲) یان ھاوکاری بیانی و چی و چی تۆمە تیاری^(۳) دەکەن و ھەولێ ئێوەش دەدەن ھەندێ خەلکی ساویلکە بکەنە ھاوکاری خویان و کاری خویانی پێ بکەن.

۱ - پەتەر: بە لا، پەتا. (ھەنابانە بۆرینە).

۲ - گەللەت: مفتحە خۆر. (ھەنابانە بۆرینە).

۳ - تۆمە تیار: مەتەم.

به لام ئیـــــــــمه وهک راگهیه نه رانی دین نابیی بهو بایانه بله رزین و به زین؛ چونکی سروشتییه که یه کهم کاردانه وهی به رهی ناههق به دژی ئالا له لگرنی ههق تۆمه تیارکردن و ره شه کوژی (ترور)ی که سایه تی قه له م و چهک به ده ستانی و توانج و پلار پیدادانیانه تا بتوانن هه ر به شه پری سارد، ساردیان بکه نه وه و وره یان بیننه خواری و له ئه نجامدا سه نگه ریان پی چۆل بکه ن و ولات بکه نه مهیدانی رمبازی نی یاران و دژمنانی ئایین و گهل.

ئه مجار، ئه وه هه ر ئیمه نین ده که وینه بهر هیرش و لافاوی قسه و ته شه ر و تۆمه تی ناحه زان و دۆستانی ساویلکه، به لکوو ئه وه میراتی پیشونیانه بۆمان به جی ماوه، جا هه ر له نوسه ران و راگهیه نه ران، بانگه وازی که رانه وه بگره تا یارانی وه فاداری پیغه مبه ر و خودی خوئی د.

هه ر کهس وه دوا هه ر ریـــــــــبازی بکه وی چاره نووسی هه ر ئاوايه و دژایه تی ده کری به تاییه ت که سیک وه دوا ی ریـــــــــبازی راسته قینه ی ئیسلام بکه وی که ئالا له لگری شو پشی رزگار کردنی هه موو چه وساو وه و ماف خوراوانی جیهانه و ده به وه ی هه موو که لانی دنیا نازاد و سه ربه خو بن و کهس ئاغا و سه روهری کهس نه بی و چاره ی بۆ نه نویسی؛ هه ر بۆیه شه که هه موو مله و و زۆردارانی دنیا دژایه تی ده که ن و له و ریـــــــــشه دا سه ربازان و به رگری که رانی ده دهنه بهر هی رشی پرو پاگهنده و ره شه کوژیان ده که ن.

دیسان کنی هه یه هه موو کهس لیی رازی بی؟ و ئایا رازی بوونی هه موو کهس نیشانه ی چاکی و پاکییه؟ ئه وه ی هه موو کهسی لی قایله، وهک هه موو کهس وایه. ده ی خو هه موو که سیش چاک نییه. مرو ئی چاک هه ر چاکان لی قایلن و ئه وه ی چاک و خه راپ به دل لی رازی بی ده بی گومانی له چاکی خوئی دابی.

ئازیزم! هه رکاتیک ره خنه ت لی گیرا و که وتیه بهر لافاوی جو یـــــــــن و تانوت، بیر که وه؛ ئه گه ر ره خنه و ته شه ره کان به جی بوون ئه وه تاوانبار خوئی و ده بی سو پاسی خوا بکه ی که به هو ی دژمنه وه ئاگاداری کردیه وه و هه لی گه رانه وه و چابوونه وت به ده سه توه هه ر ماوه. ئه گه ر بی جی و نا په واشن ئه وه هه ر سو پاسی خوا بکه که په پره وی و به رگری کردنت له دین، شوینی خو ی دانا وه و ئه وه تا نه یاران لی ت تو په ن و دژ کرده وه (عکس العمل) نیشان ده دهن.

کا که گیان! شتیکی سروشتییه که هه لو یستی نه یار له به رانه بهر هه ول و تی کو شانی تۆدا

دېرك خستنه سەر رى و كۆسپ دروست كردنه. نهك گۆل پىدادان و هەلنان و بارەقەللا. تەنيا ديار دەيهكى كه مروث، پەژار و داخ لە دل دەكا لاسايى كردنه وەى دژمنان و ناحەزانه كه هەندىك خۆيى ساويلكه دەيكەن و دەبنەدار دەست و دەست لە نىو دەستى نەياران دەنن. ئەويش بە قەولى زانا و بلىمەتان كه دەلن: «دۆستى نەزان بە لاى خوايه» و دەبى خويان بۆراگرين و بە پىي توانا تىيان بگەيه نين: كه خويان و دۆست و دژمنان بناسن و زياتر فريوى دژمنانى خو بە دۆست نوينيان نەخون و بينەو و سەرەخۆ و لانى كەم ئەگەر گۆل نين دېركيش نەبن.

كه واتە دەبى زۆر وريا و هوشيار بين و بزائين بۆچى و لە بەرچى دەخوينن، چۆن دەتوانن بە مەبەستى پىروژمان؛ كه راگەياندى دىنە بە تىـــــــرى و تەسەلى بە خەلك و گىـــــــرپانەو هيانە لە هەر باوەر و ئاكار و خو و خەد و رەفتارىكى نارەوا و هەروەها بەرپەرچ دانەو وەى هەموو دوژمنكارى يەكى دوژمنانە سەبارەت بە ئايين و دينداران؛ بگەين.

بە قسە و باس و توانج و پلارى نەياران و دوستانى ناحالى نابى شل بين و مەتەريز بە جى بيلن و تاوانىكى گەورە بۆ خۆمان تۆمار كەين. چونكى هەلاتن لە ريز «صف»ى «جيهاد» يەكيكە لە تاوانە زلەكان «الكبائر» و «جهاد» يش هەر بە شەرى چەكدارى «القتال» ناگوتري بەلكوو قوناغى جوراوجۆرى هەيه كه يەكيكيان يان باشتر بليين يەكەمىن قوناغى تىكوژشان برىتى يە لە راگەياندى دىن و بانگەوازى كردنى خەلك بۆ لاى ئىسلام «الدعوة» بە قەلەم و زمان. هەروەها ئىوێش دەزانن نەيارانى ئىمە و ئەو لايەتەنەى كه دەبى دژيان بگەنگين تەنيا برىتى نين لە مروثە ملهوپ و زۆردار و سەرەرۆيهكان؛ بەلكە بەر لە هەموو كەس و هەموو شتىك دەبى بە دژى نەوس و شەيتان بگەنگين و نىشتمانى دەرونيان لى بسپرينەو و ئەوسا دەستبگەين بە تىكوژشان «الجهاد» لە نىـــــــو كۆمەل و لە قوناغەكانى سەرەتايى يەودە دەستپى بكەين و ئەگەر پىويست بوو تا دوايين قوناغ كه گيان بەخت كردنە بپوين و خۆمان فیدای ئىسلام و مسولمانان بكەين تا بەو پىيە خەلك لە بىدادى رزگار بى و خوشمان پلەى شەهیدى و ژينى خوشى ناو بەهەشتى خواى دادگەر دەستەبەر بكەين.

دەبى زۆر هەول بەدين و خو ماندوو بكەين تا زوو تىبگەين پىبگەين و يەكجارى بكەوينە سەر رىبازى بانگەوازى و راگەياندى دىن و بە قسە و كردهو خەلك راكيشين بەرەو دىن؛ جا ئەگەر كرا لە بەرگ و سەنگەرى مەلایەتى دا دەنا لە هەركوئى و هەرچى بووين. لەبەر

ئهوهی مهرجی راگه یاندن ئهوه نییه هه به ئیشی مه لایه تی و له میحرابی مزگه وتا بی؛ به لکو و ده کری له هه ر لیباس و نیو هه ر توێژ و تاقمیک کۆمه لدا دین رابگه یه نین و شی ی بکه یه وه و ئالا هه لگر و دوستان و تیکۆشه رانی زیاتر بکه یه ن. ده بی له هه ر شوینیک هه لمان بو ره خسا به میحراب و مزگه وتی بزانی و هه ر به رگیکمان له به رابوو، هه ر ئیشیکمان به مله وه بوو له خزمه تکردنی دین دریغی نه که یه ن و شل نه بین با مه لانه بین؛ نوسه ریکی به توانا، بازرگانیکی ده ست پاک، پیشه سازیکی دلسۆز، وه رزیریکی خیره ومه ند، ئاژه لداریکی دلاوا، یان کریکاریکی کارامه و به خته مام بین و له هه موو هه ستان و دانیشتن و هه لوێستیکمان داراست و دروست و بی فیـل و گری بیـه . ببینه سه رمه شقی جوان «القدوة الحسنه» ی دین بو خه لک و نه گه ر قازانجی شمان بو دین نه بی لانی که م زیانی پی نه گه یه نین! ان شاء الله و علیه التکلان.

به رهو مالاوایی

وا ورده ورده به رهو مالاوایی ده چین و بو ماوه یه کیش بی ده بی ده ستلیک به ردهین؛ به لام بهر له خاترخوازی^(۱) ده مهوئی مه به ستیکی درکاو، بریک به دریژی بو فه قینه کان دوپات بکه مه وه، جا نازار که م که مه وه.

خوشه ویستانم!

ریگای ئیوه تایبه تمه ندی زوری هه یه، هه روه کی گه لیک پیروژه و نه نجامدانی ئه رکی دینه، راژه ی خزم و گه ل و هوزه و بو، نازادبوون و بوژینه، دیسان وه کی پر له چال و چوول و دپکه و هه وراز و نشیوی هه یه، دور و دریژ و کم ریواره و ریگر و بشیوی هه یه، ئه رکی ئیمه تاق و ته نیا مه لایه تی ئاسایی نییه. به لکو دوز^(۲) و مه رامیکی گه لیک پیروژمان له پیشه، که تا گیانمان له به ردایه و میشک و بیرمان له سه ردایه، ده بی هه ولسی له بو بدین، به یه کدلسی به یه کگرتن، به نووسین و راگه یاندن، به لیدوان و روون کردنه وه، به به خشین سامان و مال، به تیکدانی ژیوار و حال، به سه ربازی به گیانبازی، بوئی تی بکوشین و خه باتی له پیــــناودا گه رم که یین؛ خه باتیکی وا به تین بی که لله ی ره قی هه قنه ویستانی فیلبازی له ناو گه ردا نهرم که یین. ئه م ئامانجه ش: وه ک ده زانین ئایینی پیروزی ئیسلام، ده یان ساله ده سه لاتی رامیاریی خوی له ده ستداوه، ریسی گه شه کردن و هه لدانی لی گیراوه. مافی ده ست وه ردانی له مه سه له کو مه لایه تی و ئابووری و زانستی و سیاسی یه کانی لی زه وت کراوه.

ئه وه بوو له ۳ی ئاداری سالــــی ۱۹۲۴ی زایینی دا ئاخیرین ئیمپراتوری ئیسلامی له سه رده ستی «مصطفی کمال» که راسپارده و ده ست په روه رده ی جوله که و ئینگلیزیه کان بوو له پیلانیک دا روخینرا و کوتایی به ژبانی هینرا، هه ر له دریژه ی ئه و پیلانه دین و سیاسه ت که یه ک بوون و له سه ره تای ئیسلامه وه ئاوا ها تبوون له یه کتر جیا کرانه وه. خویندنگه دینی یه کان به

۱ - خاترخوازی: خواحافیزی. مالاوایی. (هه نهانه بوژینه).

۲ - دوز: مه به ست له ژبانه، مه رام. سه رچاوه ی یشوو.

ناچاری جی خویان دا به خویستندنگه غېره دینی به کانی میری. خهلیفه ی کات وه دهرنرا، مسولمانان بوونه په زی بی خودان و هه رکه س دهستی بو چهک دهرد کیی و یستبایه چونی پی خوشبایه دهیکوشت.

به لئ سده حیف و مخابن ئه و کوشکه ی وال تهسته نبول پینچ سده بو مسولمان له په نای دا ده ژیان تیک روخینرا، ئه و ئالایه ی به دریزایی چوارده سده کومه لانی مسولمان و نامسولمانی له ژیر خوی حه ساند بووه؛ هینرایه خوار له تله تکرا و وهک نیشانه ی بوون و سهروه ی و سه ربلیندی گهلانی مسولمان له ناوبرا. له دوا ئه وهش ولاتی گوره ی ئیسلامی بهش بهش کرا، چاره ی هه موو دانیش توانی رهش کرا. بهشیان به خویندن وه نه ما. له هه لدان و گه شه که وتن. چما چما به سهریان بی؟ ئه و رووداوه کاریگه رهش زه بریکی ناوچه یی نه بوو، پیلانیکی جیهانی بوو، داریژه پانی فیلبازی چهند سده بوو به دوا ی وه بوون دژمنی له میژینه بوون، قین له دلی ئه م دینه بوون. میر و میرایه تی زوره ملیان به سه ر شاناندا سه پاندين. میر نه بوون گزیری وان بوون. به نه خشه و ته گبیری وان بوون. سامان و بوونی ولاتیان به تالان برد. هیچیان بو نه هیشتینه وه. به هه رزانی یان به به لاش بو خویان برد، کردیان به شت به گرانی یان پی فروشتینه وه، فابریقه کان^(۱) هه ر بو خویان ده چه رخنن. کالاکانیش به ئاره زو دهر خینن. ریگانه درا لاهه کانمان وا بخوینن داهات و داهینانیکیان بی و له ژینی خو سه رده ریخنن. ئه وه ی رسکا یا خود راسابی به شتی که و ته نیو داو، خنکا به ئاو، یان توقیرا یان به گولله دابیژدابیژ بوو، تاوانی درا بی تاوان و زور به جوانیش کفن کرا جا نیژرا. گلکوکه شیان بو چاوبه ستن رازنده وه. یان بیانوویان بو دیته وه و بی لی پرسین، سهریان په پاند به قیته وه. ئه وه ی توانیشی دهر باز بی و له دهستی هات، هه ل و ده رفهت بقوزیته وه، بو ی ریگه وت شتی دروستکا و کهس نه دیوی بدوزیته وه، شانازی که ی بو دین نه بوو به لکوو موری لاهه کی یانی پیوه نرا و به ناوی وان تاپوکرا.^(۲) ته نانه ت هه وللی زوریان دا خه لک له دین بی خه بهر بی. برسی یان کردین ترساندیانین، تا خه می ژینمان له به ربی، ئاوړ و ه دین نه دهینه وه. ئاوری شوړش نه کهینه وه له هه موو شتیکی ده ترسین. به زگی تیر و به ده برسین. شه و روژی هه ر له کارین واش نه دار و

۱ - فابریقه: کارخانه.

۲ - تاپوکرا: واتا «ثبت» کرا.

خاکه سارین. به زور بهی خه لکی یان سه لماندوه: که دین واتای عیباده ته کاری به دنیا نه داوه، له دژی پیشه و سه نعه ته بو بیکاران رونراوه. دینداری له ناو مزگه وته، چوونی شهویش به هه لکته.

زوپناژهنانی بیگانه شهوانه ی دپکی ریگانه، ههروه ها تهشی ریسانیان شهوندهیان بو گوتین و رستینه وه، له دینیان دورخستینه وه. هه تاکوو بازیگ مسولمان لانی که م له ولاتی دووره ئاواتی ئیمه شهوند، له دین بی هوالن، تا شه و راده کرچ و کالن، شه گهر پیناسه ی دین بکن، واده زانن که دین واتای: له ئاوایی یا له گهر دک مزگه وتت بی و به بونه گه لی جوراوجور، لیسی کووه بی. له وهرزی بی کاریشت دا نویژ و روژوو شه نجام بده ی. کاتی سه رما بچه مزگه وت. سوبه داخه ی به ته پاله و به دار و بار یا به نه وت. لیسی دانیشی له ناوبوونی خلته ی سیغار، هه ناسه سوار، چاو پر له ئاو، هه ر دوو دوو و سنی، سنی پیکه وه، بدوین هه ر کام له شتیکه وه. یه کنی له نان یه کنی له ئاو. تا قمیک بکن باسی راو، هه ندیک بکن باسی ئاژال، کو میک بدوین له کشت و کال، له بازار گانی و مامه له، مزگه وت بیته زایه له^(۱) له نه خوشی له دهر د و ژان له راو و رووت له پیاو کوژان. له قاتی و قری له گرانی. له بی تفاق ی له بی نانی. تیگرا بکن چره و گوهره. جاری هیمن جاری تووپره. بکه ونه باسی شه م و شه، به پاشه مله^(۲) و درو کردن. دهر وجیران ترو کردن.

شه مجا ده بی مه لایه کی سه رزه لامی ناقولات بی، بی زه بر و بی ده سولات بی، نابنی وشیار بی یا لاو بی ده بی پیریکی خه رفاو بی، رووت و ره جال و برسی بی، له هه موو که سنی ترسی بی. قهت باخه لی نه بی تژی^(۳) چاو له دهستی خه لک بژی. دایم و دهره م له مالی بی وهک به ردی بن جه والی بی. چوونه نویژگه^(۴) بچته لایان گوئی رابدیری بو هه لایان، جار جار شه گهر خه لک له دوان، زاری شل بوو، یان له بهر شه که تی^(۵) روژی خه وی هات و لاره مل بوو، هه سستیته پی په راویکی کوئی زهر دکراو، سه دجار وهر د دراو، له سه ر تاقه بیستیته خوار بو خه و رهوین و

۱ - زایه له: ده نگدانه وه. (هه نبانه)

۲ - پاشه مله: غه یهت

۳ - تژی: زور، شتی پرر. خال

۴ - نویژگه: مه چیت، مزگه وت. (هه نبانه).

۵ - شه که تی: ماندوه تی زور. (هه نبانه).

رابواردن، دوو سێ نهزیلان وهگپێری.

مزگهوتیش هه‌ر بۆ پیرانه. له‌وانیش هه‌ر بوزویرانه، لاو، به‌سالیش تخوونی نه‌بن قه‌یدی ناکا. بۆخزمه‌تی مه‌جلس نه‌بی با هه‌ر نییه‌ن. ئه‌گه‌ر له‌ ئیش گه‌رانه‌وه، برۆن به‌ره‌و سوپانه. به‌ ناره‌نار و فیه‌تیه‌ت، بچنه‌ پیاسه‌ و قیه‌تیه‌ت. (۱)

خۆ مندالیش به‌ هیچ کلۆجی (۲) نابێ پێ ده‌ مزگه‌وت نیین، له‌ به‌رئه‌وه‌ی پیسی ده‌که‌ن، قه‌ه‌یان دی. به‌له‌باری دانانیشتن. هه‌ر کامیکیان به‌ بی‌ پرس سنووری یاسا بشکێنی و بیته‌ ژووری به‌رله‌ وه‌ی بگاته‌ بن کورێ ئه‌گه‌ر موپه‌ی مام مجبۆر نه‌یتوقینی؛ ده‌نگدانی دوو سێ مسولمان بۆ چه‌یامیک ده‌یتورینی. ئه‌ویش ئاوا مزگه‌وتی لی‌ پوان ده‌بی. له‌ ئاکامدا گه‌روه‌ی زۆر داوان ده‌بی. دیسانه‌وه‌ دین به‌ واتای زه‌کات دانه؛ یانی له‌و خه‌له‌ و خه‌رمانه‌ی له‌ لای خه‌لک ئاشکرا بووه؛ هه‌ندیک ده‌غلی نیوه‌ بنزێل یان له‌ غه‌ریکی له‌ مالات، بده‌ی به‌ خزمیکی نی‌زیک، یان دوستیکی خاوه‌نی خێر و چاکه‌ی به‌ ده‌سه‌لات، یان به‌ که‌سه‌ی هه‌ژار و لات، که‌ یارمه‌تیه‌ت ده‌کا چه‌ند قات. یان به‌ ئاغات و دکوو داها‌ت. یان به‌ مه‌لات له‌ بری به‌رات!!!

حه‌جیش پایه‌یه‌که‌ بۆ دین، واتای چوونی مالی‌ خودا، تا له‌ خه‌لک ببی جودا، ئیسمی ئاساییه‌ت لیوه‌ بی، ناوی حاجیاغات پی‌وده‌بی. دیسان ده‌لێن دین به‌ واتای ریش و ریشوو، میسواک، سمیل، شال و که‌شیده‌ له‌ بۆ فی‌ل، میزه‌ر و شاقه‌ل و عه‌با، پرچ و ته‌سبیحی کاره‌با.

له‌ مه‌ر پاکی و خاوی‌نیه‌وه‌ خۆ له‌ سه‌گ و به‌راز مه‌ده‌. له‌ شت پیس بوو مه‌له‌ی بکه‌. بۆنی سابوون ژانه‌ سه‌ره‌، هه‌ممه‌ت هه‌بی خه‌ته‌ره‌، خاوی‌نی له‌ش واتای ئه‌وه‌ پیساییه‌ت پیوه‌ دیار نه‌بی، لیاسه‌ت په‌له‌دار نه‌بی، له‌ مه‌ولا هیچ عه‌یبی نییه‌ ئاره‌ق و بۆن قه‌یدی نییه‌، مو‌ریان و کی‌چ به‌ هه‌زاره‌، جێ ده‌میان له‌ له‌ش دیاره‌، جیگه‌ و بانن، مال و ژوژن پر له‌ بۆنی پیسی ژاره‌. ئاو هه‌رچۆنی بی‌ خاوی‌نه‌، بی‌زه‌ پیسه‌، ده‌لێن وانیه‌ قوله‌تی‌نه‌ بۆ شوشتن ده‌ کاری بی‌نه‌. تینووت بۆ هه‌لی‌ قورپه‌نه‌.

قورئانی‌ش بۆ مانای نییه‌، هیچ پسیپوری زانای نییه‌. بۆ ده‌ور و خه‌تم‌کردن و له‌ به‌رگ و په‌ر‌وگرته‌. ده‌لێن بۆوه‌ی ها‌تۆته‌ خوار ری‌زی بگری به‌ ده‌ست و زار، سالی‌ جاریکی نوێ وه‌که‌ی

۱ - قیه‌تیه‌ت: بریتی له‌ جی‌لایه‌تی، ها‌ت و چوو بۆ هه‌زلی‌کردووی. (هه‌نبانه‌).

۲ - کلۆج: ته‌رز. (هه‌نبانه‌).

هه‌ندئ ده‌ورانی لی‌وه‌که‌ی. بچینه بن سهری ژنه زاوان. پنی سویند بدهی شوان و گاوآن. له‌سهر مردوانی بخوینی. نوشته و دوعای لی‌ده‌رینی. بو لی‌خویندنی یاسینه، مه‌تالی بی‌زراوان^(۱) و داوه‌لیکی سامداری به‌ره‌ی جند و شه‌یاتینه^(۲).

له‌میژوودا ئه‌وه‌ند به‌سه پیغه‌مبه‌ر د- و پشته‌کانی، هه‌روه‌ها خاو و خیزانی، پیناسه‌ی جی‌نوشینانی خ- باش بزانی؛ کارت سازه پی بنازه، ئه‌گه‌ر زیاتر پی‌ه‌لینی، غه‌زاوه‌ت‌نامه‌ش وه‌ خوینی، له‌گه‌لیا ده‌ست‌راوه‌شیننی، مه‌جلیسی پی گه‌رم‌بکه‌ی دلانی ره‌ق نه‌رم بکه‌ی ئه‌وه کولیکیش زیاتر ددها. به‌لام میژووی نه‌یارانت ده‌بی ته‌واو لیک‌ده‌یه‌وه سه‌روبه‌ری تیک‌که‌یه‌وه. له‌ جغزی جوغرافیا پيشا هه‌ر هه‌قی مالی خۆت هه‌یه. کیلگه‌که‌شت بارمه‌یه، ولاتی گه‌وره‌ی ئیسلامی، هی خۆت نییه. له‌ بو‌ت نییه به‌ ریبواریش پی‌دا بچی، نه‌خاوه‌ه‌لا لی‌ دابه‌زی و تییدا بژی.

له‌ بواری عیلم و زانست‌دا، ئاوا حالین که زانستی ره‌وا و به‌سوود هه‌ر ئه‌و کۆمه‌له‌ زانسته‌ن که ریبازی خواپه‌رستی و دین به‌ خه‌لک ده‌ناسین، بی‌جگه‌ له‌وان هیچ زانستیک له‌ گۆشه‌ نیگای دینه‌وه، به‌ ره‌سمی و ره‌سه‌ن و به‌ سوود نه‌ناسراوه. ته‌نانه‌ت له‌و مه‌ودایه‌دا به‌دبه‌ختی به‌و جیه‌گه‌یه‌وه: که ئه‌و هه‌موو زانسته‌ پر سوود و گه‌یو و مه‌یوه به‌ ده‌رسی شه‌یتان ناوبراون و له‌به‌رچاو و دلان خراون.

ئه‌و دیندار و ئه‌وینداره‌ بی‌ه‌وال و کرچ و کاله، له‌مه‌ر عیلم و زانسته‌وه له‌ هه‌لو‌یستی دین ئاگانین. له‌ ژیر ده‌ستووری وی‌دا نین، نازانن که هه‌ر زانستیک سوودی بو کۆمه‌ل تیدابی، بو په‌سلان یا بو دنیا بی‌فرمانی دینی له‌ سه‌ره و هه‌لگری زۆر موخته‌به‌ره.

ده‌یان ساله‌ خزم و قه‌وم لیک‌کراون به‌ سنووره‌ ده‌ست‌کرده‌کان هه‌لبراون، بو‌یان نییه

۱ - بیزراو: ترسه‌نۆک. (هه‌نبانه)

۲ - مه‌به‌ستم ئه‌وه نییه که هیچ‌کام له‌و شتانه‌ی باس‌کران یان باس‌ده‌کرین پتوه‌ندیان به‌ دین و دینداری‌یه‌وه نه‌یت، نه‌ه، بگه‌ر بازیکیان نه‌بی ئه‌وانی تر له‌ دین‌دا به‌ره‌تیان هه‌یه و حوکمی تایه‌تی‌یان بو دیاری‌کراوه. به‌لکوو مه‌به‌ست ئه‌وه‌یه که بریک له‌و شتانه و زۆر شتی دیکه‌ش له‌ دین‌دا له‌ شوین و پله‌ی خۆیان ترازاون جابان پینچه‌وانه و ئاوه‌ژ و کراونه‌وه‌یان به‌ لێدا تاشین و هه‌لگوشین که‌چ و کرووچ و باریک بوونه‌وه و له‌ بیجم و واتای خۆیان چونه‌ده‌ری. هه‌روه‌ها هه‌ندیک‌یشیان گرینگی له‌ راده‌به‌ده‌ریان پیدراوه و له‌ پله‌ی خۆیان بانتر براون.

سەردان بکەن، لە یەک دیدار ئاخەرە و بوون.

مەلا، دەبی چۆن بی؟

ئەمجار سەیرتر لە هەموان مەلا نابێ چت^(۱) بزانی، بزانی، نابێ، بێتە دوانی، نابێ شتی تازە باس بکا، دەنا لادانە لە دین و خەلک تووشی هەراس دەکا. بدوی لە میژوو و لە پیشوو، لە پاش کەوتن لە سەر کەوتن، لە راپەرین و لە شوپش، لە کوچان و زید جی هیشتن^(۲) لە راسان بە چەک و مەچەک، لە شەهیدی لە تیکۆشان، لە ئابووری لە نیشتمان، لە زانست و پیشە و خویندن، لە شارستانیەت و هەڵدان، لە میرایەتی لە سیاسەت، لە گیروگرفتی کۆمەل؛ کە من ئەوانە ی گویی دەنی و تەنانەت دەنگیشی دەدەن، ناو و تاتۆرە ی لی دەنن، باوە دەلین؛ تۆ وەهابی تا وەها بی بو مە، نابێ!!

ئاخر بابم ئەو قسانە چن بە چی دەچن؟ ئەو دندە دینە مان هە یە خەریکە لیمان دەگوێن، مەلا دەبی باس لە دین کا، لە قیامەت و مردن بدوی، نوێژ و روژ و روون کاتەو. ئەم باسانە ی وەلابنی، پەڕیکی تر هەلداتەو. دەبی بیژێ بە هەشت چۆنە و چی تێدایە؟ چەند حوریمان بو دانرایە؟ دیلن لەوئ سیغار بخوین بو مالی یە کتر برۆیین؟ کۆشکە کانمان چەند بلندن؟ دەست و پیوەندمان چەندن؟ هیئەندە لە خویان قایلن لە ئازاری گوێ ناپرسن، لە ئاوری دوزەخ ناترسن!!! ئەو دی خەرجیشی تێدەچێ لە حاندی دا لال و خرسن!!!

مەلا دەبی بدوی لە ریش، لە سمیل و تەسبیح و سیواک، لە شال و کەشیدە و میژەر، لە جلکی پاک، کفنی زمزم کراو چوونە؟ پاداشی خەتم چەن تۆنە، مەولوودی و خیر و سەدەقە پاداشتی چەن قاتی دەبی؟ پیاو دەستی سوێلکەرەن وەرگری لەوئ زوو نەجاتی دەبی؟ لە قەبرا چیمان دەدەنی؟ جا چۆن ناترسین بە تەنی؟ چەن چرامان بو هەلدەکەن؟ بە هەشتمان زوو نیشان دەدەن؟ لە مەحشەر زوو دەپۆینە دەر؟ تامی خۆشە ئاوی کەوسەر؟

مەلا دەبی لە شەرع و قورعانی بدوی. چی بە سەر ئەو شتە داو؟ گەلیک سەیرە! دین و

۱- چت: شت، تشت... (هەنبانە)

۲- کوچان: بارکردن لە ئاواپی. زید: نیشتمان، وەتەن. (هەنبانە)

سیاسه‌ت؟ چه‌ک و مه‌لا؟ ورچ و عه‌با؟ چۆن ده‌بی له‌سه‌ر به‌رمالئی، له‌میحرابی باس له‌فه‌ره‌نگ و رووس بکا، له‌ئه‌وروپا له‌ئه‌مریکا؟ ئه‌و چی‌داوه له‌خوار و له‌ژوور؟ به‌وی چی‌باکور و باشور؟

به‌لئی واما به‌سه‌ره‌هاتووه! له‌لای هه‌ندی خه‌لکی ئیمه‌مه‌لا هه‌رچی بئی هه‌ر باشه، هه‌ر ده‌گه‌ل خه‌لکی بیته‌وه. وه‌کو و وان بیزویته‌وه. کاری به‌کاریان نه‌دابی. ئه‌گه‌ر گشتی نا‌په‌وا بئی، نه‌لئی و ابن و وامه‌بن. بۆ هه‌موو که‌سی دا مه‌بن. ئه‌وه‌خاسه، خوداناسه، چوونی به‌هه‌شتی بئی‌باسه.

پێیان‌وايه مه‌لا هه‌ر قه‌لافه‌تی بئی ئه‌گه‌ر هه‌زار ئافه‌تی بئی به‌مه‌رجی قورئان بزانی، یاسین و ته‌لقین بخوینی. له‌مه‌لودنامه‌خوینده‌وه شه‌رم نه‌کا و ده‌نگه‌لینی. پیش نوێژی بکا. لیک توراوان ئاشت‌کاته‌وه، پیشگیری له‌خویندنی بکا. بزانی ئادابی ماره‌برین، به‌له‌دی له‌نووشته‌نوسین!! سه‌ری ده‌رچی له‌قاه‌زان، ده‌می گورگ و ده‌ستی دزان بیه‌ستی بۆ خاوه‌ن‌په‌زان. جا ئه‌گه‌ر ده‌گه‌ل ئه‌وه‌ش دا ده‌نگی هه‌ست بزوین و خوش بئی له‌بانگ و سه‌لا له‌جوش بئی، ئه‌وه‌کاری زۆر ته‌واوه و کولیکیشی زیاتر داوه.

مه‌لا، یان ده‌بی نه‌زان بئی له‌بیری رووناک نه‌بان بئی، یان ئه‌وه‌تا ده‌بی گه‌لیک وریای زار و زمانی بئی، ئیشی نه‌کا چتی نه‌لی هوی دزان و ده‌رکران و نه‌مانی بئی. له‌به‌ر سو‌دخوران ری نییه‌ باسی هه‌رامیی سو‌د بکا، له‌ئاره‌ق و قوما نه‌دوی دنا دژی ئازادی یه‌ و کرداریکی بئی سو‌د ده‌کا. نه‌لی ره‌شه‌به‌له‌ک هه‌رامه‌ له‌زووه‌هه‌ر ئاوا بووه. هه‌روا بارمه‌ت و سه‌رق‌فلای دايم هه‌ر له‌ناوا بووه. باسی دادپه‌روه‌ری نه‌کا. ناویک له‌سه‌روه‌ری نه‌با. چی‌داوه له‌مافی خوراو، له‌چه‌وساوه و زۆر لی‌کراو؟ بیت و زۆردار ببیه‌ته‌وه، نا‌هیلی هه‌ینی بیته‌وه په‌ندیکی وای به‌سه‌ر دینی: زه‌بریکی تی‌ده‌سه‌ره‌وینی؛ هه‌نگوینی لاژاری مار بئی، هه‌تا مردن لی‌ دیار بئی.

ته‌نانه‌ت و تاري هه‌ینیش به‌ئازادی پیشک‌ش نا‌کا. له‌هه‌رچی دل ده‌ره‌نجینی ده‌بی را‌کا. وه‌ی له‌هه‌ق و راسته‌قینه‌ وه‌ی له‌زۆرداری به‌قینه. وه‌ی له‌پێسران^(۱) وه‌ی له‌میری وه‌ی له‌شو‌فار^(۲) و گزیری! مه‌لای بی‌چاره‌ ری‌نییه‌ له‌هه‌موو بواری دین بدوی، نابئی بۆ لای

۱- پیر: تاقم، حزب.

۲- شو‌فار: جاسوس، زوانگر. (هه‌نبانه)

مهسه له کانی ئابووری، کۆمه لایه تی و سیاسی، په ره له لاوی. مافی دهستووردان به چاکه و ریگرتن له خراپه ی نییه. زۆربه ی زۆری وتاره کان له رووی ئه وان خوتبه که ونه عه ره به یاننه که دهیان ساله نوسراون. سالی جاریکیش گوتراون. ته نانه ت زۆرجاری وایه هه راوا ده خویندرینه وه به کوردی لیک نادرینه وه.

هه ندیک مه لای بی ده ره تان له ناو گیزی کهش و هه وای پر له بیدادی و ناره وای زۆردارانی خو سه پین دا، ناچار ده کرین؛ په سنی تاغوت و شا بکه ن. چۆنیان پی خوش بی وابکه ن. به تاج و ته ختی هه لبیلین، «حفظه الله» ی بو بلین. ده نا شو فار هه وال ده دا سه تی دیشی ره پال ده دا. ئیشی به ره و خه تر ده چی «أمر بالقبض» ی ده ره ده چی^(۱) یان له جیسی خوی وه ده ره ده نیین. مالی پی وه سه رکه ر ده نیین، له مه ولا نابی مه لا بی یان ده بی دوعاگۆی شا بی.

هه زار سالی بیژه: بابم! دین و سیاست هه ریه کیکن چونکی سیاست بریتی به له ریسه ری و مه ردومداری. راپه راندنی کاروباری نیو خوی ولات. یاسا دانان به ریوه بردن و پیچاران، پارێزگاری له نیشتمان. چاوه دیری ئیش و کاری ده ر و ژووری. داپشتنی که لا له گه لی پیشکه وتوو بو هه لدان و گه شه کردن له هه ربوار و به هه رجووری.

دینیش هه ر ئانه وه ی ده وی: قورئانی پر دوپ و گه وه ر، فه رموده کانی پیغه مبه ر دروودی خوای برژسته سه ر به زۆری له و شتانه ده دوین، باسی حوکم و ده سه لات. دنه ی تیکۆشی و خه باته. باسی میر و پیشه وایه. یاسای جیداری خودایه. قسه ی داد و داوه ری به. ری ئازادی و سه ره ری به. ری سایی ئابووری و بژیوه. دژی بی کار و به زیوه. له راویژ و به یعه ت ده دو ی له داب و نه ری تی جوانی کۆمه لایه تی جمه ی دی.

یاسای به رگری و هی رشه. دوانی له چه ک و شو پر شه. کۆمه لیکی خه ولیکه وتوو ی بی بزاو^(۲) ی لامردووه. پله ی هه ره به رز و بالای بو پیشمه رگه و بو گیانبه خشان ده رکردووه. هانه ی زانین و خو یــــــندنه، یاری پیشه و سه رکه وتنه. راگه یشتن به له شساغی و ته ندروستی به نیوه ی زانین حسیوه. پاکی و خاوینی له لای دین هه وی نی ئیمانی پیوه. زیاد له مانه ش سیاسه تی دین بیری له پاشه روژیشه. یاسا کانی وادارژاون له عه ینی

۱- امر بالقبض. واتا فه رمانی گرتن.

۲- بزاو: جولان، حرکت.

تیکۆشى له بۆزیانی ئیـره، رزگاری رۆژی پهسلانیش بهردهست و دهسته بهر دهبی. مرو تویشووی خوی له پیشوو بو دواى مردن به پى دهکا و کاری ویش جى به جى دهکا. به و پیشه پیاوی مسولمان له دوو جیهان سه بهرز و به خته وهر دهبی. قه تیش نامری، هه زهق و به خه بهر دهبی.

یا خو بیژه: برای دینیم! خو پیغه مبه و یا وهران دبو دنیای زید و نیشتمان، خویان پیشه و رابه ربوون. بو رزگاری و نازادی گهل، کوچیان کرد و دهر به دهر بوون. له مزگهوت پیشه و ابوون. له دهر وهش فرماندهر و نه خشه کیش و قسه په و ابوون. میحراب به واتای سه نگه ره تاشینی له وشه ی (حرب) هانی له دژی هه چه وتی و سووچ و لاساریک له شه په. نه و کاتی مزگه وتی ئیسلام فرمانگه ی دین و دنیا بو. نه وهک هه بو نو یژ کردن و یادی خودای به ته نیا بو.

پیشان بلی: نه وان بو خویان سه ره ربوون. ملیان بو کهس رانه کیشا. بو هه ئیشیکی جه ماوه، فرمانده ربوون. له مهیدانی عهسکه ریشا که له پیاو و خونه بویر بوون. له ئاقار هه دژمنیکا له شان نه هاتوو و بویر بوون. شه پى چه کداری یان له ری بو. له کاتی وتاری ههینی. له نو یژیشا جاری و ابو چه کیان پی بو.

ديسان بیژه خواجه فرمویه تی: ... إِنْ الْحُكْمُ إِلَّا لِلَّهِ أَمَرَ أَنْ لَا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ. ذَلِكَ الَّذِي الْقِيَمُ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ»^(۱) واتا... فرمانده وایی هه بو خوایه، یاسای نه و دهبی به پیره بجی و په پیره وی لی بکری، فرمانی داوه بیجه له و کهس نه پرستری په پیره وی له یاسای هه که سیک به واتای پرستن و به ندایه تی بو کردنیه تی نه مه دینیکی راست و دروست و هه قه و به لگه ی ته واری له سه ره به لام نه وه که زور کهس پیی نه قایلن له بهر نه وه نییه که بتوانن به به لگه په تی که نه وه، به لکرو له بهر نه وه که: زور به ی خه لکی نازانن نه و دینه چی به و لیی ناکولنه وه و هه ره ها تی ناگه که ری بازه کانی تر پووچ و به تالن.

هه روها دهیان ئایه تی دیش پشتگیری نه م ئایه ته نه و هه له قور ئانیشا هه یه: نه وه ی یاسای دین نه کاته پیره وی ژین سه مکار و فاسق و له دین به دهره.^(۲)

۱- ئایه تی ۴۰ ی سووره تی یوسف.

۲- ئایه ته کانی ۴۴ و ۴۵ و ۴۷ ی سووره تی المائده.

سه د هیندهی دیش بینه و بیژه. هه رچی پینه هه لی پیزه. دهیان به لگه تی تر بیره وه. ئه وهی وتت مه یلێره وه: که من، ئه وانه ی گوئی ده نی. ده گهل تو هه ستن هه لده نی. جار ی ئه وه ی بی باوه ر و دوور له دینه، مه به سته له دنیا ژینه، ده به سته قیامه تی نینه، به لگه ی له لا پوشه و بایه. هه ر به خه یالی دا نایه، هه ق ببیسی، هه ق بو یژی، بو دیتنه وه ی راسته قینه بیته سه ر باس و راویژی. ته نانه ت بو پینه کردنی هه لویستی نابه جییان و دژایه تی یان ده گهل دین و داپوشینی هه له و سووچ و کار و ئاکاری بی رییان؛ باسی خراپی دین ده کهن. هه له و په له ی بو ده تاشن. به دهیان ناتوره و له قه می درو یین تاوانبار ی ده کهن، یان به کرداری ناحه زی بابایه ک و پاشایه ک و مه لایه ک و ده عبا یه ک و به لایه ک. خیرا تو مه تیاری ده کهن، پیشیان وایه ویرای ئه مه، بی یاوه ر و یاری ده کهن!!!

دوژمن، دوژمنه خو بی یه کان چی؟

جا ئه وانه به جیگای خو ی. ده لێن دوژمن خه ونی ناخو ش به دوژمنیه وه ده بینن. به لام ئه دی خو بی یه کان چی؟ ئه وان بو چ و ناشاره ژان و خو خورن؟ ئه وانیش ئاوا دینه جواو: هه یهو! هه یهو! به غذا دووره بو فه قیری، راکردن ناکری به پیری.

بابم! تازه له کو ی ده لو ی؛ دین بکریسته وه به رابه ر؟ بکا هوکمی نیو جه ماوه ر؟ خه لک به ره و دنیا چوه خووی به بی—دینی گرتوه. خزمایه تی و برایه تی و یه کگرتنیان ته واو له بیر بر دونه وه: ئاگری دوژمنایه تی و کیشه یان بو کردوونه وه.

ئه مجار ده لێن: دیسانه وه دنیا پر پر له نه یاره. تا کوو ده دانی چه کداره. تانک و توپ و ته یاره و بو مباشی هه یه. له شکریکی بی سنوور و به ده ستوور و له ئاماده باشی هه یه. له روژه لات و روژ ئاوا، له باکوور و باشوور ئاوا. به ده سته خالی چ ده کری، ئه وه ندوکه ی هه شه ده بری و ده بری!!!

خو شکم! برام! ئه ی خنکاوی نیو بی دادی! برست لی براوی بی ئازادی! ئه ی ماف خوراو! سامان براو! له ژین کراو! به ته لدروو په ر ژین کراو! هه سته رابه ره بخو یسته. مافی خورا و ته وه ستینه. خو ت به دنیا بناسینه. دینت به گهل راگه یینه. ده ئه رکی خو یان گه یینه. ئه وه تا خو ت

بیست و دیت چین به سهرهات. چۆن داری به دکاری نه یاری دین و به رهات؟

هسته؛ رابه! به قسه ی نه یار رامه مینه. دوستانت و هه بهر بیسه. هه تاکوو بیسه وه سهرخو. ئه وکاتی هه رکس له به رخو. بو رزگار بوون له م ژیاوه ناله باره، له م واقعیه تال و تفت و به نازاره، بو هیئانه وه ی سهر وه ی له دهست چوو، بو له ناو بردنی هه رچی زیف و زور و زهبر و زهنگه، برینی دهستی سته مکاران، دهرمانی برینی هه ژاران، چاره سهری خاکه ساران، بو نازادی به جوان و پیر، دهست دهینه خه باتی شیلگیر.

وریا به!

دهبی زوریش وریای خو بین پتر له وه لیکنان نه کهن. به گزیه کترمان دا نه دهن. زور واهه یه پیمان ده لین:

فلانکه س پیره بیرى کونه بئ ته گبیره، فیسار لاوه هیشتا کاله نه گوراوه، فلانکه س «متجدده» ریبازی تازه و جدیده، یارو دهریش یان سوفییه، دهگه ل تیکوشانی نییه. ئه مه یان بوته وه هابی. بو وه ی نابئ له گه لیابی. ئه مه بئ ریش و میزه ره یا جبه و عه بای دده ره. هو وه سر به فلانکه جئیه و دمی فیسار شیخی پنییه. ئه مه ره شه ئه ویان بو ره، ریشی دریزه سمیلی زوره. تا هیچمان پیکه وه نه بین یه کدل و یه کشیوه نه بین. ئه وانیه ئاوا ده بیژن، ئه سری^(۱) تیمساحی ده پرژن. دلسوز نین به گوئیان مه که. له لای خو ت قهت جییان مه که. ئه و شتانه به گوئ دا نه چی. کوپ به له سر ری لانه چی. هه ندی تو مه ت و بوختانن. هه لبه سراوی دوژمنانن. هه ندی هیل و خه تیان هه یه. له دین دا بنه ره ت^(۲) یان هه یه، تو مه ز^(۳) لارییان تی که وتوو، بری باریان لی که وتوو وه سه^(۴) مه لاتیه که ی^(۵) خو مان که بوته به ردی بن گو مان، له سر رچه ی خو ی نه ماوه. له دوخی خو ی ترازاوه.

۱- ئه سر: ئه سرین، فرمیسک. هه نبانه

۲- بنه ره ت: بناخه، ره گه ز، بنه چه. (هه نبانه)

۳- تو مه ز: به بروام، وا گو مان ده کری. (هه نبانه)

۴- وه سه: چون، شبی، له گوین. (هه نبانه).

۵- مه لاتیه: کاری مه لا، مه لایه تی. (هه نبانه)

دهبی بزانی: ئەو جیاوازی یانە سروشتین. نابئ بینه هوی جودایی. ئەم رچانە هەریەکەیان رێبازێکی خواپەرستین لانی کەم له گوشە نیگا و بوچوونی پەیرەوانیانادۆزی هەموان بە خوا گەینە. لە گەڵ وی دا کەین و بەینە.

دهبی هەموومان یە کەڵ بین وەک شیلان نە بین، یە ک چل بین. پیویستە ویکرا تیکۆشین. چاو له روالە تمان بیۆشین. دەست له نیۆ دەستی یە ک نیین. بەرەو مە بەستی یە ک بیین. پیکەوە بین گروچراین، لیکەوە بین، بیژە مراین. (۱)

ئەو هە بە سەرمان هاتوو، زۆری له خۆمان رابوو. تەمبەلی و دنیا پەرستی، کزی و سلی و بی پرستی، تی نە کویشان، ژین تیک نە وان، ئی — رە بیمان، یە کتر دزان، دەست ویک نە دان، بە دگومانی، دوو زمانی، ترسی نانی، خەلک بە هیچ و پووچ دانان، خۆ بە تەواو و زل رانان، لیمان بوونە بە گیا کە له. کەوتینە نیۆ داو و تە له.

دەجا با بیینەو هە سەر خو: قەول دەین هە ول دەین، یە کەڵ و یە ک زمان و رەنگ بین. له ورده شەپان بی دەنگ بین. له پیشا خۆمان چاکەین. ئەوسا له خەلک هە را کەین. زانای له ئیش دورە پەریز بو خوشی خیر ناداتەو. خەوتوو ئاگا له خۆ نە ما و نوستوو خەبەر ناکاتەو. پاشان دەست دەینە تیکۆشان بە بی وچان بە دەست و زمان بە مال و گیان بە یە کپیزی، برۆینە پیش، برۆینە پیش، تا ئەو کاتەی بە یارمەتی خودای مەزن، قورئان و یاسای شەرعیەت سەر له نوی دەچە سپینەو. حوکم و دەسەلاتی رەوای زەوت کراوی مسولمانان دەسپینتەو.

برام! خوشکم! له گوشە نیگای (۲) دینەو و بەرای تەوای پسپۆران؛ جەماوەری زۆری لیکراوی بی پاک خەوتوو له تیکۆشان کەوتوو حیسابی مردووی بو دەکری!

جا گوئی راگرە بو تەلقینم:

ئە ی ئەو کەسە ی بی جولان و تیکۆشانی! له کو (۳) دانئی! گوئی رادیڕە بو تەلقینم! خودای گەورە بیته فریات، شارەزات کا و زیندوو بیەو. بتوانی وە لام دەیهو!

۱ - مراین: کوژراین، گیانمان لی سەندرا. (هە نیا نه).

۲ - گوشە نیگا: دیدگا.

۳ - کو: زۆر شت پیکەو، چات، لیک کۆبوونەو.

هسته وه‌ژی تیځوښه، بهرگی راپه‌رین بیوښه. بهره مه‌به‌ست بکوه ری. چا له ری‌دا
خه‌وتووه‌کان و مردووه‌کان و بیخه‌به‌ران؛ نابه‌له‌دان؛ لیټ ده‌پرسن: بو کوئی ده‌چی؟ بلئی بهره
ره‌زماه‌ندی و لیخوښبوونی خودای گوره.

لیټ ده‌پرسن: ره‌زماه‌ندی له چی‌دایه؟
بلئی: له دامه‌زاندنی کوټه‌لیکی پر له دادپه‌روه‌ری وادا که سته‌می تیډا نه‌بی، که‌سنی بو
که‌س ئاغا نه‌بی، یان دانه‌بی، ترس له خوا نه‌بی، نه‌بی.

لیټ ده‌پرسن: ریگه‌ت کامه؟
بلئی تیځوښان «الجهاد» ریگامه.
لیټ ده‌پرسن له مامه‌له‌ت چت کریوه، چت پنداوه؟
بیژه: خواگیان مال و گیانی لیک‌ریوم، به‌ه‌شتیشی بوم‌داناوه.

لیټ ده‌پرسن: یاسات کامه؟
بلئی ئائینی ئیسلامه.
لیټ ده‌پرسن: ریټوینټ کییه؟
بیژه: «محمد» ی «نبی»‌یه.

لیټ ده‌پرسن: گوره‌ترین ئاره‌زووت چییه؟
- بلئی مردن له ریی خوادا و شه‌هیدی‌یه.
لیټ ده‌پرسن: زیډ و نیشتمان‌ت کوئییه؟
بلئی هه‌موو شه‌و شوینانه‌ی ئایینی ئیسلامی لئییه.
لیټ ده‌پرسن: له کام‌گه‌لی و راده‌یان چن هه‌زاریکه؟
بلئی پټیان: له ئومه‌تی پیغه‌مبه‌رم - که زیاتر له ملیاریکه.
لیټ ده‌پرسن له زوبانی ره‌سمی زیډت!

بیژه پټیان هه‌رنه‌توه، زمانیکی ره‌سمیمان هه‌یه پټی ده‌دوین و زمانی نیو
نه‌توه‌بیشمان عه‌ره‌بی‌یه که خه‌لاتی قورئانی تیڤا نیډ‌راوه.
لیټ ده‌پرسن: چ چه‌کیکت له شاندایه و ده‌ستکردی کام فابریقه‌یه؟

واچه^(۱) چهکی باوه پم ههس، کر^(۲) ی بیر و میشک و هوشه. بئ زامار کردن و کوشتن و بئ دوو کهل و بئ شریقه یه.

لێت ده پرسن کئ پشتیوانیت لئ دهکا؟

بێژه: خواگیان به هوردووی خوی پشتم دهگری و سهدان کومه گیم پی دهکا.

لێت ده پرسن خوا به لێنی سه رکه وتنی پیدای؟

بلـی: بوچی؟ خوی میهره بان هه له قورثانی پیروزدا و هه له سه ر زمانی پیغه مبه رد به لێنی سه رخستن و مزگینی پیروز بوونی پیدایم.

برای خوشه ویست و هیز!! له کهس مه ترسی و مه خه جلی، به بئ دردوونگی و دوودلی جوابیان دهوه، بێتو راست بی و بو خودای گه و ره ساغ وه بی و بو ری وی خو پالاوته که ی کهس ناتوانی به ره هه لست بی و ده ست بگری و بئ کوسپ و گری ده چیه پێشی. جا یان مه به ست وه ده ست دینی و حوکی قورثان ده چه سپینی یان ئه وه تا به ئاواتی گه و ره ت ده گه ی و گیانی خوت له ری خوادا به خت ده که ی و له هه ر دوو لاشه وه ره زامه ندی خوی گه و ره پیک دینی.

له ری گایه ش و دستایانه و وریایانه هه نگاو بنی. بزانه له کام قوناغه دای، چی پێویسته. لئی وه کوله راویژ بکه. په له ی مه که و قه ت له خوشت بایی مه به و سه رکه وتن هه ر له خوا بزانه. تو ته نیا هه ر ئامرازیکی به دیه یستان و شوین دانان به ده ست خودایه. له سه ر تو هه ر تیکوشان و خوراگری و راست و دروست هه ول دانه. ئه وه ش بزانه سه رکه وتنت مسوگه ره و خودای گه و ره ش ده سه ته به ره.^(۳) به م به لگانه:

۱- چهن فهرمووده یه کی پیغه مبه رد له م بابه ته وه هه ن که یه کیکیان ئه مه یه: «احمد و بزار» گیراویانه ته وه له حوزه یفه ی کرپی یه مان؛ ده لی پیغه مبه ر فهرمووی: «پیغه مبه رایه تی ئه وه ندهی خوا بیه وی له ناوتاندا ده بیئت پاشان هه ر وه ختیک ویستی لایده بات. ئه مجار جئ نوشینایه تی له سه ر شیوه ی پیغه مبه رایه تی په یدا ده بی و ئه وه ندهی خوا بیه وی ده مینیته وه. دوایه هه ر وه ختیک خوا ویستی هه لی ده گریته وه. ئه مجار پاشایه تیکی گه زنده په یدا ده بیئت و

۱- واچه: بێژه، بلئ. (هه نه بانه بۆرینه).

۲- کر: ده سکار. هه ر ئه و سه رچاوه.

۳- مسوگه ر: حه تمی. ده سه ته به ر: زامن. (هه نه بانه).

نه‌وه‌ندی خوا بیه‌وی ده‌مینټه‌وه. نه‌وجار که ویستی لایده‌بات. دوايه پاشایه‌تیکی سته‌مکارانه دټه مه‌یدانه‌وه و نه‌وه‌نده‌ی خوا چه‌زکار ده‌مینټه‌وه. پاشان که خوا ویستی هه‌لی ده‌گریته‌وه. نه‌مجار جی نوشینایه‌تی له‌سه‌ر شیوه‌ی پیغه‌مبه‌رایه‌تی په‌یدا ده‌بیت، دوايه بی‌ده‌نگ بو»^(۱)

له‌راستی دا به‌شی زوری نه‌وانه‌ی پیغه‌مبه‌ر -د- هه‌والی لی‌داون هاتونه جی: وه‌کی جی نوشینایه‌تی، پاشایه‌تی گه‌زنده و پاشایه‌تی سته‌مگه‌رانه. ئیستا ماوه، جی‌نوشینایه‌تی له‌سه‌ر شیوه‌ی پیغه‌مبه‌رایه‌تی بیت‌وه‌ناو. که پیویسته هه‌ولی بو بدری و کاری بو بکری تا هه‌رکاتیک خوا ویستی نه‌و پیز و پیت و به‌ره‌که‌ته به‌مسولمانان بیه‌خشیت‌وه و سه‌روه‌ری و ده‌سه‌لاتی له‌ده‌ست‌چوویان بو بگه‌ریت‌وه و به‌و پینه له‌هه‌موو گیر و گرفتیک بینه‌ده‌ری.

۲- ئایینی ئیسلام به‌باوه‌ر و یاساوه هه‌م به‌لگه‌ی زانستی له‌سه‌ره و هه‌م ده‌گه‌ل سروشتی مرو‌ف و واقع‌دا دټه‌وه و له‌دارشتن و ریک‌خستنی دا هینز و وزه و لی‌هاتویی په‌یره‌وانی و به‌ره‌چاو گیراوه و وه‌لامی ته‌واوی پیویستی به‌کانی چه‌سته‌یی و ده‌رونی و گیانی ده‌داته‌وه. نیازی به‌په‌له‌گوتن و درو بو‌کردن و چاوبه‌ستن خه‌لک و که‌لک‌وه‌رگرتن له‌زوری سه‌ره‌نیزه نییه و نه‌گه‌ر نه‌وکه‌سه‌ی رایده‌گه‌یه‌نی، پیشه‌کی له‌خویدا جینی‌بکا و به‌ته‌واوی لی‌ی به‌له‌د و شاره‌زا بیت و شیوه‌ی بانگه‌وازیش بزانیته‌مه‌گه‌ر بانگ‌کراویک که هه‌ل و مه‌رج و عورزه‌ی^(۲) تیگه‌یشتن و وه‌رگرتنی راسته‌قینه‌ی نه‌بی‌ده‌نا بیگومان خه‌لک به‌ده‌نگیه‌وه دین و سه‌ره‌که‌وتنی له‌ده‌عوته‌دا مسوگه‌ر و حاشا هه‌لنه‌گه‌ر.

۳- یاسای ئیسلام له‌می‌ژوو‌دا به‌کرده‌وه نیشانی‌داوه که ده‌توانی خزمه‌ت به‌به‌ره‌ی مرو‌ف بکا و خه‌لکی به‌سینټه‌وه و نه‌و ماوه‌ی ده‌سه‌لاتی به‌ده‌سته‌وه بوو شارستانیته و زانست و سنعات له‌وپه‌پری سه‌ره‌که‌وتنی گونجاودابوون. نه‌وجار ئایینی ئیسلام سه‌ره‌پای نه‌وه‌ی خوشبه‌ختی و سه‌ره‌رزی دنیایی پیوه‌یه‌به‌پیچه‌وانه‌ی یاسا‌کانی غه‌یری خوی رزگاری نه‌و دنیا «په‌سلان» یش ده‌سته‌به‌ری ده‌کات.

۴- نه‌و به‌ناو یاسا و ریسا ده‌ست‌کردانه‌ی خه‌لکیان بو ده‌عوته‌ده‌که‌ن له‌سروشتی مرو‌ف و مرو‌فایه‌تی دوورن و هه‌رچه‌ند پیاو هه‌لبلین و شاخ و بالیان لی‌بنین و پر و پاگنده‌یان بو بکه‌ن

۱- نه‌و فرموده‌یه «مرفوع» ه.

۲- عورزه: شیای. (هه‌نبانه).

دهگهل و یست و ئاتاجی مروڤ نایه نه وه و ئه گهر بۆ ماوه یه کیش بتوانن خه لک فریودهن و به راسته قینه و به که لک هاتوو یان بناسینن له مه یدانى کرده وه و چه سپاندن دا ناوه روکیان ده زپری و به هیچ ده رده چن و خه لکیان لی ده کشیته وه. (١)

٥- هه ر ئیستا خه لک ئاکام و به ره مه ی شارستانی ه تی ماددی له به رچاوه و ده بینن که له م چاخى زانست و به ره و پیش چو نه دا چۆن شه پ و هه را دنیا ی گرتۆته به رو ده وه ته کان له جیاتى هه نگاونان به ره و خوشى و ئاسایشى هاو لاتیان، روویان کردۆته سازکردنى چه ک و چۆل و ته قه مه نى و به تایبه ت له دروستکردنى چه کى کیمیاوى و ناوکى و زهررى (٢) دا که وتو نه کى به رکى و داها تى و لات ه کان یان به زۆرى له ور ییه دا خه رچ ده که ن له حالیکه دا که به شیکى زۆرى خه لکه که یان له ژیر مه ترسى له برسان مردن دا ژیا نى نه مر نه ژى ده به نه سه ر.

ئه وه ی زۆر تر له رادویکان ده بیستری و له سه ر روى ته له فزیۆنه کان ده بیندرى و ده گوترى باسى شه پ و کوشتارى به کو مه ل و فرو که ی شه پ که ر و چه ک و چۆل و خوین و هه لمه ت و هیرش بردنه سه ر و به دیل گرتن و له داردان و ئه وانه ن.

له حالیکه دا که ئه و هه موو ریکخراو و دامه زراوه ئیونه ته وه یی یانه هه ن و به ناوى دیفاع له

ئازادى، مافى مروڤ، ئاشتى و چى و چى کار ده که ن!!

پنم به جى یه کورته باسیکی به کیک له هه وتونا مه کان که له مه به ستى ئیمه ده دویت؛

بکه مه پاشکوى باسه که مان و پاشان مالاواییتان لی بخوازم؛ که ئه مه ش ده قه که یه تی:

«رووداو و پیشینی یه کانی جیهان سه رکه وتنى ئیسلام ده رده خه ن»

وهک:

«یه که م ته وژمى (بیستارى ئیسلامى) له روژئاوادا گه یشتۆته راده یه ک که له قوناغى

(ده عوه) ده ربجیت و بجیته قوناغى کارى سیاسى ئیسلامى و چو نه ناو په رله مانه وه. ئه مه ش

١ - تیکرمانى که له کى کو مۆنیزم و رووخانى یه که ته ی سوڤیه تی پیشوو که دا یکى سوشالیزم بوو و هه روه ها له به ریه ک هه لوه شانى ده وه تانى ئوروپای روژه لات به لگه یه کى زیندویه له سه ر به که لک نه هاتووی و بى ناوه روکى یاسا و به رنامه ی ده سکردى مروڤ.

٢ - چه کى ناوکى: سلاح هسته اى. چه کى زهررى: سلاح اتمى. چه کى کیمیاوى: سلاح شیمیایى.

ئه‌وه ده‌گه‌یه‌نیت که له داهاتووداچ نی‌زیک یان دوورهیچ بریاریک و ته‌نانه‌ت رازی‌بوونیش له‌سه‌ری، بی‌ئاماده‌بوونی ئه‌و موسلمانانه سه‌رناگری‌ت و ناگاته‌تاکام له پاشانی‌شدا بهره‌و ئه‌وه ده‌پوات که دژایه‌تی روژئاوا که‌م و کال بی‌ته‌وه به‌رامبه‌ر ئیسلام و شوینکه‌وتوانی. هه‌روه‌کوو ده‌بینین که (حیزبی ئیسلامی به‌ریتانی) هاتوته‌ت گۆره‌پانه‌وه له‌گه‌ل (حزب الامه‌ی) ئه‌مریکی که دامه‌زیننه‌ره‌کانی هه‌موو ره‌ش‌پیستن و هه‌ردوکیان ئه‌ندامیان هه‌یه له‌په‌رله‌مان و کۆنگری‌سدا. خو‌باس له‌و هه‌موو ده‌زگا و ریک‌خواوه‌گشتی و خیرخوازی و فی‌رخوازی‌یه‌ناکه‌ین که له ژماره‌نایه‌ن و سه‌رانسه‌ری روژئاوایان گرتوته‌وه.

«دووه‌م ته‌کنۆلۆجیای نو‌ی و زانسته‌پیشکه‌وتوه‌کانی جیهان. موعجیزه‌ زانسته‌کانی ناو‌قور‌ئانیان زۆرت‌ر ده‌رخستوه. ئه‌وه‌ش بو‌ته‌هاندهریک بو‌دروست‌بوونی چه‌نده‌ها ریک‌خواو و ده‌زگای تایبته‌ به‌و بواره‌ له‌ سه‌ر ئاستی جیهانی و پۆل‌پۆل زانا و پسپۆره‌ ناوداره‌کانی جیهانی موسلمان ده‌بن و زیاتر قه‌ناعه‌ت په‌یداده‌که‌ن به‌ ئیسلام وه‌کوو به‌رنامه‌ی ژیان... جولینه‌ری ئه‌م بو‌چوون و فیکره‌یه‌ به‌ زۆری به‌رپ‌یز (د. عبدالمجید الزندانی) یه‌ که‌ سه‌روکی (مجمع‌الاعجاز العلمی فی القرآن و السنه‌) یه‌ و چه‌نده‌ها، کۆر و کۆبوونه‌وه‌یان سازداوه‌ له‌ ولاتانی جیهاندا... له‌ به‌رامبه‌ر ئه‌م هه‌ول و کۆششه‌ زانسته‌یانه‌ی ئه‌نجام‌دراوه‌ بو‌ ده‌رخستنی ئیسلام، پاشه‌کشه‌یه‌کی له‌به‌رچاوی فه‌لسه‌فه‌ مرو‌ییه‌کانی روژئاوا هه‌ست پی‌ده‌کری‌ت. چونکه‌ له‌ سه‌ر کۆمه‌له‌ بنه‌مایه‌کی زانستی و باب‌ه‌تیانه‌ دانه‌ری‌ژرا‌بوون.

«سی‌یه‌م موسلمان بوونی ژماره‌یه‌ک له‌ مفکر و روژه‌لاتناسی ئه‌وروپی ناودار، بلا‌وبوونه‌وه‌ی به‌ره‌می ئیسلامی تازه‌یان و گۆرینی، ری‌پره‌وی ژبانی که‌سانیک‌ی زۆر له‌ ئه‌وروپیه‌کان. چونکه‌ نوسراوه‌کانی ئه‌وان کاریگه‌رت‌ره‌ له‌ سه‌ر نه‌فسیه‌تی ئه‌وروپی وه‌ک له‌ نوسراوه‌ روژه‌لاتیه‌کان، به‌ حوکمی ئه‌وه‌ی خه‌لکی هه‌مان جیگه‌ن و له‌ سه‌ر خاکی خو‌یان قه‌ناعه‌تیان به‌م به‌رنامه‌یه‌ کردووه‌، زیاتر له‌ گیروگرفتی ناو‌خو‌یی و ده‌ره‌کیه‌کانی کۆمه‌له‌که‌یان شاره‌زان. وه‌کوو [لیۆبول‌د ایس (محمداسدی) نه‌مساوی [روجیه‌ گارودی. موریس بو‌کای. یوسف‌ اسلام (کات ستی‌نس)] و له‌به‌رئه‌وه‌شه‌ له‌ کات و شو‌ی‌نی جیا‌جیادا هه‌ندیک‌ له‌ ده‌سه‌لاتدارانی ولاتانی ئه‌وروپی ری‌ز و پی‌زانینی خو‌یان به‌رامبه‌ر به‌ ئیسلام ده‌رده‌پ‌رن و بانگه‌شه‌ی پیکه‌وه‌ دانیشتن و لیک‌ نزیکه‌بوونه‌وه‌ ده‌که‌ن له‌ نی‌وان ئیسلامیه‌کان و روژئاوادا.

ھەر ۋەكۈر بانگەشە جىياچىكانى ۋەلى ۋەھدى بەرىتەنى (نەمىر چارلىز) ۋە بانگەشە سەرەك ۋەزىرانى مەجەر لى بەردەم پەرلەمانى مەجەرىدا ۋە داۋا نەچچاۋەكانى (چون نەسپۈزىتە) ۋە رۆژەلاتناس.

«چۈرەم رىكخاۋە تۈندەرە ۋەكانى ناۋ رۆژئاۋا ۋە رۆژەلاتى دور (الشرق الاقصى) كە لى ناۋ خۇياندا ۋە لى دۆى خۇيان سەريان ھەلدۈۋە، خۇرەى ئەۋ دەسلەت ۋە سىستەمە نۆپتەنەى ئەم سەردەمەن چۈنگە تۈندەرەى لى ھەر بىرۈبۈچۈن ۋە فەرمانەرەۋاپىيەكدا ھەبىت، بەرەۋ تۈنەۋە ۋە داخۇرانى دەبات ۋە تائىستاش لى لايەن رۆژىمە رۆژەلاتى ۋە رۆژئاۋاپىيەكانى جىيەنەۋە چارەسەرى فىكرى ۋە ۋەمەلىيان بۇ دانەزراۋە ۋە تەنەت بەرەنگار بۈۋە ۋە شىيان كىشەى ئابۋورى ۋە مروپى بۇ دروست كىردۈۋەن. ۋەكۈر ئەۋ دەستە تۈندەرەۋەى ئەمرىكا كە تەقىنەۋەكانى (ۋىلايەتى ئۆكلاھۇما) ۋە گرتە ئەستۈى خۇى. يان جەمەتەى (ئۆم) ۋە يابانى كە پىلانى رشتەنى گازى كىمىياۋىيان ئەنجامدا. يان (جىر نۇفسكى) ۋە روسى ۋە بۇچۈۋە تۈندەرەۋىيەكانى كە تائىستاش كارلىك دەكەن لى گەل دىل ۋە دەرۋونى گەلى روسى ۋە دەرۋەگىرى ۋە رىق ۋە كىنەيان بۇ دروست دەكات.

«پىنجەم زۆرى ژمارەى مۇسلمانانى جىيەن ۋەكۈر ئۆمەتەتەى گەۋرەى خاۋەن دىنىكى رەسەن ۋە تەۋاكەر بەرۋەدبكرىت لى گەل ھەمۈۋ پەرەۋانى دىنەت ۋە فەلسەفەكانى تىرى جىيەن... ئەمەش ھىزىكى مۇۋەپپەقىيەت گەۋرەى بۇ ئاينەدى خىلافت ۋە ژىيارى ئىسلامى. زىاتەر لى بەر ئەمەشە كە لى سالى ۱۹۹۲دا كۆنگرەيەكى جىيەن گىرا بۇچۈنەتەى سىنۋوردانان بۇ زىادبۈۋەنى دانىشتۈۋەنى ۋە لاتانى ئىسلامى بەتايىيەتى ۋە جىيەن بە گشتى لى رىگەى دىيارى كىردى مەنالبۈۋەن ۋە لى باربىردى مەنالبەۋە... ۋە زۆرتىنى بىرپارەكانى رۈى دەكردە ۋە لاتانى جىيەن سىيەم كە ۋە لاتە ئىسلامىيەكان بە پىكەنەرى گەۋرەى دادەنرىن.

«شەشەم زىاد بۈۋەنى بىرۋەۋەرى بىدارى ئىسلامى لى ۋە لاتانى ئىسلامى ۋە ۋەرەبى بە گشتى ۋە لاتانى رۆژەلاتى ناۋەراست بەتايىيەتى، كە ئەمەش چەندەھا كىشەى بۇ رۆژئاۋا دروست كىردۈۋەن ۋەك: ھەر شەكردىن لى مانەۋەى (ئىسرائىل) ۋە تەقىنەۋەى رۈۋدۈۋەكان لى

میسر و جه‌زائیر و گرتنی ده‌سه‌لات و حوکم له سودان و ئه‌فغانستاندا. (۱)

«حه‌وته‌م سه‌رچاوه‌ ئابوریه‌ به‌هیزه‌کانی جیهان وه‌کوو نه‌وت و که‌ره‌سه‌ خاوه‌کانی وه‌ک ئاسن و ئالتوون و... هتد له‌ناو خاکی ئیسلام و له‌ ژیر ده‌ستی ولاته‌ ئیسلامیه‌کاندایه‌، ئه‌مه‌ش هیزیکی‌تره‌ له‌ پال هیزه‌ مروّقییه‌که‌دا و شوینی خویان ده‌گرن له‌ بنیاتنانه‌وه‌ی شارستانییه‌ی ئیسلامی... هیزشی داگیرکه‌ران له‌ کوندا و جه‌نگی دوه‌می که‌ندا و له‌م دواییه‌دا ئه‌مانه‌ هه‌موو دیار و ئاشکران به‌ چ راز و نیازیک ئه‌نجامدراون.

«هه‌شته‌م له‌ دوا‌ی هیزی ئابوری و مروّقی هیزی سیه‌م دپته‌ پشه‌وه‌ که‌ له‌ پیشکه‌وتنی زانستی و ته‌کنۆلۆجیادا خوی ده‌بینیته‌وه‌. ئه‌ ویش که‌شه‌سه‌ندنی زانستیانه‌ی هه‌ندیک له‌ ولاتانی ئیسلامیه‌ له‌رووی (پیشه‌سازی و ئاوه‌دانکرده‌وه‌ و به‌ره‌مه‌هێنانه‌وه‌) وه‌کوو ولاتانی مالیزیا و ئه‌ندونسیا، که‌ له‌و بوارانه‌ دا پشت به‌ خویان ده‌به‌ستن و بازاری ئه‌وروپی و ئه‌مریکی له‌ خوارووی روژه‌لاتی ئاسیادا به‌ره‌و کزبوون و لاوازی دهروات.

به‌م پێیه‌ ده‌بینین که‌ شارستانییه‌ی ئیسلامی به‌نا و روخساره‌کانی له‌ ده‌رکه‌وتن‌دان و چه‌نده‌ها لی‌کۆلینه‌وه‌ و تو‌یژینه‌وه‌ی زانستی و فیکری و سیاسی له‌م‌باره‌وه‌ کراوه‌ و چه‌نده‌ها ده‌زگا و ریک‌خراوه‌ی بو‌ ئاماده‌کراوه‌.

له‌ کۆتاییدا ده‌لێین: روداوه‌ دلته‌زینه‌کانی بو‌ سنه‌ و چیچان و تاجیکستان و فه‌له‌ستین هه‌یج له‌م راستیانه‌ی باس‌مان‌کردن که‌م ناکه‌نه‌وه‌ به‌لکو زیاتر قه‌ناعه‌تمان بو‌ په‌یداده‌که‌ن که‌ سه‌رکه‌وتنی ئیسلام و موسولمانان له‌ نزیک‌بوونه‌وه‌دایه‌ بۆیه‌ پیلانیان له‌ دژ ده‌گیرن و سیاسه‌تی له‌ به‌نه‌وه‌ نه‌هێشتن و برسی‌کردنیان له‌ به‌رامبه‌ر ئه‌نجام‌ده‌دن» (۲)

ئه‌مانه‌ و زۆر به‌لگه‌ی زه‌قی‌تریش هه‌ن که‌ بئ‌گومان و سو (۳) سه‌رکه‌وته‌وه‌ی سه‌ر له‌ نویی موسلمانان و چه‌سپاندنی دوباره‌ی یاسای ئیسلام ده‌سه‌لمێنن و ته‌نانه‌ت هه‌وال له‌ نزیک

۱- راپه‌ربینی ئیسلامی گه‌لانی ئێران له‌ سالی ۱۳۵۷دا به‌ پشه‌وايه‌تی زانایانی ئایینی و سه‌رکه‌وتنی به‌سه‌ر رژیمی پاشایه‌تی و ئه‌مریکای دنیاخۆردا و هه‌روه‌ها خوراگرتنی له‌ به‌رامبه‌ر شه‌ری داسه‌پاودا نحوه‌ونه‌کی زیندووی دیکه‌ی سه‌رکه‌وته‌وه‌ی موسولمانانه‌.

۲- هه‌وتوونامه‌ی الاتحاد ژماره‌ ۴۶.

۳- سو: گومان و دوودلی. (هه‌نبانه‌).

بوونهوهشی دهدهن، بۆیه دهبی زۆر لیـزانانه و نه به زانه دهست دهینه دهستی یهک و به تیکۆشانیکێ هه مه لایه نه ئهرکی دینی و ئینسانی سه رشانمان که له سێ خا لسی سه ره کی: ناسینی ئیسلام به ته سه لی، جێ کردنی له خۆمان دا له دوو گۆره پانی به ندایه تی و پێـوه ندیی ه کانمان ده گه ل نه ندانه کانی دوور و نزیکێ کۆمه ل و راگه یاندنی به شیـوه ی زانستیانه ی بانگه وازی، دا کورت هه لـدیته وه؛ به نه جـام بگه یه نین تا به هیوای خوا قوناغی سه ره تایێ ئهرکمان که بلاو کردنه وه و راگه یاندنی ئاشکرا و روونکه ره وه ی دینه، یان به لیـکـدا نه وه ی قور ئان «البلاغ المبین» ه تپه پر ده که یـن و به ره و ئامانجی پیروزی دوا روژمان که چه سپاندن و سه قامگیر کردنی سه ر له نوێی حوکم و ده سه لاتێ دینی ئیسلامه هه نگاو ده نیین و خوا یاربێ پیشی ده گه یـن. خو ئه گه ر سه ریش نه که وین و به ره مه ی تیکۆشانه که مان بو به ره ی دوا ی خۆمان بیـت لانی که م خوا ی په ره وردگار له خۆمان رازی ده که یـن و ه یچ مسو لمانیکیش ده سه ته به ری سه رکه و تن نییه و ئه وه ی له سه ر ئیـمه پێـویسته هه ولـی راست و دروستی به ره ده وامه و ئیتر پیرو زبوون و به ئامانج گه یشتنمان هه ر به ده ست خوا به.

بیگومان ئیـوه ش ده زانن که فرموده ی «العلماء ورثة الانبیاء...» و اتا زانایان میراتگرانی پێـغه مبه رانن، هه ر بو زانایانیک نییه که له حو جره ده رسیان خو یـند بێ و ناوی فه قی، یان مه لایان به سه ره وه بێ، به لکو هه رکه سیکی مسو لمان به پێ شار ه زایی و تیگه یشتنی له دین ئه و میراته ی پێـده بریت و ده بی ئه مانه تـداری لیـبکات و به جیی خۆی بگه یه نیـت. جا با قه ت ریی ده حو جره نه که وتبێ و ده رچووی خو یـندن گه ره سمی یه کان بێ و یان هه ر بو خۆی به مو تالا پێـگه یشتبێ. ته نانه ت به شه میراتی بابایه کی لیـهاتوو و له کل ده رهاتوو ی ئاوا زۆر زیاتره و ئهرکی گرانتره له ئهرکی مه لایه کی که به نیو ئیـجازه ی مه لایه تی و ودی رینوینی و شار ه زا کردنی پێـیه و به لام وهک پێـویست سه ری له دین ده رنا چێ و ه یچی وای له باران دا نییه.

ئه مه له سه ریکه وه حاشای لیـنا کـرێ به لام له سه ریکێ تره وه له به ر ئه وه ی زانای ئایینی، یان باشتر بـلێن؛ مه لا له سه ره تاو ده ئامانجی فـیـر بوونی دین و راگه یاندنی، وه به ر خو یـندن ده نرێ و رشت ه که شی به زۆری له زانسته دینی یه کان دا کورت هه لـدیته وه و به بر وای خه لک ئه و ئهرکه هه ر له سه رشانی وانه و متمان ه زیاتر به وان ده کات، به شه میراتی ئیـمه پتر و ئهرکی سه رشانمان قورستر ده بیـت.

جا که وایه ئه‌ی مسولمان! با به پشتیوانی خوای گه‌وره و بو رازی کردنی ئه‌و، ده‌ست پی‌بکه‌ین. که‌ین و به‌ینمان خوش‌که‌ین، بی‌خولادان، دور له ئالوژی و خوڤانان، هر به شیوه‌ی شیاوای قورئان که ده‌فه‌رموی: «خه‌لکی بانگ بیله بو سه‌ر ریباری په‌روه‌ردگارت به قسه‌ی ریک و پیک و به‌جی و ری و په‌ند و ناموژگاری جوان». ^(۱) خه‌لک بولای دین بانگ بیلین، پییان بلین که هر به نویژ و به روژ و «ذکر» و دوعا ته‌واو نابی. به‌لکوو دین زور فراوانه و به‌قه‌ده‌موو بیر و هه‌ست و ویست و مه‌به‌ستی ئینسانه. حالیان که‌ین که پیوسته له ته‌واوی باروبواری ژیاناندا یاسای ئیسلام بچه‌سپینن تا سه‌روه‌ری و به‌خته‌وه‌ری و ده‌ده‌ست بینن.

نه ره‌نگ و نژاد و زمان، نه ئاو و خاک و نیشتمان، نابنه هه‌وینی په‌کگرتن. هیچ شتیک نییه وه‌کوو ئایین بی‌سنوور و به‌تان و پو و به خووه‌بی. هه‌موو توره‌مه و تیره‌یه‌ک تیکرا له ده‌وری کووه‌بی. هه‌رچی هه‌یه سنوورداره و پاش مه‌ودایه‌ک ده‌برسته‌وه. بیجگه له دین که ته‌واوی مرو‌فه‌کان ده‌گریته‌وه.

ئه‌گه‌ر که‌میک بیر وه‌که‌ین، ئاو‌ریک له خو‌مان وه‌ده‌ین، تیده‌گه‌ین و ده‌بینین و ئیمه‌ی مسولمان به تیکرا، له حه‌وت ئیقلیمی دنیا، هه‌قمان ده‌خوری، به‌شمان ده‌بری، نه‌وه‌ک هر له‌و ولاتانه‌ی که ئیمه‌ تی‌یاندا که‌مایه‌تین، به‌لکوو له‌و مه‌مله‌که‌تانه‌ش راده‌ی زوری دانیش‌توانی مسولمانن، له روژ‌ئاوا تا روژ‌ه‌لات، نزیک و دور، سه‌رو‌خوار، باکوور و باشوور، له ئه‌ندونیسیا تا مه‌غریب، قه‌زاق تا سو‌مالی غه‌ریب، بی‌ده‌سه‌لات و مافخوارو، لیک‌داب‌راو و ده‌رکراو له نیو سه‌دان ده‌رد و به‌لا و گیره و کیشه‌ی باری سیاسی و ئابووری و کو‌مه‌لایه‌تی و ئه‌خلاقی، ده‌تلیینه‌وه. کز و لاواز ماندوو و مجرۆ له‌دوای جه‌م و پاروه‌نانیک ده‌خولینه‌وه.

به‌لای بووه‌ی زی‌دی خو‌بسته‌تینه‌وه مافمان و ده‌ده‌ست بینینه‌وه، هه‌موو ده‌ردیکمان چارکه‌ین، زامه‌کانمان تیمارکه‌ین، ده‌بی هه‌موو وه‌خو‌که‌وین. رابین به خو‌ماندا بی‌یین. له ئاسووده‌یی و کات و مال، ته‌نانه‌ت له خو‌ین و گیانی خو‌شمان مایه‌ داب‌نی‌یین. ده‌بی بو و ده‌ده‌ست‌هینانی ئه‌و ئامانجه‌ پی‌روژه‌مان لانی‌که‌م، وه‌ک سه‌ربازیکی خه‌باتکارانی ری ئیسلام هه‌ستینه‌ پی و وه‌کوو شاگردیکی چکۆله‌ی که‌له‌ پیاوان و له خو‌بوردوانی نیو میژووی پر له

شانازیمان وهکی: شیخ محمد عبده، سید جمال الدین أفغانی، اقبال لاهوری، صلاح الدین ایوبی، حسن البنا، سید قطب، شیخ مصطفى صبری، ابوالاعلی مودودی، سهید نورسی، سهید ابوالحسن ندوی و هموو هه لکه وتوان و په سن کراوان و یاریده رانی ریـبازی تیکوشان و گیانبازی ثایینی پیروزی ئیسلام که تاقه ریـبازی راسته قینه و دادپهروه ری و یه کسانى و سهروه ری و پیشکەوتن و یه کگرتن و به ئاوات گەیشتنه، هه ربیینه وه.

له کۆتاییدا وێرای داواى لیبوردن و نزای خیر مالاًواییتان لێده کهم و له پهروه ردگاری میهره بان ده پاریمه وه ئه م ره نه جم به فیرو نه دات و سه ره نه جامی ژیا نی من و ئیوه ش به خیر بگیریت، ئامین ئیتر مالتان ئاوا و ئه سپارده ی خوا بن.

پاشکو

به نیوی شای شایان

هه چهنده به پئی مالاوایی کردنم بریار وانه بوو ئاوا زوو بگهینهوه، خزمهت ئیوه
خوینه رانی هیژا، به لام دوای هه لوئسانیک، رام هاته سه ر ئه وه، ژیاننامه ی هه ندیک له
ماموستا ده رسیژه کانی کوردستان بکه م به پاشکوی ئه م کتیه بو ئه وه بناسرین و
ئه مه گداری و پیزانینیکیش بیّت له به رانه ر هه ول و ره نجی ئه و به ریزانه دا.

سه ره تا، نیازم وابوو ئه و کاره بو هه موو ناوچه کانی کوردستان بکه م به لام دیتم ئه وه
له توانای من دا نییه و کتیه کهش له تام ده چیته ده ر، به تاییه ت له بار و دوخی ناله باری
ئابووری ئاوساوی ئیستادا!

جا بویه کورتم هه لیناوه له سه ر ناوچه ی سه رده شت و هه ندیک له و ده رسیژه
به ریزانه ی، خه لکی ئه وی بوون، یان له وی ژیاون، که له سه ریکه وه به خزمهت زۆربه یان
گه یشتووم و ته نانه ت هیندیکیان ماموستاشم بوون و به ده ست هینانی ژینامه که یان بو من
هاسانتر بوو.

له سه ریکی دیشه وه ناودارانی مه لبه ندی زانا په روه ری سه رده شت به نیسه بت
ناودارانی ناوچه کانی دی، له نیو، لاپه ره کانی میژوودا که متر ناسینراون و تاپۆ کراون.
پیشه کی به ئه رکی سه رشانمی ده زانم که سپاسی زۆری یه که یه که ی ئه و سه روه ر و
دۆستانه بکه م که له کو کردنه وه ی ئه و پیناسانه دا یارمه تییان دام.

سه ید مسته فای زمزیرانی

حه مامیان بوکان

ماموستا مه لا «برایم» ی سیسنۆی

ئەمن «ئیراهیم»
کۆری مه ولان، ناویشان
«ئیماعیل زاده» له سالی
(۱۲۹۹) ی، کـۆچـی
هه تاوی دا، له سیسنۆ
یه کیک له دێیه کانی
شارستانی سه رده شت،
ئوستانی ئازهر بایجانی
روژاوا له دایک بووم. بابم
که وه رزیر بوو له ته مه نی
(۷) سالی دا ناردیه
حوجره ی سیسنۆ بو
خویندنی زانسته
دینی یه کان و هه ره له

حوجره دا خویندنه سه ره تاییه کانم تێه ر کردن تا گه ی شتمه قوناغی دووهه م، واته
موسه عیدایه تی که به موسه عیدایه تی، چهند، سالی کان له خزمه ت به ریز، ماموستا مه لا
سه ید «حوسه ین» حوسه ینی که مه لای ئه وی بوو خه ریکی خویندن بووم، تا نه و کاته ی
چرای ژیا نی کوزایه وه و مالاوایی له دنیا خواست. دوا یه له سالی (۱۳۲۲) ی کۆچی،
مانگی دا زاگی خۆم به جی هیشته و چوومه دینی «قوزلوو» ی خواری لای ماموستای
پایه به رز، زانای به نه رخ حاجی ماموستا، مه لا عه بدوللای محهمه دی ئیمام جومعه ی
ئێستای شارستانی سه قز که ئه وده م پێشنویژ و ده رسیژی ئه وی بوو و له وی «شرح

العقاید» و «جمع الجوامع» ده خویند و که لکینکی زۆرم لی وه رگرت. دواتر چوومه دنی «حه مامیان» ی بوکان، لای مامۆستای به نیویانگ مامۆستا مه لا علی وه لزی (خوا پایه ی بهرز کاته وه) و ماوه یه ک له حوجره ی ئه ودا که سبی زانستم کرد. له وێ را گوێزتمه وه بو «شیخله ر» لای مامۆستای پیرو ز و به نرخ، حاجی مه لا شیخ «حه سه ن» ی شیخی (خوا پایه ی بهرز کات!) و سال و نیویک له لای مامه وه و له ده رسه کانی به هره مه ند بووم.

دوايه نيزیک (۱-۲) مانگیکیان له شاری سابلاغ له حوجره ی مامۆستای به پیت و به سالدا چوو و پایه بهرز، مامۆستا مه لا محهممه دی ماوه پانی مامه وه و که سبی عیلم و فه یزم کرد. پاشان سابلاغم به جی هیشت و به ره و «گه ناو» رویشتم و ماوه ی سال و نیویک له حوجره ی مامۆستای مامۆستایان، زانای به نیویانگ و فره زان و پایه بهرز مامۆستا مه لا «صالح»، کوپی مه لا نه جیب که به مه لا «صالح» ی بیژوه یی ده ناسرا، مامه وه و که لکم لی وه رگرت. ئینجا چوومه «گه لاله» لای ئه و، مامۆستایه که حوجره که ی جی بارگه ی گه وره پیاوان و ئه و تینوانه بوو که ده یان ویست تینوایه تی خویمان بشکینن و گیر و گرفته کانیان چاره سه ر بکه ن. به راستی مامۆستایه ک بوو که له ئیران و عیراق نیویانگی هه بوو و زمان له حاند باسی راده ی زانست و دیانه ت و لیوه شاوه یی، ئه ودا لاله. (۱) وه له ویش دوو سالان مامه وه و له خزمه ت ئه ودا، به هره مه ند بووم و ئیجازه نامه و سه نه تی فتوا دان و ده رس گوته وه ی زانسته «معقول» و «منقول» ه کانم له و به پرێزه وه رگرت. (مامۆستا، لیژه دا چه ند دوعایه ک به زمانی عه ره بی بو مامۆستای ئیجازه ده ری ده کات) دوايه، ماوه ی دوو سال له گوندی نستان که زیدی برای خوشه ویستم حاجی مه لا «عه بدو پره حمان» ی خه لیفه زاده، ئیمامی جومعه ی ئیستای بوکانه، مه لایه تی ویرای ته دریس بوو و پاشان گه پامه وه بو شوینی له دایک بوونم (سیسیر) و نیزی که ی (۳۰) سال له ته مه نی خۆم به ته دریس کردنی زانسته کانی «مه عقول» و «مه نقول» له «فروع» و له «ئوسول» رابوارد.

ئه مجار سالی (۱۳۶۱ ک.ما) کوچم کرد بو سه رده شت و به شیوه ی (حق

۱ - مه به ست: حاجی مامۆستا مه لا محهممه دی بوکانی به که به مه لا محهممه دی «ره یس» ی به نیویانگ بووه.

التدریس) دامه‌زرام و ده‌رزی (بینش) ی ئیسلامی و عه‌ره‌بیم ده‌کوته‌وه و له‌به‌ر ئه‌وه له‌وێ مالم نه‌بوو و کړی خانووش گران بوو و پیمان نه‌ده‌درا، به‌ناچاری له‌ریکه‌وتی ۱۷ ی ۶ دا ۶۶ سه‌رده‌شتمان به‌جی هیشت و هاتین بو سابلأغ و ئیستا لیره‌م و ناشزانم دوايه چ دینه پیشه‌وه.

لیره‌دا ژياننامه‌ی خۆم به‌و ئایه‌ته‌کوته‌ی پیدینم که خوای گه‌وره ده‌فه‌رموی: «هیچ‌کس نازانی له‌داها‌تو‌ودا چ ده‌کا و که‌شیش نازانی له‌کوی ده‌مری»

خوالی‌خوش‌بوو مامۆستا مه‌لا برایم ئه‌و ژياننامه‌ی له‌ریکه‌وتی (۲۵) ی پووشپه‌ری سالی (۱۳۶۷) دا نویسه‌وه و دوا‌ئو تاریخه‌نیزیکه‌ی (۳) سالان ژیا و هه‌روا خه‌ریکی ده‌رس‌گوته‌وه بوو و له‌مالی و له‌ده‌ری هه‌ر ده‌رسی ده‌گوت تا له‌ریکه‌وتی (۱) ی خا‌که‌لی‌وه‌ی (۱۳۷۹) دا به‌هوی پیری دنیا‌ی به‌جی هیشت و هه‌ر له‌سابلأغیش ئه‌سپاره کرا. خوای گه‌وره لێی خوش بیت!

مامۆستا ئه‌گه‌رچی له‌به‌ر نه‌خۆشی لاقان، هاموشوی ئیره و ئه‌وینی بو نه‌ده‌کرا و خۆی ده‌کاروباری سیاسی هه‌لنه‌ده‌قوتاند و هه‌ر خه‌ریکی ته‌دریس و مه‌لایه‌تی بوو، به‌لام له‌به‌ر ئه‌وه رژی‌م له‌زۆربه‌ی هه‌ره‌زۆری مه‌لایه‌کانی کوردستان در‌دو‌نگ بوو، مامۆستایان چه‌ند جاریکیان، به‌تۆمه‌تی تیکۆشانی سیاسی بانگ هیشته‌دایه‌ی ساواکی سابلأغ و هه‌ره‌شه‌یان لیک‌کرد.^(۱)

۱ - سه‌رچاوه: ده‌سنووسیک‌ی مامۆستا که له‌مه‌ر ژيان‌ی خۆیه‌وه به‌فارسی نووسیبووی و هه‌روه‌ها‌کۆری مامۆستا، ئه‌ندازیار «عه‌بدو‌رپه‌حمان» ی ئیسماعیل‌زاده‌دانیشتوی شاری سابلأغ.

مامۆستامە لاشیخ ئەحمەدی شەریعەتی

سالی (۱۲۸۹)ی هەتاوی پینی ناوە ته مهیدانی ژيانەوه. سالی (۱۳۰۷) له ته مه نی (۱۷) سالی دا، دهستی داوه ته خویندنی فەقیهەتی. ده ورانی سوختایه تی له گونده کانی: باساوی، بیشاسپ، ئاغەلان، نه لاس و بیژوهی ئالان تیپه پر کردوه. پاشان بو ماوهی (۳) سال به هوی نه خوشی دهستی له خویندن کیشاوه ته وه. ئەمجار چۆته وه سه ر خویندن و ماوه یه ک

له بیوران و نه لاس له لای مه لا عه بدوللای گه ناوی درێژه ی به خویندن داوه. دیسان (۲) سالی دیش به هوی هه ندیک گیر و گرفت، خویندنی وه لاناوه ته وه و دوا یه له سالی (۱۳۲۲)ی هەتاوی دا چوه ته گه ناوی عهراق، خزمهت مامۆستا مه لا صالحی بیژوهی و ماوهی (۴) سالان ماوه ته وه و کۆتایی به خویندن هیناوه و هه ر له لایه ن ئه ویشه وه ئیجازه ی مه لایه تی و ته دریسی پێ دراوه.

مامۆستا دوا ئیجازه وه رگرتن ده گه رێته وه بو ئێران و ده ست ده کا به مه لایه تی، هاو پێ ده گه له ته دریس و تا سالی (۴۷) له دێیه کانی بیوران، دیوالان و بیشاسپ راده بو پێ و سالی (۴۷) یش به تۆمه تی تیکۆشان به دژی رژیم ده گیرێ و ره وانیه ی به ندیخانه ی (ئه له کوله فلاک)ی خو په مابات ده کری و پاش سالی ک حوکه مه ی بو ده که ن به ته بعید و دوو سال و نیو یش دووری ده خه نه وه بو (چاه به هار) و (کاشمه ر) و (ورمی) و سالی (۱۳۵۰) نازاد ده بی و ده گه رێته وه سه ر مه لایه تی و ته دریس له گوندی (بیوری) سه روو و هه تا سه ره تای راهه پینی سالی (۵۷)ی ئێران له وی ده بی و پاشان دێته

سهرده شتی سهر مزگه وتی (دارالسلام) که ئیستاش ههر له وینه و خه ریکی مه لایه تی و
ده رس گوته وه یه. (۱)

خوای گه و ره به رقه راری بکات له سهر ریگای خوئی!

راوه ستاوه کان، ریزی پێشه وه، له راست را بو چه پ، خوالیخو شبوو: ماموستا مه لا
مه ممه دی باساوه یی، ماموستا مه لا شیخه حمه دی شه ریه تی، خوالیخو شبووان: ماموستا مه لا
حه یه ن کونه مشکه یی، ماموستا مه لا سه عدی قه لادزه یی، حاجی ماموستا مه لا عه لی دولکانی،
حاجی عه بدوللا غولامی.

ریزی دواوه، راست را، سۆفی خدر، حاجی موته لیب، میرزا قاسم، مه ممه دی حه بیی و
هه لئروشکاوه له پێشه وه حاجی مه ممه دی کاکه لاو.

مامۆستا مه لا چه سه نى سه عدى زاده ناسراو به «مه لا چه سه نى گوڤى»

ئهو مامۆستایه که کۆری مه لا سه عدى، کۆری حاجى مه لا چه سه ن، کۆری مه لا سوله یمان، کۆری مه لا چه سه ن، کۆری مه لا یوسف، کۆری مه لا برايمه و سیسیری یه، به پینی ئه وه که له خۆی بیسراوه زنجیره ی بنه ماله که یان له پیشه وه، ده چینه وه سه ر مه لا زاده کانی واشه مه زین و له دوایش دا ده گه رینه وه سه ر چه زره تی ئه بوبه کر (خ).

به ریزیان سالی (١٢٨٩ ک.ه) له گوندی سیسیری سه ر ده شت ها تو ته گو په پانی پر له مه یه تی ژیا نی ئه وسای کوردستانه وه. سالی (١٣١٤) ده ستی کردو وه به فه قیه تی و له

دوو به شه کوردستانی سەر به ئێران و عهراق له، مامۆستایانی سهردهمی خۆی که لکی دینی و زانستی وهگر توه. بۆنموونه له سیسیر له لای مامۆستا مهلا سهد حسهین، له ره بهت له خزمهت مامۆستا مهلا عهبدو پره حمانی سیسیری، له قولته له کن مامۆستا مهلا عهبدو لالی محهمه دی سووتوویی، له بیشاسپ له لای مامۆستا مهلا عهلی بیشاسپی، له عهراقیش له گهناو له خزمهت مامۆستا مهلا صالحی گهناوی و له ئاخیریش دا له کۆیه له خزمهت مامۆستا مهلا (محمد نورالدین) دهرسی خویندوه و ههر له لای ئه و به ریزهش پاش مانه وهی دوازه سال له خویندن دا و اتا سالی (۱۳۲۶) ی کوچی ئیجازه ی مه لایه تی وهگر توه. له ده ورانی مه لایه تی دا له دینه کانی هه نداوی، ره بهت، لیلانه و گۆلی، مه لایه تی کردوه و له بواری پێشنویزی، رینوینی، ته دریس، ریشسپی گه ری و... دا خزمه تی به ئاین و گهل کردوه.

خوالیخو شبوو، مه لایه کی به نوتق، دلاوا خو به که مگر، ریزدانه ر، به قنیات و خو و ره وشت جوان بوو تاجیه ک که مامۆستای ئیجازه ده ری له ئیجازه نامه که ی دا به (ابوالمکارم) ی ناوبردوه.

مامۆستا دوو ژنی هیناوه و دوو کوپ و حهوت کچی به نه سیب بووه. کوپه کانی به ناوی عهبدو پره حمان و عهبدو لکه ریم بوون به مه لا و ئیسته خه ریکی خزمه تی ئاینن. مامۆستا که له ماوه ی ژیا نی دا ههر به هه ژاری و نه داری رای بوارد، سه ره نجام له ته مه نی (۷۸) سالی دا و اتا سالی (۱۳۶۷) گیانی به رزی، به رگی جهسته ی له بهر خو دارنی و به ره و دنیا ی گیانان که وته ری و له گورستانی گۆلی به خاک نه سپێ درا.^(۱)

(خوالیی بیووری!)

۱ - سه رچاوه: مه لا عهبدو لکه ریمی کوپی و بو خوشم زووری به خزمهت گه یشتووم و که لکی زانستی و په ره و ده ییم لی وهگر توه و له ری و ره سمی ناشتیشی دا به شدار بووم.

ماموستا مەلا حوسەین هەنداوەیی ناسراو بە:
«مەلا حوسەین»ی نۆر بەخش

کۆری مەلا «عەبدو پرەحمان»ی شەمۆلەیی ناسراو بە: مەولانای شەمۆلی، کۆری خەلیفە مەلا حەسەن، کۆری: مەلا عەبدوللأ، کۆری مەلا سەعدی، کۆری مەلا «موسی»ی دوو هەم، کۆری مەلا «موسی»ی یە کەم، کۆری مەلا «ئێبراهیم»ی قازی، کۆری مەلا جامی، کۆری شیخ عەبدولکەریم، کۆری شیخ نەحمەد، کۆری شیخ مەلا مەحمود (شیخ مەولانا)ی شەمۆلی، کۆری نۆر بەخش، کۆری «مەولانا محەممەد».

ماموستا سەعاتی (٨)ی شەوی یەکشەممۆ، (٩)ی مانگی سەفەری سالی (١٣٣٣)ی کۆچی مانگی، لە دینی «شەمۆلە»ی سەر بە شارستانی سەردەشت، هاتۆتە گۆرەپانی ژیاڵەو. لە تەمەنی (١٠) سالی دا، لە دینی شەمۆلە، لە لای باوکی دەستی کردوو بە خویندن. پاییزی سالی (١٣٤٧)ی کۆچی مانگی دەگەڵ ئامۆزایەکی بەناوی «عەبدولکەریم» کە ئەویش فەقی دەبی بە فرمانی ماموستا مەلا رحمانی باوکی دەچە دینی «سەرا»ی بۆکان مالی، مامەگەرەیان خوالیخۆشبوو «مەلا محەممەد». ئەویش بەرێیان دەکات بۆ حوجرەی مزگەوتی شیخ حەسەنی مەولاناوایی سەقز و لە لا موستەعیدیک بەناوی مەلا «صالح»ی سەر تەکەلتویی دادەمەزرین. سەرەتای زستانی ئەو سالە دەگەڵ موستەعیدیک دەچە گوندی «خۆردەلووک».

ناوبراو دەلیت: مەلا عەبدولکەریم هەموو رۆژانی هەینی، بە دەستووری موستەعیدەکان، دەبوویا، لەو دینەرا کە رینگای دوو سەعاتی پیادە لە سەقزەو دەوورە، چووبا سەقز، بۆ وەرگرتنی (دوو) قران جومعەنە کە حاجییەک بۆی تاعین کردبوین! لەبەر ئەوە ناخۆشیان لی دەگوزەری لە بەهاریا دەگەرێنەو بۆ مزگەوتی ناوبراو لە سەقز و پاش ئەوە کە هەوا خوش دەبی، سەریکی مالی مامیان دەدەن لە سەرا و دوا

ماوه يه ک ده گهل کارواني «بانه» ده گه پښه وه بو شه موله.

له مالي را ده چن بو «سووتوو» (۱۳۴۸) دوايه شاري بانه، له پايزدا ده گهل ماموستا که يان به مبه ستي جي پيدا کردن به ره و کوردستاني عراق ده که ونه ري، تاله گوندی «ده لوجه» ي ناوچه ي قهره داغ داده مزرين. بو به هار دينه وه ناوهندی، قهره داغ و تا پايزی ته و ساله (۱۳۴۹) به سر ده بن و شمجار ده گه پښه وه به ره و ثيران و له موسته عيده که يان هله دهرين و ده چنه وه شه موله و مانگی ره مه زان له مالي ده بن و ثينجا ده چنه سيسير، لای قازی عه لی که هه رچه ند ته وده م «جامی» يان خویندره به لام قازی به هوئی دوستايه تی ده گهل باوکی ماموستا، بو خوئی دهرسيان پي ده لی و له هه مان کات دا ته رکي سوختايه تيش به پښه وه هه ر ده بن.

له به هاری ته و ساله (۱۳۵۰) دا ده گويزنه وه بو گوندی قالوئی ره سولاغای له ناوچه ي سا بلاغ و ده ست ده که ن به خویندنی «السيوطي». سالی (۵۲) ي مانگی، ده پون بو دینی (بيور) ي سه ري خزمه ت کاکه مه لای موفتي و پاش مانه وه ي ساليک ليک جيا ده بنه وه و ماموستا خوئی ته نيا ده چيته (هيزو) له عراق و دوا ساليک ليک داپران، سه ر له نوئی له بيوري ناوبراو يه کتر ده گر نه وه و تا سالی (۱۳۵۶) ي کوچي مانگی له خزمه ت ماموستا (کاکه مه لا) داده ميننه وه و شمجار له ريگای بيژوه وه، ده چنه سوله يمانی و به هه رجور بي مه لا عه بدولکه ريم له مزگه وتی شيخ مه عرفو برای شيخ عومه ري ثينولقه ره داغی جي گير ده بی و ماموستاش که جي ناييت بو جار يکی ديش له مه لا عه بدولکه ريم هله دهری و دوا ماوه يه ک حه ول دان له ناخر دا ده گهل شيخ محه ممه د ناوینک، خه لکی «وان» ي تورکيه ناشنايه تی پيدا ده کات و شيخ نامه يه کی بو ده نووسی بو خزمه ت مه لا عه بدوللای بيژوه يی مه لای مزگه وتی جامع له سوله يمانی و به لام به داخه وه واش هه ر جيگای پي نادريت و له ناخر دا شيخ محه ممه دی وانی بو خوئی ته عارفي ده گهل ده کا و ده ليت: له شاري «قرل رباط» و تاريژم، دايره ي ته وقاف به ليتي پي داوم بو ته نجامی کار و بار سوخته يه کم بو رابگرن و خه رجي بده ني؛ جا نيستا له با تي سوخته تو وه ره بو ته وی و مانگانه ش (۸) (روپيه) ت بو وه رده گرم و دهرسيشت پي ده ليم. ماموستا ده لی: له سه ر ته و قهراره ده گه لی چووم به لام شيخ له ريگايه کرني

شه مه نده فهرى بۆ نه دام و زانيم پياويكى دلاوا نيبه.

ئو به پرژه چهند مانگيكان له كن شيخ ده مينيه وه و پاشان ده گه رپته وه بۆ سليمانى و به لام به سهر نه خوشى مه لا عه بدولكه ريم دا دپته وه.

ئو كات هه وه لى زستان ده بى، پيكه وه هه لده ستن به دواى جيه كه دا ده گه رپن كه هه ردووكيان لى دامه زرين و ئاگايان له يه كتر بى. به لام دواى ته قالا يه كى زور به ئاوات هه ر ناگه ن و دووباره ليك هه لده برينه وه و مه لا عه بدولكه ريم له مزگه وتيكي تازه ساز كراوى پينجوين جى گير ده بى و ماموستاش به نامه يه كى ماموستاى ئه ويه به ره و گوندى (كيلو) ده كه ويته رى و له وى داده مه زرى و ده ست ده كا به ده رس خويندن.

له ماوه ي مانه وه ي له (كيلو) جاريكيان ده چپته ديدنه ئى ئاموزاكه ي و ته ماشا ده كا زور نه خوشه و له په نا سوبه ي مزگه وت بى دوكتور و بى كه س لى كه وتوه و فه قيه كانيش چيغيكيان له گوشه يه كى مزگه وت گرته وه و كر دوويانه به حوجره.

ماوه يه ك ئاوا تيپر ده بى و سهره نجام به داخه وه روژنيك په يكي هه لگري هه والى جوانه مه رگ بوونى مه لا عه بدولكه ريم ده گاته (كيلو) و ماموستا هه رچونيك بى خوى ده گه يه نيته رى و ره سمى به خاك سپاردنى و ماوه ي سى روژان تاكوپى ماته مين كو تايبى پى دى له وى ده بى و پاشان ده گه رپته وه بۆ (كيلو) و پاش ماوه يه ك مانه وه له وى ده روا و ده چپته گوندى (نزاره)، به هاتنى به هار و خوش بوونى ريگا و بان ده چپته وه بۆ شه مو له و هه والى مه رگى مه لا كه ريمى ئاموزاى ده گه ل خوى ده باته وه!

دوا ته واو بوونى ديدنه ئى و سهره خوشى سهر له نوى ده چپته وه نزاره و تا پاييز له وى درپزه به خويندن ده دا و ئه مجار يه كجارى ده گه رپته وه بۆ ئيران و دوا سهردانى شه مو له ده چپته (سهر) ي بۆكان و له خزمه ت ماموستا مه لا «عصام الدين» شه فيعى، جى ده خوازپته وه و كتيبه كانى: (جمع الجوامع، تشریح الافلاك، مقولات عشره) و به شيك له (تهذيب الكلام) له لاي ئو به پرژه ده خوينت.

له ماوه ي مانه وه ي دا له سهر، ئافره تيك له گوندى (ده رزى وه لى) ده دوزپته وه و ده يخوازيت و پاش ماوه يه ك، ده يگويزپته وه. دوايه خويندن له سهر ته واو ده كات و له سه روحه دى ئيجازه وه رگرتن دا واته به هارى سالى (١٣٢٠) هه والى مه رگى باوكى

پنده گات و به ره و مال ده بینه وه. پاش ته و او بوونی پرسه و سه ره خوشی ده چینه وه سه را و ئیجازه وهرده گری و به لام له بهر نه وه نه وکات رووس و ئینگلیس له ئیران دا بوون و بشیوی هه بووه، به بی پیکهینانی کوڤ و ری و ره سم ئیجازه نامه که وهرده گری و ده گه رینه وه بو شه مولی.

ماموستا، سه ره تا ده ست ده کا به کاروان و کرین و فروشتن و نه مجار روو ده کاته وه ته دریس و مه لایه تی و به لام، بی چاوه پروانی، له یارمه تی خه لک.

به هاری سالی (۱۳۲۹) ی هه تاوی که گرانی دینه پیشه وه، ماموستا ناچار ده بی ویرای خه لک به دوا ی بژیودا بگه ری و بویه، به ناچاری ده روا ته خوار به ره و کویه و له لای (تاله بان)، باری گایه ک و گویندیزیک گه نم ده کری و ده بهینینه وه بو شه موله.

ناوبراو له بهر نه وه ناتوانی به بی مووچه و به رات ژیا نی بچه رخی نی، به هاری سالی (۲۹) بار ده کا بو قالوی بو مه لایه تی. به لام چی بی ناچی که حاجی مه ولانی (سووتوو) که خاوه نه ده سه لاتی ئاوه دانی ده بی، به دوا ی دا ده نیری و ماله که ی دینینه وه بو (سووتوو) و ده بینه مه لای نه وی و تا به هار له وی ده بی. (ماموستا، نووسیویه تی: نه و ساله له جیا تی قه ند چایمان به گه زو، ده خوار ده وه!)

به هاری سالی (۱۳۳۰) کوچی هه تاوی له سه ر داوا ی ئاغا کانی (هه نداوی) بار ده کا بو نه وی و مل له مه لایه تی ویرای ته دریس ده نی و ماوه ی (۴۱) سال له و دینه مایه وه و ده گه ل هه موو گیر و گرفت و کویره وه ریه ک هه لی کرد تا نه وه ی له ریکه وتی ۱۹ ی ۷ ی سالی (۱۳۷۰) ی کوچی هه تاوی دا مالی چو سابلأغ و له مزگه وتی (روسته م به گ) دامه زرا و ئیستاش که سالی (۱۳۸۰) یه هه ر له ونیه و له و ماوه یه ش دا که مکمه، ته دریسی هه ر بووه. (۱)

خوا ی گه و ره راوه ستاوی کات له سه ر خیر و خوشی!

۱ - سه رچاوه: ژیا نامه ی ماموستا و باب و بایرانی به قه له می خوی که، به فارسی و له (۶۰) لاپه ردا نووسیویه تی به لام هیشتا هه ر ده ستووسه و چاپ نه کراوه.

ماموستا مه لا «حوسه یی» که یوان ناسراو به «مه لا حوسه یی کونه مشکه یی»

ناوبراو سالی (۱۲۹۴) ی کوچی هه تاوی له دینی (کونه مشکه) ی سهردهشت پینی ناوه ته دنیاوه. ته مه نی نیزیکه ی (۱۹) سال بووه که دهستی داوه ته خویندنی زانسته دینی یه کان. له شاره کانی سهردهشت، سابلأغ، بانه و ههروه ها له دینه کانی وه ک: باساوه، وه لیو، له سهردهشت و شوینه له بانه و له چهند جیگه ی کوردستانی عراقیش ده رسی خویندووه. هه ندیک له ماموستا کانی بریتین له: ماموستا مه لا عه بدو پره حمانی سییری، ماموستا مه لا مصطفی ی شوینه، ماموستا مه لا شیخ ئه حمه د باساوه یی، ماموستا مه لا محه ممه د باساوه یی، قاضی عه لی سهردهشت. کوتایی خویندنیشی له هه ولیری عراق بووه له خزمهت ماموستا مه لا ئه بوبه کر ناویک و هه ر له خزمهت ئه و ماموستایه ش پاش

نیزیکه‌ی (۱۲) سال گه‌ران به دوا خویندن دا ئیجازه‌ی وه‌رگرتوو و له‌ دێیه‌کانی کونه‌مشکه، کۆرنا و بیوری خوارێ، ده‌ورانی خزمه‌تی ته‌دریس و مه‌لايه‌تی به‌سه‌ر بردوو.

مامۆستا که‌ پیاویکی به‌دین، خو به‌ که‌م گر، له‌ سه‌ره‌خۆ و خوراگر بوو له‌ ته‌مه‌نی (۷۴) سالی دا له‌ گوندی بیوری خوارێی سه‌رده‌شت گیانی به‌ره‌و دنیای هه‌رمان به‌پێ کرد و له‌ گۆرستانی قه‌مه‌رنی کونه‌مشکی به‌ خاک نه‌ سپێردا.^(۱)

خوا بیووری!

۱- سه‌رچاوه: کۆری مامۆستا، جه‌نابی مه‌لا عه‌بدوللای که‌یوان مه‌لای ئاواپی بیوری خوارێ.

ماموستا مه لا خدر نیژاوی ناسراو به «مه لا خدری چه مه ده مه ری»

ئهو ماموستا به سالی (۱۳۰۸ ک. ه) له دینی نیژاویی سه رده شت، له دایک بووه. سالی (۱۳۲۰) هاتوته نه لاس و له مالی خزمیکی را هاموشوی حو جره ی کردووه و بوه ته فهقی. له ماوه ی خویندنه که ی دا رینی که وتوته سابلأغ لای ماموستا مه لا حوسه یینی مه جدی و له ناخریش دا له لای ماموستا مه لا صالح نه جیبی له گه ناوی عهراق کوتایی به خویندن هیئاوه و ئیجازه ی مه لایه تی پیدراوه. ده ورانی مه لایه تیشی له گونده کانی ئاغه لان، نه لاس، هه لوی، سه پیکان، خوليسان، شاتمان و... به سه ر بردووه. له سی دینی هه وه لی ته درسی بووه و پاشان به هوی دووچار بوون به سه ر ئیشه دهستی له ته دریس کیشاوه ته وه. ماموستا مه لا خدر پیاویکی به قنیات، قسه خوش و نوکته باز بوو و تهبعی

شيعريشې هه بوو. ده لښ جاريك له كوتايي به سته شيعريكي دا به شوخي تاريقي شاعيري
خوي ده كا و ده لي:

«نـيژاوي بيـي بـه لا بيـي

شـيـعـر دـه بـيـي ثـا و ا بـيـي»

ناوبراو سهره نجام يه ك دوو سال پاش سهركه وتني شوپشي ثيران به دواي
نه خوشيه كي دريژ خايه ندا باي نه جهلي گه يه سهرې و مالي كاتي پي به جي هيشته و
به ره و دنياي هه رمان كه و ته ري و له نيو داخ و كه سهرېكي زوردا له گوپرستاني ديي كاڅي
له سهرووي گوپي مه لا ره سوولي زه كي نيژرا.^(۱) خواليني خوش بيت!

۱ - سهرچاوه: حاجي ماموستا مه لا مه محمود داوي مه لاي گوندي نه لاس و خوېشم له تاخير و ثوخره كاني
ژباني دا به خزمه تي گه يشتووم.

ماموستا مه لا خدر عه بیاسی ناسراو به «مه لا خدری سارتکی»

ماموستا مه لا خدر سارتکهیی یان سیسیری له ریکهوتی خهزه لوهری سالی (١٣١٣ ک.ه) داله گوندی سیسیر چاوی به دنیا هه لئاوه. له ته مه نی (٥) سالی دانیراوه ته مزگهوت و ههر له سپاراپا تا دوو بهش له سنی بهشی (تصریف ملاعلی) له لای «فهقن» نه حمهد ناویکی خه لکی نهوی که دوايه به مه لا نه حمهدی گه نمانی ناسرا، خویند و پاشان ده گه ل ماموستا مه لا برایم سیسیری ده چینه گه لاله ی عیراق و یه کجاری مل له

خویندن دهنی. دوا ئیجازه وه رگرتنی ماموستا مه لا برابرم و دامه زرانی له نستان، ماموستا ههر له لای ده مینته وه و ده بینه موسته عید. سالی دواتر (۱۳۲۸) جی گۆر که ده کا و ده چینه نه لاس لای ماموستا مه لا عه بدوللای واوی و به کورتی خویندنه که ی به شیوه ی خواره وه درێژه پیده دات: له نه لاس راده چینه وه سیسیر، لای ماموستا مه لا برابرم که نه وده م چۆته وه وی. له گوندی «نورالدین» ی عراق ماموستا مه لا حسه ین ده شتیوی، له گه نا و لای ماموستا مه لا صالح بیژوه یی، (بو ماوه ی که متر له «۶» مانگ «مطول» ی له وی ته و او کردوه) به هاری (۱۳۳۱) دیسان سیسیر و لای ماموستا مه لا برابرم. پایزه که ی گۆندی سوغانلو و لای ماموستا مه لا ره حمانی سیسیری، به هاری سالی دوا یه گۆندی بیکۆس، دوا یه گۆندی دۆله تونی گهورکان و پاشان قه له ره شی که له و دوو دیا نه دا ههر له خزمه ت ماموستا مه لا ره حمانی ناوبراو دابووه. ئه مجار ره به ت لای ماموستا مه لا سید سه لام، دووباره گه لاله ی عراق و خزمه ت حاجی ماموستا مه لا محه ممه دی بوکانی که ههر له ویش دوا ی خویندنی کتبی گه لکی وه ک: (تشریح الافلاک، اشکال التأسيس، رساله الحساب، تهذیب الکلام) و چهند به رگینکی (تحفه)، پایزی سالی (۱۳۳۵) ئیجازه ی مه لایه تی وه رده گری و به دهستی پره وه ده گه رینه وه بو سیسیر و له گۆندی سارتنکی به مه لایه تی داده مه زری و له به ربی کابانی ده گه ل فه قیه کانی له دیویک دا ژیان ده باته سه ر تا به هاری (۳۶) که ژن دینی و ده بینه خاوه ن مال و حال.

ئه و به ریزه پاش (۳) سال ته دریس ده گاته ناخیر ماددان و پله ی ئیجازه دان و له ماوه ی مه لایه تیشی دا ههر له دنی سارتنکی مایه وه و ده یان فه قی ناوچه جوړا و جوړه کانی کوردستانی پی گه یاند و تی گه یاند و ئیجازه ی پیدان.

بهردهیه کی دیکه ی ژبانی مامۆستاکه بۆ خۆی ده‌لی:

«له (١١) سال هه‌له‌بورد بووم، یه‌که‌م جار گوینی مندالیم به باسی دامه‌زرانی کو‌ماری کورد له مه‌هاباد زرینگایه‌وه... هه‌ستی نازادی و سه‌ربه‌ستی وه‌ک دیارده‌یه‌کی پیرۆز و ئامانجیکی سه‌ره‌کی ژبان، له میشک‌م‌دا‌گه‌رای دانا... به‌ربه‌ره هه‌لم‌ده‌دا و هه‌ولم ده‌دا، نه‌و بیره بلا‌و بکه‌مه‌وه... هه‌ستی نه‌ته‌وایه‌تیم ده‌گه‌ل سۆزی ئیسلامه‌تی ئاوێته کرد... و هه‌موو ماوه‌ی فه‌قیه‌تی و مه‌لایه‌تیم له نه‌نجام‌دانی نه‌و نه‌رکه ئایینی و نه‌ته‌وه‌یه له ناو توێژی رووناکبیر و هاوالان و جه‌ماوه‌ردا به پێی ده‌رفه‌ت بێ‌قسوور بووم».

«ئێواره‌ی (١٠) ی خه‌زه‌له‌وه‌ری سالی (١٣٣٨) ی ک. ه له نه‌کاویک گیرام و به‌ره‌و سه‌رده‌شت و مه‌هاباد و دوايه ته‌وریز به‌رێ کرام. دواي مانگیك ئه‌شکه‌نجه دیتن، ده‌گه‌ل نیزیکه‌ی (١٥٠) که‌سی دیکه له به‌ندیخانه‌ی (قزل قلعه) ی تارانیا ن توند کردین... (١٠) سالم زیندان بۆ براهیه‌وه. پاش سه‌ره‌له‌دانی شوێشی ئه‌یلوولی کوردستانی عێراق و پێکهاتنی ئال و گوێر له ناوچه‌دا، هه‌له‌ره‌خسا و خاکه‌لیوی (١٣٤١) نازاد کرام و سه‌ر له نوێ ده‌ستم کرده‌وه به مه‌لایه‌تی و کاری سیاسیشم هه‌ر ده‌کرد به‌لام به‌نه‌ینی.

کاتیك رژیم هاوینی سالی (٤٧) به شوین جولانه‌وه‌ی نه‌و ساله و سالی پێشتردا په‌لاماری گرتنی هینا، منیش بانگ کرامه پایه‌گا و به‌لام نه‌و رۆژه له‌به‌ر مه‌یله و دره‌نگی و ناسازی ماشین به‌رێ نه‌کرام و خسته‌پانه‌وه به‌یانی... شه‌وی ده‌رفه‌تم هینا و هه‌لاتم... ده‌گه‌ل دوو مه‌لای ره‌فیک و هاوده‌ردم خۆمان گه‌یاند به‌سنووری ده‌سه‌لاتی شوێرش له کوردستانی عه‌راق و له دینی (بۆسکین) بووم به مه‌لا و پۆلیک مه‌لا و فه‌قیی هاوده‌ردم له ده‌ور کو‌بوونه‌وه و کو‌ری ده‌رس و مو‌تالامان سه‌ر له نوێ گه‌رم دا هینا، به ئاوێته‌ی سیاسه‌ته‌وه... نیوه‌پراستی زستانی نه‌و ساله زه‌مینه‌ی گه‌رانه‌وه له بار بوو و گه‌پاينه‌وه و هه‌ر له سارته‌کی درێژه‌دا به مه‌لایه‌تی و دژایه‌تی رژیمی‌شم به‌تینتر بوو به‌لام وه‌ستایانه.

«ده‌گه‌ل ده‌رکه وتنی سه‌ره‌تای راپه‌ڕینی پر شکۆی سالی (١٣٥٧) له دژی رژیمی تاغووتی نه‌و هه‌له‌م قۆسته‌وه و هه‌موو توانای خۆم بۆ ریک‌خستن و هاندانی دۆستان و هاوالان و جه‌ماوه‌ری ناوچه‌ی سه‌رده‌شت وه‌کار خست و شانازی به‌شداری چالاکانه‌م

له و راپه‌پینه‌دا به‌رکه‌وت»

له‌مه‌ر ژيانی (ئه‌ده‌بی) مامۆستاوه ده‌توانین بڵین ئه‌گه‌رچی مامۆستا خۆی به شاعیر نه‌ده‌ناساند، به‌لام ده‌ستیکێ بالای له شیعردا هه‌بوو و به زۆری به زمانی کوردی و که‌مکه‌مه‌ش به زمانی فارسی شیعی نیشتمانی و نه‌ته‌وه‌یی و پڕیکیش شیعی غه‌رامی و توه. ئه‌مما داخی گرانم شیعه‌رکانی ئه‌ وه‌ندی من بزانی تا ئیستا کۆ نه‌کراوه‌وه و به‌شیکێ زۆریشیان لێره و له‌وی ونبوون و ته‌نانه‌ت پاییزی (۱۳۳۸) ئه‌وه‌نده شیعی هه‌یبوو له لایه‌ن ساواکه‌وه گیراون و شوینه ونبکراون.

ئینجا ئه‌و مامۆستا بلیمه‌ته قه‌له‌مینکی وریای هه‌بوو و ئه‌گه‌رچی له‌به‌ر کۆپه‌ره‌وه‌ری و گرفتاری زۆر، ده‌رفه‌تی نووسینی نه‌بوو واش ئه‌وه‌ندی بۆی لوبا رانه‌ده‌وه‌ستا. له نووسینه‌کانی مامۆستا ده‌توانین به‌و نوسراوانه ئاماژه بکه‌ین:

۱- درسهایی از اسلام.

۲- خداشناسی بر اساس فلسفه.

۳- کۆمۆنیزم و ره‌وتی میژوو.

۴- راپه‌بین.

۵- وه‌حده‌ت. ۶- و...

ئه‌و مامۆستا هیژا و وشیاره که زانایه‌کی فره‌زان، ده‌رس‌بێژیکێ که‌م وینه، و تارده ریکێ ره‌وان بێژ، مه‌لایه‌کی مه‌جلیس خوش، پیاویکی به‌غیره‌ت و به‌عیزه‌ت بوو دوا پینک‌هاتنی هه‌ل و مه‌رجی ناله‌باری کوردستان به‌ دواي ئاوات و مه‌به‌ستی خۆی دا په‌ریوه‌ی ئه‌نده‌ران بوو و سه‌ره‌نجام له ریکه‌وتی ۱۳ ی ۸ ی (۱۳۷۶) ی هه‌تاوی له ولاتی نپوژ به‌هۆی نه‌خۆشی شیر په‌نجه‌کۆچی دواي کرد و گیانی دا ده‌ستی فریشه‌کان و له گۆرستانی (گامله‌ بیه‌ین) ی شاری ئوسلو ی پته‌ختی نپوژ که تاییه‌تی مسولمانانه، نپوژا. (۱)

۱- سه‌رچاوه: ئه‌و باسنامه له ژياننامه‌ی مامۆستا وه‌رگر توه که به قه‌له‌می خۆی نوسراوه و بۆ خوشم چه‌ند مانگی له سالی (۵۷) له خزمه‌تی دا بووم و هه‌روه‌ها ماوه‌ی پینکیش به‌ سوخته‌یی له حوجره‌ی مامۆستا بووم. لێره‌دا به‌ پێویستی ده‌زانم سپاسی تاییه‌تی کاک حه‌سه‌نی رۆسته‌می بکه‌م که یارمه‌تی دام.

ماموستا مەلا خەلیل گۆڕەمەری ناسراو بە «مەلا خەلیل» ی میراوی

کە سایەتی گەورە ی ئەم باسەمان ناوی «خەلیل» کوپی مەلا عەبدوللّا، کوپی حاجی مەلا رەسوول، کوپی مەلا ئەحمەدی چە کۆیی یە. مەلا عەبدوللای باوکی، مەلایەکی باش بوو و لە گۆڕەمەر کە ئەوکات (۱۷) مالا بوو مەلایەتی و تەدریسی کردوو و جاری وا هەبوو بەو (۱۷) مالا (۲۴) نەفەر، فهقیان بەخێو کردوو. ئەو ماموستایە عەلاقەیکە زۆری بە شیخی بورهانهوه هەبوو و تەنانەت لە سەفەریکدا کە دەچیتە ئەوی دەمریت و هەر لەوێش دەنیۆریت.

حاجی مەلا رەسوولی باپیری مەلا «خەلیل» یش لە سەفەری حەجدا مردوو و

گۆره که ی له مه ککه ی پیروزه و مه لا ئه حمه دی بابی باپیریشی له گۆره مهر مردووه و ههر له ویش به خاک سپردراوه.

مه لا خه لیل له ده ورانی مندالی دا دهستی کردووه به خویندن و له سه ره تای خویندن دا هه تا کتیی حاشیه ی «عبدالله یزدی» ههر له لای بابی ده رسی خویندوه و پاشان به شار و دنیه کانی کوردستان دا گه راوه و ته نانه ت ریی ده «کو» و «که رکوک» و «هه ولیر» ان که وتووه و شاگردیی مه لا گچکه ی هه ولیری کردووه. له سابلأغی، له حوجره ی مزگه وتی «رۆسته م به گ» له خزمه ت مه لا «وه سیم» ی سه رده شتی بووه و کوتایی خویندنیشی بردوته وه خزمه ت شیخی بورهان و ههر له لای ئه و به ریزه ش پاش (۱۴) سال سوورانه وه به دوا ی خویندن دا ئیجازه ی وه رگرتووه.

ماموستا پاش ئیجازه وه رگرتن گه راوه ته وه بو گۆره مهر و له جیی بابی دانیشتووه. وه ک ده لین ئه و کات میراوی ئاوه دان نه بووه و خه لکی له گۆره مهر را بوو کار و باری کشت و کال هاموشویان کردۆتی و پاش ماوه یه ک خانو و به ره یان لی ساز کردوون و مالیان هیناونی و مه لا «خه لیل» یش گوازتویه وه بو ئه وی و له وی درێژه ی به ته دریس و مه لایه تی داوه.

ئه و به ریزه که زۆر به زهین و باش مه لا بووه و به یه کێک له چوار شهرع زانه کان «الفقهاء الاربعة» له قه له م دراوه^(۱) له ده ورانی مه لایه تی دا فه قیی زۆری پی گه یاندون و ئیجازه ی داون بو نموونه: مه لا «ره سوول» ی که په مداری، مه لا «سه یدحه سن» ی پارسایی، مه لا «حه سن» ی موده رریسی مو تله ق، مه لا «ره سوول» ی مه عرووفی زیوه یی و مه لا «عبدالله» ی باغ شیرین و...

۱- سنی شهرع زانه ناوداره کانی تر بریتین له: شیخ محهمه دی خانه قا، مه لا «عزیز» ی مو فنی سه قزی و مه لا «سه عید» ی سیله که یی مو کوریانی.

مه لا خهلیل و ههرا به دژی رهزا به هلهوی

ههرا ی مه لا خهلیل وه کوو له توش خوینهری به پیزا شاراوه نییه سالی (۱۳۰۷) ی کۆچی ههتاوی هاته پشهوه و به دژی فرهمانه دژ به دین و گهلی یه که ی رهزا شا بوو که به پنی ئه و ده بوو تهواوی خه لکی ئیران، به تایهت که مایه سی یه نه ته وه بی یه کان به رگی ئوروپایی وه ک کو ت و شالوار و شه پکه بی بکه نه بهر و فرههنگی خویان وه لا بنین. (۱) ئه و راپه رپین و راسانه ی مه لا خهلیل و به ره که ی له بهر ئه وه که شه ریکی نا به رابه ر بووه پاش چه ند مانگی کان، تووشی شکان هاتوو و ماموستاش وه ک خو په نادانیک چوته کوردستانی عهراق و لا گیندی «باقلان» ی گیرساوه ته وه و بوته میوانی مه لای ئاوه داننی که ناوی مه لا «محهممه د» بوه و ماوه یه ک له وی ماوه ته وه. تا به هوی شیخ محهممه دی بورهان و چه ند که سی دیکه له دمه راستانی ئه و کات کاره که ی بو چاک کراوه و گه راوه ته وه میراوه!

ناوبراو له بهر ئه وه که خاوه ن ملک بووه، مووچه و به راتی له که س وه رنه گرتوو و هه ر له میراوه ش ماوه ته وه. تا ئه وه ی تووشی نه خوشیه کی درێزخایه ن دیت که چوار سال درێزه ی ده بی و سه ره نجام سالی (۱۳۳۴) فهوت ده کا و له گۆره مه ر، کوئه دینی باب و باپیرانی ده یینژن. (۲)

له شوینه واره کانی ماموستا ده توانین به تو مار سه عاته که ی ئاماژه بکه ین که به پسته کانی «أبجد، هوز، حطی، کلمن» تهواوی کردوو و به ئاسوی شاری سه رده شت و ده ورو به ره. ههروه ها ده لین شه رحیکی زور به که لکی هه یه له سه ر (ربعین) که له زانستی «هه یهت» دایه.

۱ - داخی دا خانم ئه ورۆ دهنه بین، بی ئه وه ی ههچ ده وله تیک ده ستور بدات یان لایه نیک پر و پاگهنده ی بو بکات زور به ئاسانی بازیک له گه نجه کان به تایهت له شاره کان به رگ و لیباسی کوردی یان وه لا ناوه و که وتوو له لاسا کردنه وه ی رۆژئاوا و هه ر رۆژه مۆدیک ده ردین و رهنگیک ده نوین که شه رکی سه رشانی هه موو روونا کیرانه به پنی توانا به رگری له و خو دۆراندنه بکه ن و ئاکامی زیانباری ئه و خو گۆرینه بوو جو ره که سانه روون بکه نه وه.

۲ - سه رچاوه: لیکۆلینه وه ی ماموستا مه لا قادر نیوه زی و کتیی «قیام ملا خلیل» ابراهیم افخمی. لیره دا به شه رکی سه رشانی ده زانم سیاسیکی زوری ماموستا مه لا قادری نیزه یی بکه م که به لیکۆلینه وه له قه دیمیه کانی سه اوه، نا، مه ت، دام.

حاجی ماموستا مه لا شیخ عبدالرئوف نه قشبه‌ندی

کۆپی مه لا محهمه‌د، کۆپی شیخ محهمه‌د ئه‌مینی بیژوه، سالی (۱۳۵۷)ی کۆچی مانگی له‌ دینی بیژوه‌ی ئالانی سه‌رده‌شت هاتۆته‌ دنیا. ده‌گه‌ل فام‌کردنه‌وه‌ی له‌ لای باوکی ده‌ستی کردووه‌ به‌ خویندن. له‌ ته‌مه‌نی (۱۳) سالی دا‌که‌ باوکی له‌ ده‌ست ده‌دات بۆ ماوه‌ی دوو سالان له‌ لای شیخ ئه‌مینی باپیری (تصریف ملا علی) و (رساله‌ العروض) که‌ دانراوی خۆیه‌تی ده‌خوینی و پاشان ده‌چینه‌ لای ماموستا مه‌لا علی دولکانی و دوا‌ی (۳) سال مانه‌وه‌، ده‌چینه‌ خزمه‌ت حاجی ماموستا مه‌لا محهمه‌دی بۆکانی له‌ دینی گه‌لا‌له‌ی عه‌راق و (۵) سالی‌ش له‌و‌ی ده‌مینته‌وه‌. تا سه‌ره‌نجام دوا‌ی خویندنی زانسته‌ جو‌راو‌جو‌ره‌کانی سه‌رده‌م، سالی (۱۳۸۰) هه‌ر له‌ لای ئه‌و به‌ریزه‌ ئیجازه‌ی مه‌لایه‌تی وه‌رده‌گری و ده‌گه‌رینه‌وه‌ بو‌گوندی بیژوه‌ و مل له‌ مه‌لایه‌تی و ده‌رس‌گوته‌وه‌ و خزمه‌تی دین ده‌نی به‌ بی‌ چاو‌ه‌روانی له‌ مووچه‌ و به‌راتی خه‌لک. پاش سه‌رکه‌وتنی راپه‌ڕینی گه‌لانی ئیران دینه‌ سه‌رده‌شت و دوا‌ی سالی‌ک پینکاری ده‌بینه‌ ئیمام و ده‌رس‌بیزی مزگه‌وتی (محمد رسول الله)، پاش (۳) سال مانه‌وه‌ی، حاجی ماموستا مه‌لا علی دولکانی ئیمامی مزگه‌وتی خانه‌قای بیاره‌ی سه‌رده‌شت که‌ له‌به‌ر پیری، هیزی مه‌لایه‌تی نامینی ده‌گه‌ل خه‌لک دا‌وای لیده‌که‌ن بینه‌ ئیمام و ده‌رس‌بیزی ئه‌و‌ی که‌ تا ئیستاش هه‌ر له‌و‌ی ماوه‌ته‌وه‌.

حاجی ماموستا سه‌ره‌رای باش مه‌لایی قه‌له‌میکی توانای هه‌یه‌ و تا ئیستا نزیک به‌ (۴۰) کتیب و نامیلکه‌ی له‌ باب‌ه‌تی جو‌راو‌جو‌ردا، به‌ زمانه‌کانی عه‌ره‌بی و کوردی و فارسی نووسیوه‌، له‌وانه‌ ده‌توانین به‌ کتیه‌کانی (گنجینه‌ی گرانمایه‌ در شرح کفایه‌

بیطوشی) به فارسی، (باغستانی راستان) به کوردی و (کتاب الاهداء الى القراء) به عهه بی ئاماژه بکهین.

ناوبراو، وهک زهین و بیرنکی بههیزی ههیه و شتی جوراوجووری زور له بهره و له بیره، ههستی شیعریشی ههیه و جار جار بو هیور کردنه وهی دهروون و دلدانه وهی خوئی و به هوگه لی تره وه شیعرێ گوتوه.^(١)

خوای گه وه ره راوه ستاوی کات له سه ر خیران!

١ - سه، حاه د: ئهه ناسانه م له خوئی وه رگ تووه و ماوه یه کیش شانازی شاگردی ماموستام بووه.

مامۆستا مه لاسه يد رهشيد حوسه يني ناسراو به «مه لا

سه يد رهشيد»

خوالیخو شبوو که کوری سه ید محهمه دی مه شهو به
(بابی گه و ره) یه و له سه یده کانی (سه دبار) ی بانه یه. سالی
(۱۳۷۰) ی کۆچی هه تاوی له گوندی شالگهی ناوچه ی

گه ورکانی سه رده شت هاتۆته سه ر دنیا. سالی ده ست پێ کردنی خویندنی و ناوی نه و
جینگایانه ی ده رسی لی خویندوو به بو من زۆر روون نین و به لام سنی که س له
مامۆستا کانیمان بو روون بووه که بریتین له به پێزان: مامۆستا مه لا عه بدو پرهمانی
سیسیری، مامۆستا مه لا شیخ نه حمه د شه ریه تی و قاضی عه لی که هه رسیکیان خه لکی
سه رده شت و نه و ناوه ن و ئیجازه شی له ده ور و به ری سالی (۱۳۳۳) ی هه تاوی دا هه ر له
لای قاضی عه لی وه رگر تووه.

مامۆستا سالی که له (میر شیخه یده ر) و سالی که له (بێو ر) ی سه ری و (۱۳)
سالانیش له (بێو ر) ی خواری له گونده کانی سه رده شت مه لایه تی ویرای ته درسی بووه و
پاشان سالی (۴۷) ده گه ل ده یان که سی تر له روونا کبیرانی مه لا و غه یره مه لا ده گیرێ و
ره وانه ی به ندیخانه ی (فه له کولته فلاک) ی خو پرهماباتی ده کریت. پاش دوو سال زیندان
حوکه مه که ی ده گو پرن به دوور خسته وه (تبعید) و ده ینێر نه شاری (بافت) له ئوستانی
(کرمان) و دوای شه ش مانگ مانه وه له حالی مه ره خه سی دا راده کا و تی ده ته قینی به ره و
قه لادزه ی عهراق. چوار سالان له وێ مل ده داته کار و کاسبی و به ده ست پێ کردنی شه پی
بارزانیه کان ده گه ل حکومه تی عهراق، جینگهی کاسبی ده گو یزینته وه بو (ده شتیو) و پاش
ماوه یه ک له ریکه و تی یه ک شه ممۆ (۱) ی (۳) ی (۱۹۷۵) ی زاینی سه عاتی هه وت و
پازده ده قیقه ی سه ر له به یانی، له هه وزی مزگه وت به ده ستی تاوانباریک ناجوانمیرانه
ره شه کووژ (ترۆر) ده کری شه هید ده بی و هه ر له ویش ده نیژو رێ. (خوای گه و ره له
به هه شتی خو ی دا جینگهی بکاته وه!) (۱)

حاجی ماموستا مه لاره سوولی مه عروقی

زێوه

ئهو به‌ڕێژه سالی (١٢٩٤) ی کۆچی هه‌تاوی واتا سالیکی پاش گرانی چاوی به دنیا هه‌لیناوه. پیش چوونی بو فهقیهه تی، له لای عه‌لیاغای باوکی که میرزا بووه سه‌وادی نووسین و خویندنه‌وه‌ی په‌یدا کردووه. سالی (١٣٠٩) که مه‌دره‌سه‌ی ره‌سمی بو یه که‌مجار له سه‌رده‌شت دانراوه له لای

میرزا ئه‌حمه‌دی فتوحی موعه‌لیمی ئه‌و مه‌دره‌سه‌یه ده‌ستی کردووه به خویندن. سالی (١٣١٣) که باوکی وسته‌ویه تی بێنیرته سه‌نه بو مه‌دره‌سه‌ی ده‌وله تی، به‌قه‌سه‌ی نا‌کا و مل پێوه‌ده‌نی بو عه‌راق بو فهقیهه تی. ناوبراو سه‌ره‌تای خویندنی له مزگه‌وتی «کانیه‌چاوان» ی مه‌رگه ده‌ست پێده‌کا و پاش سالیکی ده‌چینه خوشناوه تی و له دینه‌کانی (وه‌ری، زێوه و هه‌رتهل) درێژه به خویندن ده‌دات. ئه‌مجار ده‌چینه شه‌قلاوی و له لای موسته‌عیدیک به‌ناوی مه‌لا صالحی ئه‌خته‌ره‌ی بو‌کانی جی ده‌خوازێته‌وه.

ریز و چۆنه تی خویندنی ئه‌و ماموستایه تا کو‌تایی خویندنی به کورتی به شیوه‌ی خواره‌وه‌یه: پاش شه‌قلاوی ره‌واندز ئه‌مجار دووباره هه‌رتهل، دوايه گرده‌مه‌یه‌تر و پاشان له کاتی خویندنی کتیی «الظهار» دا دێته‌وه زێوه و باوکی ژنی بو دینی و پاش مانه‌وه و ده‌رس خویندن بو ماوه‌ی مانگیک له زێوه ده‌چینه ئه‌حمه‌دبریو، لای ماموستا مه‌لا عه‌بدو‌للا به موسته‌عیدایه تی و تا پاییز ده‌مینیته‌وه. ئه‌وجار له‌ویش ده‌بروا و چه‌ند جی له ناوچه‌ی سه‌رده‌شت و بانه راوده‌کا و جی نابنی تا ده‌چینه پینجونی عه‌راق و له لای مه‌لا عیزه‌ت ناویکی مه‌ریوانی به سوختایه تی داده‌مه‌رزیت و ئه‌و زستانه له «پینجون» و «کیل» و «مه‌سو» تا به‌هار راده‌بویری، پاشان ده‌چینه گوندی (وینه) ی حه‌مه ره‌شید خانی بانه‌یی و به موسته‌عیدایه تی له لای مه‌لا ره‌حیمی گله‌یی مه‌ریوانی بو ماوه‌ی هه‌ژده مانگ درێژه به خویندن ده‌دات. پاشان دێته خزمه‌ت ماموستا مه‌لا مسته‌فای شوییه و سنی چوار

مانگ ده مینځته وه و دوايه ده گه پښته وه بؤ ناوچه ی سهرده شت و له کاتیک دا که (گلنبوی شرح) ی خویندوه له لای ماموستا مه لا نه حمه دی جه ریخی له گوندی باساوی جی ده خوازیته وه و ماوه ی سالیک له وی دهرس ده خوینی.

ناوبراو له سهر نه وه که مه شمول بووه و خو ی به بنکه ی سهر بازگیری نه ناساندوه قاچاغ ده بی و به و هو یه وه باوکی ده گیریت و نه ویش له رووی ناچار یه وه ده چی خو ی ده ناسینی و باوکی نازاد ده کهن و خوشی تا راگه یان دنیکی تر ده نیر نه وه. به لام به هو ی نه وه که پښهاتی خهرمانانی (۱۳۲۰) واتا (قضیه شهر یور) به شوین روودانی شه ری دوو ه می جیهانی دا دیته پښه وه و ده ولت تیک ده چی، حاجی ماموستا سهر بازی ههر ناکا.

ههر نه و ساله ناوبراو ده چیته میراوی سهرده شت، له لای مه لا خه لیلی گوړه مری جی ده خوازیته وه به لام له بهر نه وه که مده رس بووه و به مانگیک دوو دهرسی له کتبی (گلنبوی برهان) بؤ خویندراوه، دوا ی پرس به بابی ده چیته بی شاسب و به هاری سالی (۱۳۲۱) یش ده چیته سابلأغ، مزگه وتی بازار و له لای ماموستا مه لا حوسه ینی مه جدی ده ست ده کا به خویندنی (شرح المواقف) و چوار سالان له وی دریژه به خویندن ده دات. ههر نه و ساله که کو مه له ی (ژ.ک) داده مه زری ماموستا ده ست ده کا به هاوکاری کو مه له و به گهرمی دیته نیو تیکو شانی سیاسیه وه. ههر بویه دوا ی دامه زرانی کو ماری مه هاباد له سالی (۱۳۲۵) دا ماموستا له لایه ن کو ماره وه ده کریته بهر پرس کاروباری سیاسی ناوچه ی سهرده شت.

ماموستا سالی (۱۳۲۶) له کاتی گه پانه وه له سابلأغ، له گهرده نه ی «زمزیران» هه والی پنده گات که ته وریز که وتوته وه ده ستی ده ولت و مه لا مسته فای بارزانی بهر ی سه قزی به جی هیشتوه.

به لی به و شیوه کو ماری تازه بنیات نراوی مه هاباد ده پرووخی و ماموستاش ده ست له تیکو شانی سیاسی هه لده گری و به عینوانی په نابهر ده چیته میراوه و چاوه پروانی گه پانه وه ی ماموستا مه لا خه لیل ده بی که دوا ی رووخانی کو ماری مه هاباد ده یسه بؤ تاران. به هاتنه وه ی ماموستا، ده ست ده کاته وه به خویندن و چوار سال له سهر یه ک به بی

ئهوه ده‌رسیکی بچنی خویندن درێژه پێ ده‌دات.

سالی (۱۳۲۸) له لای ماموستا مه‌لا خه‌لیل ئیجازه‌ی مه‌لایه‌تی وه‌رده‌گرێ و له سه‌ر داوای عه‌ولاغای مه‌نگور مه‌شه‌وور به‌ عه‌ولاغای بایزپاشای ده‌چیه‌ گوندی ترکه‌شی سه‌ر به‌ ناوچه‌ی پیرانشار و به‌ مه‌لایه‌تی داده‌مه‌زری و مل له‌ ته‌دریس ده‌نیت تا سالی (۱۳۳۲) که‌ ده‌گه‌رێته‌وه‌ دینه‌که‌ی خۆی (زیوه) و تا ئیستاش که‌ سالی (۱۳۸۰) یه‌ هه‌ر له‌وێه و له‌و ماوه‌ش دا به‌ بی‌چاوه‌روانی له‌ خه‌لک درێژه‌ی به‌ پێشنویژی و ده‌رسیژی داوه‌ و وه‌ک ریش سه‌په‌ کیش له‌ نیو خزمه‌کانی دا ماوه‌ته‌وه‌ و تا ئیستا زیاتر له‌ (۲۰) فه‌قیی ئیجازه‌ داوه‌. (۱)

خوا بی‌پاریزیت!

۱- سه‌رچاوه‌: له‌ ریکه‌وتی ۱۳۸۰/۱/۱۰ دا چوومه‌ خزمه‌تی و ته‌ و باسانه‌م له‌ خۆی بیست و هه‌روه‌ها ماوه‌ی چه‌ند مانگانیش، فه‌قی‌ی حاجی ماموستا بووم.

مامۆستا مه لا «سید سلام» ی سه لامی

کۆری مه لا «سید احمد ابن
الکازاوی» یه و له سالی (۱۲۸۲) ی
کۆچی هه تاوی دا له گوندی زێوه
مه لکاری سه رده شت پنی نایه ژیا نه وه.
له ته مه نی (۸) سالی دا، دایک و بابی
له ده ست داوه و له و پهری هه ژاری و
بنی که سیدا خویندنی سه ره تایي له
حوجره ی «نه لاس» ده ست پێگر دووه.

ماوه یه ک دواتر چوه ته خزمه ت مامۆستا مه لا خه لیل له میراونی مه نگوران و ماوه یه کیش
خزمه ت جه نابی شیخ محهمه د نه مینی بیژوه یی به نه سیب بووه و له ویش را چوه ته
شاری «سلیمانی» عه راق و تا ده ست پێگر دنی کتیبی «جمع الجوامع» له و ی ماوه ته وه و
دوا یه سه ر له نو ی گه راوه ته وه بو ئیران و له گوندی باغچه ی موکریان پاش ماوه یه ک
خویندن له لای به ریز مامۆستا مه لا سید عه بدولکه ریم، ئیجازه ی مه لایه تی وه ده گری.
جا ده گه رته وه بو ناوچه ی بانه و له گوندی نه مه شیر ده ست ده کا به مه لایه تی ویرای
ته دریس. به لام دوای دوو سالان به هوی ناپازی بوون به وه زعی مه لایه تی، به تاییه ت به
شیوه ی به رپنجوون و وه رگر تنی مووچه و به رات له خه لک، بو ماوه ی (۹) سالان ده ست
له مه لایه تی ده کیشته وه و ده چینه سه ر هیل ی بازرگانی و مامه له و به و هویه وه ده توانی
ملکیکی زۆر له گوندی «گه نکئی» ی گه ورکانی سه رده شت بکری و نه مجار به خه یالی
ناسووده وه ده چینه وه سه ر پشه ی پشوو ی و به نیشتیایه کی زۆره وه تا دوا ساته کانی
ژیانی له دینه کانی: واران، نه لاس، لیلانه، ره به ت، هه نداوی، به سری و گه ندکه، درێژه به
مه لایه تی هاویری له گه ل ته دریس ده دا، که ده یان که سی له سه رده ستی پێگه یشتن و چه ند

فەقیهەتە ئیجازە دان، کە ئیستا لە ناوچەکانی بانه، سەقز و سەردهشت خەریکی خزمەت بە ئایین و گەلن.

ماموستا کە پیاویکی هەقگۆ، هەقپەزیر، بەعیززەت و ماندوویی نەناس بوو دواى ژيانیکى سەربلێندانه سەره‌نجام سالى (١٣٤٨) دنیای بێوه‌فای بەجێهێشت و بەره‌و دنیای هەرمان کەوتە رێ.^(١)

خودا لێی خوش بیت!

١ - سەرجاو: کۆری گەورەى ماموستا، کاک سەید «مەحمود» ی سەلامی، کە ئیستا لە سەرده‌شته.

ماموستا مه لا صالح نه جیبی ناسراو به مه لا صالحی گه ناو

ئەو پیاوێ گەورە سالی (۱۲۷۹)ی کۆچی هەتاوی

لە بیژووی ئالان چاوی بە دنیا هەڵناوێ. خویندنی

سەرەتایی ئەودەمی لە لای باوکی خویندووە. دواتر لە خزمەتی شێخەمینی بیژووە هەر
لەوێ ماوەیەک فەقیهەتی کردووە. ئەمجار دەستی داوێتە گەڕان و لە ماوەی خویندن دا
رینی کەوتۆتە لای ماموستا دەلگەیی، جەنابی مەلای کۆیە، مەلا «بهاء الدین»ی کۆیی و... لە
ئاخیش دا هەر لە لای ئەو بەرپێزە ئیجازە وەرەگری و ئەگەرچی لە کۆیە داوای مانەوێ
لێدەکەن بۆ مەلایەتی بەلام دەگەڕێتەوێ بۆ بیژووی و لە شونی باب و باپیرانی دەست دەکا
بە مەلایەتی.

ماموستا کە زولم و زوری رژیمی شایەتی دەبینی، تیکۆشانی سیاسی ئاویتە
مەلایەتی دەکا و بە هاتە پێشی هەرای «مەلا خەلیل» (۱۳۰۷) بەشداری تێدا دەکا و بۆ
مەبەستە مەلاکانی دەورووبەری لە خۆی کۆدەکاتەوێ و مەلا صالحی ئەختەتەری کە فەقی
دەبێت، دەکاتە ئالەه‌ل‌گەر و ناوەندیکێ بەرگری لە دینی «مارەغانی» سەرده‌شت دەکاتەوێ.
جا بەو هۆیانە داوای سەرکەوتنەوێ دووبارە دەوێت، دەگەڵ مەلا عەبدوللای گەناوێ
مەلای ئەو کاتی دینی «نەلاس» کە ئەویش بەشداری راپەرینە کە بووێ فرمانی گرتنیان
دەردەچێ و لە ئەنجامدا هەردووکیان بارده‌کەن بۆ پشدر و ماموستا مه لا صالح لە گەناو
دەمینێتەوێ و دەست دەکاتەوێ بە مەلایەتی و تەدریس و لە ناوچەکانی جوراوجوری
کوردستان رافەقی، دینە لای و کەلکی لێ وەرەگرن.

ئەو بەرپێزە سالی (۱۳۴۲) بە داوای فەوتی خەلیفە «مەلا مەحمود» ئیمامی بیژووە دا،
لە سەر داوای خەلک و خزمەکانی دینەوێ بیژووە و سەنگەری خزمەت بۆ جاریکی دیش
دینێتەوێ شونیی لە داکیک بوونی. تالە ناخر و ئۆخرەکانی تەمەنی دا بینایی لە دەست دەدا و

به ناچاری دهست له تهدریس هه لده گریت و به لام ئیمامه تی ههینی تا کوتایی ته مهنی درێژه هه ر پنده دات.

ماموستا پیاویکی پارێزگار، به و یقار، ریزگر و نیشتمان پهروه ر بوو و سه ره نجام له ریکه وتی (٨ ی ١١ ی ١٣٦٨) له ته مهنی (٨٩) سالی دا دنیای به جی هیشت و هه ر له دنی بیژوی له گورستانیک که به ناوی خوی کرایه وه نه سپارده کرا. جیی به ههشت بی^(١)!

١ - سه رچاوه: کوره که ی خوی کاک عومه ر و نوسراوه یه کی ماموستا مه لا سایر ره زگهیی له باره ی زیان و به سه رهاتی ماموستاوه.

ماموستا مه‌لا «عه‌بدوڤره‌حمان» ی ره‌حمانی ناسراو به «مه‌لا ره‌حمانی سیسنوی»

ئهو باش مه‌لا یه سالی (۱۳۳۷) ی کۆچی مانگی ریکه‌وتی ده‌وروبه‌ری سالی (۱۲۹۶) ی کۆچی هه‌تاوی له‌ دینی سیسنوی سه‌رده‌شت پیی ناوه‌ته‌ دنیا. له‌ ته‌مه‌نی هه‌وت سالی دا هه‌ر له‌وی له‌ مه‌درسه‌ی دینی ماموستا مه‌لا سه‌ید حسه‌ین ده‌ستی کرد به‌ خویندن. پاشان که قاضی عه‌لی سه‌رده‌شتی دینه‌ سبیر له‌ لای ئهو درێژه به‌ خویندن ده‌دا و پاش گه‌رانه‌وه‌ی قاضی بو سه‌رده‌شتیش ده‌گه‌لی ده‌چی و تا ده‌گاته‌ کتیبی (جامی) له‌ لای ده‌مینته‌وه. ئه‌مجار ده‌رواته‌ کوردستانی عه‌راق و له‌ لای باش مه‌لایانی وه‌ک ماموستا مه‌لا عه‌بدولکه‌ریمی موده‌پرپس له‌ بیاره، شینخ بابه‌عه‌لی له‌ زانایانی سلیمانی، مه‌لا عارفی بانه‌یی له‌ پینجۆین و... که‌لکی وه‌رگرتوو. ئه‌مجار گه‌راوه‌ته‌وه‌ بو مه‌ریوان و ماوه‌یه‌ کیش له‌ لای مه‌لا مه‌حمودی جوانرۆیی له‌ (ده‌ره‌تفی) و ماموستا مه‌لا باقر له‌ (بالک) ده‌خوینی و دوايه‌ ده‌گه‌رپته‌وه‌ ناوچه‌ی موکریان و له‌ لای ماموستا مه‌لا عه‌لی

وه لزی له دنی حه مامیانی بوکان ده گریسته وه و وێرای دهرس خویندن، کتیبانیکی زوری وهک: (تشریح الافلاک، ربع، اسطرلاب و...) ده نویسته وه و له کوتایی خویندنه کهشی دا ده چیه خانه قای بورهان و نیزیکه ی دوو سالیش له وی ده بی و دوا ی ته واو کردنی زانسته کانی وهک: (کلام، حکمت، اصول و فقه) له به هاری سالی (۱۳۲۲) ی کوچی هه تاوی دا له لای شیخ محهمه ده که یه کیکه له (فقهای اربعة) ئیجازه ی مه لایه تی وهرده گری.

ماموستا له ده ورانی مه لایه تی دا له دنیه کانی: سوغانلوو له ناوچه ی پیرانشار، ئاتابلاغی و بیکوس له ناوچه ی سابلاغ، سیسیر، ره بهت، قه له ره شی، دۆله توو، وه لیو، زمزیران له مه لبه ندی سه رده شت، درێژه ی به ته دریس و مه لایه تی داوه و سه ره تای سالی (۱۳۴۷) چۆته مزگه وتی سه رچاوه ی سه رده شت و تا سالی (۱۳۷۴) هه ره وی له سه ره ته و پیشه پیروژه ده روات. به لام به داخه وه ماوه ی پینج شه ش سالیکه به هوی پیری برستی لیبراه و ده ستی له مه لایه تی هه لگر تووه و ئیستا گرده نشینه.

ماموستا مه لا عه بدو و پرره حمان له ته مه نی پر بایه خی مه لایه تییه که ی دا سه ره پای کویره وه ری و نه داری، ره نجیکی زوری له پیناوی رینوینی خه لک و دهرس گوته وه دا داوه. کهم کهس هه یه له فه قیه کانی سه رده شت، بانه، پیرانشار، سابلاغ، بوکان و... له لای خوی یان له حوجره ی ته و دهرسی نه خویندبی و که لکی وهر نه گر تبی. له فه قیه کانی ته و به پرژه ده توانین ئاماژه بکه ین به ماموستایان: له سیسیره کان: مه لا برایم ئیسماعیل زاده، مه لا خدری سارته کی، مه لا حه سه نی نستانی، مه لا که ریم فیدایی، مه لا ره حیم شه ریفپوور، مه لا نه حمه ده گه نمانی و مه لا حه سه ن گۆله یی و له غه یری ته وان مه لا شیخ ره ئوفی بیژوه یی، مه لا نه حمه دی دافعی، مه لا ئیسماعیل شه مه ده دینی، مه لا سه عید کامه می و ههروه ها مه لا محمه دی عه زیزی و مه لا ساحیب یوسفی و مه لا نه حمه دی دۆنه خۆر له پیرانشار و مه لا شه فیعی کوپی و مه لا حه سه نی فیردوه وسی و ده یان که سی دیش.

له تایه ته نه دیه خده یه کانی ماموستا ده توانین به وانه ئاماژه بکه ین: راستی، خیرهت، قنیات، له دنیا گوزهران (زهه)، تا راده یه کی زۆر، خو به کهم گری به تایهت له

حاند مامۆستاکانی و کهسانی پیرتر له خۆی و دووری له نارهوا (حەرام).

ههروا مامۆستا زۆر هۆگری مه‌لایه‌تی و ئه‌رکه‌کانی بوو. هه‌ر بۆیه‌ش هه‌ر سێک کۆره‌که‌ی نایه‌ به‌ر خۆیندنی مه‌لایه‌تی و تا ئه‌وه‌ی بۆ کۆره‌ چو‌کتره‌که‌ی (مه‌لا شه‌فیع) سنجیلی وه‌رنه‌ده‌گرت، مبادا له‌ قوتابخانه‌ی ره‌سمی نیونووسی بکا و خۆیندنی دینی له‌ کیس بچیت.

دیسان ئه‌و به‌ریزه‌ زۆر ئه‌رک‌ناس و به‌ به‌لێن بوو و سه‌باره‌ت به‌ ئیشیکێ که‌ هه‌یبوو یا پێی ده‌سپێردرا هیچ قسوور و کوتاهیه‌کی نه‌ده‌کرد و له‌ فتوادان دا خۆی به‌ کتێبه‌ باوه‌رپێکراوه‌ کانه‌وه‌ به‌ستبۆوه‌ و زۆر به‌ پارێز و خاوه‌ن تێبینی بوو.

هه‌روا له‌ سفه‌ته‌ باشه‌کانی مامۆستا ئه‌وه‌ بوو که‌ سیله‌ی ره‌حمی زۆر بوو و بۆ دوستان و ئاشنایان و به‌تایبه‌ت بۆ ئه‌و مامۆستایانه‌ی ده‌رزی له‌ لا خۆیندبوون زۆر به‌ وه‌فا بوو و ریزی زۆری لێ ده‌گرتن و قه‌ت به‌ خراپه‌ باسی نه‌ده‌کردن و تێکرا له‌ پاشه‌مله‌ کوتن به‌تایبه‌ت سه‌باره‌ت به‌ مامۆستاکانی زۆری خۆ ده‌پاراست و تێده‌کۆشا هه‌له‌ و په‌له‌کانیان بۆ بپوشی و بۆیان جێ بکا.^(۱)

خوای گه‌وره‌ پایه‌دار و بێ‌وه‌ی کات!

۱ - سه‌رچاوه‌: حاجی مامۆستا مه‌لا شه‌فیعی کۆری و خۆیشم زۆری به‌ خزمه‌ت گه‌یشتووم و ماوه‌یه‌کیش ده‌رسم له‌ خزمه‌تی خۆیندوه‌.

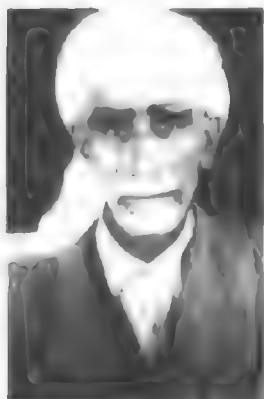
قاضی عه‌لی سه‌رده‌شت

قاضی عه‌لی کو‌ری نه‌حمه‌د سالی (۱۲۸۳) ی
کو‌چی هه‌تاوی له شاری سه‌رده‌شت هاتۆته دنیاوه. له
ده‌ورو به‌ری (۱۰) سالی راده‌به‌ر خویندن نراوه و به‌باوی
فهقیه‌تی به‌شیوه‌ی خواری جیگۆرکه‌ی کردووه تا به
ئاواتی سه‌ره‌تایی گه‌یشتووه: له‌به‌روه سه‌رده‌شت پاشان
جستانی سالی قاتی واته سالی (۱۳۳۶) ی کو‌چی مانگی
گوندی (دولکان) ی ئالان، به‌هاری نه‌و ساله‌ دووباره

سه‌رده‌شت که‌ پیش ره‌مه‌زان ده‌ست ده‌کا به‌کتیی (سه‌عدینی)، نه‌مجار میراوه و
دوايه‌ش له‌ حو‌جره‌کانی واشامه‌زین، بیژوه، قه‌لاته، کو‌یه، سابلاغ، خانه‌قا، په‌سوی
گه‌راوه و له‌و نیوه‌ش دا جار‌جار، هاتۆته‌وه سه‌رده‌شت و له‌ ئاخ‌ر و ئو‌خ‌ری
خویندنه‌که‌شی دا ده‌چینه‌وه کو‌یه و هه‌ر له‌ویش له‌ سالی (۱۳۴۷) ی کو‌چی مانگی،
به‌را به‌ری سالی (۱۳۰۷) ی کو‌چی هه‌تاوی ئی‌جازه‌ وه‌رده‌گری و ده‌گه‌رینه‌وه بو
سه‌رده‌شت. زستانی نه‌و ساله‌ به‌ مه‌لایه‌تی ده‌چینه‌ سیسی‌ر و دوا‌ی سالنک دینه‌وه
سه‌رده‌شت و تا‌کو‌تایی ژیا‌نی هه‌ر له‌و‌ی خه‌ریکی ده‌رس‌گوته‌وه، مه‌لایه‌تی و قه‌زاوت،
ده‌بی و دوا‌ی عومریک زه‌حمه‌ت و خزمه‌ت له‌ ته‌مه‌نی (۶۰) سالی دا له‌ ریکه‌وتی ۵
۳ (۱۳۴۷) ی کو‌چی مانگی، به‌را به‌ری ۴ ی ۵ (۱۳۴۲) ی کو‌چی هه‌تاوی، نه‌مری
خوای به‌جی‌هینا و هه‌ر له‌ سه‌رده‌شتیش نه‌سپارده‌ کرا. (۱)

خوالیی بیووریت!

ماموستا مه‌لا عه‌زیز واعیظی ناسراو به مه‌لا «عه‌زیز» ی کۆیی

ناوبراو کۆری «محمد» کۆری «اویس» کۆری
«قزنی» کۆری «محمد» کۆری «شیخه» یه و سالی
(۱۳۱۳) ی کۆچی مانگی به‌را به‌ری (۱۲۷۲) ی هه‌تاوی
له شاری کۆیه، گه‌به‌کی قه‌لات له‌دایک بووه. تا ته‌مه‌نی ده

سالی له‌ فیرگه‌ی شیخ مه‌لا حسه‌ین و ماموستایانی تر خه‌ریکی فیر بوونی قورنانه‌ن و
نووسه‌ین و برینک ورده‌ کتیبی ئاره‌وی و فارسی ده‌بن و تا ده‌گاته ته‌مه‌نی (۲۰) سالی له
کۆیه، که‌رکوک و حوچه‌ره‌کانی دیکه‌ی شار و دینی ئه‌م دیو و ئه‌ودیو به‌ خویندنی زانسته
جو‌راو جو‌ره‌کانی ئایینه‌وه‌ کاتی خۆی ده‌باته‌ سه‌ر و له‌ ماموستایانی وه‌ک: شیخ
مه‌مه‌د ئه‌مینی بێژوه، حاجی بابه‌شیخ، مه‌لا خه‌لیل میراوه‌یی، مه‌لا عه‌بدوللای
جه‌لیزاده، شیخ عه‌لی حه‌ساموددین و زۆریکی تر له‌ ماموستایانی ناوداری گه‌رمه‌ن و
کوێستان که‌لک وه‌رده‌گرێ.

ماموستا به‌ شوێن شه‌ری یه‌که‌می جیهانی (۱۹۱۸-۱۹۱۴ز) و روخانی
ئیمپراتۆری عوسمانی دا‌دینه‌ سه‌رده‌شت و سالی (۱۳۷۱) ی کۆچی مانگی ده‌بێته‌ ئیمام
و سه‌ر خه‌تمی خانه‌قای بیاره و سالی (۷۳) ش ده‌چینه‌ سه‌فه‌ری هه‌ج.

تیکۆشانی سیاسی

ره‌زاشاکه‌ سالی (۱۳۰۴) ی هه‌تاوی چۆه‌ سه‌ر ته‌خت، چهند فه‌رمانی دژ به‌ دینی
ده‌رکردن که‌ یه‌کیک له‌ وان نه‌هه‌شتنی خۆ دا‌پۆشینی ژنان (حجاب) بوو، یه‌کیکیش به‌ زۆر
ده‌به‌رکردنی کۆت و شه‌لوا‌ری روژئاوایی و له‌ سه‌رنانی شه‌پکه‌ که‌ ماموستا یه‌کیک له‌ و
مه‌لا تیکۆشه‌رانه‌ بوو، دژی ئه‌و فه‌رمانه‌ وێستا و بو‌ ئه‌وه‌ش که‌ نه‌که‌وینه‌ به‌رده‌ستی رژیم

ماوهی (۵) مانگان له کوردستانی عهراق خوی چهشاردا. بهلام له بهر پێ داگر تنی خیزانی له سه هاته وهی، به ناچاری هاته وه سه ردهشت و هه ر له یه کهم شهوی هاته وه شی داکه ریکه وتی (۱۲ ی ۴ ی ۱۳۱۷) بوو گیرا و ره وانه ی تاران کرا و پاش مانه وهی (۳۱) مانگ له وێ و ماوه ی چهند مانگی کان له سنه و ماوه یه کیش دوور خرا نه وه (تبعید)، بو یه زد، گه پرایه وه نیو مال و مندالی!

ماموستای تیکۆشه ر و کۆله ده ر وه ک زۆر زانا و له خواترس بوو، شاعیریکی به ههست و نووسه ریکی تواناش بوو. شیعره کانی ماموستا که به (۳) زمانی کوردی، عه ره بی و فارسی هۆنرا نه وه، بابه تی جو را و جو ر ده گر نه به ر خو و خویان له (۵۰۰۰) تاک شیعر ده ده ن.

به ره مه مه کانی قه له می ماموستاش که به (۳) زمانی ناوبراون و له بابه تی زانسته کانی: (قورثانی، چه دیسی، فیهی، ژینا وه ر و میژوو، ثاقیده، که لام، پزیشکی) و چهند زانستی دیکه ش ده دوین، پتر له (۶۷) کتیب و نو سرا وه ن.

ناوبراو که له ناخری ژبانی دامه لای مزگه وتی «دارالسلام» ی سه ردهشت بوو دوای یه ک عومر تیکۆشان و کۆیره وه ری سه ره نجام سه عاتی دوا زده و چاره کی نیوه رۆی رۆژی سی شه ممۆ ریکه وتی ۱۷ ی ریه ندانی سالی (۱۳۵۷) به دهستی به دهست نویژه وه له کاتیک دا که چاوه روانی هاتنی کاتی نویژ و جه ماعهت کردن بوو، له سه ر به رمال و له په نا کۆ له که یه کی مزگه وت به ره و قیبله راکشا و گیانی ده رچوو. (۱)

خودا بیه خشیت!

حاجی ماموستا مه لا عه لی مه حمودی دولکانی

ناو براو سالی (۱۳۳۰) کوچی مانگی له
دولکانی ئالان هاتوته دنیا. له ته مه نی (۱۵) سالی دا
چوته کوچی فه قیانه وه و سه ره تای خویندنی له
(ده روینه) ی عه راق له لای مه لا محمد گرونی
ده ست پنی کردووه. له ده ورانی خویندنه که ی دا
که لکی زانستی و په روه رده یی و... له گه وره
پیاوانیکی وه ک: مه لا سید عه بدوللای پشده ری،

مه لا نه سعدي مه حوی، مه لا نه حمه دی دیلیژه یی، حاجی مه لا عه بدوللای دیلیژه یی،
حاجی مه لا عه بدوللای بیژوه یی له سلیمانی، مه لا عه بدولحه میدی بانه یی له تورجان،
مه لا حه سه نی ده شتیوی، کاکه مه لای بیوران، مه لا صالحی گه ناوی و مه لا شیخ عومه ری
واشه مه زین وه رگرتووه و له ئاخیریش نه سببی که وتوته لای حاجی ماموستا مه لا
محمدی گه لاله و سالی (۱۳۵۹) ی کوچی مانگی ئیجازه ی مه لایه تی پندراوه.

ئه و به ریزه بو یه که مجار سفره ی مه لایه تی، له (سه فره) ی شینکایه تی عه راق
ده کاته وه و دوو سال ده گه رپته وه شوینی له دایک بوونی و تا (۱۴) سالان له دولکان
دریژه به خزمه تی دینی ده دات، تا سالی (۱۳۷۵) ی کوچی مانگی که له و کاته را دیته
خانه قای سه رده شت و تا پیری برستی لی ده بری ساتیک له تیکوشان ناکه ویت و
شیلگیرانه له سه ر پشنوژی و رینوینی و ده رس گوته وه ده روات.

حاجی ماموستا که زانایه کی دلسوز، پاریزکار، له خواترس، به قیات و بی زیان و
ریزدار و ریزدانه ربوو سه ره نجام سالی (۱۴۱۶ ک.ما) به رابه ری (۱۹ ی ۱۰ ی ۱۳۷۴ ی
ک.ه) وه لامی په یکی نه جه لی دایه وه و به پنی وه سه یه تی خوی ره وانیه ی گورستانی
(حه وت پیر) ی بیژوه کراو له په نای گوری شیخه مین جینی گرته وه. (۱) خوا بیه خشی!

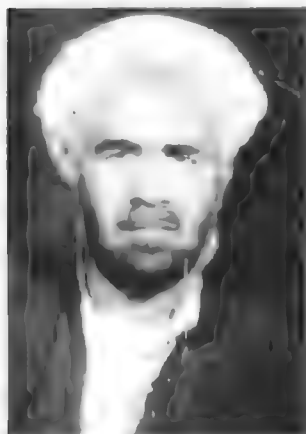
ماموستا مه لا محه ممه دی باساوی

سالی (۱۳۳۸) ی کۆچی، له گوندی (کونه مشکه) هاتۆته دنیاوه. له ته مهنی (۱۰) سالی را پنی خویندراوه. (۱۲) سالان له خویندن گه پراوه. له و ماوه دا چهند جینی پشکین و چهند ماموستای ئال و گۆر کردوون بۆ نموونه: رینی که وتۆبه باساوه، نه حمه دبربو، واون،

بیشاسپ له ناوچهی سهردهشت و له لای بهرێزان ماموستا مه لا نه حمه دی حیکمه تی (جریحی)، ماموستا مه لا عه بدوللای نه حمه د بریو، ماموستا مه لا عه لی بیشاسپی و له کۆتایش دا له گه ناوی عهراق له خزمهت ماموستا مه لا صالح بیژوهی ده رسی خویندووه و ههر له لای نه و بهرێزهش دواي (۱۲) سال حهول و ته قالا به دواي زانست و پهروه رده دا، نیجازه ی مه لایه تی وه رده گری و ده گه پرنه وه بۆ گوندی باساوه ی سهردهشت و به مه لایه تی داده مه زری و مل له ته دریس و رینوینی خه لک ده نیت و تا ته مهنی له (۶۰) تیه ر ده کا، له سه ر نه و پشه پرۆزه ده پروات و پاشان به هوی پیری و نه خوشی ده ست له مه لایه تی هه لده گری و ده چینه وه گوندی (کونه مشکه) و دواي سالی ک مانه وه، ده گوینیه وه بۆ شاری سهردهشت و دواي شش مانگ مانه وه به نه خوشی، سه ره نه جام وه لای مه ی په یکی نه جهل ده داته وه و ههر له ویش ته سلیم ده کری.

ماموستا پیاویکی به دین، رهزا سووک، ژیر، خو راگر و قسه خوش بوو و ئیشتاش قسه کانی له مه جلیان ده گێر نه وه.^(۱)

خوالیی خوش بیت!

خوالینخو شېوو حاجی ماموستا مه لا «محمد عظیمی»

کوږی ره سوول، کوږی حسین (نه سین)، کوږی
خدر، کوږی فعتی نالی که هه موویان خه لکی «به نوو
خه له ف» ی سهر به شاری سهرده شتن. دایکی نیوی فاطمه
(فات) ه و خه لکی گوندی پاشبه ردی گه ورکانه.

نابراو سالی (۱۳۰۰) ی هه تاوی له بنه ماله یه کی هه ژاردا چاوی به دنیا هه لیناو
هه رکه فامی کرده وه نرایه بهر خویندن به لام له سهره تادا له بهر ده ست ته نگی باوکی هه لی
چوونه نیره و نه ونی بو نه ره خسا و نه یوانی یه کجاری روو بکاته خویندن بویه هه موو
سالی که ده گه ل ته واو بوونی کار و کویره وه ری رووی ده کرده مزگهوت و له لای ماموستای
ئاوه دانی ده رسی ده خویند و ته نانهت له فسلای کاریشدا، نه گهر هه لی بو هه لکه و تبا
ده رسی ده خویند و به دم کار کردنه وه ده رسه کانی ره وان ده کرد.

ماموستا، سی - چوار سال بهم شیوه دریژه ی به خویندن داو دوايه به ره سیمی
رووی کرده حو جره کان، به لام له بهر نه داری و نه بوونی بهرگ و پیلانو و کتیب ده گه ل زور
گیر و گرفت روو به روو بوو و واهه بوو له سهر نه وه له حو جره یه ک ده نگیان ده دا و نه ویش
که زور تامه زرو ی خویندن بوو کو لی نه ده دا و رووی ده کرده جینه کی تر و هه ر بوو یه ش
ناچار بوو له مانگی ره مه زاندا بچینه مه لایه تی و شتیک بو خوی په یدا بکات.

نه و به ریژه له کوردستانی شیران له سوینسنا یه تی و گه ورک و ئالانی ناوچه ی
سهرده شت و له کوردستانی گه رمین له مهرگه و شینکایه تی به دوا ی زانست و نه زمون
داگه پاره.

هه ندىك له ماموستاكانى:

ماموستا به سوختايه تى كه لكى له و به ريزانه وه رگرتوه: ماموستا مه لا (محرم) مه رگه يى له له گوندى بئورى سهرنى سهردهشت و مه لا شىخ نه مين ئاكوپى له دىنى «گر بداغ»ى ناوچه ي پشدهرى عهراق كه له لاي نه و دوو ماموستايه كتيبي (عوامل)ى خويندوه. ماموستا مه لا موسى له مه رگه ي عىراق و ماموستا مه لا حه سه ن گه زنه يى له بئورى سهروى سهردهشت بو كتيبي (انموذج)، ماموستا مه لا حوسه ين كه يوان (كونه مشكه يى) له گوندى (گه رمكان)ى پشدهر بو كتيبي (اظهار).

هه ندىك له ماموستاكانى سهردهمى موسته عىدايه تى ماموستا برىتين له: ماموستا مه لا «محمد» مه رگه يى له گوندى «بنگرد»ى عىراق بو «جامى»، ماموستا مه لا «عبدالله» واوى له «نه لاس» و ماموستا مه لا ره حىم عه بياسى بو «سىوطى و گه له نه وى شهرح»، ماموستا مه لا ئىبراھىم سىسىرى له گوندى نستان بو «سىوطى» ماموستا مه لا نه حمه د توورهل، له گوندى «شىوه سه ل بو كتيبي «جامى»، ماموستا مه لا عه لى بىشاسپى و ماموستا مه لا «محمد» كونه مشكه يى و ماموستا مه لا حسين ده شتىوى بو «حاشيه عبدالله يزدي»، ماموستا مه لا نه حمه د شهرىعه تى، بو «شرح العقايد»، ماموستا مه لا «محمد چكه» له گوندى هىروى عىراق بو كتيبي «سید عبدالله صرفى» ماموستا مه لا عه لى دولكانى بو «گه له نه وى ئاداب» و ماموستا مه لا «صالح» نه جىبى له «گه ناو»ى عىراق.

شايانى باسه كه ناو براو دواى گه رانىگى زور له شار و گونده كانى نه م دىو و نه و دىوى كوردستان به دواى خويندن و زانىارى دا سهره نجام له خزمه ت به ريز جه نابى ماموستا مه لا «صالح» نه جىبى كو تايى به خويندنى باوى نه و سهردهم هىناو هه ر له لاي نه وىش ئىجازه ي مه لايه تى و ته درىسى وه رگرت و بو خزمه تى دىن گه رايه وه بو زاگه ي خو ي گوندى «به نووخه لف» و ماوه ي سالىك درىزه ي به مه لايه تى و ته درىس دا و پاشان كو چا بو گوندى «قرووچا»ى ناوچه ي لاجان و سالىكىش له وى خزمه تى كرد و نه مجار بو ماوه ي دوو سالان هاته وه دىنى «شىوه سه ل» له مه له بندى سهردهشت و دوايه گه رايه وه بو «به نووخه لف» و هه تا سالى (۱۳۵۸)ى كو چى هه تاوى له وى به ئىشى پىشنويزى و

رینوینی و دهرس گوته وه رایبورد و له و ساله ش دا گویتیه وه بو گه ره کی مزگه وتی «دارالسلام» ی سهردهشت و سالی (۵۹) له سهر داوای خه لک به پیشنوژی ههینی (ئیمامی جومعه) شاری سهردهشت دیاری کرا و ده گه ل هه موو کویره وه ری و گوشاریک که له هه ل و مه رجی نه و ده مدا هه بوو دریه ی به خزمهت دا تا سهره نجام به داخیکی زوره وه له سهره تای شهوی جیژنی ره مه زانی سالی (۱۳۶۶) دوای گه رانه وه له جه ماعه تی نویژی شیوان له به رده رکی هه وشه ی مالی خوی درایه به رگولله و شه هید کرا. جینی باسه که ماموستای شه هیدمان پیاویکی هه لکه وتوو و به غیرهت بوو، هوگریه کی زوری به خزمه تی دین و زانسته دینی یه کانه وه بوو. لیبراوانه بوکه م کردنه وه ی دهر د و مهینه ته کانی خه لک به تایهت چینی هه ژار هه ولی ده دا و له و ریانه شدا زوری کویره وه ری و دووری و فه قیری و تالی چینهت و له سهر به جی گه یاندنی ئه رکی دینی ده ستوو به چاکه و گیرانه وه له خراپه زور سوور بوو و ههر له و رییه ش دا گیانی به خت کرد.^(۱) خودای گه و ره عه فووی کات

۱ - سه رچاوه: لیکۆلینه وه ی کاک «محمد سلیمانی» و روژژمیری کوردستان له هاوکاری جه نابی مه لا «محمد» ی هه فیدی که سپاسی زوری ههر دوو لایان ده که م.

حاجی ماموستا مه لا مه حموود واوی، نه لاس

نه و به ریزه که کوری مه لا «مه مه ده» له
مه لا زاده کانی واوانی سه رده شته سالی (۱۳۱۷ ک.ه) له
گوندی بناوینی سه رده شته هاتوته دنیا. سنی سالانه بووه
که بابی له ده ست داوه. ده رسی ره سنی تا شه شی

سه رده تایی له سه رده شته خویندووه. پووشپه بی (۱۳۳۲) ده سنی کردووه به فهقیه تی و
به هاو رینه تی ماموستا مه لا نجم الدین کوکبی، ماموستا مه لا عبدالکریم شاریکه نندی،
ماموستا مه لا سه ید سه لام سه لامی و ماموستا مه لا صالح نه جیی، به ریز، له دینه کانی
آلواتانی سه رده شته، خه لیفه لیانی نه غه ده، نه لاس و گه ناوی عه راق خویندویه تی.
ناوبراو که به فهقیه کی ناوازه ناسراوه دواي (۹) سال خویندن واتا سالی (۱۳۴۱) له
گه لاله له لای حاجی ماموستا مه لا محمد بوکانی ناسراوه به مه لا محمدی ره ئیس،
نیجازه ی مه لایه تی وه رگرتووه و له گوندی مامه زینه ده سنی کردووه به مه لایه تی و
ته دریس. ناوبراو سالی (۱۳۵۷) ده گونیزته وه بو گوندی نه لاس و سالی (۷۲) ده چینه
سه فه ری هه ج و له و سه فه رده ده گه ل (بن باز) و به رپرسانی (دارالتوجیه) و (دارالافتاء)
دیدار ده کا. حاجی ماموستا به مه لایه کی وردین، بیر تیژ و زانا ناسراوه و به تاییه ت له
میژوو و فیه ده ده ستیکی بالای هه یه و ئیستاش هه ر له نه لاس پینشویژ و ده رس بیژ و
خوتبه خوینه. (۱)

خوا ناگاداری بیت!

ماموستا مه‌لا «نجم‌الدین» که‌وکه‌بی

ئه‌و به‌ریزه له دینی
«دی‌والان»ی سه‌رده‌شت
چاوی به دنیا هه‌لناوه. پاش
فام‌کردنه‌وه ده‌ستی داوه‌ته
خویندن و دوا‌گه‌رانیکی
کولنه‌ده‌رانه له شار و دێه‌کانی
کوردستان و پشکنینی گه‌رمین
و کویستان ئاخ‌ره‌که‌ی له سالی
(۱۳۲۹)ی هه‌تاوی دا له
خزمه‌ت ماموستا مه‌لا
عه‌بدوللای گه‌ناوی له گوندی
«میرزا رۆسته‌م»ی کوردستانی

گه‌رمیان ئیجازه‌ی مه‌لایه‌تی وه‌رده‌گری و ده‌گه‌ریته‌وه بو ئێران و له «بێور»ی خواری
داده‌مه‌زریت و مل له مه‌لایه‌تی هاوڕی ده‌گه‌ل ته‌دریس ده‌نی. سالی (۳۴) ده‌چینه
«که‌وپه‌ر»ی پیرانان و پاش چهند، مانگی‌کان ده‌چینه «ئالوه‌تان» و تا سالی (۴۷) که‌ئه‌وده‌م
ده‌گه‌ل کۆمه‌لیکی زۆر له روونا‌کیرانی پیشکه‌وتن‌خواز له مه‌لا و خه‌لکی تر، ده‌گیری و
راپچی به‌ندیخانه‌ی ورمی ده‌کری و ماوه‌ی نو‌و سال و چهند مانگان له‌وی دا ده‌مینته‌وه.
ماموستا له‌زیندانی‌ش دا هه‌دا هه‌ر نادا و له لایه‌که‌وه بو‌خوی خه‌ریکی موتالا و خویندنی
زمانی ئینگلیزی ده‌بی و له لایه‌کی تریشه‌وه ده‌رسی فه‌قی ده‌لیت، ته‌نانه‌ت به‌یه‌کیک له
فه‌قی‌کانی به‌ناوی «مه‌لا محه‌ممه‌د» نیو‌چوانی خویندن ته‌واو ده‌کا و هه‌ر له‌زیندان دا
وێرای پێک‌هینانی ریی و ره‌سمی تایه‌ت ئیجازه‌ی مه‌لایه‌تی پێ ده‌دات.

سه رنجیک

بینگومان، زانایانی، ناوچه‌ی سهردهشت وه کوو زانایانی هه موو هه ریمه کانی کوردستان، زۆر له وه زیاترن که له چه نندین کتییی ئاوا دا ژیاننامه یان بنوسری و جیی بیته وه و ته نانه ت هه ر له م چه رخی بیسته مه دا سه تان مه لای زانا و توانا و به که لک بو خه لک بوون و ژیاون و که س نه بووه له سه ریان بنوسی و بیانخاته نیو لا په ره کانی میژوو و به وه چه کانی دوا ی خو یان بنا سینی. وه ک نه وه که بو خوشیان هه ر نه یانویستوه نه و کاره بکه ن!

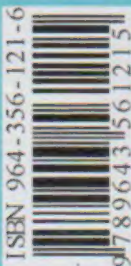
خو هه ندیکیان خوشه ختانه ناسراون و له کتیه میژوویه کان و ئاسه واره کانی خو یان دا تو مار کراون وه کی: «شیخه مین» ی بیژوه یی، مه لا «ئه لیا س» ی گه و ره، ناسراو به (شیخه سوور) که گو یا گورانگه یی بووه، «یوسف» ی ئه سه مم، شیخ مه ولانای سهردهشت، مه لا عه بدوللای بیتوشی، مه لا «ره سوول» ی زه کی، مه لا «که ریم» ی فیدایی، مه لا «محمد ابن الحاج» ی سنجوه یی ئالانی، مه لا «عومه ر» ی واشه مه زین، مه لا مه حموود مه زناوه یی، مه لا ئه حمه د جه ریحی مه لای غه زایی ره به تی، مه لا ره سوول عه تووفی بیشاسپی، مه لا ئه حمه د شلماشی (مه لا ئاواره)، مه لا محه ممه د شلماشی و... که نه وانه به هه ستی شینر و ده ستی قه له م و برستی بیر و جه سته له بواره کانی جورا و جووری راژه و خزمهت به دین و دنیای گه له که یان دا وه ک په روه رده ی دینی، تیکوشانی سیاسی، نه ده بیات و زمان، میژوو، ته فسیر و زۆر بواری دیکه ی، زانستی دا ره نجیان بردووه و نیوی خو یان کردووه.

ناوچه ی سهردهشت وه کوو زۆربه ی ناوچه کانی تری کوردستان تیدا هه یه که هه ر به بنه ماله و تایفه له سه ر زنجیره یه کی خزمهت رو یشتون و به و خزمه ته وه ناسراون وه کی بنه ماله ی: مه لا زاده کانی واون، مه لا زاده کانی واشه مه زین، مه لا زاده کانی کاژی، مه لا زاده کانی شه مو له، بنه ماله ی بیژوی، «قاضی» یه کانی سهردهشت، مه لا نیوداره کانی بیتوش، سیسیر و گه لیککی تر له باش مه لا و بنه ماله گه و ره کان.

کو تایی

بیگومان فتنی و فقیهانی له کوردستان دا که له پووریکی میژوویی له میژینهی گهلی
مسولمانی کورده که به داخهوه تا ئیستا کهس له سهری به تسلی نه دراوه و نه هاتوته سهر
پهری قاقه زههه تاشکراشه که جهستهی ئهم گهله مسولمانه، مانهوهی به خودالاسی و
عیرقان و زمان و نه دهه و جل و بهرگ و رامیاری و شویشگیریهوه.
راستی به کی حاشاهه نه گره که بهردی بناههی خودالاسی و عیرقان و نه دهه
کوردی و شویشگیری لهو چوار دیواره دوو که لاویه، نورماوه قورینه دا که به حوجره
ناوده بری دامه زراوه و لهویوه هاتوته دهبای ژینهوه و فرچکی گرتوه و که توتته گرگاڤ و
له خهه ره خسیوه و ههتا دوا روژی ژبانی ئهم گهله له عاسمانی کورده واری دا وهک
نه سیره ییکی پرشنگدار دهه وهشیوه و بن ئاوابوون له کلهی ئاسوی گهلی کوردها شوق
دههاتهوه. ئه گهر وا هه لکه وتینی نه دهه بی کوردی له دهم زاری نه خوینده واری دور له
شارستانیته ههاتیته دهه، پان به دهم به پیتیژانهوه گوترا بی، نهو که سانهی
رهنگاندوو یانه و به جل و بهرگ و بهرموور و خشل رازاندوو یانه تهوه، نهو ساموستا و
نوسهر و نه دیانه بوون که له حوجره ی فقیان سهریان هه لداوه و له و سیرا تیشوو یان
هیناوه.

پسم به جی به وهک سه نه دیک میژوویی ئهو چهند دیره له خودالینخو شیور، ماموستا
علاءالدین سه ججادی له میژوویی نه دهه بی کورد لا په ره ی (۴۰۱) بگوییژمه وه. وه ناو
چواردیواری شررو دوو که لاوی حوجره ی مزگه وتی شارستان و لادینه کانا به ژبانیکی
زور ساده و کوله مرگی به خیر نه کران، علما و نو ده با و شاعیری زور گه وهه گه وهه یان
له ده رجوه. وه ئه گهر عهاله می کوردی تا سه ره تای سه ده ی بیستم له ئاسمانی
خوینده واریدا، له عهاله مه کانی تره وه دیار بی نه سیره ی گهشی ئهو ئاسمانه نهها ئهم
تیره به بوون. جا بهم بونه وه هه موو پیاویکی گه وهه و به گزاده له کورده واریدا شانازی
به وه وه کردوه که تیکه لاوی ئهم تیره به بی و به پنی ده سه لات خوی و کو ره که ی فیری
لهو خویندنه بکات....

نشر احسان

➤ فروشگاه مرکزی: تهران، خیابان ناصر خسرو، کوچه حاج ناب، تلفن: ۳۹۰۲۷۵۰
➤ فروشگاه: تهران، خیابان انقلاب، رویروی دانشگاه تهران، مجتمع فروزنند، طبقه اول، شماره ۶۰۶.
تلفن: ۶۹۵۴۴۰۴